నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

ఖుద్దకనికాయే

చూళనిద్దేసపాళి

పారాయనవగ్గో

వత్థుగాథా

౧. కోసలానం పురా రమ్మా, అగమా దక్ఖిణాపథం;
ఆకిఞ్చఞ్ఞం పత్థయానో, బ్రాహ్మణో మన్తపారగూ.

౨. సో అస్సకస్స విసయే, మళకస్స [అళకస్స (సు॰ ని॰ ౯౮౩) ముళకస్స (స్యా॰), మూళ్హకస్స (క॰)] సమాసనే [సమాసన్నే (క॰)];
వసి గోధావరీకూలే, ఉఞ్ఛేన చ ఫలేన చ.

౩. తస్సేవ [తంయేవ (క॰) అట్ఠకథా ఓలోకేతబ్బా] ఉపనిస్సాయ, గామో చ విపులో అహు;
తతో జాతేన ఆయేన, మహాయఞ్ఞమకప్పయి.

౪. మహాయఞ్ఞం యజిత్వాన, పున పావిసి అస్సమం;
తస్మిం పటిపవిట్ఠమ్హి, అఞ్ఞో ఆగఞ్ఛి బ్రాహ్మణో.

౫. ఉగ్ఘట్టపాదో తసితో [తస్సితో (క॰)], పఙ్కదన్తో రజస్సిరో;
సో చ నం ఉపసఙ్కమ్మ, సతాని పఞ్చ యాచతి.

౬. తమేనం బావరీ దిస్వా, ఆసనేన నిమన్తయి;
సుఖఞ్చ కుసలం పుచ్ఛి, ఇదం వచనమబ్రవి [వచనమబ్రువి (సీ॰)].

౭. “యం ఖో మమ దేయ్యధమ్మం, సబ్బం విసజ్జితం మయా;
అనుజానాహి మే బ్రహ్మే, నత్థి పఞ్చసతాని మే”.

౮. “సచే మే యాచమానస్స, భవం నానుపదస్సతి [పదేస్సతి (క॰)];
సత్తమే దివసే తుయ్హం, ముద్ధా ఫలతు సత్తధా”.

౯. అభిసఙ్ఖరిత్వా కుహకో, భేరవం సో అకిత్తయి;
తస్స తం వచనం సుత్వా, బావరీ దుక్ఖితో అహు.

౧౦. ఉస్సుస్సతి అనాహారో, సోకసల్లసమప్పితో;
అథోపి ఏవం చిత్తస్స, ఝానే న రమతీ మనో.

౧౧. ఉత్రస్తం దుక్ఖితం దిస్వా, దేవతా అత్థకామినీ;
బావరిం ఉపసఙ్కమ్మ, ఇదం వచనమబ్రవి.

౧౨. "న సో ముద్ధం పజానాతి, కుహకో సో ధనత్థికో;
ముద్ధని ముద్ధపాతే [ముద్ధనిమ్ముద్ధపాతే (క॰)] వా, ఞాణం తస్స న విజ్జతి".

౧౩. "భోతీ [భోతి (క॰)] చరహి జానాతి, తం మే అక్ఖాహి పుచ్ఛితా;
ముద్ధం ముద్ధాధిపాతఞ్చ [ముద్ధాతిపాతఞ్చ (క॰)], తం సుణోమ వచో తవ".

౧౪. "అహమ్పేతం న జానామి, ఞాణం మేత్థ న విజ్జతి;
ముద్ధని ముద్ధాధిపాతే చ, జినానఞ్హేత్థ [జనానఞ్హేత్థ (క॰)] దస్సనం".

౧౫. "అథ కో చరహి [యో చరతి (క॰)] జానాతి, అస్మిం పథవిమణ్డలే [పుథవిమణ్డలే (సీ॰)];
ముద్ధం ముద్ధాధిపాతఞ్చ, తం మే అక్ఖాహి దేవతే".

౧౬. "పురా కపిలవత్థుమ్హా, నిక్ఖన్తో లోకనాయకో;
అపచ్చో ఓక్కాకరాజస్స, సక్యపుత్తో పభఙ్కరో.

౧౭. "సో హి బ్రాహ్మణ సమ్బుద్ధో, సబ్బధమ్మాన పారగూ;
సబ్బాభిఞ్ఞాబలప్పత్తో [ఫలప్పత్తో (క॰)], సబ్బధమ్మేసు చక్ఖుమా;
సబ్బకమ్మక్ఖయం పత్తో, విముత్తో ఉపధిక్ఖయే.

౧౮. "బుద్ధో సో భగవా లోకే, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా;
తం త్వం గన్త్వాన పుచ్ఛస్సు, సో తే తం బ్యాకరిస్సతి".

౧౯. సమ్బుద్ధోతి వచో సుత్వా, ఉదగ్గో బావరీ అహు;
సోకస్స తనుకో ఆసి, పీతిఞ్చ విపులం లభి.

౨౦. సో బావరీ అత్తమనో ఉదగ్గో, తం దేవతం పుచ్ఛతి వేదజాతో;
"కతమమ్హి గామే నిగమమ్హి వా పన, కతమమ్హి వా జనపదే లోకనాథో;

యత్థ గన్త్వాన పస్సేము, సమ్బుద్ధం ద్విపదుత్తమం”.

౨౧. “సావత్థియం కోసలమన్దిరే జినో, పహూతపఞ్ఞో వరభూరిమేధసో;
సో సక్యపుత్తో విధురో అనాసవో, ముద్ధాధిపాతస్స విదూ నరాసభో”.

౨౨. తతో ఆమన్తయీ సిస్సే, బ్రాహ్మణే మన్తపారగూ [పారగే (స్యా.)];
“ఏథ మాణవా అక్ఖిస్సం, సుణాథ వచనం మమ.

౨౩. “యస్సేసో దుల్లభో లోకే, పాతుభావో అభిణ్హసో;
స్వాజ్జ లోకమ్హి ఉప్పన్నో, సమ్బుద్ధో ఇతి విస్సుతో;
ఖిప్పం గన్త్వాన సావత్థిం, పస్సవ్హో ద్విపదుత్తమం”.

౨౪. “కథం చరహి జానేము, దిస్వా బుద్ధోతి బ్రాహ్మణ;
అజానతం నో పబ్రూహి, యథా జానేము తం మయం”.

౨౫. “ఆగతాని హి మన్తేసు, మహాపురిసలక్ఖణా;
ద్వత్తింసాని చ బ్యాక్ఖాతా, సమత్తా అనుపుబ్బసో.

౨౬. “యస్సేతే హోన్తి గత్తేసు, మహాపురిసలక్ఖణా;
ద్వేయేవ తస్స గతియో, తతియా హి న విజ్జతి.

౨౭. “సచే అగారం ఆవసతి, విజేయ్య పథవిం ఇమం;
అదణ్డేన అసత్థేన, ధమ్మేన అనుసాసతి.

౨౮. “సచే చ సో పబ్బజతి, అగారా అనగారియం;
వివట్టచ్ఛదో [వివత్తచ్ఛద్దో (సీ.)] సమ్బుద్ధో, అరహా భవతి అనుత్తరో.

౨౯. “జాతిం గోత్తఞ్చ లక్ఖణం, మన్తే సిస్సే పునాపరే;
ముద్ధం ముద్ధాధిపాతఞ్చ, మనసాయేవ పుచ్ఛథ.

౩౦. “అనావరణదస్సావీ, యది బుద్ధో భవిస్సతి;
మనసా పుచ్ఛితే పఞ్హే, వాచాయ విసజ్జిస్సతి” [విస్సజిస్సతి (క.)].

౩౧. బావరిస్స వచో సుత్వా, సిస్సా సోళస బ్రాహ్మణా;
అజితో తిస్సమేత్తేయ్యో, పుణ్ణకో అథ మేత్తగూ.

౩౨. ధోతకో ఉపసీవో చ, నన్దో చ అథ హేమకో;

తోదేయ్య-కప్పా దుభయో, జతుకణ్ణీ చ పణ్డితో.

౩౩. భద్రావుధో ఉదయో చ, పోసాలో చాపి బ్రాహ్మణో;
మోఘరాజా చ మేధావీ, పిఙ్గియో చ మహాఇసి.

౩౪. పచ్చేకగణినో సబ్బే, సబ్బలోకస్స విస్సుతా;
ఝాయీ ఝానరతా ధీరా, పుబ్బవాసనవాసితా.

౩౫. బావరిం అభివాదేత్వా, కత్వా చ నం పదక్ఖిణం;
జటాజినధరా సబ్బే, పక్కాముం ఉత్తరాముఖా.

౩౬. మళకస్స పతిట్ఠానం, పురమాహిస్సతిం [పురమాహియతి (క.)] తదా [సదా (క.)];
ఉజ్జేనిఞ్చాపి గోనద్ధం, వేదిసం వనసవ్హయం.

౩౭. కోసమ్బిఞ్చాపి సాకేతం, సావత్థిఞ్చ పురుత్తమం;
సేతబ్యం కపిలవత్థుం, కుసినారఞ్చ మన్దిరం.

౩౮. పావఞ్చ భోగనగరం, వేసాలిం మాగధం పురం;
పాసాణకం చేతియఞ్చ, రమణీయం మనోరమం.

౩౯. తసితోవుదకం సీతం, మహాలాభంవ వాణిజో;
ఛాయం ఘమ్మాభితత్తోవ తురితా పబ్బతమారుహుం.

౪౦. భగవా తమ్హి సమయే, భిక్ఖుసఙ్ఘపురక్ఖతో;
భిక్ఖూనం ధమ్మం దేసేతి, సీహోవ నదతీ వనే.

౪౧. అజితో అద్దస బుద్ధం, పీతరంసింవ [జితరంసిం సీతరంసిం (క.), వీతరంసిం (సీ. స్యా.)] భాణుమం;
చన్దం యథా పన్నరసే, పరిపూరం [పారిపూరిం (సీ. స్యా.)] ఉపాగతం.

౪౨. అథస్స గత్తే దిస్వాన, పరిపూరఞ్చ బ్యఞ్జనం;
ఏకమన్తం ఠితో హట్ఠో, మనోపఞ్హే అపుచ్ఛథ.

౪౩. “ఆదిస్స జమ్మనం బ్రూహి, గోత్తం బ్రూహి సలక్ఖణం;
మన్తేసు పారమిం బ్రూహి, కతి వాచేతి బ్రాహ్మణో”.

౪౪. “వీసం వస్ససతం ఆయు, సో చ గోత్తేన బావరీ;
తీణిస్స లక్ఖణా గత్తే, తిణ్ణం వేదాన పారగూ.

౪౫. “లక్ఖణే ఇతిహాసే చ, సనిఘణ్డుసకేటుభే;

పఞ్చసతాని వాచేతి, సధమ్మే పారమిం గతో".

౪౬. "లక్ఖణానం పవిచయం, బావరిస్స నరుత్తమ;
తణ్హచ్ఛిద [కఙ్ఖచ్ఛిద (క.)] పకాసేహి, మా నో కఙ్ఖాయితం అహు".

౪౭. "ముఖం జివ్హాయ ఛాదేతి, ఉణ్ణస్స భముకన్తరే;
కోసోహితం వత్థగుయ్హం, ఏవం జానాహి మాణవ".

౪౮. పుచ్ఛఞ్హి కిఞ్చి అసుణన్తో, సుత్వా పఞ్హే వియాకతే;
విచిన్తేతి జనో సబ్బో, వేదజాతో కతఞ్జలీ.

౪౯. "కో ను దేవో వా బ్రహ్మా వా, ఇన్దో వాపి సుజమ్పతి;
మనసా పుచ్ఛితే పఞ్హే, కమేతం పటిభాసతి.

౫౦. "ముద్ధం ముద్ధాధిపాతఞ్చ, బావరీ పరిపుచ్ఛతి;
తం బ్యాకరోహి భగవా, కఙ్ఖం వినయ నో ఇసే".

౫౧. "అవిజ్జా ముద్ధాతి జానాహి, విజ్జా ముద్ధాధిపాతినీ;
సద్ధాసతిసమాధీహి, ఛన్దవీరియేన సంయుతా".

౫౨. తతో వేదేన మహతా, సన్థమ్భిత్వాన మాణవో;
ఏకంసం అజినం కత్వా, పాదేసు సిరసా పతి.

౫౩. "బావరీ బ్రాహ్మణో భోతో, సహ సిస్సేహి మారిస;
ఉదగ్గచిత్తో సుమనో, పాదే వన్దతి చక్ఖుమ".

౫౪. "సుఖితో బావరీ హోతు, సహ సిస్సేహి బ్రాహ్మణో;
త్వఞ్చాపి సుఖితో హోహి, చిరం జీవాహి మాణవ.

౫౫. "బావరిస్స చ తుయ్హం వా, సబ్బేసం సబ్బసంసయం;
కతావకాసా పుచ్ఛవ్హో, యం కిఞ్చి మనసిచ్ఛథ".

౫౬. సమ్బుద్ధేన కతోకాసో, నిసీదిత్వాన పఞ్జలీ;
అజితో పఠమం పఞ్హం, తత్థ పుచ్ఛి తథాగతం.

వత్థుగాథా నిట్ఠితా.

౧. అజితమాణవపుచ్ఛా

౫౭. “కేనస్సు నివుతో లోకో, [ఇచ్చాయస్మా అజితో]
కేనస్సు నప్పకాసతి;
కిస్సాభిలేపనం బ్రూసి, కింసు తస్స మహబ్భయం”.

౫౮. “అవిజ్జాయ నివుతో లోకో, [అజితాతి భగవా]
వేవిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతి;
జప్పాభిలేపనం బ్రూమి, దుక్ఖమస్స మహబ్భయం”.

౫౯. “సవన్తి సబ్బధి సోతా, [ఇచ్చాయస్మా అజితో]
సోతానం కిం నివారణం;
సోతానం సంవరం బ్రూహి, కేన సోతా పిధియ్యరే”.

౬౦. “యాని సోతాని లోకస్మిం, [అజితాతి భగవా]
సతి తేసం నివారణం;
సోతానం సంవరం బ్రూమి, పఞ్ఞాయేతే పిధియ్యరే”.

౬౧. “పఞ్ఞా చేవ సతి చాపి [సతీ చేవ (సీ॰)], [ఇచ్చాయస్మా అజితో]
నామరూపఞ్చ మారిస;
ఏతం మే పుట్ఠో పబ్రూహి, కత్థేతం ఉపరుజ్ఝతి”.

౬౨. “యమేతం పఞ్హం అపుచ్ఛి, అజిత తం వదామి తే;
యత్థ నామఞ్చ రూపఞ్చ, అసేసం ఉపరుజ్ఝతి;
విఞ్ఞాణస్స నిరోధేన, ఏత్థేతం ఉపరుజ్ఝతి”.

౬౩. “యే చ సఙ్ఖాతధమ్మాసే, యే చ సేఖా [సేక్ఖా (క॰)] పుథూ ఇధ;
తేసం మే నిపకో ఇరియం, పుట్ఠో పబ్రూహి మారిస”.

౬౪. “కామేసు నాభిగిజ్ఝేయ్య, మనసానావిలో సియా;
కుసలో సబ్బధమ్మానం, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే”తి.

అజితమాణవపుచ్ఛా పఠమా.

౨. తిస్సమేత్తేయ్యమాణవపుచ్ఛా

౬౫. “కోధ సన్తుసితో లోకే, [ఇచ్చాయస్మా తిస్సమేత్తేయ్యో]

కస్స నో సన్తి ఇఞ్జితా;

కో ఉభన్తమభిఞ్ఞాయ, మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతి [న పిమ్పతి (బహూసు)];

కం బ్రూసి మహాపురిసోతి, కో ఇధ సిబ్బినిమచ్చగా”తి [సిబ్బనిమచ్చగా (సీ॰ స్యా॰)].

౬౬. “కామేసు బ్రహ్మచరియవా, [మేత్తేయ్యాతి భగవా]

వీతతణ్హో సదా సతో;

సఙ్ఖాయ నిబ్బుతో భిక్ఖు, తస్స నో సన్తి ఇఞ్జితా.

౬౭. “సో ఉభన్తమభిఞ్ఞాయ, మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతి;

తం బ్రూమి మహాపురిసోతి, సో ఇధ సిబ్బినిమచ్చగా”తి.

తిస్సమేత్తేయ్యమాణవపుచ్ఛా దుతియా.

౩. పుణ్ణకమాణవపుచ్ఛా

౬౮. “అనేజం మూలదస్సావిం, [ఇచ్చాయస్మా పుణ్ణకో]

అత్థి పఞ్హేన ఆగమం;

కిం నిస్సితా ఇసయో మనుజా, ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానం;

యఞ్ఞమకప్పయింసు పుథూధ లోకే, పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం”.

౬౯. “యే కేచిమే ఇసయో మనుజా, [పుణ్ణకాతి భగవా]

ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానం;

యఞ్ఞమకప్పయింసు పుథూధ లోకే, ఆసీసమానా పుణ్ణక ఇత్థత్తం;

జరం సితా యఞ్ఞమకప్పయింసు”.

౭౦. “యే కేచిమే ఇసయో మనుజా, [ఇచ్చాయస్మా పుణ్ణకో]

ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానం;

యఞ్ఞమకప్పయింసు పుథూధ లోకే, కచ్చిసు తే భగవా యఞ్ఞపథే అప్పమత్తా;

అతారుం జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస, పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం”.

౭౧. “ఆసీసన్తి థోమయన్తి, అభిజప్పన్తి జుహన్తి; [పుణ్ణకాతి భగవా]

కామాభిజప్పన్తి పటిచ్చ లాభం, తే యాజయోగా భవరాగరత్తా;

నాతరింసు జాతిజరన్తి బ్రూమి”.

౭౨. “తే చే నాతరింసు యాజయోగా, [ఇచ్చాయస్మా పుణ్ణకో]

యఞ్ఞేహి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస;

అథ కో చరహి దేవమనుస్సలోకే, అతారి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస;
పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం".

౭౩. "సఙ్ఖాయ లోకస్మి పరోపరాని, [పుణ్ణకాతి భగవా]
యస్సిఞ్జితం నత్థి కుహిఞ్చి లోకే;
సన్తో విధూమో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమీ"తి.

పుణ్ణకమాణవపుచ్ఛా తతియా.

౪. మేత్తగూమాణవపుచ్ఛా

౭౪. "పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం, [ఇచ్చాయస్మా మేత్తగూ]
మఞ్ఞామి తం వేదగుం భావితత్తం;
కుతో ను దుక్ఖా సముదాగతా ఇమే, యే కేచి లోకస్మిమనేకరూపా".

౭౫. "దుక్ఖస్స వే మం పభవం అపుచ్ఛసి, [మేత్తగూతి భగవా]
తం తే పవక్ఖామి యథా పజానం;
ఉపధినిదానా పభవన్తి దుక్ఖా, యే కేచి లోకస్మిమనేకరూపా.

౭౬. "యో వే అవిద్వా ఉపధిం కరోతి, పునప్పునం దుక్ఖముపేతి మన్దో;
తస్మా పజానం ఉపధిం న కయిరా, దుక్ఖస్స జాతిప్పభవానుపస్సీ".

౭౭. "యం తం అపుచ్ఛిమ్హ అకిత్తయీ నో, అఞ్ఞం తం పుచ్ఛామ తదిఙ్ఘ బ్రూహి;
'కథం ను ధీరా వితరన్తి ఓఘం, జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చ';
తం మే ముని సాధు వియాకరోహి, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో".

౭౮. "కిత్తయిస్సామి తే ధమ్మం, [మేత్తగూతి భగవా]
దిట్ఠే ధమ్మే అనీతిహం;
యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తికం".

౭౯. "తఞ్చాహం అభినన్దామి, మహేసి ధమ్మముత్తమం;
యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తికం".

౮౦. "యం కిఞ్చి సమ్పజానాసి, [మేత్తగూతి భగవా]
ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే;
ఏతేసు నన్దిఞ్చ నివేసనఞ్చ, పనుజ్జ విఞ్ఞాణం భవే న తిట్ఠే.

౮౧. "ఏవంవిహారీ సతో అప్పమత్తో, భిక్ఖు చరం హిత్వా మమాయితాని;
జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చ, ఇధేవ విద్వా పజహేయ్య దుక్ఖం".

౮౨. "ఏతాభినన్దామి వచో మహేసినో, సుకిత్తితం గోతమనూపధీకం;
అద్ధా హి భగవా పహాసి దుక్ఖం, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో.

౮౩. "తే చాపి నూనప్పజహేయ్యు దుక్ఖం, యే త్వం ముని అట్ఠితం ఓవదేయ్య;
తం తం నమస్సామి సమేచ్చ నాగ, అప్పేవ మం భగవా అట్ఠితం ఓవదేయ్య".

౮౪. "యం బ్రాహ్మణం వేదగుమాభిజఞ్ఞా, అకిఞ్చనం కామభవే అసత్తం;
అద్ధా హి సో ఓఘమిమం అతారి, తిణ్ణో చ పారం అఖిలో అకఙ్ఖో.

౮౫. "విద్వా చ యో వేదగూ నరో ఇధ, భవాభవే సఙ్గమిమం విసజ్జ;
సో వీతతణ్హో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమీ"తి.

మేత్తగూమాణవపుచ్ఛా చతుత్థీ.

౫. ధోతకమాణవపుచ్ఛా

౮౬. "పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం, [ఇచ్చాయస్మా ధోతకో]
వాచాభికఙ్ఖామి మహేసి తుయ్హం;
తవ సుత్వాన నిగ్ఘోసం, సిక్ఖే నిబ్బానమత్తనో".

౮౭. "తేనహాతప్పం కరోహి, [ధోతకాతి భగవా]
ఇధేవ నిపకో సతో;
ఇతో సుత్వాన నిగ్ఘోసం, సిక్ఖే నిబ్బానమత్తనో".

౮౮. "పస్సామహం దేవమనుస్సలోకే, అకిఞ్చనం బ్రాహ్మణమిరియమానం;
తం తం నమస్సామి సమన్తచక్ఖు, పముఞ్చ మం సక్క కథంకథాహి".

౮౯. "నాహం సహిస్సామి పమోచనాయ, కథంకథిం ధోతక కఞ్చి లోకే;
ధమ్మఞ్చ సేట్ఠం అభిజానమానో [ఆజానమానో (సీ॰ స్యా॰ పీ॰)], ఏవం తువం ఓఘమిమం తరేసి".

౯౦. "అనుసాస బ్రహ్మే కరుణాయమానో, వివేకధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం;
యథాహం ఆకాసోవ అబ్యాపజ్జమానో, ఇధేవ సన్తో అసితో చరేయ్యం".

౯౧. "కిత్తయిస్సామి తే సన్తిం, [ధోతకాతి భగవా]

దిట్ఠే ధమ్మే అనీతిహం;
యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తికం".

౧౦౨. "తఞ్చాహం అభినన్దామి, మహేసి సన్తిముత్తమం;
యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తికం".

౧౦౩. "యం కిఞ్చి సమ్పజానాసి, [ధోతకాతి భగవా]
ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే;
ఏతం విదిత్వా సఙ్గోతి లోకే, భవాభవాయ మాకాసి తణ్హ"న్తి.

ధోతకమాణవపుచ్ఛా పఞ్చమీ.

౬. ఉపసీవమాణవపుచ్ఛా

౧౦౪. "ఏకో అహం సక్క మహన్తమోఘం, [ఇచ్చాయస్మా ఉపసీవో]
అనిస్సితో నో విసహామి తారితుం;
ఆరమ్మణం బ్రూహి సమన్తచక్ఖు, యం నిస్సితో ఓఘమిమం తరేయ్యం".

౧౦౫. "ఆకిఞ్చఞ్ఞం పేక్ఖమానో సతిమా, [ఉపసీవాతి భగవా]
నత్థీతి నిస్సాయ తరస్సు ఓఘం;
కామే పహాయ విరతో కథాహి, తణ్హక్ఖయం నత్తమహాభిపస్స".

౧౦౬. "సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగో, [ఇచ్చాయస్మా ఉపసీవో]
ఆకిఞ్చఞ్ఞం నిస్సితో హిత్వా మఞ్ఞం;
సఞ్ఞావిమోక్ఖే పరమే విముత్తో [ధిముత్తో (క.)], తిట్ఠే ను సో తత్థ అనానుయాయీ" [అనానువాయీ (స్యా. క.)].

౧౦౭. "సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగో, [ఉపసీవాతి భగవా]
ఆకిఞ్చఞ్ఞం నిస్సితో హిత్వా మఞ్ఞం;
సఞ్ఞావిమోక్ఖే పరమే విముత్తో, తిట్ఠేయ్య సో తత్థ అనానుయాయీ".

౧౦౮. "తిట్ఠే చే సో తత్థ అనానుయాయీ, పూగమ్పి వస్సానం సమన్తచక్ఖు;
తత్థేవ సో సీతిసియా విముత్తో, చవేథ విఞ్ఞాణం తథావిధస్స".

౧౦౯. "అచ్చి యథా వాతవేగేన ఖిత్తా, [ఉపసీవాతి భగవా]
అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖం;

ఏవం మునీ నామకాయా విముత్తో, అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖం".

౧౦౦."అత్థఙ్గతో సో ఉద వా సో నత్థి, ఉదాహు వే సస్సతియా అరోగో;
తం మే మునీ సాధు వియాకరోహి, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో".

౧౦౧."అత్థఙ్గతస్స న పమాణమత్థి, [ఉపసీవాతి భగవా]
యేన నం వజ్జుం తం తస్స నత్థి;
సబ్బేసు ధమ్మేసు సమూహతేసు, సమూహతా వాదపథాపి సబ్బే"తి.

ఉపసీవమాణవపుచ్ఛా ఛట్ఠీ.

౭. నన్దమాణవపుచ్ఛా

౧౦౨."సన్తి లోకే మునయో, [ఇచ్చాయస్మా నన్దో]
జనా వదన్తి తయిదం కథంసు;
ఞాణూపపన్నం ముని నో వదన్తి, ఉదాహు వే జీవితేనూపపన్నం".

౧౦౩. "న దిట్ఠియా న సుతియా న ఞాణేన, మునీధ నన్ద కుసలా వదన్తి;
విసేనికత్వా అనీఘా నిరాసా, చరన్తి యే తే మునయోతి బ్రూమి".

౧౦౪."యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే, [ఇచ్చాయస్మా నన్దో]
దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం;
సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం,
అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం;
కచ్చిస్సు తే భగవా తత్థ యతా చరన్తా,
అతారు జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస;
పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం".

౧౦౫."యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే, [నన్దాతి భగవా]
దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం;
సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం, అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం;
కిఞ్చాపి తే తత్థ యతా చరన్తి, నాతరింసు జాతిజరన్తి బ్రూమి".

౧౦౬."యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే, [ఇచ్చాయస్మా నన్దో]
దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం;
సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం, అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం;

తే చే ముని బ్రూసి అనోఘతిణ్ణే, అథ కో చరహి దేవమనుస్సలోకే;
అతారి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస, పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం".

౧౦౭.“నాహం సబ్బే సమణబ్రాహ్మణాసే, [నన్దాతి భగవా]
జాతిజరాయ నివుతాతి బ్రూమి;
యే సీధ దిట్ఠం వ సుతం ముతం వా, సీలబ్బతం వాపి పహాయ సబ్బం;
అనేకరూపమ్పి పహాయ సబ్బం, తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవాసే;
తే వే నరా ఓఘతిణ్ణాతి బ్రూమి".

౧౦౮.“ఏతాభినన్దామి వచో మహేసినో, సుకిత్తితం గోతమనూపధీకం;
యే సీధ దిట్ఠం వ సుతం ముతం వా, సీలబ్బతం వాపి పహాయ సబ్బం;
అనేకరూపమ్పి పహాయ సబ్బం, తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవాసే;
అహమ్పి తే ఓఘతిణ్ణాతి బ్రూమీ"తి.

నన్దమాణవపుచ్ఛా సత్తమా.

౮. హేమకమాణవపుచ్ఛా

౧౦౯.“యే మే పుబ్బే వియాకంసు, [ఇచ్చాయస్మా హేమకో]
హురం గోతమసాసనా;
ఇచ్చాసి ఇతి భవిస్సతి, సబ్బం తం ఇతిహీతిహం;
సబ్బం తం తక్కవడ్ఢనం, నాహం తత్థ అభిరమిం.

౧౧౦.“త్వఞ్చ మే ధమ్మమక్ఖాహి, తణ్హానిగ్ఘాతనం ముని;
యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తికం".

౧౧౧.“ఇధ దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతేసు, పియరూపేసు హేమక;
ఛన్దరాగవినోదనం, నిబ్బానపదమచ్చుతం.

౧౧౨.“ఏతదఞ్ఞాయ యే సతా, దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతా;
ఉపసన్తా చ తే సదా, తిణ్ణా లోకే విసత్తిక"న్తి.

హేమకమాణవపుచ్ఛా అట్ఠమా.

౯. తోదేయ్యమాణవపుచ్ఛా

౧౧౩.“యస్మిం కామా న వసన్తి, [ఇచ్చాయస్మా తోదేయ్యో]

తణ్హా యస్స న విజ్జతి;

కథంకథా చ యో తిణ్ణో, విమోక్ఖో తస్స కీదిసో".

౧౧౪."యస్మిం కామా న వసన్తి, [తోదేయ్యాతి భగవా]

తణ్హా యస్స న విజ్జతి;

కథంకథా చ యో తిణ్ణో, విమోక్ఖో తస్స నాపరో".

౧౧౫."నిరాససో సో ఉద ఆససానో [ఆసయానో (క.)], పఞ్ఞాణవా సో ఉద పఞ్ఞకప్పీ;

మునిం అహం సక్క యథా విజఞ్ఞం, తం మే వియాచిక్ఖ సమన్తచక్ఖు".

౧౧౬."నిరాససో సో న చ ఆససానో, పఞ్ఞాణవా సో న చ పఞ్ఞకప్పీ;

ఏవమ్పి తోదేయ్య మునిం విజాన, అకిఞ్చనం కామభవే అసత్త"న్తి.

తోదేయ్యమాణవపుచ్ఛా నవమా.

౧౦. కప్పమాణవపుచ్ఛా

౧౧౭."మజ్ఝే సరస్మిం తిట్ఠతం, [ఇచ్చాయస్మా కప్పో]

ఓఘే జాతే మహబ్భయే;

జరామచ్చుపరేతానం, దీపం పబ్రూహి మారిస;

త్వఞ్చ మే దీపమక్ఖాహి, యథాయిదం నాపరం సియా".

౧౧౮."మజ్ఝే సరస్మిం తిట్ఠతం, [కప్పాతి భగవా]

ఓఘే జాతే మహబ్భయే;

జరామచ్చుపరేతానం, దీపం పబ్రూమి కప్ప తే.

౧౧౯."అకిఞ్చనం అనాదానం, ఏతం దీపం అనాపరం;

నిబ్బానం ఇతి నం బ్రూమి, జరామచ్చుపరిక్ఖయం.

౧౨౦."ఏతదఞ్ఞాయ యే సతా, దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతా;

న తే మారవసానుగా, న తే మారస్స పట్ఠగూ"తి [పద్ధగూ (సీ.)].

కప్పమాణవపుచ్ఛా దసమా.

౧౧. జతుకణ్ణిమాణవపుచ్ఛా

౧౨౧."సుత్వానహం వీరమకామకామిం, [ఇచ్చాయస్మా జతుకణ్ణి]

ఓఘాతిగం పుట్ఠుమకామమాగమం;

సన్తిపదం బ్రూహి సహజనేత్త, యథాతచ్ఛం భగవా బ్రూహి మేతం.

౧౧౨.“భగవా హి కామే అభిభుయ్య ఇరియతి, ఆదిచ్చోవ పథవిం తేజీ తేజసా;
పరిత్తపఞ్ఞస్స మే భూరిపఞ్ఞ, ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం;
జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానం”.

౧౨౩.“కామేసు వినయ గేధం, [జతుకణ్ణీతి భగవా]
నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతో;
ఉగ్గహితం నిరత్తం వా, మా తే విజ్జిత్థ కిఞ్చనం.

౧౨౪.“యం పుబ్బే తం విసోసేహి, పచ్ఛా తే మాహు కిఞ్చనం;
మజ్ఝే చే నో గహేస్ససి, ఉపసన్తో చరిస్ససి.

౧౨౫.“సబ్బసో నామరూపస్మిం, వీతగేధస్స బ్రాహ్మణ;
ఆసవాస్స న విజ్జన్తి, యేహి మచ్చువసం వజే”తి.

జతుకణ్ణిమాణవపుచ్ఛా ఏకాదసమా.

౧౨. భద్రావుధమాణవపుచ్ఛా

౧౨౬.“ఓకఞ్జహం తణ్హచ్ఛిదం అనేజం, [ఇచ్చాయస్మా భద్రావుధో]
నన్దిఞ్జహం ఓఘతిణ్ణం విముత్తం;
కప్పఞ్జహం అభియాచే సుమేధం, సుత్వాన నాగస్స అపనమిస్సన్తి ఇతో.

౧౨౭.“నానాజనా జనపదేహి సఙ్గతా,
తవ వీర వాక్యం అభికఙ్ఖమానా;
తేసం తువం సాధు వియాకరోహి, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో”.

౧౨౮.“ఆదానతణ్హం వినయేథ సబ్బం, [భద్రావుధాతి భగవా]
ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే;
యం యఞ్హి లోకస్మిముపాదియన్తి, తేనేవ మారో అన్వేతి జన్తుం.

౧౨౯.“తస్మా పజానం న ఉపాదియేథ, భిక్ఖు సతో కిఞ్చనం సబ్బలోకే;
ఆదానసత్తే ఇతి పేక్ఖమానో, పజం ఇమం మచ్చుధేయ్యే విసత్త”న్తి.

భద్రావుధమాణవపుచ్ఛా ద్వాదసమా.

౧౩. ఉదయమాణవపుచ్ఛా

౧౩౦. “ఝాయిం విరజమాసీనం, [ఇచ్చాయస్మా ఉదయో]
కతకిచ్చం అనాసవం;
పారగుం సబ్బధమ్మానం, అత్థి పఞ్హేన ఆగమం;
అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూహి, అవిజ్జాయ పభేదనం”.

౧౩౧. “పహానం కామచ్ఛన్దానం, [ఉదయాతి భగవా]
దోమనస్సాన చూభయం;
థినస్స చ పనూదనం, కుక్కుచ్చానం నివారణం.

౧౩౨. “ఉపేక్ఖాసతిసంసుద్ధం , ధమ్మతక్కపురేజవం;
అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూమి, అవిజ్జాయ పభేదనం”.

౧౩౩. “కింసు సంయోజనో లోకో, కింసు తస్స విచారణం;
కిస్సస్స విప్పహానేన, నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతి”.

౧౩౪. “నన్దిసంయోజనో లోకో, వితక్కస్స విచారణం;
తణ్హాయ విప్పహానేన, నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతి”.

౧౩౫. “కథం సతస్స చరతో, విఞ్ఞాణం ఉపరుజ్ఝతి;
భగవన్తం పుట్ఠుమాగమ్మ, తం సుణోమ వచో తవ”.

౧౩౬. “అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ, వేదనం నాభినన్దతో;
ఏవం సతస్స చరతో, విఞ్ఞాణం ఉపరుజ్ఝతీ”తి.

ఉదయమాణవపుచ్ఛా తేరసమా.

౧౪. పోసాలమాణవపుచ్ఛా

౧౩౭. “యో అతీతం ఆదిసతి, [ఇచ్చాయస్మా పోసాలో]
అనేజో ఛిన్నసంసయో;
పారగుం సబ్బధమ్మానం, అత్థి పఞ్హేన ఆగమం.

౧౩౮. “విభూతరూపసఞ్ఞిస్స, సబ్బకాయప్పహాయినో;
అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ, నత్థి కిఞ్చీతి పస్సతో;
ఞాణం సక్కానుపుచ్ఛామి, కథం నేయ్యో తథావిధో”.

౧౩౯. “విఞ్ఞాణట్ఠితియో సబ్బా, [పోసాలాతి భగవా]
అభిజానం తథాగతో;
తిట్ఠన్తమేనం జానాతి, విముత్తం తప్పరాయణం.

౧౪౦. “ఆకిఞ్చఞ్ఞసమ్భవం ఞత్వా, నన్దీ సంయోజనం ఇతి;
ఏవమేతం అభిఞ్ఞాయ, తతో తత్థ విపస్సతి;
ఏతం [ఏవం (స్యా. క.)] ఞాణం తథం తస్స, బ్రాహ్మణస్స వుసీమతో”తి.

పోసాలమాణవపుచ్ఛా చుద్దసమా.

౧౫. మోఘరాజమాణవపుచ్ఛా

౧౪౧. “ద్వాహం సక్కం అపుచ్ఛిస్సం, [ఇచ్చాయస్మా మోఘరాజా]
న మే బ్యాకాసి చక్ఖుమా;
యావతతియఞ్చ దేవీసి, బ్యాకరోతీతి మే సుతం.

౧౪౨. “అయం లోకో పరో లోకో, బ్రహ్మలోకో సదేవకో;
దిట్ఠిం తే నాభిజానాతి, గోతమస్స యసస్సినో.

౧౪౩. “ఏవం అభిక్కన్తదస్సావిం, అత్థి పఞ్హేన ఆగమం;
కథం లోకం అవేక్ఖన్తం, మచ్చురాజా న పస్సతి”.

౧౪౪. “సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సు, మోఘరాజ సదా సతో;
అత్తానుదిట్ఠిం ఊహచ్చ, ఏవం మచ్చుతరో సియా;
ఏవం లోకం అవేక్ఖన్తం, మచ్చురాజా న పస్సతీ”తి.

మోఘరాజమాణవపుచ్ఛా పన్నరసమా.

౧౬. పిఙ్గియమాణవపుచ్ఛా

౧౪౫. “జిణ్ణోహమస్మి అబలో వీతవణ్ణో, [ఇచ్చాయస్మా పిఙ్గియో]
నేత్తా న సుద్ధా సవనం న ఫాసు;
మాహం నస్సం మోముహో అన్తరావ, ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం;
జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానం”.

౧౪౬. “దిస్వాన రూపేసు విహఞ్ఞమానే, [పిఙ్గియాతి భగవా]
రుప్పన్తి రూపేసు జనా పమత్తా;

తస్మా తువం పిఙ్గియ అప్పమత్తో, జహస్సు రూపం అపునబ్భవాయ".

౧౧౭౭. "దిసా చతస్సో విదిసా చతస్సో, ఉద్ధం అధో దస దిసా ఇమాయో;

న తుయ్హం అదిట్ఠం అసుతం అముతం [అసుతం అముతం వా (సీ.), అసుతాముతం వా (స్యా.), అసుతంఽముతం వా (పీ.)], అథో అవిఞ్ఞాతం కిఞ్చనమత్థి [కఞ్చి మత్థి (స్యా.), కిఞ్చి నత్థి (పీ.), కిఞ్చినమత్థి (క.)] లోకే;

ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం, జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానం".

౧౧౭౮. "తణ్హాధిపన్నే మనుజే పేక్ఖమానో, [పిఙ్గియాతి భగవా]

సన్తాపజాతే జరసా పరేతే;

తస్మా తువం పిఙ్గియ అప్పమత్తో, జహస్సు తణ్హం అపునబ్భవాయా"తి.

పిఙ్గియమాణవపుచ్ఛా సోళసమా.

౧౭. పారాయనత్థుతిగాథా

ఇదమవోచ భగవా మగధేసు విహరన్తో పాసాణకే చేతియే, పరిచారకసోళసానం [పరిచారకసోళసన్నం (స్యా. క.)] బ్రాహ్మణానం అజ్ఝిట్ఠో పుట్ఠో పుట్ఠో పఞ్హం [పఞ్హే (సీ. పీ.)] బ్యాకాసి. ఏకమేకస్స చేపి పఞ్హస్స అత్థమఞ్ఞాయ ధమ్మమఞ్ఞాయ ధమ్మానుధమ్మం పటిపజ్జేయ్య, గచ్ఛేయ్యేవ జరామరణస్స పారం. "పారఙ్గమనీయా ఇమే ధమ్మా"తి – తస్మా ఇమస్స ధమ్మపరియాయస్స పారాయనన్తేవ [పారాయణంత్వేవ (సీ. అట్ఠ.)] అధివచనం.

౧౧౭౯. అజితో తిస్సమేత్తేయ్యో, పుణ్ణకో అథ మేత్తగూ;

ధోతకో ఉపసీవో చ, నన్దో చ అథ హేమకో.

౧౧౮౦. తోదేయ్యకప్పా దుభయో, జతుకణ్ణీ చ పణ్డితో;

భద్రావుధో ఉదయో చ, పోసాలో చాపి బ్రాహ్మణో;

మోఘరాజా చ మేధావీ, పిఙ్గియో చ మహాఇసి.

౧౧౮౧. ఏతే బుద్ధం ఉపాగచ్ఛుం, సమ్పన్నచరణం ఇసిం;

పుచ్ఛన్తా నిపుణే పఞ్హే, బుద్ధసేట్ఠం ఉపాగముం.

౧౧౮౨. తేసం బుద్ధో పబ్యాకాసి, పఞ్హే పుట్ఠో యథాతథం;

పఞ్హానం వేయ్యాకరణేన, తోసేసి బ్రాహ్మణే ముని.

౧౧౮౩. తే తోసితా చక్ఖుమతా, బుద్ధేనాదిచ్చబన్ధునా;

బ్రహ్మచరియమచరింసు, వరపఞ్ఞస్స సన్తికే.

౧౩౪ ఏకమేకస్స పఞ్హస్స, యథా బుద్ధేన దేసితం;

తథా యో పటిపజ్జేయ్య, గచ్ఛే పారం అపారతో.

౧౩౫ అపారా పారం గచ్ఛేయ్య, భావేన్తో మగ్గముత్తమం;

మగ్గో సో పారం గమనాయ, తస్మా పారాయనం ఇతి.

౧౮. పారాయనానుగీతిగాథా

౧౩౬. ‘‘పారాయనమనుగాయిస్సం , [ఇచ్చాయస్మా పిఙ్గియో]

యథాద్దక్ఖి తథాక్ఖాసి, విమలో భూరిమేధసో;

నిక్కామో నిబ్బనో [నిబ్బుతో (స్యా॰)] నాగో, కిస్స హేతు ముసా భణే.

౧౩౭. ‘‘పహీనమలమోహస్స, మానమక్ఖప్పహాయినో;

హన్దాహం కిత్తయిస్సామి, గిరం వణ్ణూపసఞ్హితం.

౧౩౮. ‘‘తమోనుదో బుద్ధో సమన్తచక్ఖు, లోకన్తగూ సబ్బభవాతివత్తో;

అనాసవో సబ్బదుక్ఖప్పహీనో, సచ్చవ్హయో బ్రహ్మే ఉపాసితో మే.

౧౩౯. ‘‘దిజో యథా కుబ్బనకం పహాయ, బహుప్ఫలం కాననమావసేయ్య;

ఏవమ్పహం అప్పదస్సే పహాయ, మహోదధిం హంసోరివ అజ్ఝపత్తో.

౧౪౦. ‘‘యేమే పుబ్బే వియాకంసు, హురం గోతమసాసనా;

ఇచ్చాసి ఇతి భవిస్సతి;

సబ్బం తం ఇతిహీతిహం, సబ్బం తం తక్కవడ్ఢనం.

౧౪౧. ‘‘ఏకో తమనుదాసినో, జుతిమా సో పభఙ్కరో;

గోతమో భూరిపఞ్ఞాణో, గోతమో భూరిమేధసో.

౧౪౨. ‘‘యో మే ధమ్మమదేసేసి, సన్దిట్ఠికమకాలికం;

తణ్హక్ఖయమనీతికం, యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి’’.

౧౪౩. ‘‘కిం ను తమ్హా విప్పవససి, ముహుత్తమపి పిఙ్గియ;

గోతమా భూరిపఞ్ఞాణా, గోతమా భూరిమేధసా.

౧౪౪. ‘‘యో తే ధమ్మమదేసేసి, సన్దిట్ఠికమకాలికం;

తణ్హక్ఖయమనీతికం, యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి’’.

౧౬౫.“నాహం తమ్హా విప్పవసామి, ముహుత్తమపి బ్రాహ్మణ;

గోతమా భూరిపఞ్ఞాణా, గోతమా భూరిమేధసా.

౧౬౬.“యో మే ధమ్మమదేసేసి, సన్దిట్ఠికమకాలికం;

తణ్హక్ఖయమనీతికం, యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి.

౧౬౭.“పస్సామి నం మనసా చక్ఖునావ, రత్తిన్దివం బ్రాహ్మణ అప్పమత్తో.

నమస్సమానో వివసేమి రత్తిం, తేనేవ మఞ్ఞామి అవిప్పవాసం.

౧౬౮.“సద్ధా చ పీతి చ మనో సతి చ,

నాపేన్తిమే గోతమసాసనమ్హా;

యం యం దిసం వజతి భూరిపఞ్ఞో, స తేన తేనేవ నతోహమస్మి.

౧౬౯.“జిణ్ణస్స మే దుబ్బలథామకస్స, తేనేవ కాయో న పలేతి తత్థ;

సఙ్కప్పయన్తాయ [సంకప్పయత్తాయ (సీ.)] వజామి నిచ్చం, మనో హి మే బ్రాహ్మణ తేన యుత్తో.

౧౭౦.“పఙ్కే సయానో పరిఫన్దమానో, దీపా దీపం ఉపల్లవిం;

అథద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, ఓఘతిణ్ణమనాసవం.

౧౭౧.“యథా అహూ వక్కలి ముత్తసద్ధో, భద్రావుధో ఆళవిగోతమో చ;

ఏవమేవ త్వమ్పి పముఞ్చస్సు సద్ధం, గమిస్ససి త్వం పిఙ్గియ మచ్చుధేయ్యస్స పారం” [మచ్చుధేయ్యపారం (సీ.)].

౧౭౨.“ఏస భియ్యో పసీదామి, సుత్వాన మునినో వచో;

వివట్టచ్ఛదో సమ్బుద్ధో, అఖిలో పటిభానవా.

౧౭౩. “అధిదేవే అభిఞ్ఞాయ, సబ్బం వేది పరోపరం;

పఞ్హానన్తకరో సత్థా, కఙ్ఖీనం పటిజానతం.

౧౭౪.“అసంహీరం అసంకుప్పం, యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి;

అద్ధా గమిస్సామి న మేత్థ కఙ్ఖా, ఏవం మం ధారేహి అధిముత్తచిత్త”న్తి [అజితమాణవపుచ్ఛాయ పట్ఠాయ యావపారాయనానుగీతిగాథాపరియోసానా స్యా. … పోత్థకే నత్థి].

పారాయనానుగీతిగాథా నిట్ఠితా.

పారాయనవగ్గనిద్దేసో

౧. అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౧. **కేనస్సు నివుతో లోకో, [ఇచ్చాయస్మా అజితో]**
కేనస్సు నప్పకాసతి;
కిస్సాభిలేపనం బ్రూసి [బ్రూహి (స్యా॰)], **కింసు తస్స మహబ్భయం.**

కేనస్సు నివుతో లోకోతి. లోకోతి నిరయలోకో తిరచ్ఛానలోకో పేత్తివిసయలోకో మనుస్సలోకో దేవలోకో ఖన్ధలోకో ధాతులోకో ఆయతనలోకో అయం లోకో పరో లోకో బ్రహ్మలోకో దేవలోకో – అయం వుచ్చతి లోకో. అయం లోకో కేన ఆవుతో నివుతో ఓవుతో [ఓఫుతో (స్యా॰)] పిహితో పటిచ్ఛన్నో పటికుజ్జితోతి – కేనస్సు నివుతో లోకో?

ఇచ్చాయస్మా అజితోతి. ఇచ్చాతి పదసన్ధి పదసంసగ్గో పదపారిపూరీ అక్ఖరసమవాయో బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతా పదానుపుబ్బతాపేతం [పదానుపుబ్బతామేతం (బహూసు)] ఇచ్చాతి. **ఆయస్మా**తి పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం ఆయస్మాతి. **అజితో**తి తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో నామం నామకమ్మం నామధేయ్యం నిరుత్తి బ్యఞ్జనం అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా అజితో.

కేనస్సు నప్పకాసతీతి కేన లోకో నప్పకాసతి న భాసతి న తపతి న విరోచతి న ఞాయతి న పఞ్ఞాయతీతి – కేనస్సు నప్పకాసతి .

కిస్సాభిలేపనం బ్రూసీతి కిం లోకస్స లేపనం లగ్గనం బన్ధనం ఉపక్కిలేసో. కేన లోకో లిత్తో సంలిత్తో ఉపలిత్తో కిలిట్ఠో సంకిలిట్ఠో మక్ఖితో సంసట్ఠో లగ్గో లగ్గితో పలిబుద్ధో, బ్రూసి ఆచిక్ఖసి దేసేసి పఞ్ఞపేసి [పఞ్ఞాపేసి (క॰)] పట్ఠపేసి వివరసి విభజసి ఉత్తానీకరోసి [ఉత్తానిం కరోసి (క॰)] పకాసేసీతి – కిస్సాభిలేపనం బ్రూసి.

కింసు తస్స మహబ్భయన్తి కిం లోకస్స భయం మహబ్భయం పీళనం ఘట్టనం ఉపద్దవో ఉపసగ్గోతి – కింసు తస్స మహబ్భయం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"కేనస్సు నివుతో లోకో, [ఇచ్చాయస్మా అజితో]
కేనస్సు నప్పకాసతి;
కిస్సాభిలేపనం బ్రూసి, కింసు తస్స మహబ్భయ"న్తి.

౨. **అవిజ్జాయ నివుతో లోకో, [అజితాతి భగవా]**
వేవిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతి;
జప్పాభిలేపనం బ్రూమి, దుక్ఖమస్స మహబ్భయం.

అవిజ్జాయ నివుతో లోకోతి. **అవిజ్జాతి** దుక్ఖే అఞ్ఞాణం దుక్ఖసముదయే అఞ్ఞాణం దుక్ఖనిరోధే అఞ్ఞాణం దుక్ఖనిరోధగామినియా పటిపదాయ అఞ్ఞాణం, పుబ్బన్తే అఞ్ఞాణం అపరన్తే అఞ్ఞాణం పుబ్బన్తాపరన్తే అఞ్ఞాణం, ఇదప్పచ్చయతాపటిచ్చసముప్పన్నేసు ధమ్మేసు అఞ్ఞాణం, యం ఏవరూపం అఞ్ఞాణం అదస్సనం అనభిసమయో అననుబోధో అసమ్బోధో అప్పటివేధో అసంగాహనా అపరియోగాహనా అసమపేక్ఖనా అపచ్చవేక్ఖణా [అపచ్చవేక్ఖనా (స్యా.)] అపచ్చవేక్ఖణకమ్మం దుమ్మేజ్ఝం బాల్యం అసమ్పజఞ్ఞం మోహో పమోహో సమ్మోహో అవిజ్జా అవిజ్జోఘో అవిజ్జాయోగో అవిజ్జానుసయో అవిజ్జాపరియుట్ఠానం అవిజ్జాలఙ్గీ మోహో అకుసలమూలం, అయం వుచ్చతి – అవిజ్జా.

లోకోతి నిరయలోకో తిరచ్ఛానలోకో పేత్తివిసయలోకో మనుస్సలోకో దేవలోకో ఖన్ధలోకో ధాతులోకో ఆయతనలోకో అయం లోకో పరో లోకో బ్రహ్మలోకో దేవలోకో – అయం వుచ్చతి లోకో. అయం లోకో ఇమాయ అవిజ్జాయ ఆవుతో నివుతో ఓవుతో పిహితో పటిచ్ఛన్నో పటికుజ్జితోతి – అవిజ్జాయ నివుతో లోకో.

అజితాతి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవా**తి గారవాధివచనం. అపి చ, భగ్గరాగోతి భగవా; భగ్గదోసోతి భగవా; భగ్గమోహోతి భగవా; భగ్గమానోతి భగవా; భగ్గదిట్ఠీతి భగవా; భగ్గకణ్టకోతి భగవా; భగ్గకిలేసోతి భగవా; భజి విభజి పవిభజి ధమ్మరతనన్తి భగవా; భవానం అన్తకరోతి భగవా; భావితకాయో భావితసీలో భావితచిత్తో [భావితకాయోతి భగవా, భావితసీలోతి భావితచిత్తోతి (స్యా.)] భావితపఞ్ఞోతి భగవా; భజి వా భగవా అరఞ్ఞవనపత్థాని పన్తాని సేనాసనాని అప్పసద్దాని అప్పనిగ్ఘోసాని విజనవాతాని మనుస్సరాహస్సేయ్యకాని [మనుస్సరాహసేయ్యకాని (స్యా.)] పటిసల్లానసారుప్పానీతి భగవా; భాగీ వా భగవా చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానన్తి భగవా; భాగీ వా భగవా అత్థరసస్స ధమ్మరసస్స విముత్తిరసస్స అధిసీలస్స అధిచిత్తస్స అధిపఞ్ఞాయాతి భగవా; భాగీ వా భగవా చతున్నం ఝానానం చతున్నం అప్పమఞ్ఞానం చతున్నం అరూపసమాపత్తీనన్తి భగవా; భాగీ వా భగవా అట్ఠన్నం విమోక్ఖానం అట్ఠన్నం అభిభాయతనానం నవన్నం అనుపుబ్బసమాపత్తీనన్తి భగవా; భాగీ వా భగవా దసన్నం సఞ్ఞాభావనానం కసిణసమాపత్తీనం ఆనాపానస్సతిసమాధిస్స అసుభసమాపత్తియాతి భగవా; భాగీ వా భగవా చతున్నం సతిపట్ఠానానం చతున్నం సమ్మప్పధానానం చతున్నం ఇద్ధిపాదానం పఞ్చన్నం ఇన్ద్రియానం పఞ్చన్నం బలానం సత్తన్నం బోజ్ఝఙ్గానం అరియస్స అట్ఠఙ్గికస్స మగ్గస్సాతి భగవా; భాగీ వా భగవా దసన్నం తథాగతబలానం చతున్నం వేసారజ్జానం చతున్నం పటిసమ్భిదానం ఛన్నం అభిఞ్ఞానం ఛన్నం బుద్ధధమ్మానన్తి భగవా; భగవాతి నేతం నామం మాతరా కతం న పితరా కతం న భాతరా కతం న భగినియా కతం న మిత్తామచ్చేహి కతం న ఞాతిసాలోహితేహి కతం న సమణబ్రాహ్మణేహి కతం న దేవతాహి కతం. విమోక్ఖన్తికమేతం బుద్ధానం భగవన్తానం బోధియా మూలే సహ సబ్బఞ్ఞుతఞాణస్స పటిలాభా సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – అజితాతి భగవా.

వేవిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతీతి. వేవిచ్ఛం వుచ్చతి పఞ్చ మచ్ఛరియాని – ఆవాసమచ్ఛరియం, కులమచ్ఛరియం, లాభమచ్ఛరియం, వణ్ణమచ్ఛరియం , ధమ్మమచ్ఛరియం. యం ఏవరూపం మచ్ఛేరం మచ్ఛరాయనా మచ్ఛరాయితత్తం వేవిచ్ఛం కదరియం కటుకఞ్చుకతా అగ్గహితత్తం చిత్తస్స – ఇదం వుచ్చతి మచ్ఛరియం. అపి చ ఖన్ధమచ్ఛరియమ్పి మచ్ఛరియం, ధాతుమచ్ఛరియమ్పి మచ్ఛరియం, ఆయతనమచ్ఛరియమ్పి మచ్ఛరియం, గాహో వుచ్చతి మచ్ఛరియం. పమాదో వత్తబ్బో – కాయదుచ్చరితే వా వచీదుచ్చరితే వా మనోదుచ్చరితే వా పఞ్చసు కామగుణేసు వా చిత్తస్స వోసగ్గో [వోస్సగ్గో (బహూసు)] వోసగ్గానుప్పదానం కుసలానం ధమ్మానం భావనాయ అసక్కచ్చకిరియతా అసాతచ్చకిరియతా

అనట్ఠితకిరియతా [అనిట్ఠితకిరియతా (క.) విభ. ౮౪౬] ఓలీనవుత్తితా నిక్ఖిత్తచ్ఛన్దతా నిక్ఖిత్తధురతా అనాసేవనా అభావనా అబహులీకమ్మం అనధిట్ఠానం అననుయోగో పమాదో. యో ఏవరూపో పమాదో పమజ్జనా పమజ్జితత్తం – అయం వుచ్చతి పమాదో. **వేవిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతీతి** ఇమినా చ మచ్ఛరియేన ఇమినా చ పమాదేన లోకో నప్పకాసతి న భాసతి న తపతి న విరోచతి న ఞాయతి న పఞ్ఞాయతీతి – వేవిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతి.

జప్పాభిలేపనం బ్రూమీతి జప్పా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో అనునయో అనురోధో నన్దీ [నన్ది (స్యా.)] నన్దిరాగో చిత్తస్స సారాగో ఇచ్ఛా ముచ్ఛా అజ్ఝోసానం గేధో పలిగేధో సఙ్గో పఙ్కో ఏజా మాయా జనికా సఞ్జననీ సిబ్బినీ జాలినీ సరితా విసత్తికా సుత్తం విసటా [సోత్తం విసతా (స్యా.)] ఆయూహనీ దుతియా పణిధి భవనేత్తి వనం వనథో సన్థవో [సన్ధవో (క.) విభ. ౯౦౯] సినేహో అపేక్ఖా పటిబన్ధు ఆసా ఆసీసనా [ఆసింసనా (స్యా.)] ఆసీసితత్తం రూపాసా సద్దాసా గన్ధాసా రసాసా ఫోట్ఠబ్బాసా లాభాసా ధనాసా పుత్తాసా జీవితాసా జప్పా పజప్పా అభిజప్పా జప్పనా జప్పితత్తం లోలుప్పం లోలుప్పాయనా లోలుప్పాయితత్తం పుచ్ఛఞ్జికతా సాధుకమ్యతా అధమ్మరాగో విసమలోభో నికన్తి నికామనా పత్థనా పిహనా సమ్పత్థనా కామతణ్హా భవతణ్హా విభవతణ్హా రూపతణ్హా అరూపతణ్హా నిరోధతణ్హా రూపతణ్హా సద్దతణ్హా గన్ధతణ్హా రసతణ్హా ఫోట్ఠబ్బతణ్హా ధమ్మతణ్హా ఓఘో యోగో గన్థో ఉపాదానం ఆవరణం నీవరణం ఛదనం బన్ధనం ఉపక్కిలేసో అనుసయో పరియుట్ఠానం లతా వేవిచ్ఛం దుక్ఖమూలం దుక్ఖనిదానం దుక్ఖప్పభవో మారపాసో మారబళిసం మారామిసం మారవిసయో మారనివాసో మారగోచరో మారబన్ధనం తణ్హానదీ తణ్హాజాలం తణ్హాగద్దులం తణ్హాసముద్దో అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం – అయం వుచ్చతి జప్పా. లోకస్స లేపనం లగ్గనం బన్ధనం ఉపక్కిలేసో ఇమాయ జప్పాయ లోకో లిత్తో సంలిత్తో ఉపలిత్తో కిలిట్ఠో సంకిలిట్ఠో మక్ఖితో సంసట్ఠో లగ్గో లగ్గితో పలిబుద్ధోతి బ్రూమి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – జప్పాభిలేపనం బ్రూమి.

దుక్ఖమస్స మహబ్భయన్తి. దుక్ఖన్తి జాతిదుక్ఖం జరాదుక్ఖం బ్యాధిదుక్ఖం మరణదుక్ఖం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసదుక్ఖం నేరయికం దుక్ఖం తిరచ్ఛానయోనికం దుక్ఖం పేత్తివిసయికం దుక్ఖం మానుసికం దుక్ఖం గబ్భోక్కన్తిమూలకం దుక్ఖం గబ్భట్ఠితిమూలకం [గబ్భేఠితిమూలకం (స్యా. క.)] దుక్ఖం గబ్భవుట్ఠానమూలకం దుక్ఖం జాతస్సూపనిబన్ధకం దుక్ఖం జాతస్స పరాధేయ్యకం దుక్ఖం అత్తూపక్కమదుక్ఖం పరూపక్కమదుక్ఖం సఙ్ఖారదుక్ఖం విపరిణామదుక్ఖం చక్ఖురోగో సోతరోగో ఘానరోగో జివ్హారోగో కాయరోగో సీసరోగో కణ్ణరోగో ముఖరోగో దన్తరోగో కాసో సాసో పినాసో డాహో [డహో (స్యా.)] జరో కుచ్ఛిరోగో ముచ్ఛా పక్ఖన్దికా సూలా విసూచికా కుట్ఠం గణ్డో కిలాసో సోసో అపమారో దద్దు కణ్డు కచ్ఛు రఖసా [రక్ఖసా (క.)] వితచ్ఛికా లోహితపిత్తం [లోహితం పిత్తం (బహూసు)] మధుమేహో అంసా పిళకా భగన్దలా పిత్తసముట్ఠానా ఆబాధా సేమ్హసముట్ఠానా ఆబాధా వాతసముట్ఠానా ఆబాధా సన్నిపాతికా ఆబాధా ఉతుపరిణామజా ఆబాధా విసమపరిహారజా ఆబాధా ఓపక్కమికా ఆబాధా కమ్మవిపాకజా ఆబాధా సీతం ఉణ్హం జిఘచ్ఛా పిపాసా ఉచ్చారో పస్సావో డంసమకసవాతాతపసరీసపసమ్ఫస్సం దుక్ఖం మాతుమరణం దుక్ఖం పితుమరణం దుక్ఖం భాతుమరణం దుక్ఖం భగినిమరణం దుక్ఖం పుత్తమరణం దుక్ఖం ధీతుమరణం దుక్ఖం ఞాతిబ్యసనం దుక్ఖం రోగబ్యసనం దుక్ఖం భోగబ్యసనం దుక్ఖం సీలబ్యసనం దుక్ఖం దిట్ఠిబ్యసనం దుక్ఖం యేసం ధమ్మానం ఆదితో సముదాగమనం పఞ్ఞాయతి. అత్థఙ్గమతో నిరోధో పఞ్ఞాయతి. కమ్మసన్నిస్సితో విపాకో. విపాకసన్నిస్సితం కమ్మం, నామసన్నిస్సితం రూపం రూపసన్నిస్సితం నామం, జాతియా అనుగతం జరాయ అనుసటం బ్యాధినా అభిభూతం మరణేన అబ్భాహతం దుక్ఖే పతిట్ఠితం అతాణం అలేణం

అసరణం అసరణీభూతం – ఇదం వుచ్చతి దుక్ఖం. ఇదం దుక్ఖం లోకస్స భయం మహాభయం పీళనం ఘట్టనం ఉపద్దవో ఉపసగ్గోతి – దుక్ఖమస్స మహబ్భయం. తేనాహ భగవా –

"అవిజ్జాయ నివుతో లోకో, [అజితాతి భగవా]
వేవిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతి;
జప్పాభిలేపనం బ్రూమి, దుక్ఖమస్స మహబ్భయ"న్తి.

౩. **సవన్తి సబ్బధి సోతా, [ఇచ్చాయస్మా అజితో]**
సోతానం కిం నివారణం;
సోతానం సంవరం బ్రూహి, కేన సోతా పిధియ్యరే [పిథియ్యరే (స్యా.), పిధీయరే (సీ. అట్ఠ.)] .

సవన్తి సబ్బధి సోతాతి. సోతాతి తణ్హాసోతో దిట్ఠిసోతో కిలేససోతో దుచ్చరితసోతో అవిజ్జాసోతో. **సబ్బధీతి** సబ్బేసు ఆయతనేసు. **సవన్తీతి** సవన్తి ఆసవన్తి సన్దన్తి పవత్తన్తి. చక్ఖుతో రూపే సవన్తి ఆసవన్తి సన్దన్తి పవత్తన్తి. సోతతో సద్దే సవన్తి... పే.... ఘానతో గన్ధే సవన్తి... జివ్హాతో రసే సవన్తి... కాయతో ఫోట్ఠబ్బే సవన్తి... మనతో ధమ్మే సవన్తి ఆసవన్తి సన్దన్తి పవత్తన్తి. చక్ఖుతో రూపతణ్హా సవన్తి ఆసవన్తి సన్దన్తి పవత్తన్తి. సోతతో సద్దతణ్హా సవన్తి ఆసవన్తి సన్దన్తి పవత్తన్తి. ఘానతో గన్ధతణ్హా సవన్తి... జివ్హాతో రసతణ్హా సవన్తి... కాయతో ఫోట్ఠబ్బతణ్హా సవన్తి... మనతో ధమ్మతణ్హా సవన్తి ఆసవన్తి సన్దన్తి పవత్తన్తీతి – సవన్తి సబ్బధి సోతా.

ఇచ్చాయస్మా అజితోతి. ఇచ్చాతి పదసన్ధి...పే.... పదానుపుబ్బతాపేతం ఇచ్చాతి...పే.... ఇచ్చాయస్మా అజితో.

సోతానం కిం నివారణన్తి సోతానం కిం ఆవరణం నీవరణం సంవరణం రక్ఖనం గోపనన్తి – సోతానం కిం నివారణం.

సోతానం సంవరం బ్రూహీతి సోతానం ఆవరణం నీవరణం సంవరణం రక్ఖనం గోపనం బ్రూహి ఆచిక్ఖ దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – సోతానం సంవరం బ్రూహి.

కేన సోతా పిధియ్యరేతి కేన సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తీతి – కేన సోతా పిధియ్యరే. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"సవన్తి సబ్బధి సోతా, [ఇచ్చాయస్మా అజితో]
సోతానం కిం నివారణం;
సోతానం సంవరం బ్రూహి, కేన సోతా పిధియ్యరే".

౪. **యాని సోతాని లోకస్మిం, [అజితాతి భగవా]**
సతి తేసం నివారణం;
సోతానం సంవరం బ్రూమి, పఞ్ఞాయేతే పిధియ్యరే.

యాని సోతాని లోకస్మిన్తి యాని ఏతాని సోతాని మయా కిత్తితాని పకిత్తితాని ఆచిక్ఖితాని దేసితాని పఞ్ఞపితాని పట్ఠపితాని వివరితాని విభజితాని [విభత్తాని (క.)] ఉత్తానీకతాని పకాసితాని, సేయ్యథిదం [సేయ్యథీదం (స్యా.)] – తణ్హాసోతో దిట్ఠిసోతో కిలేససోతో దుచ్చరితసోతో అవిజ్జాసోతో. **లోకస్మిన్తి** అపాయలోకే మనుస్సలోకే దేవలోకే ఖన్ధలోకే ధాతులోకే ఆయతనలోకేతి – యాని సోతాని లోకస్మిం. **అజితాతి** భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి.

సతి తేసం నివారణన్తి. సతీతి యా సతి అనుస్సతి పటిస్సతి సతి సరణతా ధారణతా అపిలాపనతా అసమ్ముస్సనతా సతి సతిన్ద్రియం సతిబలం సమ్మాసతి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఏకాయనమగ్గో – అయం వుచ్చతి సతి. **నివారణన్తి** ఆవరణం నీవరణం సంవరణం రక్ఖనం గోపనన్తి – సతి తేసం నివారణం.

సోతానం సంవరం బ్రూమీతి సోతానం ఆవరణం నీవరణం సంవరణం రక్ఖనం గోపనం బ్రూమి ఆచిక్ఖామి...పే.... ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – సోతానం సంవరం బ్రూమి.

పఞ్ఞాయేతే పిధియ్యరేతి. పఞ్ఞాతి యా పఞ్ఞా పజాననా...పే.... అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. పఞ్ఞాయేతే పిధియ్యరేతి – పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తి. "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి జానతో పస్సతో పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తి. "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి జానతో పస్సతో పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తి. "సబ్బే సఙ్ఖారా అనత్తా"తి జానతో పస్సతో పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తి. "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా"తి జానతో పస్సతో పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తి. "సఙ్ఖారపచ్చయా విఞ్ఞాణ"న్తి...పే.... "విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూప"న్తి... "నామరూపపచ్చయా సళాయతన"న్తి... "సళాయతనపచ్చయా ఫస్సో"తి... "ఫస్సపచ్చయా వేదనా"తి... "వేదనాపచ్చయా తణ్హా"తి... "తణ్హాపచ్చయా ఉపాదాన"న్తి... "ఉపాదానపచ్చయా భవో"తి... "భవపచ్చయా జాతీ"తి... "జాతిపచ్చయా జరామరణ"న్తి జానతో పస్సతో పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తి. "అవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో"తి... "సఙ్ఖారనిరోధా విఞ్ఞాణనిరోధో"తి... "విఞ్ఞాణనిరోధా నామరూపనిరోధో"తి... "నామరూపనిరోధా సళాయతననిరోధో"తి... "సళాయతననిరోధా ఫస్సనిరోధో"తి... "ఫస్సనిరోధా వేదనానిరోధో"తి... "వేదనానిరోధా తణ్హానిరోధో"తి... "తణ్హానిరోధా ఉపాదాననిరోధో"తి... "ఉపాదాననిరోధా భవనిరోధో"తి... "భవనిరోధా జాతినిరోధో"తి... "జాతినిరోధా జరామరణనిరోధో"తి జానతో పస్సతో పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తి. "ఇదం దుక్ఖ"న్తి...పే.... "అయం దుక్ఖసముదయో"తి... "అయం దుక్ఖనిరోధో"తి... "అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా"తి జానతో పస్సతో పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తి. "ఇమే ధమ్మా ఆసవా"తి...పే.... "అయం ఆసవసముదయో"తి... "అయం ఆసవనిరోధో"తి... "అయం ఆసవనిరోధగామినీ పటిపదా"తి జానతో పస్సతో పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తి. "ఇమే ధమ్మా అభిఞ్ఞేయ్యా"తి...పే.... "ఇమే ధమ్మా పరిఞ్ఞేయ్యా"తి... "ఇమే ధమ్మా పహాతబ్బా"తి... "ఇమే ధమ్మా భావేతబ్బా"తి... "ఇమే ధమ్మా సచ్ఛికాతబ్బా"తి జానతో పస్సతో పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తి. ఛన్నం ఫస్సాయతనానం సముదయఞ్చ అత్థఙ్గమఞ్చ అస్సాదఞ్చ ఆదీనవఞ్చ నిస్సరణఞ్చ జానతో పస్సతో పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తి. పఞ్చన్నం ఉపాదానక్ఖన్ధానం సముదయఞ్చ అత్థఙ్గమఞ్చ అస్సాదఞ్చ

ఆదీనవఞ్చ నిస్సరణఞ్చ జానతో పస్సతో... చతున్నం మహాభూతానం సముదయఞ్చ అత్థఙ్గమఞ్చ అస్సాదఞ్చ ఆదీనవఞ్చ నిస్సరణఞ్చ జానతో పస్సతో... యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మన్తి జానతో పస్సతో పఞ్ఞాయేతే సోతా పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి న సవన్తి న ఆసవన్తి న సన్దన్తి నప్పవత్తన్తీతి – పఞ్ఞాయేతే పిధియ్యరే. తేనాహ భగవా –

“యాని సోతాని లోకస్మిం, [అజితాతి భగవా]
సతి తేసం నివారణం;
సోతానం సంవరం బ్రూమి, పఞ్ఞాయేతే పిధియ్యరే”తి.

౫. **పఞ్ఞా చేవ సతి చాపి, [ఇచ్చాయస్మా అజితో]**
నామరూపఞ్చ మారిస;
ఏతం మే పుట్ఠో పబ్రూహి, కత్థేతం ఉపరుజ్ఝతి.

పఞ్ఞా చేవ సతి చాపీతి. పఞ్ఞాతి యా పఞ్ఞా పజాననా విచయో పవిచయో ధమ్మవిచయో సల్లక్ఖణా ఉపలక్ఖణా పచ్చుపలక్ఖణా పణ్డిచ్చం కోసల్లం నేపుఞ్ఞం వేభబ్యా చిన్తా ఉపపరిక్ఖా భూరీ [భూరి (క.)] మేధా పరిణాయికా విపస్సనా సమ్పజఞ్ఞం పతోదో పఞ్ఞా పఞ్ఞిన్ద్రియం పఞ్ఞాబలం పఞ్ఞాసత్థం పఞ్ఞాపాసాదో పఞ్ఞాఆలోకో పఞ్ఞాఓభాసో పఞ్ఞాపజ్జోతో పఞ్ఞారతనం అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. **సతీతి** యా సతి అనుస్సతి...పే.... సమ్మాసతీతి – పఞ్ఞా చేవ సతిచాపి, ఇచ్చాయస్మా అజితో.

నామరూపఞ్చ మారిసాతి. నామన్తి చత్తారో అరూపినో ఖన్ధా. **రూపన్తి** చత్తారో చ మహాభూతా చతున్నఞ్చ మహాభూతానం ఉపాదాయరూపం . **మారిసాతి** పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం మారిసాతి – నామరూపఞ్చ మారిస.

ఏతం మే పుట్ఠో పబ్రూహీతి. ఏతం మేతి యం పుచ్ఛామి యం యాచామి యం అజ్ఝేసామి యం పసాదేమి. **పుట్ఠోతి** పుచ్ఛితో యాచితో అజ్ఝేసితో పసాదితో. **పబ్రూహీతి** బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి [వివరేహి విభజేహి (క.)] ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – ఏతం మే పుట్ఠో పబ్రూహి.

కత్థేతం ఉపరుజ్ఝతీతి కత్థేతం నిరుజ్ఝతి వూపసమ్మతి అత్థం గచ్ఛతి పటిప్పస్సమ్భతీతి. కత్థేతం ఉపరుజ్ఝతి. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“పఞ్ఞా చేవ సతి చాపి, [ఇచ్చాయస్మా అజితో]
నామరూపఞ్చ మారిస;
ఏవం మే పుట్ఠో పబ్రూహి, కత్థేతం ఉపరుజ్ఝతీ”తి.

౬. **యమేతం పఞ్హం అపుచ్ఛి, అజిత తం వదామి తే;**
యత్థ నామఞ్చ రూపఞ్చ, అసేసం ఉపరుజ్ఝతి;

విఞ్ఞాణస్స నిరోధేన, ఏత్థేతం ఉపరుజ్ఝతి.

యమేతం పఞ్హం అపుచ్ఛీతి. **యమేత**న్తి పఞ్హఞ్చ సతిఞ్చ నామరూపఞ్చ. **అపుచ్ఛీ**తి అపుచ్ఛసి యాచసి అజ్ఝేసతి [అజ్ఝేసి (క.)] పసాదేసీతి – యమేతం పఞ్హం అపుచ్ఛి.

అజిత తం వదామి తేతి. **అజితా**తి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **త**న్తి పఞ్హఞ్చ సతిఞ్చ నామరూపఞ్చ. **వదామీ**తి వదామి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి. అజిత తం వదామి తే.

యత్థ నామఞ్చ రూపఞ్చ, అసేసం ఉపరుజ్ఝతీతి నామన్తి చత్తారో అరూపినో ఖన్ధా. **రూప**న్తి చత్తారో చ మహాభూతా చతున్నఞ్చ మహాభూతానం ఉపాదాయరూపం. **అసేస**న్తి సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అసేసం నిస్సేసం పరియాదియనవచనమేతం [పరియాదాయవచనమేతం (స్యా. క.)] అసేసన్తి. **ఉపరుజ్ఝతీ**తి నిరుజ్ఝతి వూపసమ్మతి అత్థం గచ్ఛతి పటిప్పస్సమ్భతీతి. యత్థ నామఞ్చ రూపఞ్చ అసేసం ఉపరుజ్ఝతి.

విఞ్ఞాణస్స నిరోధేన, ఏత్థేతం ఉపరుజ్ఝతీతి సోతాపత్తిమగ్గఞాణేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స నిరోధేన సత్త భవే ఠపేత్వా అనమతగ్గే సంసారే యే ఉప్పజ్జేయ్యుం నామఞ్చ రూపఞ్చ, ఏత్థేతే నిరుజ్ఝన్తి వూపసమ్మన్తి అత్థం గచ్ఛన్తి పటిప్పస్సమ్భన్తి. సకదాగామిమగ్గఞాణేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స నిరోధేన ద్వే భవే ఠపేత్వా పఞ్చసు భవేసు యే ఉప్పజ్జేయ్యుం నామఞ్చ రూపఞ్చ, ఏత్థేతే నిరుజ్ఝన్తి వూపసమ్మన్తి అత్థం గచ్ఛన్తి పటిప్పస్సమ్భన్తి. అనాగామిమగ్గఞాణేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స నిరోధేన ఏకం భవం ఠపేత్వా రూపధాతుయా వా అరూపధాతుయా వా యే ఉప్పజ్జేయ్యుం నామఞ్చ రూపఞ్చ, ఏత్థేతే నిరుజ్ఝన్తి వూపసమ్మన్తి అత్థం గచ్ఛన్తి పటిప్పస్సమ్భన్తి. అరహత్తమగ్గఞాణేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స నిరోధేన యే ఉప్పజ్జేయ్యుం నామఞ్చ రూపఞ్చ, ఏత్థేతే నిరుజ్ఝన్తి వూపసమ్మన్తి అత్థం గచ్ఛన్తి పటిప్పస్సమ్భన్తి . అరహతో అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయన్తస్స చరిమవిఞ్ఞాణస్స నిరోధేన పఞ్ఞా చ సతి చ నామఞ్చ రూపఞ్చ, ఏత్థేతే నిరుజ్ఝన్తి వూపసమ్మన్తి అత్థం గచ్ఛన్తి పటిప్పస్సమ్భన్తీతి – విఞ్ఞాణస్స నిరోధేన ఏత్థేతం ఉపరుజ్ఝతి. తేనాహ భగవా –

"యమేతం పఞ్హం అపుచ్ఛి, అజిత తం వదామి తే;
యత్థ నామఞ్చ రూపఞ్చ, అసేసం ఉపరుజ్ఝతి;
విఞ్ఞాణస్స నిరోధేన, ఏత్థేతం ఉపరుజ్ఝతీ"తి.

౭. **యే చ సఙ్ఖాతధమ్మాసే, యే చ సేఖా** [సేక్ఖా (స్యా. క.)] **పుథూ ఇధ;**
తేసం మే నిపకో ఇరియం, పుట్ఠో పబ్రూహి మారిస.

యే చ సఙ్ఖాతధమ్మాసేతి సఙ్ఖాతధమ్మా వుచ్చన్తి అరహన్తో ఖీణాసవా. కింకారణా సఙ్ఖాతధమ్మా వుచ్చన్తి అరహన్తో ఖీణాసవా? తే సఙ్ఖాతధమ్మా ఞాతధమ్మా తులితధమ్మా తీరితధమ్మా విభూతధమ్మా విభావితధమ్మా. "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి సఙ్ఖాతధమ్మా ఞాతధమ్మా తులితధమ్మా తీరితధమ్మా విభూతధమ్మా విభావితధమ్మా. "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి సఙ్ఖాతధమ్మా…పే… "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి సఙ్ఖాతధమ్మా… "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా"తి సఙ్ఖాతధమ్మా… "యం కిఞ్చి

సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ’’న్తి సఙ్ఖాతధమ్మా ఞాతధమ్మా తులితధమ్మా తీరితధమ్మా విభూతధమ్మా విభావితధమ్మా. అథ వా తేసం ఖన్ధా సఙ్ఖాతా ధాతుయో సఙ్ఖాతా ఆయతనాని సఙ్ఖాతా గతియో సఙ్ఖాతా ఉపపత్తియో సఙ్ఖాతా పటిసన్ధి సఙ్ఖాతా భవా సఙ్ఖాతా సంసారా సఙ్ఖాతా వట్టా సఙ్ఖాతా. అథ వా తే ఖన్ధపరియన్తే ఠితా ధాతుపరియన్తే ఠితా ఆయతనపరియన్తే ఠితా గతిపరియన్తే ఠితా ఉపపత్తిపరియన్తే ఠితా పటిసన్ధిపరియన్తే ఠితా భవపరియన్తే ఠితా సంసారపరియన్తే ఠితా వట్టపరియన్తే ఠితా అన్తిమే భవే ఠితా అన్తిమే సముస్సయే ఠితా అన్తిమదేహధరా అరహన్తో.

తేసం చాయం [యాయం (క.)] పచ్ఛిమకో, చరిమోయం సముస్సయో;
జాతిమరణసంసారో, నత్థి నేసం పునబ్భవోతి.

తంకారణా సఙ్ఖాతధమ్మా వుచ్చన్తి అరహన్తో ఖీణాసవాతి. **యే చ సఙ్ఖాతధమ్మాసే, యే చ సేఖా పుథూ ఇధాతి. సేఖాతి** కింకారణా వుచ్చన్తి సేఖా? సిక్ఖన్తీతి సేఖా. కిఞ్చ సిక్ఖన్తి? అధిసీలమ్పి సిక్ఖన్తి, అధిచిత్తమ్పి సిక్ఖన్తి, అధిపఞ్ఞమ్పి సిక్ఖన్తి. కతమా అధిసీలసిక్ఖా? ఇధ భిక్ఖు సీలవా హోతి పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో విహరతి ఆచారగోచరసమ్పన్నో అణుమత్తేసు వజ్జేసు భయదస్సావీ, సమాదాయ సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసు. ఖుద్దకో సీలక్ఖన్ధో మహన్తో సీలక్ఖన్ధో సీలం పతిట్ఠా ఆది చరణం సంయమో సంవరో ముఖం పముఖం కుసలానం ధమ్మానం సమాపత్తియా – అయం అధిసీలసిక్ఖా.

కతమా అధిచిత్తసిక్ఖా? ఇధ భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహి…పే.… పఠమం ఝానం… దుతియం ఝానం… తతియం ఝానం… చతుత్థం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి – అయం అధిచిత్తసిక్ఖా.

కతమా అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా? ఇధ భిక్ఖు పఞ్ఞవా హోతి ఉదయత్థగామినియా పఞ్ఞాయ సమన్నాగతో అరియాయ నిబ్బేధికాయ సమ్మా దుక్ఖక్ఖయగామినియా. సో ‘‘ఇదం దుక్ఖ’’న్తి యథాభూతం పజానాతి, ‘‘అయం దుక్ఖసముదయో’’తి… పే.… ‘‘అయం దుక్ఖనిరోధో’’తి… ‘‘అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా’’తి యథాభూతం పజానాతి. ‘‘ఇమే ఆసవా’’తి…పే.… ‘‘అయం ఆసవసముదయో’’తి… ‘‘అయం ఆసవనిరోధో’’తి… ‘‘అయం ఆసవనిరోధగామినీ పటిపదా’’తి యథాభూతం పజానాతి. ‘‘అయం అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా’’… ఇమా తిస్సో సిక్ఖాయో ఆవజ్జన్తా సిక్ఖన్తి జానన్తా సిక్ఖన్తి పస్సన్తా సిక్ఖన్తి చిత్తం అధిట్ఠహన్తా సిక్ఖన్తి సద్ధాయ అధిముచ్చన్తా సిక్ఖన్తి వీరియం [విరియం (స్యా.)] పగ్గణ్హన్తా సిక్ఖన్తి సతిం ఉపట్ఠపేన్తా సిక్ఖన్తి చిత్తం సమాదహన్తా సిక్ఖన్తి పఞ్ఞాయ పజానన్తా సిక్ఖన్తి అభిఞ్ఞేయ్యం అభిజానన్తా సిక్ఖన్తి పరిఞ్ఞేయ్యం పరిజానన్తా సిక్ఖన్తి పహాతబ్బం పజహన్తా సిక్ఖన్తి భావేతబ్బం భావేన్తా సిక్ఖన్తి సచ్ఛికాతబ్బం సచ్ఛికరోన్తా సిక్ఖన్తి ఆచరన్తి సమాచరన్తి సమాదాయ వత్తన్తి. తంకారణా వుచ్చన్తి – సేఖా. **పుథూతి** బహుకా. ఏతే సేఖా సోతాపన్నా చ పటిపన్నా చ సకదాగామినో చ పటిపన్నా చ అనాగామినో చ పటిపన్నా చ అరహన్తో చ పటిపన్నా చ. **ఇధాతి** ఇమిస్సా దిట్ఠియా ఇమిస్సా ఖన్తియా ఇమిస్సా రుచియా ఇమస్మిం ఆదాయే ఇమస్మిం ధమ్మే ఇమస్మిం వినయే ఇమస్మిం ధమ్మవినయే ఇమస్మిం పావచనే ఇమస్మిం బ్రహ్మచరియే ఇమస్మిం సత్థుసాసనే ఇమస్మిం అత్తభావే ఇమస్మిం మనుస్సలోకేతి – యే చ సేఖా పుథూ ఇధ.

తేసం మే నిపకో ఇరియం, పుట్ఠో పబ్రూహి మారిసాతి త్వమ్పి నిపకో పణ్డితో పఞ్ఞవా బుద్ధిమా ఞాణీ మేధావీ. తేసం సఙ్ఖాతధమ్మానఞ్చ సేక్ఖానఞ్చ ఇరియం చరియం వుత్తి పవత్తి ఆచరం గోచరం విహారం పటిపదం. **పుట్ఠో**తి పుచ్ఛితో యాచితో అజ్ఝేసితో పసాదితో. **పబ్రూహీ**తి బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి

పకాసేహి. **మారిసాతి** పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం మారిసాతి – తేసం మే నిపకో ఇరియం, పుట్ఠో పబ్రూహి మారిస. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“యే చ సఙ్ఖాతధమ్మాసే, యే చ సేఖా పుథూ ఇధ;
తేసం మే నిపకో ఇరియం, పుట్ఠో పబ్రూహి మారిసా”తి.

౮. **కామేసు నాభిగిజ్ఝేయ్య, మనసానావిలో సియా;**
కుసలో సబ్బధమ్మానం, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే.

కామేసు నాభిగిజ్ఝేయ్యాతి. కామాతి ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ. కతమే వత్థుకామా? మనాపికా రూపా మనాపికా సద్దా మనాపికా గన్ధా మనాపికా రసా మనాపికా ఫోట్ఠబ్బా, అత్థరణా పావురణా [పాపురణా (స్యా.)] దాసిదాసా అజేళకా కుక్కుటసూకరా హత్థిగవాస్సవళవా ఖేత్తం వత్థు హిరఞ్ఞం సువణ్ణం గామనిగమరాజధానియో [రాజతానియో (క.)] రట్ఠఞ్చ జనపదో చ కోసో చ కోట్ఠాగారఞ్చ – యం కిఞ్చి రజనీయవత్థు వత్థుకామా.

అపి చ అతీతా కామా అనాగతా కామా పచ్చుప్పన్నా కామా అజ్ఝత్తా కామా బహిద్ధా కామా అజ్ఝత్తబహిద్ధా కామా, హీనా కామా మజ్ఝిమా కామా పణీతా కామా, ఆపాయికా కామా మానుసికా కామా దిబ్బా కామా, పచ్చుపట్ఠితా కామా, నిమ్మితా కామా పరనిమ్మితా కామా, పరిగ్గహితా కామా అపరిగ్గహితా కామా, మమాయితా కామా అమమాయితా కామా, సబ్బేపి కామావచరా ధమ్మా, సబ్బేపి రూపావచరా ధమ్మా, సబ్బేపి అరూపావచరా ధమ్మా, తణ్హావత్థుకా తణ్హారమ్మణా, కామనీయట్ఠేన రజనీయట్ఠేన మదనీయట్ఠేన రమణీయట్ఠేన [నత్థి స్యా. పోత్థకే మహాని. ౧] కామా. ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా.

కతమే కిలేసకామా? ఛన్దో కామో రాగో కామో ఛన్దరాగో కామో సఙ్కప్పో కామో రాగో కామో సఙ్కప్పరాగో కామో, యో కామేసు కామచ్ఛన్దో కామరాగో కామనన్దీ కామతణ్హా కామసినేహో కామపిపాసా కామపరిళాహో కామగేధో కామముచ్ఛా కామజ్ఝోసానం కామోఘో కామయోగో కాముపాదానం కామచ్ఛన్దనీవరణం –

అద్దసం కామ తే మూలం, సఙ్కప్పా కామ జాయసి;
న తం సఙ్కప్పయిస్సామి, ఏవం కామ న హేహిసీతి.

ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. గేధో వుచ్చతి తణ్హా, యో రాగో సారాగో…పే.… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **కామేసు నాభిగిజ్ఝేయ్యాతి** కిలేసకామేన వత్థుకామేసు నాభిగిజ్ఝేయ్య న పలిబున్ధేయ్య [పలిబుజ్ఝేయ్య (స్యా.)] అగిద్ధో అస్స అగధితో అముచ్ఛితో అనజ్ఝాపన్నో [అనజ్ఝోపన్నో (స్యా.)] వీతగేధో విగతగేధో చత్తగేధో వన్తగేధో ముత్తగేధో పహీనగేధో పటినిస్సట్ఠగేధో వీతరాగో విగతరాగో చత్తరాగో వన్తరాగో ముత్తరాగో పహీనరాగో పటినిస్సట్ఠరాగో నిచ్ఛాతో నిబ్బుతో సీతిభూతో సుఖప్పటిసంవేదీ బ్రహ్మభూతేన అత్తనా విహరేయ్యాతి – కామేసు నాభిగిజ్ఝేయ్య.

మనసానావిలో సియాతి. మనోతి యం చిత్తం మనో మానసం హదయం పణ్డరం మనో మనాయతనం మనిన్ద్రియం విఞ్ఞాణం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో తజ్జా మనోవిఞ్ఞాణధాతు. కాయదుచ్చరితేన చిత్తం ఆవిలం హోతి లుళితం ఏరితం ఘట్టితం చలితం

భన్తం అవూపసన్తం. వచీదుచ్చరితేన...పే.... మనోదుచ్చరితేన... రాగేన... దోసేన... మోహేన... కోధేన... ఉపనాహేన... మక్ఖేన... పళాసేన... ఇస్సాయ... మచ్ఛరియేన... మాయాయ... సాఠేయ్యేన... థమ్భేన... సారమ్భేన... మానేన... అతిమానేన... మదేన... పమాదేన... సబ్బకిలేసేహి... సబ్బదుచ్చరితేహి... సబ్బడాహేహి... సబ్బపరిళాహేహి... సబ్బసన్తాపేహి... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారేహి చిత్తం ఆవిలం హోతి లుళితం ఏరితం ఘట్టితం చలితం భన్తం అవూపసన్తం. **మనసానావిలో సియాతి** చిత్తేన అనావిలో సియా – అలుళితో అనేరితో అఘట్టితో అచలితో అభన్తో వూపసన్తో ఆవిలకరే కిలేసే జహేయ్య పజహేయ్య వినోదేయ్య బ్యన్తీకరేయ్య [బ్యన్తిం కరేయ్య (క.)] అనభావం గమేయ్య, ఆవిలకరేహి కిలేసేహి చ ఆరతో [ఆరతో అస్స (క.) మహాని. ౧౮ పస్స] విరతో పటివిరతో నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరేయ్యాతి – మనసానావిలో సియా.

కుసలో సబ్బధమ్మానన్తి "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి కుసలో సబ్బధమ్మానం, "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి కుసలో సబ్బధమ్మానం, "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి కుసలో సబ్బధమ్మానం, "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా"తి కుసలో సబ్బధమ్మానం... పే.... "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి కుసలో సబ్బధమ్మానం. ఏవమ్పి కుసలో సబ్బధమ్మానం.

అథ వా, అనిచ్చతో కుసలో సబ్బధమ్మానం, దుక్ఖతో...పే.... రోగతో... గణ్డతో... సల్లతో... అఘతో... ఆబాధతో... పరతో... పలోకతో... ఈతితో... ఉపద్దవతో... భయతో... ఉపసగ్గతో... చలతో... పభఙ్గుతో... అద్ధువతో [అధువతో (క.) మహాని. ౧౩] ... అతాణతో... అలేణతో... అసరణతో... అసరణీభూతతో... రిత్తతో... తుచ్ఛతో... సుఞ్ఞతో... అనత్తతో... ఆదీనవతో... విపరిణామధమ్మతో... అసారకతో... అఘమూలతో... వధకతో... విభవతో... సాసవతో... సఙ్ఖతతో... మారామిసతో... జాతిధమ్మతో... జరాధమ్మతో... బ్యాధిధమ్మతో... మరణధమ్మతో... సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసధమ్మతో ... సంకిలేసికధమ్మతో... సముదయతో... అత్థఙ్గమతో... అస్సాదతో... ఆదీనవతో... నిస్సరణతో కుసలో సబ్బధమ్మానం. ఏవమ్పి కుసలో సబ్బధమ్మానం.

అథ వా, ఖన్ధకుసలో ధాతుకుసలో ఆయతనకుసలో పటిచ్చసముప్పాదకుసలో సతిపట్ఠానకుసలో సమ్మప్పధానకుసలో ఇద్ధిపాదకుసలో ఇన్ద్రియకుసలో బలకుసలో బోజ్ఝఙ్గకుసలో మగ్గకుసలో ఫలకుసలో నిబ్బానకుసలో. ఏవమ్పి కుసలో సబ్బధమ్మానం.

అథ వా, సబ్బధమ్మా వుచ్చన్తి ద్వాదసాయతనాని – చక్ఖు చేవ [చక్ఖుఞ్చేవ (క.)] రూపా చ, సోతఞ్చ సద్దా చ, ఘానఞ్చ గన్ధా చ, జివ్హా చ రసా చ, కాయో చ ఫోట్ఠబ్బా చ, మనో చ ధమ్మా చ. యతో చ అజ్ఝత్తికబాహిరేసు ఆయతనేసు ఛన్దరాగో పహీనో హోతి ఉచ్ఛిన్నమూలో తాలావత్థుకతో అనభావంకతో [అనభావఙ్గతో (స్యా.)] ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మో, ఏత్తావతాపి కుసలో సబ్బధమ్మానన్తి – కుసలో సబ్బధమ్మానం.

సతో భిక్ఖు పరిబ్బజేతి. సతోతి చతూహి కారణేహి సతో – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో, వేదనాసు వేదనానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో, చిత్తే చిత్తానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో, ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో.

అపరేహిపి చతూహి కారణేహి సతో – అసతిపరివజ్జనాయ సతో, సతికరణీయానం ధమ్మానం కతత్తా సతో, సతిపరిబన్ధానం [సతిపటిపక్ఖానం (స్యా.) మహాని. ౩] ధమ్మానం హతత్తా సతో, సతినిమిత్తానం ధమ్మానం అసమ్ముట్ఠత్తా [అప్పముట్ఠత్తా (స్యా.)] సతో.

అపరేహిపి చతూహి కారణేహి సతో – సతియా సమన్నాగతత్తా సతో, సతియా వసితత్తా సతో, సతియా పాగుఞ్ఞేన సమన్నాగతత్తా సతో, సతియా అపచ్చోరోహణతాయ సతో.

అపరేహిపి చతూహి కారణేహి సతో – సతియా సమన్నాగతత్తా సతో, సన్తత్తా సతో, సమితత్తా సతో, సన్తధమ్మసమన్నాగతత్తా సతో. బుద్ధానుస్సతియా సతో, ధమ్మానుస్సతియా సతో, సఙ్ఘానుస్సతియా సతో, సీలానుస్సతియా సతో, చాగానుస్సతియా సతో, దేవతానుస్సతియా సతో , ఆనాపానస్సతియా సతో, మరణస్సతియా సతో, కాయగతాసతియా సతో, ఉపసమానుస్సతియా సతో. యా సతి అనుస్సతి...పే.... సమ్మాసతి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఏకాయనమగ్గో, అయం వుచ్చతి సతి. ఇమాయ సతియా ఉపేతో హోతి సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో [సమ్పన్నో (క.)] సమన్నాగతో, సో వుచ్చతి సతో. **భిక్ఖూ**తి సత్తన్నం ధమ్మానం భిన్నత్తా భిక్ఖు – సక్కాయదిట్ఠి భిన్నా హోతి, విచికిచ్ఛా భిన్నా హోతి, సీలబ్బతపరామాసో భిన్నో హోతి, రాగో భిన్నో హోతి, దోసో భిన్నో హోతి, మోహో భిన్నో హోతి, మానో భిన్నో హోతి. భిన్నా హోన్తి పాపకా అకుసలా ధమ్మా సంకిలేసికా పోనోభవికా [పోనోబ్భవికా (స్యా. క.)] సదరా దుక్ఖవిపాకా ఆయతిం జాతిజరామరణియా.

పజ్జేన కతేన [పజ్జోతకతేన (క.) సు. ని. ౫౧౯] అత్తనా, [సభియాతి భగవా]
పరినిబ్బానగతో వితిణ్ణకఙ్ఖో;
విభవఞ్చ భవఞ్చ విప్పహాయ, వుసితవా ఖీణపునబ్భవో స భిక్ఖూతి.

సతో భిక్ఖు పరిబ్బజేతి సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే, సతో గచ్ఛేయ్య, సతో తిట్ఠేయ్య, సతో నిసీదేయ్య, సతో సేయ్యం కప్పేయ్య, సతో అభిక్కమేయ్య, సతో పటిక్కమేయ్య, సతో ఆలోకేయ్య, సతో విలోకేయ్య, సతో సమిఞ్జేయ్య, సతో పసారేయ్య, సతో సఙ్ఘాటిపత్తచీవరం ధారేయ్య, సతో చరేయ్య విహరేయ్య ఇరియేయ్య వత్తేయ్య పాలేయ్య యపేయ్య యాపేయ్యాతి – సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే. తేనాహ భగవా –

“కామేసు నాభిగిజ్ఝేయ్య, మనసానావిలో సియా;
కుసలో సబ్బధమ్మానం, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే”తి.

సహ గాథాపరియోసానా యే తే బ్రాహ్మణేన సద్ధిం ఏకచ్ఛన్దా ఏకపయోగా ఏకాధిప్పాయా ఏకవాసనవాసితా, తేసం అనేకపాణసహస్సానం విరజం వీతమలం ధమ్మచక్ఖుం ఉదపాది – “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి. తస్స బ్రాహ్మణస్స అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చి. సహ అరహత్తప్పత్తా అజినజటావాకచీరతిదణ్డకమణ్డలుకేసా చ మస్సూ చ అన్తరహితా, భణ్డుకాసాయవత్థవసనో సఙ్ఘాటిపత్తచీవరధరో అన్వత్థపటిపత్తియా పఞ్జలికో భగవన్తం నమస్సమానో నిసిన్నో హోతి – “సత్థా మే భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీ”తి.

అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో పఠమో.

౨. తిస్సమేత్తేయ్యమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౯. **కోధ సన్తుసితో లోకే, [ఇచ్చాయస్మా తిస్సమేత్తేయ్యో]**
కస్స నో సన్తి ఇఞ్జితా;
కో ఉభన్తమభిఞ్ఞాయ, మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతి;
కం బ్రూసి మహాపురిసోతి, కో ఇధ సిబ్బినిమచ్చగా.

కోధ సన్తుసితో లోకేతి కో లోకే తుట్ఠో సన్తుట్ఠో అత్తమనో పరిపుణ్ణసఙ్కప్పోతి – కోధ సన్తుసితో లోకే.

ఇచ్చాయస్మా తిస్సమేత్తేయ్యోతి. ఇచ్చాతి పదసన్ధి పదసంసగ్గో పదపారిపూరీ అక్ఖరసమవాయో బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతా పదానుపుబ్బతాపేతం – ఇచ్చాతి. **ఆయస్మాతి** పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం – ఆయస్మాతి. **తిస్సోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో నామం నామకమ్మం నామధేయ్యం నిరుత్తి బ్యఞ్జనం అభిలాపో. **మేత్తేయ్యోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స గోత్తం సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారోతి – ఇచ్చాయస్మా తిస్సమేత్తేయ్యో.

కస్స నో సన్తి ఇఞ్జితాతి తణ్హిఞ్జితం దిట్ఠిఞ్జితం మానిఞ్జితం కిలేసిఞ్జితం కామిఞ్జితం. కస్సిమే ఇఞ్జితా నత్థి న సన్తి న సంవిజ్జన్తి నుపలబ్భన్తి పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢాతి – కస్స నో సన్తి ఇఞ్జితా.

కో ఉభన్తమభిఞ్ఞాయాతి కో ఉభో అన్తే అభిఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – కో ఉభన్తమభిఞ్ఞాయ.

మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతీతి మజ్ఝే మన్తాయ న లిప్పతి, అలిత్తో అనుపలిత్తో నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతీతి – మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతి.

కం బ్రూసి మహాపురిసోతి మహాపురిసో అగ్గపురిసో సేట్ఠపురిసో విసేట్ఠపురిసో పామోక్ఖపురిసో ఉత్తమపురిసో పధానపురిసో పవరపురిసోతి. కం బ్రూసి కం కథేసి కం మఞ్ఞసి కం భణసి కం పస్సతి కం వోహరసీతి – కం బ్రూసి మహాపురిసోతి.

కో ఇధ సిబ్బినిమచ్చగాతి కో ఇధ సిబ్బినిం తణ్హం అజ్ఝగా ఉపచ్చగా అతిక్కన్తో సమతిక్కన్తో వీతివత్తోతి – కో ఇధ సిబ్బినిమచ్చగా. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“కోధ సన్తుసితో లోకే, [ఇచ్చాయస్మా తిస్సమేత్తేయ్యో]
కస్స నో సన్తి ఇఞ్జితా;
కో ఉభన్తమభిఞ్ఞాయ, మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతి;
కం బ్రూసి మహాపురిసోతి, కో ఇధ సిబ్బినిమచ్చగా”తి.

౧౦. **కామేసు బ్రహ్మచరియవా, [మేత్తేయ్యాతి భగవా]**
వీతతణ్హో సదా సతో;
సఙ్ఖాయ నిబ్బుతో భిక్ఖు, తస్స నో సన్తి ఇఞ్జితా.

కామేసు బ్రహ్మచరియవాతి. కామాతి ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ…పే॰… ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా…పే॰… ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. బ్రహ్మచరియం వుచ్చతి అసద్ధమ్మసమాపత్తియా ఆరతి విరతి పటివిరతి వేరమణీ అకిరియా అకరణం అనజ్ఝాపత్తి వేలాఅనతిక్కమో. అపి చ, నిప్పరియాయేన బ్రహ్మచరియం వుచ్చతి అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, సేయ్యథిదం – సమ్మాదిట్ఠి, సమ్మాసఙ్కప్పో, సమ్మావాచా, సమ్మాకమ్మన్తో, సమ్మాఆజీవో, సమ్మావాయామో, సమ్మాసతి, సమ్మాసమాధి. యో ఇమినా అరియేన అట్ఠఙ్గికేన మగ్గేన ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో, సో వుచ్చతి బ్రహ్మచరియవా. యథా చ ధనేన ధనవాతి వుచ్చతి, భోగేన భోగవాతి వుచ్చతి, యసేన యసవాతి వుచ్చతి, సిప్పేన సిప్పవాతి వుచ్చతి, సీలేన సీలవాతి వుచ్చతి, వీరియేన వీరియవాతి వుచ్చతి, పఞ్ఞాయ పఞ్ఞవాతి వుచ్చతి, విజ్జాయ విజ్జవాతి వుచ్చతి – ఏవమేవ యో ఇమినా అరియేన అట్ఠఙ్గికేన మగ్గేన ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో, సో వుచ్చతి బ్రహ్మచరియవాతి – కామేసు బ్రహ్మచరియవా.

మేత్తేయ్యాతి భగవా తం బ్రాహ్మణం గోత్తేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం…పే॰… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – మేత్తేయ్యాతి భగవా.

వీతతణ్హో సదా సతోతి. తణ్హాతి రూపతణ్హా…పే॰… ధమ్మతణ్హా. యస్సేసా తణ్హా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా, సో వుచ్చతి వీతతణ్హో చత్తతణ్హో వన్తతణ్హో ముత్తతణ్హో పహీనతణ్హో పటినిస్సట్ఠతణ్హో వీతరాగో చత్తరాగో వన్తరాగో ముత్తరాగో పహీనరాగో పటినిస్సట్ఠరాగో నిచ్ఛాతో నిబ్బుతో సీతిభూతో సుఖప్పటిసంవేదీ బ్రహ్మభూతేన అత్తనా విహరతి. **సదాతి** సదా సబ్బదా సబ్బకాలం నిచ్చకాలం ధువకాలం సతతం సమితం అబ్బోకిణ్ణం పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖం [పోఖానుపోఖం (స్యా॰)] ఉదకూమికజాతం అవీచిసన్తతిసహితం [అవీచి సమఙ్గిసహితం (స్యా॰)] ఫస్సితం [ఫుసితం (స్యా॰)] పురేభత్తం పచ్ఛాభత్తం పురిమయామం మజ్ఝిమయామం పచ్ఛిమయామం కాళే జుణ్హే వస్సే హేమన్తే గిమ్హే పురిమే వయోఖన్ధే మజ్ఝిమే వయోఖన్ధే పచ్ఛిమే వయోఖన్ధే. **సతోతి** చతూహి కారణేహి సతో – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో, వేదనాసు వేదనానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో, చిత్తే చిత్తానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో, ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో…పే॰… సో వుచ్చతి సతోతి – వీతతణ్హో సదా సతో.

సఙ్ఖాయ నిబ్బుతో భిక్ఖూతి సఙ్ఖా వుచ్చతి ఞాణం. యా పఞ్ఞా పజాననా విచయో పవిచయో…పే॰… అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. **సఙ్ఖాయాతి** సఙ్ఖాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా, "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి సఙ్ఖాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా, "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి… పే॰… "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి… "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా"తి… "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి సఙ్ఖాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా.

అథ వా, అనిచ్చతో సఙ్ఖాయ జానిత్వా...పే.... దుక్ఖతో... రోగతో... గణ్డతో... సల్లతో...పే.... నిస్సరణతో సఙ్ఖాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. **నిబ్బుతోతి** రాగస్స నిబ్బాపితత్తా నిబ్బుతో, దోసస్స నిబ్బాపితత్తా నిబ్బుతో, మోహస్స నిబ్బాపితత్తా నిబ్బుతో, కోధస్స... ఉపనాహస్స... మక్ఖస్స... పళాసస్స... ఇస్సాయ... మచ్ఛరియస్స... మాయాయ... సాఠేయ్యస్స... థమ్భస్స... సారమ్భస్స... మానస్స... అతిమానస్స... మదస్స... పమాదస్స... సబ్బకిలేసానం... సబ్బదుచ్చరితానం... సబ్బదరథానం ... సబ్బపరిళాహానం... సబ్బసన్తాపానం... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారానం నిబ్బాపితత్తా నిబ్బుతో. **భిక్ఖూతి** సత్తన్నం ధమ్మానం భిన్నత్తా భిక్ఖు...పే.... వుసితవా ఖీణపునబ్భవో స భిక్ఖూతి – సఙ్ఖాయ నిబ్బుతో భిక్ఖు.

తస్స నో సన్తి ఇఞ్జితాతి. తస్సాతి అరహతో ఖీణాసవస్స. **ఇఞ్జితాతి** తణ్హిఞ్జితం దిట్ఠిఞ్జితం మానిఞ్జితం కిలేసిఞ్జితం కామిఞ్జితం. తస్సిమే ఇఞ్జితా నత్థి న సన్తి న సంవిజ్జన్తి నుపలబ్భన్తి పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢాతి – తస్స నో సన్తి ఇఞ్జితా. తేనాహ భగవా –

"కామేసు బ్రహ్మచరియవా, [మేత్తేయ్యాతి భగవా]
వీతతణ్హో సదా సతో;
సఙ్ఖాయ నిబ్బుతో భిక్ఖు, తస్స నో సన్తి ఇఞ్జితా"తి.

౧౧. **సో ఉభన్తమభిఞ్ఞాయ, మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతి;**
తం బ్రూమి మహాపురిసోతి, సో ఇధ సిబ్బినిమచ్చగా.

సో ఉభన్తమభిఞ్ఞాయ, మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతీతి. అన్తాతి ఫస్సో ఏకో అన్తో, ఫస్ససముదయో దుతియో అన్తో, ఫస్సనిరోధో మజ్ఝే; అతీతం ఏకో అన్తో, అనాగతం దుతియో అన్తో, పచ్చుప్పన్నం మజ్ఝే; సుఖా వేదనా ఏకో అన్తో, దుక్ఖా వేదనా దుతియో అన్తో, అదుక్ఖమసుఖా వేదనా మజ్ఝే; నామం ఏకో అన్తో, రూపం దుతియో అన్తో, విఞ్ఞాణం మజ్ఝే; ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని ఏకో అన్తో, ఛ బాహిరాని ఆయతనాని దుతియో అన్తో, విఞ్ఞాణం మజ్ఝే; సక్కాయో ఏకో అన్తో, సక్కాయసముదయో దుతియో అన్తో, సక్కాయనిరోధో మజ్ఝే. మన్తా వుచ్చతి పఞ్ఞా, యా పఞ్ఞా పజాననా...పే.... అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి.

లేపాతి ద్వే లేపా – తణ్హాలేపో చ దిట్ఠిలేపో చ. కతమో తణ్హాలేపో ? యావతా తణ్హాసఙ్ఖాతేన సీమకతం ఓధికతం [మరియాదికతం ఓధికతం (స్యా.)] పరియన్తకతం పరిగ్గహితం మమాయితం – "ఇదం మమ, ఏతం మమ, ఏత్తకం మమ, ఏత్తావతా మమ రూపా సద్దా గన్ధా రసా ఫోట్ఠబ్బా అత్థరణా పావురణా దాసిదాసా అజేళకా కుక్కుటసూకరా హత్థిగవాస్సవళవా ఖేత్తం వత్థు హిరఞ్ఞం సువణ్ణం గామనిగమరాజధానియో రట్ఠఞ్చ జనపదో చ కోసో చ కోట్ఠాగారఞ్చ". కేవలమ్పి మహాపథవిం తణ్హావసేన మమాయతి. యావతా అట్ఠసతతణ్హావిచరితం – అయం తణ్హాలేపో.

కతమో దిట్ఠిలేపో? వీసతివత్థుకా సక్కాయదిట్ఠి, దసవత్థుకా మిచ్ఛాదిట్ఠి, దసవత్థుకా అన్తగ్గాహికా దిట్ఠి, యా ఏవరూపా దిట్ఠి దిట్ఠిగతం దిట్ఠిగహనం దిట్ఠికన్తారో దిట్ఠివిసూకాయికం దిట్ఠివిప్ఫన్దితం దిట్ఠిసంయోజనం గాహో పటిగ్గాహో అభినివేసో పరామాసో కుమ్మగ్గో మిచ్ఛాపథో మిచ్ఛత్తం తిత్థాయతనం విపరియేసగ్గాహో [విపరియేసగ్గాహో (బహూసు)]

విపరీతగ్గాహో విపల్లాసగ్గాహో మిచ్ఛాగాహో అయాథావకస్మిం యాథావకన్తి గాహో, యావతా ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని – అయం దిట్ఠిలేపో.

నో ఉభన్తమభిఞ్ఞాయ, మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతీతి సో ఉభో చ అన్తే మజ్ఝఞ్చ మన్తాయ అభిఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా న లిప్పతి న పలిప్పతి న ఉపలిప్పతి, అలిత్తో అసంలిత్తో అనుపలిత్తో నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతీతి – సో ఉభన్తమభిఞ్ఞాయ మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతి.

తం బ్రూమి మహాపురిసోతి మహాపురిసో అగ్గపురిసో సేట్ఠపురిసో విసేట్ఠపురిసో పామోక్ఖపురిసో ఉత్తమపురిసో పవరపురిసో, తం బ్రూమి తం కథేమి తం భణామి తం దీపేమి తం వోహరామి.

ఆయస్మా సారిపుత్తో [పస్స సం॰ ని॰ ౫.౩౭౭] భగవన్తం ఏతదవోచ – “మహాపురిసో మహాపురిసో”తి, భన్తే, వుచ్చతి. కిత్తావతా ను ఖో, భన్తే, మహాపురిసో హోతీ”తి? “విముత్తచిత్తత్తా ఖ్వాహం, సారిపుత్త, మహాపురిసోతి వదామి, అవిముత్తచిత్తత్తా నో మహాపురిసోతి వదామి.

“కథఞ్చ, సారిపుత్త, విముత్తచిత్తో హోతి? ఇధ, సారిపుత్త, భిక్ఖు అజ్ఝత్తం కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం. తస్స కాయే కాయానుపస్సినో విహరతో చిత్తం విరజ్జతి విముచ్చతి అనుపాదాయ ఆసవేహి. వేదనాసు…పే॰… చిత్తే… ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరతి ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం. తస్స ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సినో విహరతో చిత్తం విరజ్జతి విముచ్చతి అనుపాదాయ ఆసవేహి. ఏవం ఖో, సారిపుత్త, భిక్ఖు విముత్తచిత్తో హోతి. విముత్తచిత్తత్తా ఖ్వాహం, సారిపుత్త, మహాపురిసోతి వదామి, అవిముత్తచిత్తత్తా నో మహాపురిసోతి వదామీ”తి – తం బ్రూమి మహాపురిసోతి.

సో ఇధ సిబ్బినిమచ్చగాతి సిబ్బినీ వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే॰… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం, యస్సేసా సిబ్బినీ తణ్హా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా. సో సిబ్బినిం తణ్హం అచ్చగా ఉపచ్చగా అతిక్కన్తో సమతిక్కన్తో వీతివత్తోతి – సో ఇధ సిబ్బినిమచ్చగా. తేనాహ భగవా –

“సో ఉభన్తమభిఞ్ఞాయ, మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతి;
తం బ్రూమి మహాపురిసోతి, సో ఇధ సిబ్బినిమచ్చగా”తి.

సహ గాథాపరియోసానా యే తే బ్రాహ్మణేన సద్ధిం ఏకచ్ఛన్దా ఏకపయోగా ఏకాధిప్పాయా ఏకవాసనవాసితా, తేసం అనేకపాణసహస్సానం విరజం వీతమలం ధమ్మచక్ఖుం ఉదపాది – “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి. తస్స బ్రాహ్మణస్స అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చి. సహ అరహత్తప్పత్తా అజినజటావాకచీరతిదణ్డకమణ్డలుకేసా చ మస్సూ చ అన్తరహితా. భణ్డుకాసాయవత్థవసనో సఙ్ఘాటిపత్తచీవరధరో అన్వత్థపటిపత్తియా పఞ్జలికో భగవన్తం నమస్సమానో నిసిన్నో హోతి – “సత్థా మే భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీ”తి.

తిస్సమేత్తేయ్యమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో దుతియో.

౩. పుణ్ణకమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౧౨. అనేజం మూలదస్సావిం, [ఇచ్చాయస్మా పుణ్ణకో]

అత్థి పఞ్హేన ఆగమం;

కింనిస్సితా ఇసయో మనుజా, ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానం;

యఞ్ఞమకప్పయింసు పుథూధ లోకే, పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం.

అనేజం మూలదస్సావిన్తి ఏజా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే.… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం సా ఏజా తణ్హా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో అనేజో. ఏజాయ పహీనత్తా అనేజో. భగవా లాభేపి న ఇఞ్జతి, అలాభేపి న ఇఞ్జతి, యసేపి న ఇఞ్జతి, అయసేపి న ఇఞ్జతి, పసంసాయపి న ఇఞ్జతి, నిన్దాయపి న ఇఞ్జతి, సుఖేపి న ఇఞ్జతి, దుక్ఖేపి న ఇఞ్జతి న చలతి న వేధతి నప్పవేధతీతి – అనేజం. **మూలదస్సావిన్తి** భగవా మూలదస్సావీ హేతుదస్సావీ నిదానదస్సావీ సమ్భవదస్సావీ పభవదస్సావీ సముట్ఠానదస్సావీ ఆహారదస్సావీ ఆరమ్మణదస్సావీ పచ్చయదస్సావీ సముదయదస్సావీ.

తీణి అకుసలమూలాని – లోభో అకుసలమూలం, దోసో అకుసలమూలం, మోహో అకుసలమూలం.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – [పస్స అ॰ ని॰ ౩.౧౧౨] “తీణిమాని, భిక్ఖవే, నిదానాని కమ్మానం సముదయాయ. కతమాని తీణి? లోభో నిదానం కమ్మానం సముదయాయ, దోసో నిదానం కమ్మానం సముదయాయ, మోహో నిదానం కమ్మానం సముదయాయ. న, భిక్ఖవే, లోభజేన కమ్మేన దోసజేన కమ్మేన మోహజేన కమ్మేన దేవా పఞ్ఞాయన్తి, మనుస్సా పఞ్ఞాయన్తి, యా వా పనఞ్ఞాపి కాచి సుగతియో. అథ ఖో, భిక్ఖవే, లోభజేన కమ్మేన దోసజేన కమ్మేన మోహజేన కమ్మేన నిరయో పఞ్ఞాయతి, తిరచ్ఛానయోని పఞ్ఞాయతి, పేత్తివిసయో పఞ్ఞాయతి, యా వా పనఞ్ఞాపి కాచి దుగ్గతియో నిరయే తిరచ్ఛానయోనియా పేత్తివిసయే అత్తభావాభినిబ్బత్తియా”. ఇమాని తీణి అకుసలమూలానీతి భగవా జానాతి పస్సతి. ఏవమ్పి భగవా మూలదస్సావీ…పే.… సముదయదస్సావీ. తీణి కుసలమూలాని – అలోభో కుసలమూలం, అదోసో కుసలమూలం, అమోహో కుసలమూలం.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “తీణిమాని…పే.… న, భిక్ఖవే, అలోభజేన కమ్మేన అదోసజేన కమ్మేన అమోహజేన కమ్మేన నిరయో పఞ్ఞాయతి, తిరచ్ఛానయోని పఞ్ఞాయతి, పేత్తివిసయో పఞ్ఞాయతి, యా వా పనఞ్ఞాపి కాచి దుగ్గతియో. అథ ఖో, భిక్ఖవే, అలోభజేన కమ్మేన అదోసజేన కమ్మేన అమోహజేన కమ్మేన దేవా పఞ్ఞాయన్తి, మనుస్సా పఞ్ఞాయన్తి, యా వా పనఞ్ఞాపి కాచి సుగతియో దేవే చ మనుస్సే చ అత్తభావాభినిబ్బత్తియా”. ఇమాని తీణి కుసలమూలానీతి భగవా జానాతి పస్సతి. ఏవమ్పి భగవా మూలదస్సావీ…పే.… సముదయదస్సావీ.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “యే కేచి, భిక్ఖవే, ధమ్మా అకుసలా అకుసలభాగియా అకుసలపక్ఖికా సబ్బే తే అవిజ్జామూలకా అవిజ్జాసమోసరణా అవిజ్జాసముగ్ఘాతా”. సబ్బే తే సముగ్ఘాతం గచ్ఛన్తీతి భగవా జానాతి పస్సతి. ఏవమ్పి భగవా మూలదస్సావీ…పే.… సముదయదస్సావీ.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “యే కేచి, భిక్ఖవే, ధమ్మా కుసలా కుసలభాగియా కుసలపక్ఖికా, సబ్బే తే అప్పమాదమూలకా అప్పమాదసమోసరణా. అప్పమాదో తేసం ధమ్మానం అగ్గమక్ఖాయతీ”తి భగవా జానాతి పస్సతి. ఏవమ్పి భగవా మూలదస్సావీ...పే.... సముదయదస్సావీ.

అథ వా, భగవా జానాతి పస్సతి. “అవిజ్జా మూలం సఙ్ఖారానం, సఙ్ఖారా మూలం విఞ్ఞాణస్స , విఞ్ఞాణం మూలం నామరూపస్స, నామరూపం మూలం సళాయతనస్స, సళాయతనం మూలం ఫస్సస్స, ఫస్సో మూలం వేదనాయ, వేదనా మూలం తణ్హాయ, తణ్హా మూలం ఉపాదానస్స, ఉపాదానం మూలం భవస్స, భవో మూలం జాతియా, జాతి మూలం జరామరణస్సా”తి – భగవా జానాతి పస్సతి. ఏవమ్పి భగవా మూలదస్సావీ...పే.... సముదయదస్సావీ.

అథ వా, భగవా జానాతి పస్సతి. “చక్ఖు మూలం చక్ఖురోగానం, సోతం మూలం సోతరోగానం, ఘానం మూలం ఘానరోగానం, జివ్హా మూలం జివ్హారోగానం, కాయో మూలం కాయరోగానం, మనో మూలం చేతసికానం దుక్ఖాన”న్తి – భగవా జానాతి పస్సతి. ఏవమ్పి భగవా మూలదస్సావీ హేతుదస్సావీ నిదానదస్సావీ సమ్భవదస్సావీ పభవదస్సావీ సముట్ఠానదస్సావీ ఆహారదస్సావీ ఆరమ్మణదస్సావీ పచ్చయదస్సావీ సముదయదస్సావీతి – అనేజం మూలదస్సావీ.

ఇచ్చాయస్మా పుణ్ణకోతి ఇచ్చాతి పదసన్ధి...పే.... ఆయస్మా పుణ్ణకో .

అత్థి పఞ్హేన ఆగమన్తి పఞ్హేన అత్థికో ఆగతోమ్హి, [పఞ్హత్థికామ్హ ఆగతా (బహూసు) పస్స మహానిః ౧౫౨] పఞ్హం పుచ్ఛితుకామో ఆగతోమ్హి, పఞ్హం సోతుకామో ఆగతోమ్హీతి – ఏవమ్పి అత్థి పఞ్హేన ఆగమం. అథ వా, పఞ్హత్థికానం పఞ్హం పుచ్ఛితుకామానం పఞ్హం సోతుకామానం ఆగమనం అభిక్కమనం ఉపసఙ్కమనం పయిరుపాసనం అత్థీతి – ఏవమ్పి అత్థి పఞ్హేన ఆగమం. అథ వా, పఞ్హాగమో తుయ్హం అత్థి, త్వమ్పి పహు త్వమసి అలమత్తో. మయా పుచ్ఛితం కథేతుం విసజ్జేతుం వహస్సేతం భారన్తి [విసజ్జేతుం సన్దస్సేతుం భణితున్తి (స్యాః) వహస్సు + ఏతం] – ఏవమ్పి అత్థి పఞ్హేన ఆగమం.

కిం నిస్సితా ఇసయో మనుజాతి కిం నిస్సితా ఆసితా అల్లీనా ఉపగతా అజ్ఝోసితా అధిముత్తా. **ఇసయోతి** ఇసినామకా యే కేచి ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజితా ఆజీవకా నిగణ్ఠా జటిలా తాపసా. **మనుజాతి** మనుస్సా వుచ్చన్తీతి – కిం నిస్సితా ఇసయో మనుజా.

ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానన్తి. ఖత్తియాతి యే కేచి ఖత్తియజాతికా. **బ్రాహ్మణాతి** యే కేచి భోవాదికా. **దేవతానన్తి** ఆజీవకసావకానం ఆజీవకా దేవతా, నిగణ్ఠసావకానం నిగణ్ఠా దేవతా, జటిలసావకానం జటిలా దేవతా, పరిబ్బాజకసావకానం పరిబ్బాజకా దేవతా, అవిరుద్ధకసావకానం అవిరుద్ధకా [అవరుద్ధకసావకానం అవరుద్ధకా (స్యాః)] దేవతా, హత్థివతికానం హత్థీ దేవతా, అస్సవతికానం అస్సా దేవతా, గోవతికానం గావో దేవతా, కుక్కురవతికానం కుక్కురా దేవతా, కాకవతికానం కాకా దేవతా, వాసుదేవవతికానం వాసుదేవో దేవతా, బలదేవవతికానం బలదేవో దేవతా, పుణ్ణభద్దవతికానం పుణ్ణభద్దో దేవతా, మణిభద్దవతికానం మణిభద్దో దేవతా, అగ్గివతికానం అగ్గి దేవతా, నాగవతికానం నాగా దేవతా, సుపణ్ణవతికానం సుపణ్ణా దేవతా, యక్ఖవతికానం యక్ఖా దేవతా, అసురవతికానం అసురా దేవతా, గన్ధబ్బవతికానం గన్ధబ్బా దేవతా, మహారాజవతికానం మహారాజానో దేవతా, చన్దవతికానం చన్దో దేవతా, సూరియవతికానం సూరియో దేవతా, ఇన్దవతికానం

ఇన్దో దేవతా, బ్రహ్మవతికానం బ్రహ్మా దేవతా, దేవవతికానం దేవో దేవతా, దిసావతికానం దిసా దేవతా, యే యేసం దక్ఖిణేయ్యా తే తేసం దేవతాతి – ఖత్తియబ్రాహ్మణా దేవతానం.

యఞ్ఞమకప్పయింసు పుథూధ లోకేతి యఞ్ఞం వుచ్చతి దేయ్యధమ్మో చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం అన్నం పానం వత్థం యానం మాలాగన్ధవిలేపనం [మాలాగన్ధం విలేపనం (స్యా.) ఇతివు. ౨౭] సేయ్యావసథపదీపేయ్యం. **యఞ్ఞమకప్పయింసూతి** యేపి యఞ్ఞం ఏసన్తి గవేసన్తి పరియేసన్తి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం అన్నం పానం వత్థం యానం మాలాగన్ధవిలేపనం సేయ్యావసథపదీపేయ్యం, తేపి యఞ్ఞం కప్పేన్తి. యేపి యఞ్ఞం అభిసఙ్ఖరోన్తి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం అన్నం పానం...పే.... సేయ్యావసథపదీపేయ్యం, తేపి యఞ్ఞం కప్పేన్తి. యేపి యఞ్ఞం దేన్తి యజన్తి పరిచ్చజన్తి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం అన్నం పానం...పే.... సేయ్యావసథపదీపేయ్యం , తేపి యఞ్ఞం కప్పేన్తి. **పుథూతి** యఞ్ఞా వా ఏతే పుథూ, యఞ్ఞయాజకా [యఞ్ఞయజకా (స్యా.)] వా ఏతే పుథూ, దక్ఖిణేయ్యా వా ఏతే పుథూ. కథం యఞ్ఞా వా ఏతే పుథూ? బహుకానం ఏతే యఞ్ఞా చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారా అన్నం పానం వత్థం యానం మాలం గన్ధం విలేపనం సేయ్యావసథపదీపేయ్యం – ఏవం యఞ్ఞా వా ఏతే పుథూ.

కథం యఞ్ఞయాజకా వా ఏతే పుథూ? బహుకా ఏతే యఞ్ఞయాజకా ఖత్తియా చ బ్రాహ్మణా చ వేస్సా చ సుద్దా చ గహట్ఠా చ పబ్బజితా చ దేవా చ మనుస్సా చ – ఏవం యఞ్ఞయాజకా వా ఏతే పుథూ.

కథం దక్ఖిణేయ్యా వా ఏతే పుథూ? బహుకా ఏతే దక్ఖిణేయ్యా పుథూ సమణబ్రాహ్మణా కపణద్ధికవనిబ్బకయాచకా [... వణిబ్బకసావకా (స్యా.) ఇతివు. ౨౭] – ఏవం దక్ఖిణేయ్యా వా ఏతే పుథూ. **ఇధ లోకేతి** మనుస్సలోకేతి యఞ్ఞమకప్పయింసు – పుథూధ లోకే.

పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతన్తి. పుచ్ఛాతి తిస్సో పుచ్ఛా – అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా, దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛా, విమతిచ్ఛేదనా పుచ్ఛా. కతమా అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా? పకతియా లక్ఖణం అఞ్ఞాతం హోతి అదిట్ఠం అతులితం అతీరితం అవిభూతం అవిభావితం, తస్స ఞాణాయ దస్సనాయ తులనాయ తీరణాయ విభూతత్థాయ విభావనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి – అయం అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా.

కతమా దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛా? పకతియా లక్ఖణం ఞాతం హోతి దిట్ఠం తులితం తీరితం విభూతం విభావితం. అఞ్ఞేహి పణ్డితేహి సద్ధిం సంసన్దనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి – అయం దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛా.

కతమా విమతిచ్ఛేదనా పుచ్ఛా? పకతియా సంసయపక్ఖన్దో [సంసయపక్ఖన్నో (స్యా.)] హోతి విమతిపక్ఖన్దో ద్వేళ్హకజాతో – "ఏవం ను ఖో, న ను ఖో, కిం ను ఖో, కథం ను ఖో"తి! సో విమతిచ్ఛేదనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి – అయం విమతిచ్ఛేదనా పుచ్ఛా. ఇమా తిస్సో పుచ్ఛా.

అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – మనుస్సపుచ్ఛా, అమనుస్సపుచ్ఛా, నిమ్మితపుచ్ఛా. కతమా మనుస్సపుచ్ఛా? మనుస్సా బుద్ధం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛన్తి, భిక్ఖూ పుచ్ఛన్తి, భిక్ఖునియో పుచ్ఛన్తి, ఉపాసకా పుచ్ఛన్తి, ఉపాసికాయో పుచ్ఛన్తి, రాజానో పుచ్ఛన్తి, ఖత్తియా పుచ్ఛన్తి, బ్రాహ్మణా పుచ్ఛన్తి, వేస్సా పుచ్ఛన్తి, సుద్దా పుచ్ఛన్తి, గహట్ఠా పుచ్ఛన్తి, పబ్బజితా పుచ్ఛన్తి – అయం మనుస్సపుచ్ఛా.

కతమా అమనుస్సపుచ్ఛా? అమనుస్సా బుద్ధం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛన్తి, నాగా పుచ్ఛన్తి, సుపణ్ణా పుచ్ఛన్తి, యక్ఖా పుచ్ఛన్తి, అసురా పుచ్ఛన్తి, గన్ధబ్బా పుచ్ఛన్తి, మహారాజానో పుచ్ఛన్తి, ఇన్దా పుచ్ఛన్తి, బ్రహ్మానో పుచ్ఛన్తి, దేవతాయో పుచ్ఛన్తి – అయం అమనుస్సపుచ్ఛా.

కతమా నిమ్మితపుచ్ఛా? యం భగవా రూపం అభినిమ్మినాతి మనోమయం సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గం అహీనిన్ద్రియం, సో నిమ్మితో బుద్ధం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛతి; భగవా విసజ్జేతి [విస్సజ్జేతి (క.)] – అయం నిమ్మితపుచ్ఛా. ఇమా తిస్సో పుచ్ఛా.

అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – అత్తత్థపుచ్ఛా, పరత్థపుచ్ఛా, ఉభయత్థపుచ్ఛా. అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – దిట్ఠధమ్మికత్థపుచ్ఛా, సమ్పరాయికత్థపుచ్ఛా, పరమత్థపుచ్ఛా. అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – అనవజ్జత్థపుచ్ఛా, నిక్కిలేసత్థపుచ్ఛా, వోదానత్థపుచ్ఛా. అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – అతీతపుచ్ఛా, అనాగతపుచ్ఛా, పచ్చుప్పన్నపుచ్ఛా. అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – అజ్ఝత్తపుచ్ఛా, బహిద్ధాపుచ్ఛా , అజ్ఝత్తబహిద్ధాపుచ్ఛా. అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – కుసలపుచ్ఛా, అకుసలపుచ్ఛా, అబ్యాకతపుచ్ఛా. అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – ఖన్ధపుచ్ఛా, ధాతుపుచ్ఛా, ఆయతనపుచ్ఛా. అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – సతిపట్ఠానపుచ్ఛా, సమ్మప్పధానపుచ్ఛా, ఇద్ధిపాదపుచ్ఛా. అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – ఇన్ద్రియపుచ్ఛా, బలపుచ్ఛా, బోజ్ఝఙ్గపుచ్ఛా. అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – మగ్గపుచ్ఛా, ఫలపుచ్ఛా, నిబ్బానపుచ్ఛా.

పుచ్ఛామి తన్తి పుచ్ఛామి తం యాచామి తం అజ్ఝేసామి తం పసాదేమి తం "కథయస్సు మే"తి పుచ్ఛామి తం. **భగవా**తి గారవాధివచనమేతం... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి – యదిదం భగవాతి. **బ్రూహి మేతన్తి** బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"అనేజం మూలదస్సావిం, [ఇచ్చాయస్మా పుణ్ణకో]
అత్థి పఞ్హేన ఆగమం;
కిం నిస్సితా ఇసయో మనుజా, ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానం;
యఞ్ఞమకప్పయింసు పుథూధ లోకే, పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేత"న్తి.

౧౩. **యే కేచిమే ఇసయో మనుజా, [పుణ్ణకాతి భగవా]**
ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానం;
యఞ్ఞమకప్పయింసు పుథూధ లోకే, ఆసీసమానా పుణ్ణక ఇత్థత్తం [ఇత్థతం (స్యా.), ఇత్థభావం (క.)] ;
జరం సితా యఞ్ఞమకప్పయింసు.

యే కేచిమే ఇసయో మనుజాతి. యే కేచీతి సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అసేసం నిస్సేసం పరియాదియనవచనమేతం – యే కేచీతి. **ఇసయో**తి ఇసినామకా యే కేచి ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజితా ఆజీవకా నిగణ్ఠా జటిలా తాపసా. **మనుజా**తి మనుస్సా వుచ్చన్తీతి – యే కేచిమే ఇసయో మనుజా పుణ్ణకాతి భగవా.

ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానన్తి. ఖత్తియాతి యే కేచి ఖత్తియజాతికా. **బ్రాహ్మణా**తి యే కేచి భోవాదికా. **దేవతానన్తి** ఆజీవకసావకానం ఆజీవకా దేవతా...పే.... దిసావతికానం దిసా దేవతా. యే యేసం దక్ఖిణేయ్యా, తే తేసం దేవతాతి – ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానం.

యఞ్ఞమకప్పయింసు పుథూధ లోకేతి. యఞ్ఞం వుచ్చతి దేయ్యధమ్మో చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం అన్నం పానం...పే.... సేయ్యావసథపదీపేయ్యం. **యఞ్ఞమకప్పయింసూ**తి యేపి యఞ్ఞం ఏసన్తి గవేసన్తి పరియేసన్తి...పే.... సేయ్యావసథపదీపేయ్యం, తేపి యఞ్ఞం కప్పేన్తి. **పుథూ**తి యఞ్ఞా వా ఏతే పుథూ, యఞ్ఞయాజకా వా ఏతే పుథూ, దక్ఖిణేయ్యా వా ఏతే పుథూ...పే.... ఏవం దక్ఖిణేయ్యా వా ఏతే పుథూ. **ఇధ లోకే**తి మనుస్సలోకేతి యఞ్ఞమకప్పయింసు – పుథూధ లోకే.

ఆసీసమానా పుణ్ణక ఇత్థత్తన్తి. ఆసీసమానాతి రూపపటిలాభం ఆసీసమానా, సద్దపటిలాభం ఆసీసమానా, గన్ధపటిలాభం ఆసీసమానా, రసపటిలాభం ఆసీసమానా, ఫోట్ఠబ్బపటిలాభం ఆసీసమానా, పుత్తపటిలాభం ఆసీసమానా, దారపటిలాభం ఆసీసమానా, ధనపటిలాభం ఆసీసమానా, యసపటిలాభం ఆసీసమానా, ఇస్సరియపటిలాభం ఆసీసమానా, ఖత్తియమహాసాలకులే అత్తభావపటిలాభం ఆసీసమానా, బ్రాహ్మణమహాసాలకులే అత్తభావపటిలాభం ఆసీసమానా, గహపతిమహాసాలకులే అత్తభావపటిలాభం ఆసీసమానా, చాతుమహారాజికేసు [చాతుమ్మహారాజికేసు (స్యా.)] దేవేసు అత్తభావపటిలాభం ఆసీసమానా, తావతింసేసు దేవేసు యామేసు దేవేసు తుసితేసు దేవేసు నిమ్మానరతీసు దేవేసు పరనిమ్మితవసవత్తీసు దేవేసు బ్రహ్మకాయికేసు దేవేసు అత్తభావపటిలాభం ఆసీసమానా ఇచ్ఛమానా సాదియమానా పత్థయమానా పిహయమానా అభిజప్పమానాతి ఆసీసమానా.

పుణ్ణక ఇత్థత్తన్తి ఏత్థ అత్తభావాభినిబ్బత్తిం ఆసీసమానా ఏత్థ ఖత్తియమహాసాలకులే అత్తభావాభినిబ్బత్తిం ఆసీసమానా...పే.... ఏత్థ బ్రహ్మకాయికేసు దేవేసు అత్తభావాభినిబ్బత్తిం ఆసీసమానా ఇచ్ఛమానా సాదియమానా పత్థయమానా పిహయమానా అభిజప్పమానాతి ఆసీసమానా – పుణ్ణక ఇత్థత్తం.

జరం సితా యఞ్ఞమకప్పయింసూతి జరానిస్సితా బ్యాధినిస్సితా మరణనిస్సితా సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసనిస్సితా. యదేవ తే జాతినిస్సితా తదేవ తే జరానిస్సితా. యదేవ తే జరానిస్సితా తదేవ తే బ్యాధినిస్సితా. యదేవ తే బ్యాధినిస్సితా తదేవ తే మరణనిస్సితా. యదేవ తే మరణనిస్సితా తదేవ తే సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసనిస్సితా. యదేవ తే సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసనిస్సితా తదేవ తే గతినిస్సితా. యదేవ తే గతినిస్సితా తదేవ తే ఉపపత్తినిస్సితా. యదేవ తే ఉపపత్తినిస్సితా తదేవ తే పటిసన్ధినిస్సితా. యదేవ తే పటిసన్ధినిస్సితా తదేవ తే భవనిస్సితా. యదేవ తే భవనిస్సితా తదేవ తే సంసారనిస్సితా. యదేవ తే

సంసారనిస్సితా తదేవ తే వట్టనిస్సితా అల్లీనా ఉపగతా అజ్ఝోసితా అధిముత్తాతి – జరం సితా యఞ్ఞమకప్పయింసు. తేనాహ భగవా –

"యే కేచిమే ఇసయో మనుజా, [పుణ్ణకాతి భగవా]
ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానం;
యఞ్ఞమకప్పయింసు పుథూధ లోకే, ఆసీసమానా పుణ్ణక ఇత్థత్తం;
జరం సితా యఞ్ఞమకప్పయింసూ"తి.

౧౪. **యే కేచిమే ఇసయో మనుజా, [ఇచ్చాయస్మా పుణ్ణకో]**
ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానం;
యఞ్ఞమకప్పయింసు పుథూధ లోకే, కచ్చిసు తే భగవా యఞ్ఞపథే అప్పమత్తా;
అతారుం [అతారుం (స్యా॰ క॰)] **జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస, పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం.**

యే కేచిమే ఇసయో మనుజాతి. యే కేచీతి…పే॰….

కచ్చిసు తే భగవా యఞ్ఞపథే అప్పమత్తాతి. కచ్చిసూతి సంసయపుచ్ఛా విమతిపుచ్ఛా ద్వేళ్హకపుచ్ఛా అనేకంసపుచ్ఛా – "ఏవం ను ఖో, న ను ఖో, కిం ను ఖో, కథం ను ఖో"తి – కచ్చిసు. **తేతి** యఞ్ఞయాజకా వుచ్చన్తి. **భగవాతి** గారవాధివచనం…పే॰… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – కచ్చిసు తే భగవా. **యఞ్ఞపథే అప్పమత్తాతి** యఞ్ఞోయేవ వుచ్చతి యఞ్ఞపథో. యథా అరియమగ్గో అరియపథో దేవమగ్గో దేవపథో బ్రహ్మమగ్గో బ్రహ్మపథో, ఏవమేవ యఞ్ఞోయేవ వుచ్చతి యఞ్ఞపథో. **అప్పమత్తాతి** యఞ్ఞపథే అప్పమత్తా సక్కచ్చకారినో సాతచ్చకారినో అట్ఠితకారినో అనోలీనవుత్తినో అనిక్ఖిత్తచ్ఛన్దా అనిక్ఖిత్తధురా తచ్చరితా తబ్బహులా తగ్గరుకా తన్నిన్నా తప్పోణా తప్పబ్భారా తదధిముత్తా తదధిపతేయ్యాతి – తేపి యఞ్ఞపథే అప్పమత్తా. యేపి యఞ్ఞం ఏసన్తి గవేసన్తి పరియేసన్తి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం అన్నం పానం…పే॰… సేయ్యావసథపదీపేయ్యం సక్కచ్చకారినో…పే॰… తదధిపతేయ్యా, తేపి యఞ్ఞపథే అప్పమత్తా. యేపి యఞ్ఞం అభిసఙ్ఖరోన్తి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం అన్నం పానం…పే॰… సేయ్యావసథపదీపేయ్యం సక్కచ్చకారినో…పే॰… తదధిపతేయ్యా, తేపి యఞ్ఞపథే అప్పమత్తా. యేపి యఞ్ఞం దేన్తి యజన్తి పరిచ్చజన్తి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం అన్నం పానం…పే॰… సేయ్యావసథపదీపేయ్యం సక్కచ్చకారినో …పే॰… తదధిపతేయ్యా, తేపి యఞ్ఞపథే అప్పమత్తాతి – కచ్చిసు తే భగవా యఞ్ఞపథే అప్పమత్తా.

అతారుం జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిసాతి జరామరణం అతరింసు ఉత్తరింసు పతరింసు సమతిక్కమింసు వీతివత్తింసు. **మారిసాతి** పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం మారిసాతి – అతారు జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస.

పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతన్తి. పుచ్ఛామి తన్తి పుచ్ఛామి తం యాచామి తం అజ్ఝేసామి తం పసాదేమి తం కథయస్సు మేతి – పుచ్ఛామి తం. **భగవాతి** గారవాధివచనం…పే॰… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి – యదిదం భగవాతి. **బ్రూహి మేతన్తి**

బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“యే కేచిమే ఇసయో మనుజా, [ఇచ్చాయస్మా పుణ్ణకో]
ఖత్తియా బ్రాహ్మణా దేవతానం;
యఞ్ఞమకప్పయింసు పుథూధ లోకే, కచ్చిసు తే భగవా యఞ్ఞపథే అప్పమత్తా;
అతారు జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస, పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేత”న్తి.

౧౭. **ఆసీసన్తి** [ఆసింసన్తి (స్యా.)] **థోమయన్తి, అభిజప్పన్తి జుహన్తి; [పుణ్ణకాతి భగవా]**
కామాభిజప్పన్తి పటిచ్చ లాభం, తే యాజయోగా భవరాగరత్తా;
నాతరింసు జాతిజరన్తి బ్రూమి.

ఆసీసన్తి థోమయన్తి అభిజప్పన్తి జుహన్తీతి. ఆసీసన్తీతి రూపపటిలాభం ఆసీసన్తి, సద్దపటిలాభం ఆసీసన్తి, గన్ధపటిలాభం ఆసీసన్తి, రసపటిలాభం ఆసీసన్తి, ఫోట్ఠబ్బపటిలాభం ఆసీసన్తి, పుత్తపటిలాభం ఆసీసన్తి, దారపటిలాభం ఆసీసన్తి, ధనపటిలాభం ఆసీసన్తి, యసపటిలాభం ఆసీసన్తి, ఇస్సరియపటిలాభం ఆసీసన్తి, ఖత్తియమహాసాలకులే అత్తభావపటిలాభం ఆసీసన్తి, బ్రాహ్మణమహాసాలకులే…పే.… గహపతిమహాసాలకులే అత్తభావపటిలాభం ఆసీసన్తి, చాతుమహారాజికేసు దేవేసు…పే.… బ్రహ్మకాయికేసు దేవేసు అత్తభావపటిలాభం ఆసీసన్తి ఇచ్ఛన్తి సాదియన్తి పత్థయన్తి పిహయన్తీతి – ఆసీసన్తి.

థోమయన్తీతి యఞ్ఞం వా థోమేన్తి ఫలం వా థోమేన్తి దక్ఖిణేయ్యే వా థోమేన్తి. కథం యఞ్ఞం థోమేన్తి? సుచిం దిన్నం [వియం దిన్నం (స్యా.)], మనాపం దిన్నం, పణీతం దిన్నం, కాలేన దిన్నం, కప్పియం దిన్నం, విచేయ్య దిన్నం, అనవజ్జం దిన్నం, అభిణ్హం దిన్నం దదం చిత్తం పసాదితన్తి – థోమేన్తి కిత్తేన్తి వణ్ణేన్తి పసంసన్తి. ఏవం యఞ్ఞం థోమేన్తి.

కథం ఫలం థోమేన్తి? ఇతో నిదానం రూపపటిలాభో భవిస్సతి…పే.… బ్రహ్మకాయికేసు దేవేసు అత్తభావపటిలాభో భవిస్సతీతి – థోమేన్తి కిత్తేన్తి వణ్ణేన్తి పసంసన్తి. ఏవం ఫలం థోమేన్తి.

కథం దక్ఖిణేయ్యే థోమేన్తి? దక్ఖిణేయ్యా జాతిసమ్పన్నా గోత్తసమ్పన్నా అజ్ఝాయకా మన్తధరా తిణ్ణం వేదానం పారగూ సనిఘణ్డుకేటుభానం సాక్ఖరప్పభేదానం ఇతిహాసపఞ్చమానం పదకా వేయ్యాకరణా లోకాయతమహాపురిసలక్ఖణేసు అనవయాతి, వీతరాగా వా రాగవినయాయ వా పటిపన్నా, వీతదోసా వా దోసవినయాయ వా పటిపన్నా, వీతమోహా వా మోహవినయాయ వా పటిపన్నా, సద్ధాసమ్పన్నా సీలసమ్పన్నా సమాధిసమ్పన్నా పఞ్ఞాసమ్పన్నా విముత్తిసమ్పన్నా విముత్తిఞాణదస్సనసమ్పన్నాతి – థోమేన్తి కిత్తేన్తి వణ్ణేన్తి పసంసన్తి. ఏవం దక్ఖిణేయ్యే థోమేన్తీతి – ఆసీసన్తి థోమయన్తి.

అభిజప్పన్తీతి రూపపటిలాభం అభిజప్పన్తి, సద్దపటిలాభం అభిజప్పన్తి, గన్ధపటిలాభం అభిజప్పన్తి, రసపటిలాభం అభిజప్పన్తి…పే.… బ్రహ్మకాయికేసు దేవేసు అత్తభావపటిలాభం అభిజప్పన్తీతి – ఆసీసన్తి థోమయన్తి అభిజప్పన్తి. **జుహన్తీ**తి జుహన్తి దేన్తి యజన్తి పరిచ్చజన్తి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం అన్నం పానం వత్థం యానం మాలాగన్ధవిలేపనం సేయ్యావసథపదీపేయ్యన్తి – ఆసీసన్తి థోమయన్తి అభిజప్పన్తి జుహన్తి పుణ్ణకాతి భగవా.

కామాభిజప్పన్తి పటిచ్చ లాభన్తి రూపపటిలాభం పటిచ్చ కామే అభిజప్పన్తి, సద్దపటిలాభం పటిచ్చ కామే అభిజప్పన్తి…పే.… బ్రహ్మకాయికేసు దేవేసు అత్తభావపటిలాభం పటిచ్చ కామే అభిజప్పన్తి పజప్పన్తీతి – కామాభిజప్పన్తి పటిచ్చ లాభం.

తే యాజయోగా భవరాగరత్తా నాతరింసు జాతిజరన్తి బ్రూమీతి తేతి యఞ్ఞయాజకా వుచ్చన్తి, **యాజయోగాతి** యాజయోగేసు యుత్తా పయుత్తా ఆయుత్తా సమాయుత్తా తచ్చరితా తబ్బహులా తగ్గరుకా తన్నిన్నా తప్పోణా తప్పబ్భారా తదధిముత్తా తదధిపతేయ్యాతి – తే యాజయోగా, **భవరాగరత్తాతి** భవరాగో వుచ్చతి యో భవేసు భవచ్ఛన్దో భవరాగో భవనన్దీ భవతణ్హా భవసినేహో భవపరిళాహో భవముచ్ఛా భవజ్ఝోసానం. భవరాగేన భవేసు రత్తా గిద్ధా గధితా ముచ్ఛితా అజ్ఝోసన్నా లగ్గా లగ్గితా పలిబుద్ధాతి – తే యాజయోగా భవరాగరత్తా.

నాతరింసు జాతిజరన్తి బ్రూమీతి తే యాజయోగా భవరాగరత్తా జాతిజరామరణం నాతరింసు న ఉత్తరింసు న పతరింసు న సమతిక్కమింసు న వీతివత్తింసు, జాతిజరామరణా అనిక్ఖన్తా అనిస్సటా అనతిక్కన్తా అసమతిక్కన్తా అవీతివత్తా అన్తోజాతిజరామరణే పరివత్తన్తి అన్తోసంసారపథే పరివత్తన్తి. జాతియా అనుగతా జరాయ అనుసటా బ్యాధినా అభిభూతా మరణేన అబ్భాహతా అతాణా అలేణా అసరణా అసరణీభూతాతి; బ్రూమి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – తే యాజయోగా భవరాగరత్తా నాతరింసు జాతిజరన్తి బ్రూమి. తేనాహ భగవా –

> “ఆసీసన్తి థోమయన్తి, అభిజప్పన్తి జుహన్తి; [పుణ్ణకాతి భగవా]
> కామాభిజప్పన్తి పటిచ్చ లాభం, తే యాజయోగా భవరాగరత్తా;
> నాతరింసు జాతిజరన్తి బ్రూమీ”తి.

౧౬. **తే చే నాతరింసు యాజయోగా, [ఇచ్చాయస్మా పుణ్ణకో]**
యఞ్ఞేహి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస;
అథ కో చరహి దేవమనుస్సలోకే, అతారి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస;
పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం.

తే చే నాతరింసు యాజయోగాతి తే యఞ్ఞయాజకా యాజయోగా భవరాగరత్తా జాతిజరామరణం నాతరింసు న ఉత్తరింసు న పతరింసు న సమతిక్కమింసు న వీతివత్తింసు, జాతిజరామరణా అనిక్ఖన్తా అనిస్సటా అనతిక్కన్తా అసమతిక్కన్తా అవీతివత్తా అన్తోజాతిజరామరణే పరివత్తన్తి అన్తోసంసారపథే పరివత్తన్తి. జాతియా అనుగతా జరాయ అనుసటా బ్యాధినా అభిభూతా మరణేన అబ్భాహతా అతాణా అలేణా అసరణా అసరణీభూతాతి – తే చే నాతరింసు యాజయోగా.

ఇచ్చాయస్మా పుణ్ణకోతి. ఇచ్చాతి పదసన్ధి…పే.… ఆయస్మా పుణ్ణకో.

యఞ్ఞేహి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిసాతి. యఞ్ఞేహీతి యఞ్ఞేహి పహూతేహి యఞ్ఞేహి వివిధేహి యఞ్ఞేహి పుథూహి. **మారిసాతి** పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం మారిసాతి – యఞ్ఞేహి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస.

అథ కో చరహి దేవమనుస్సలోకే, అతారి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిసాతి అథ కో ఏసో సదేవకే లోకే సమారకే సబ్రహ్మకే సస్సమణబ్రాహ్మణియా పజాయ సదేవమనుస్సాయ జాతిజరామరణం అతరి ఉత్తరి పతరి సమతిక్కమి వీతివత్తయి [వీతివత్తి (క.)]. **మారిసాతి** పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం మారిసాతి – అథ కో చరహి దేవమనుస్సలోకే, అతారి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస.

పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతన్తి. పుచ్ఛామి తన్తి పుచ్ఛామి తం యాచామి తం అజ్ఝేసామి తం పసాదేమి తం కథయస్సు మేతన్తి – పుచ్ఛామి తం. **భగవాతి** గారవాధివచనం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి – యదిదం భగవాతి. **బ్రూహి మేతన్తి** బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“తే చే నాతరింసు యాజయోగా, [ఇచ్చాయస్మా పుణ్ణకో]
యఞ్ఞేహి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస;
అథ కో చరహి దేవమనుస్సలోకే, అతారి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస;
పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేత”న్తి.

౧౨. **సఙ్ఖాయ లోకస్మి** [లోకస్మిం (స్యా. క.)] **పరోపరాని, [పుణ్ణకాతి భగవా]**
యస్సిఞ్జితం నత్థి కుహిఞ్చి లోకే;
సన్తో విధూమో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమి.

సఙ్ఖాయ లోకస్మి పరోపరానీతి సఙ్ఖా వుచ్చతి ఞాణం యా పఞ్ఞా పజాననా...పే.... అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. **పరోపరానీతి** ఓరం వుచ్చతి సకత్తభావో, పరం వుచ్చతి పరత్తభావో ఓరం వుచ్చతి సకరూపవేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం, పరం వుచ్చతి పరరూపవేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం ; ఓరం వుచ్చతి ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని, పరం వుచ్చతి ఛ బాహిరాని ఆయతనాని. ఓరం వుచ్చతి మనుస్సలోకో, పరం వుచ్చతి దేవలోకో; ఓరం వుచ్చతి కామధాతు, పరం వుచ్చతి రూపధాతు అరూపధాతు; ఓరం వుచ్చతి కామధాతు రూపధాతు, పరం వుచ్చతి అరూపధాతు. **సఙ్ఖాయ లోకస్మి పరోపరానీతి** పరోపరాని అనిచ్చతో సఙ్ఖాయ దుక్ఖతో రోగతో గణ్డతో...పే.... నిస్సరణతో సఙ్ఖాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – సఙ్ఖాయ లోకస్మి పరోపరాని. **పుణ్ణకాతి భగవాతి. పుణ్ణకాతి** భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి . **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే.... యదిదం భగవాతి – పుణ్ణకాతి భగవా.

యస్సిఞ్జితం నత్థి కుహిఞ్చి లోకేతి. యస్సాతి అరహతో ఖీణాసవస్స. **ఇఞ్జితన్తి** తణ్హిఞ్జితం దిట్ఠిఞ్జితం మానిఞ్జితం కిలేసిఞ్జితం కామిఞ్జితం. యస్సిమే ఇఞ్జితా నత్థి న సన్తి న సంవిజ్జన్తి నుపలబ్భన్తి, పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా. **కుహిఞ్చీతి** కుహిఞ్చి కిస్మిఞ్చి కత్థచి అజ్ఝత్తం వా బహిద్ధా వా అజ్ఝత్తబహిద్ధా వా. **లోకేతి** అపాయలోకే...పే.... ఆయతనలోకేతి – యస్సిఞ్జితం నత్థి కుహిఞ్చి లోకే.

సన్తో విధూమో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమీతి. సన్తోతి రాగస్స సన్తత్తా సన్తో, దోసస్స...పే.... మోహస్స... కోధస్స... ఉపనాహస్స... మక్ఖస్స... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారానం సన్తత్తా సమితత్తా వూపసమితత్తా విజ్ఝాతత్తా [నిజ్ఝాతత్తా (క.) మహాని. ౧౮] నిబ్బుతత్తా విగతత్తా పటిపస్సద్ధత్తా సన్తో ఉపసన్తో వూపసన్తో నిబ్బుతో పటిపస్సద్ధోతి సన్తో; **విధూమో**తి కాయదుచ్చరితం విధూమితం విధమితం సోసితం విసోసితం బ్యన్తీకతం [బ్యన్తికతం (క.)], వచీదుచ్చరితం... పే.... మనోదుచ్చరితం విధూమితం విధమితం సోసితం విసోసితం బ్యన్తీకతం, రాగో... దోసో... మోహో విధూమితో విధమితో సోసితో విసోసితో బ్యన్తీకతో, కోధో... ఉపనాహో... మక్ఖో... పళాసో... ఇస్సా... మచ్ఛరియం... మాయా... సాఠేయ్యం... థమ్భో... సారమ్భో... మానో... అతిమానో... మదో... పమాదో... సబ్బే కిలేసా సబ్బే దుచ్చరితా సబ్బే దరథా సబ్బే పరిళాహా సబ్బే సన్తాపా సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా విధూమితా విధమితా సోసితా విసోసితా బ్యన్తీకతా. అథ వా, కోధో వుచ్చతి ధూమో –

> మానో హి తే బ్రాహ్మణ ఖారిభారో, కోధో ధూమో భస్మని [గమ్మని (స్యా.)] మోసవజ్జం;
> జివ్హా సుజా హదయం [తప్పరస్స (స్యా.)] జోతిట్ఠానం, అత్తా సుదన్తో పురిసస్స జోతి.

అపి చ, దసహాకారేహి కోధో జాయతి – అనత్థం మే అచరీతి కోధో జాయతి, అనత్థం మే చరతీతి కోధో జాయతి, అనత్థం మే చరిస్సతీతి కోధో జాయతి, పియస్స మే మనాపస్స అనత్థం అచరి, అనత్థం చరతి, అనత్థం చరిస్సతీతి కోధో జాయతి, అప్పియస్స మే అమనాపస్స అత్థం అచరి, అత్థం చరతి, అత్థం చరిస్సతీతి కోధో జాయతి, అట్ఠానే వా పన కోధో జాయతి. యో ఏవరూపో చిత్తస్స ఆఘాతో పటిఘాతో పటిఘం పటివిరోధో కోపో పకోపో సమ్పకోపో దోసో పదోసో సమ్పదోసో చిత్తస్స బ్యాపత్తి మనోపదోసో కోధో కుజ్ఝనా కుజ్ఝితత్తం దోసో దుస్సనా దుస్సితత్తం బ్యాపత్తి బ్యాపజ్జనా బ్యాపజ్జితత్తం విరోధో పటివిరోధో చణ్డిక్కం అసురోపో [అస్సురోపో (స్యా.)] అనత్తమనతా చిత్తస్స – అయం వుచ్చతి కోధో.

అపి చ, కోధస్స అధిమత్తపరిత్తతా వేదితబ్బా. అత్థి కఞ్చి [కిఞ్చి (క.) మహాని. ౮౫] కాలం కోధో చిత్తావిలకరణమత్తో హోతి, న చ తావ ముఖకులానవికులానో హోతి. అత్థి కఞ్చి కాలం కోధో ముఖకులానవికులానమత్తో హోతి, న చ తావ హనుసఞ్చోపనో హోతి. అత్థి కఞ్చి కాలం కోధో హనుసఞ్చోపనమత్తో హోతి, న చ తావ ఫరుసవాచం నిచ్ఛారణో [ఫరుసవాచనిచ్ఛారణో (స్యా.)] హోతి. అత్థి కఞ్చి కాలం కోధో ఫరుసవాచం నిచ్ఛారణమత్తో హోతి, న చ తావ దిసావిదిసానువిలోకనో హోతి. అత్థి కఞ్చి కాలం కోధో దిసావిదిసానువిలోకనమత్తో హోతి, న చ తావ దణ్డసత్థపరామసనో హోతి. అత్థి కఞ్చి కాలం కోధో దణ్డసత్థపరామసనమత్తో హోతి, న చ తావ దణ్డసత్థఅబ్భుక్కిరణో హోతి. అత్థి కఞ్చి కాలం కోధో దణ్డసత్థఅబ్భుక్కిరణమత్తో హోతి, న చ తావ దణ్డసత్థఅభినిపాతనో హోతి. అత్థి కఞ్చి కాలం కోధో దణ్డసత్థఅభినిపాతనమత్తో హోతి, న చ తావ ఛిన్నవిచ్ఛిన్నకరణో హోతి. అత్థి కఞ్చి కాలం కోధో ఛిన్నవిచ్ఛిన్నకరణమత్తో హోతి, న చ తావ సమ్భఞ్జనపలిభఞ్జనో హోతి. అత్థి కఞ్చి కాలం కోధో సమ్భఞ్జనపలిభఞ్జనమత్తో హోతి, న చ తావ అఙ్గమఙ్గఅపకడ్ఢనో హోతి. అత్థి కఞ్చి కాలం కోధో అఙ్గమఙ్గఅపకడ్ఢనమత్తో హోతి, న చ తావ జీవితావోరోపనో [జీవితపనాసనో (స్యా.) మహాని. ౮౫] హోతి. అత్థి కఞ్చి కాలం కోధో జీవితావోరోపనమత్తో హోతి, న చ తావ సబ్బచాగపరిచ్చాగాయ సణ్ఠితో హోతి. యతో కోధో పరం పుగ్గలం ఘాతేత్వా అత్తానం ఘాతేతి, ఏత్తావతా కోధో పరముస్సదగతో పరమవేపుల్లపత్తో హోతి.

యస్స నో హోతి కోధో పహీనో సముచ్ఛిన్నో వూపసన్తో పటిపస్సద్ధో అభబ్బుప్పత్తికో ఞాణగ్గినా దడ్ఢో, సో వుచ్చతి – విధూమో.

కోధస్స పహీనత్తా విధూమో, కోధవత్థుస్స పరిఞ్ఞాతత్తా విధూమో, కోధహేతుస్స పరిఞ్ఞాతత్తా విధూమో, కోధహేతుస్స ఉపచ్ఛిన్నత్తా విధూమో. **అనీఘోతి** రాగో నీఘో, దోసో నీఘో, మోహో నీఘో, కోధో నీఘో, ఉపనాహో నీఘో...పే.... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా నీఘా. యస్సేతే నీఘా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా, సో వుచ్చతి అనీఘో.

నిరాసోతి ఆసా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో...పే.... అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. యస్సేసా ఆసా తణ్హా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా, సో వుచ్చతి నిరాసో. **జాతీతి** యా తేసం తేసం సత్తానం తమ్హి తమ్హి సత్తనికాయే జాతి సఞ్జాతి ఓక్కన్తి అభినిబ్బత్తి ఖన్ధానం పాతుభావో ఆయతనానం పటిలాభో. **జరాతి** యా తేసం తేసం సత్తానం తమ్హి తమ్హి సత్తనికాయే జరా జీరణతా ఖణ్డిచ్చం పాలిచ్చం వలిత్తచతా ఆయునో సంహాని ఇన్ద్రియానం పరిపాకో. **సన్తో విధూమో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమీతి** యో సన్తో చ విధూమో చ అనీఘో చ నిరాసో చ, సో జాతిజరామరణం అతరి ఉత్తరి పతరి సమతిక్కమి వీతివత్తయీతి బ్రూమి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – సన్తో విధూమో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమి. తేనాహ భగవా –

> "సఙ్ఖాయ లోకస్మి పరోపరాని, [పుణ్ణకాతి భగవా]
> యస్సిఞ్జితం నత్థి కుహిఞ్చి లోకే;
> సన్తో విధూమో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమీ"తి.

సహగాథాపరియోసానా...పే.... పఞ్జలికో భగవన్తం నమస్సమానో నిసిన్నో హోతి – "సత్థా మే భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీ"తి.

పుణ్ణకమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో తతియో.

౪. మేత్తగూమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౧౮. పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం, [ఇచ్చాయస్మా మేత్తగూ]
మఞ్ఞామి తం వేదగూ భావితత్తం;
కుతో ను దుక్ఖా సముదాగతా ఇమే, యే కేచి లోకస్మిమనేకరూపా.

పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతన్తి. పుచ్ఛామీతి తిస్సో పుచ్ఛా – అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా, దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛా, విమతిచ్ఛేదనా పుచ్ఛా. కతమా అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా? పకతియా లక్ఖణం అఞ్ఞాతం హోతి అదిట్ఠం అతులితం అతీరితం అవిభూతం అవిభావితం. తస్స ఞాణాయ దస్సనాయ తులనాయ తీరణాయ విభూతత్థాయ విభావనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి – అయం అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా.

కతమా దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛా? పకతియా లక్ఖణం ఞాతం హోతి దిట్ఠం తులితం తీరితం విభూతం విభావితం. అఞ్ఞేహి పణ్డితేహి సద్ధిం సంసన్దనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి – అయం దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛా.

కతమా విమతిచ్ఛేదనా పుచ్ఛా? పకతియా సంసయపక్ఖన్దో హోతి విమతిపక్ఖన్దో ద్వేళ్హకజాతో – "ఏవం ను ఖో, న ను ఖో, కిం ను ఖో, కథం ను ఖో"తి? సో విమతిచ్ఛేదనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి – అయం విమతిచ్ఛేదనా పుచ్ఛా. ఇమా తిస్సో పుచ్ఛా.

అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – మనుస్సపుచ్ఛా, అమనుస్సపుచ్ఛా, నిమ్మితపుచ్ఛా. కతమా మనుస్సపుచ్ఛా? మనుస్సా బుద్ధం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛన్తి, భిక్ఖూ పుచ్ఛన్తి, భిక్ఖునియో పుచ్ఛన్తి, ఉపాసకా పుచ్ఛన్తి, ఉపాసికాయో పుచ్ఛన్తి, రాజానో పుచ్ఛన్తి ఖత్తియా పుచ్ఛన్తి, బ్రాహ్మణా పుచ్ఛన్తి, వేస్సా పుచ్ఛన్తి, సుద్దా పుచ్ఛన్తి, గహట్ఠా పుచ్ఛన్తి, పబ్బజితా పుచ్ఛన్తి – అయం మనుస్సపుచ్ఛా.

కతమా అమనుస్సపుచ్ఛా? అమనుస్సా బుద్ధం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛన్తి, నాగా పుచ్ఛన్తి, సుపణ్ణా పుచ్ఛన్తి, యక్ఖా పుచ్ఛన్తి, అసురా పుచ్ఛన్తి, గన్ధబ్బా పుచ్ఛన్తి, మహారాజానో పుచ్ఛన్తి, ఇన్దా పుచ్ఛన్తి, బ్రహ్మా పుచ్ఛన్తి, దేవా పుచ్ఛన్తి – అయం అమనుస్సపుచ్ఛా.

కతమా నిమ్మితపుచ్ఛా? భగవా రూపం అభినిమ్మినాతి మనోమయం సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గం అహీనిన్ద్రియం. సో నిమ్మితో బుద్ధం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛతి. భగవా విసజ్జేతి. అయం నిమ్మితపుచ్ఛా. ఇమా తిస్సో పుచ్ఛా.

అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – అత్తత్థపుచ్ఛా, పరత్థపుచ్ఛా, ఉభయత్థపుచ్ఛా...పే.... అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – దిట్ఠధమ్మికత్థపుచ్ఛా, సమ్పరాయికత్థపుచ్ఛా , పరమత్థపుచ్ఛా... అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – అనవజ్జత్థపుచ్ఛా, నిక్కిలేసత్థపుచ్ఛా, వోదానత్థపుచ్ఛా... అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – అతీతపుచ్ఛా, అనాగతపుచ్ఛా, పచ్చుప్పన్నపుచ్ఛా... అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – అజ్ఝత్తపుచ్ఛా, బహిద్ధాపుచ్ఛా, అజ్ఝత్తబహిద్ధాపుచ్ఛా... అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – కుసలపుచ్ఛా, అకుసలపుచ్ఛా, అబ్యాకతపుచ్ఛా... అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – ఖన్ధపుచ్ఛా, ధాతుపుచ్ఛా ఆయతనపుచ్ఛా... అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – సతిపట్ఠానపుచ్ఛా, సమ్మప్పధానపుచ్ఛా, ఇద్ధిపాదపుచ్ఛా... అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – ఇన్ద్రియపుచ్ఛా, బలపుచ్ఛా, బోజ్ఝఙ్గపుచ్ఛా... అపరాపి తిస్సో పుచ్ఛా – మగ్గపుచ్ఛా, ఫలపుచ్ఛా, నిబ్బానపుచ్ఛా....

పుచ్ఛామి తన్తి పుచ్ఛామి తం యాచామి తం అజ్ఝేసామి తం పసాదేమి తం "కథయస్సు మే"తి పుచ్ఛామి తం. **భగవా**తి గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి – యదిదం భగవాతి. **బ్రూహి మేత**న్తి బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం.

ఇచ్చాయస్మా మేత్తగూతి ఇచ్చాతి పదసన్ధి...పే.... ఇచ్చాయస్మా మేత్తగూ.

మఞ్ఞామి తం వేదగూ భావితత్తన్తి. **వేదగూ**తి తం మఞ్ఞామి, భావితత్తోతి తం మఞ్ఞామి, ఏవం జానామి, ఏవం ఆజానామి ఏవం పటిజానామి ఏవం పటివిజ్ఝామి. **వేదగూ భావితత్తో**తి కథఞ్చ భగవా వేదగూ? **వేదా** వుచ్చన్తి చతూసు మగ్గేసు ఞాణం పఞ్ఞా పఞ్ఞిన్ద్రియం పఞ్ఞాబలం...పే.... ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో వీమంసా విపస్సనా సమ్మాదిట్ఠి. భగవా

తేహి వేదేహి జాతిజరామరణస్స అన్తగతో అన్తప్పత్తో కోటిగతో కోటిప్పత్తో పరియన్తగతో పరియన్తప్పత్తో వోసానగతో వోసానప్పత్తో తాణగతో తాణప్పత్తో లేణగతో లేణప్పత్తో సరణగతో సరణప్పత్తో అభయగతో అభయప్పత్తో అచ్చుతగతో అచ్చుతప్పత్తో అమతగతో అమతప్పత్తో నిబ్బానగతో నిబ్బానప్పత్తో. వేదానం వా అన్తగతోతి వేదగూ; వేదేహి వా అన్తగతోతి వేదగూ; సత్తన్నం వా ధమ్మానం విదితత్తా వేదగూ; సక్కాయదిట్ఠి విదితా హోతి, విచికిచ్ఛా విదితా హోతి, సీలబ్బతపరామాసో విదితో హోతి, రాగో దోసో మోహో మానో విదితో హోతి, విదితాస్స హోన్తి పాపకా అకుసలా ధమ్మా సంకిలేసికా పోనోభవికా సదరా దుక్ఖవిపాకా ఆయతిం జాతిజరామరణియా.

వేదాని విచేయ్య కేవలాని, [సభియాతి భగవా]

సమణానం యానీధత్థి [యాని పత్థి (స్యా.), యాని అత్థి (క.) సు. ని. ౫౩౪] బ్రాహ్మణానం;

సబ్బవేదనాసు వీతరాగో;

సబ్బం వేదమతిచ్చ వేదగూ సోతి.

ఏవం భగవా వేదగూ.

కథం భగవా భావితత్తో? భగవా భావితకాయో భావితసీలో భావితచిత్తో భావితపఞ్ఞో భావితసతిపట్ఠానో భావితసమ్మప్పధానో భావితఇద్ధిపాదో భావితఇన్ద్రియో భావితబలో భావితబోజ్ఝఙ్గో భావితమగ్గో, పహీనకిలేసో పటివిద్ధాకుప్పో సచ్ఛికతనిరోధో. దుక్ఖం తస్స పరిఞ్ఞాతం, సముదయో పహీనో, మగ్గో భావితో, నిరోధో సచ్ఛికతో, అభిఞ్ఞేయ్యం అభిఞ్ఞాతం, పరిఞ్ఞేయ్యం పరిఞ్ఞాతం, పహాతబ్బం పహీనం, భావేతబ్బం భావితం, సచ్ఛికాతబ్బం సచ్ఛికతం, అపరిత్తో మహన్తో గమ్భీరో అప్పమేయ్యో దుప్పరియోగాళ్హో బహురతనో సాగరూపమో [సాగరసమో (క.)] ఛళఙ్గుపేక్ఖాయ సమన్నాగతో హోతి.

చక్ఖునా రూపం దిస్వా నేవ సుమనో హోతి న దుమ్మనో; ఉపేక్ఖకో విహరతి సతో సమ్పజానో. సోతేన సద్దం సుత్వా, ఘానేన గన్ధం ఘాయిత్వా, జివ్హాయ రసం సాయిత్వా, కాయేన ఫోట్ఠబ్బం ఫుసిత్వా, మనసా ధమ్మం విఞ్ఞాయ నేవ సుమనో హోతి న దుమ్మనో; ఉపేక్ఖకో విహరతి సతో సమ్పజానో.

చక్ఖునా రూపం దిస్వా మనాపం రూపం నాభిగిజ్ఝతి నాభిహంసతి [నాభిపిహయతి (స్యా.) మహాని. ౯౦] న రాగం జనేతి. తస్స ఠితోవ కాయో హోతి, ఠితం చిత్తం అజ్ఝత్తం సుసణ్ఠితం సువిముత్తం. చక్ఖునా ఖో పనేవ రూపం దిస్వా అమనాపం న మఙ్కు హోతి అప్పతిట్ఠితచిత్తో [అప్పతిట్ఠీనచిత్తో (స్యా.)] అలీనమనసో [ఆదినమనసో (స్యా.) మహాని. ౯౦] అబ్యాపన్నచేతసో. తస్స ఠితోవ కాయో హోతి ఠితం చిత్తం అజ్ఝత్తం సుసణ్ఠితం సువిముత్తం. సోతేన సద్దం సుత్వా...పే... ఘానేన గన్ధం ఘాయిత్వా... జివ్హాయ రసం సాయిత్వా... కాయేన ఫోట్ఠబ్బం ఫుసిత్వా... మనసా ధమ్మం విఞ్ఞాయ మనాపం నాభిగిజ్ఝతి నాభిహంసతి న రాగం జనేతి. తస్స ఠితోవ కాయో హోతి ఠితం చిత్తం అజ్ఝత్తం సుసణ్ఠితం సువిముత్తం. మనసాయేవ ఖో పన ధమ్మం విఞ్ఞాయ అమనాపం న మఙ్కు హోతి. అప్పతిట్ఠితచిత్తో అలీనమనసో అబ్యాపన్నచేతసో తస్స ఠితోవ కాయో హోతి ఠితం చిత్తం అజ్ఝత్తం సుసణ్ఠితం సువిముత్తం.

చక్ఖునా రూపం దిస్వా మనాపామనాపేసు రూపేసు ఠితోవ కాయో హోతి ఠితం చిత్తం అజ్ఝత్తం సుసణ్ఠితం సువిముత్తం. సోతేన సద్దం సుత్వా...పే... మనసా ధమ్మం విఞ్ఞాయ మనాపామనాపేసు ధమ్మేసు ఠితోవ కాయో హోతి ఠితం చిత్తం

అజ్ఝత్తం సుసణ్ఠితం సువిముత్తం.

చక్ఖునా రూపం దిస్వా రజనీయే న రజ్జతి, దుస్సనీయే [దోసనీయే (స్యా. క.) మహాని. ౯౦] న దుస్సతి, మోహనీయే న ముయ్హతి, కోపనీయే న కుప్పతి, మదనీయే న మజ్జతి, కిలేసనీయే న కిలిస్సతి. సోతేన సద్దం సుత్వా…పే.… మనసా ధమ్మం విఞ్ఞాయ రజనీయే న రజ్జతి, దుస్సనీయే న దుస్సతి, మోహనీయే న ముయ్హతి, కోపనీయే న కుప్పతి, మదనీయే న మజ్జతి, కిలేసనీయే న కిలిస్సతి.

దిట్ఠే దిట్ఠమత్తో, సుతే సుతమత్తో, ముతే ముతమత్తో, విఞ్ఞాతే విఞ్ఞాతమత్తో. దిట్ఠే న లిమ్పతి, సుతే న లిమ్పతి, ముతే న లిమ్పతి, విఞ్ఞాతే న లిమ్పతి. దిట్ఠే అనూపయో [అనుపయో (స్యా.), అనుసయో (క.) మహాని. ౯౦] అనపాయో అనిస్సితో అప్పటిబద్ధో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతి. సుతే…పే.… ముతే … విఞ్ఞాతే అనూపయో [అనుపయో (స్యా.), అనుసయో (క.) మహాని. ౯౦] అనపాయో అనిస్సితో అప్పటిబద్ధో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతి.

సంవిజ్జతి భగవతో చక్ఖు, పస్సతి భగవా చక్ఖునా రూపం, ఛన్దరాగో భగవతో నత్థి, సువిముత్తచిత్తో భగవా. సంవిజ్జతి భగవతో సోతం, సుణాతి భగవా సోతేన సద్దం, ఛన్దరాగో భగవతో నత్థి, సువిముత్తచిత్తో భగవా. సంవిజ్జతి భగవతో ఘానం, ఘాయతి భగవా ఘానేన గన్ధం, ఛన్దరాగో భగవతో నత్థి, సువిముత్తచిత్తో భగవా. సంవిజ్జతి భగవతో జివ్హా, సాయతి భగవా జివ్హాయ రసం, ఛన్దరాగో భగవతో నత్థి, సువిముత్తచిత్తో భగవా. సంవిజ్జతి భగవతో కాయో, ఫుసతి భగవా కాయేన ఫోట్ఠబ్బం, ఛన్దరాగో భగవతో నత్థి, సువిముత్తచిత్తో భగవా. సంవిజ్జతి భగవతో మనో, విజానాతి భగవా మనసా ధమ్మం, ఛన్దరాగో భగవతో నత్థి, సువిముత్తచిత్తో భగవా.

చక్ఖు రూపారామం రూపరతం రూపసమ్ముదితం, తం భగవతో [భగవతా (స్యా.) మహాని. ౯౦] దన్తం గుత్తం రక్ఖితం సంవుతం; తస్స చ సంవరాయ ధమ్మం దేసేతి. సోతం సద్దారామం సద్దరతం…పే.… ఘానం గన్ధారామం గన్ధరతం… జివ్హా రసారామా రసరతా రససమ్ముదితా, సా భగవతో దన్తా గుత్తా రక్ఖితా సంవుతా; తస్స చ సంవరాయ ధమ్మం దేసేతి. కాయో ఫోట్ఠబ్బారామో ఫోట్ఠబ్బరతో ఫోట్ఠబ్బసమ్ముదితో… మనో ధమ్మారామో ధమ్మరతో ధమ్మసమ్ముదితో, సో భగవతో దన్తో గుత్తో రక్ఖితో సంవుతో; తస్స చ సంవరాయ ధమ్మం దేసేతి –

“దన్తం నయన్తి సమితిం, దన్తం రాజాభిరూహతి;
దన్తో సేట్ఠో మనుస్సేసు, యోతివాక్యం తితిక్ఖతి.

“వరమస్సతరా దన్తా, ఆజానీయా చ [ఆజానియావ (స్యా.) ధ. ప. ౩౨౨] సిన్ధవా;
కుఞ్జరా చ [కుఞ్జరావ (స్యా.)] మహానాగా, అత్తదన్తో తతో వరం.

“న హి ఏతేహి యానేహి, గచ్ఛేయ్య అగతం దిసం;
యథాత్తనా సుదన్తేన, దన్తో దన్తేన గచ్ఛతి.

“విధాసు న వికమ్పన్తి, విప్పముత్తా పునబ్భవా;
దన్తభూమిం అనుప్పత్తా, తే లోకే విజితావినో.

“యస్సిన్ద్రియాని భావితాని, అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ సబ్బలోకే;
నిబ్బిజ్ఝ ఇమం పరఞ్చ లోకం, కాలం కఙ్ఖతి భావితో స దన్తో”తి [సుదన్తోతి (స్యా.) సు. ని. ౫౨౧; మహాని. ౯౦].

ఏవం భగవా భావితత్తోతి.

మఞ్ఞామి తం వేదగూ భావితత్తం, కుతో ను దుక్ఖా సముదాగతా ఇమేతి. కుతో నూతి సంసయపుచ్ఛా విమతిపుచ్ఛా ద్వేళ్హకపుచ్ఛా అనేకంసపుచ్ఛా – “ఏవం ను ఖో, న ను ఖో, కిం ను ఖో, కథం ను ఖో”తి – కుతో ను. **దుక్ఖాతి** జాతిదుక్ఖం, జరాదుక్ఖం, బ్యాధిదుక్ఖం, మరణదుక్ఖం, సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసదుక్ఖం, బ్యసనం దుక్ఖం, నేరయికం దుక్ఖం, తిరచ్ఛానయోనికం దుక్ఖం, పేత్తివిసయికం దుక్ఖం, మానుసికం దుక్ఖం, గబ్భోక్కన్తిమూలకం దుక్ఖం, గబ్భట్ఠితిమూలకం దుక్ఖం, గబ్భవుట్ఠానమూలకం దుక్ఖం, జాతస్సూపనిబన్ధకం దుక్ఖం, జాతస్స పరాధేయ్యకం దుక్ఖం, అత్తూపక్కమం దుక్ఖం, పరూపక్కమం దుక్ఖం, దుక్ఖదుక్ఖం, సఙ్ఖారదుక్ఖం, విపరిణామదుక్ఖం , చక్ఖురోగో సోతరోగో ఘానరోగో జివ్హారోగో కాయరోగో సీసరోగో కణ్ణరోగో ముఖరోగో దన్తరోగో కాసో సాసో పినాసో డాహో జరో కుచ్ఛిరోగో ముచ్ఛా పక్ఖన్దికా సూలా విసూచికా కుట్ఠం గణ్డో కిలాసో సోసో అపమారో దద్దు కణ్డు కచ్ఛు రఖసా వితచ్ఛికా లోహితపిత్తం మధుమేహో అంసా పిళకా భగన్దలా పిత్తసముట్ఠానా ఆబాధా సేమ్హసముట్ఠానా ఆబాధా వాతసముట్ఠానా ఆబాధా సన్నిపాతికా ఆబాధా ఉతుపరిణామజా ఆబాధా విసమపరిహారజా ఆబాధా ఓపక్కమికా ఆబాధా కమ్మవిపాకజా ఆబాధా సీతం ఉణ్హం జిఘచ్ఛా పిపాసా ఉచ్చారో పస్సావో డంసమకసవాతాతపసరీసపసమ్ఫస్సం దుక్ఖం, మాతుమరణం దుక్ఖం , పితుమరణం దుక్ఖం, భాతుమరణం దుక్ఖం, భగినిమరణం దుక్ఖం, పుత్తమరణం దుక్ఖం, ధీతుమరణం దుక్ఖం, ఞాతిబ్యసనం దుక్ఖం, రోగబ్యసనం దుక్ఖం, భోగబ్యసనం దుక్ఖం, సీలబ్యసనం దుక్ఖం, దిట్ఠిబ్యసనం దుక్ఖం; యేసం ధమ్మానం ఆదితో సముదాగమనం పఞ్ఞాయతి, అత్థఙ్గమతో నిరోధో పఞ్ఞాయతి, కమ్మసన్నిస్సితో విపాకో, విపాకసన్నిస్సితం కమ్మం, నామసన్నిస్సితం రూపం, రూపసన్నిస్సితం నామం, జాతియా అనుగతం, జరాయ అనుసటం, బ్యాధినా అభిభూతం, మరణేన అబ్భాహతం, దుక్ఖే పతిట్ఠితం, అతాణం అలేణం అసరణం అసరణీభూతం – ఇమే వుచ్చన్తి దుక్ఖా. ఇమే దుక్ఖా కుతో సముదాగతా కుతో జాతా కుతో సఞ్జాతా కుతో నిబ్బత్తా కుతో అభినిబ్బత్తా కుతో పాతుభూతా కింనిదానా కింసముదయా కింజాతికా కింపభవాతి, ఇమేసం దుక్ఖానం మూలం పుచ్ఛతి హేతుం పుచ్ఛతి నిదానం పుచ్ఛతి సమ్భవం పుచ్ఛతి పభవం పుచ్ఛతి సముట్ఠానం పుచ్ఛతి ఆహారం పుచ్ఛతి ఆరమ్మణం పుచ్ఛతి పచ్చయం పుచ్ఛతి సముదయం పుచ్ఛతి పపుచ్ఛతి యాచతి అజ్ఝేసతి పసాదేతీతి – కుతో ను దుక్ఖా సముదాగతా ఇమే.

యే కేచి లోకస్మిమనేకరూపాతి. యే కేచీతి సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అసేసం నిస్సేసం పరియాదియనవచనమేతం – యే కేచీతి. **లోకస్మిన్తి** అపాయలోకే మనుస్సలోకే దేవలోకే ఖన్ధలోకే ధాతులోకే ఆయతనలోకే. **అనేకరూపాతి** అనేకవిధా నానాప్పకారా దుక్ఖాతి – యే కేచి లోకస్మిమనేకరూపా. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం, [ఇచ్చాయస్మా మేత్తగూ]
మఞ్ఞామి తం వేదగూ భావితత్తం;

కుతో ను దుక్ఖా సముదాగతా ఇమే, యే కేచి లోకస్మిమనేకరూపా”తి.

౧౯. **దుక్ఖస్స వే మం పభవం అపుచ్ఛసి, [మేత్తగూతి భగవా]**
తం తే పవక్ఖామి యథా పజానం;
ఉపధినిదానా పభవన్తి దుక్ఖా, యే కేచి లోకస్మిమనేకరూపా.

దుక్ఖస్స వే మం పభవం అపుచ్ఛసీతి. దుక్ఖస్సాతి జాతిదుక్ఖస్స జరాదుక్ఖస్స బ్యాధిదుక్ఖస్స మరణదుక్ఖస్స సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసదుక్ఖస్స. **పభవం అపుచ్ఛసీతి** దుక్ఖస్స మూలం పుచ్ఛసి హేతుం పుచ్ఛసి నిదానం పుచ్ఛసి సమ్భవం పుచ్ఛసి పభవం పుచ్ఛసి సముట్ఠానం పుచ్ఛసి ఆహారం పుచ్ఛసి ఆరమ్మణం పుచ్ఛసి పచ్చయం పుచ్ఛసి సముదయం పుచ్ఛసి యాచసి అజ్ఝేససి పసాదేసీతి – దుక్ఖస్స వే మం పభవం అపుచ్ఛసి. **మేత్తగూతి** భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – మేత్తగూతి భగవా.

తం తే పవక్ఖామి యథా పజానన్తి. తన్తి దుక్ఖస్స మూలం పవక్ఖామి హేతుం పవక్ఖామి నిదానం పవక్ఖామి సమ్భవం పవక్ఖామి పభవం పవక్ఖామి సముట్ఠానం పవక్ఖామి ఆహారం పవక్ఖామి ఆరమ్మణం పవక్ఖామి పచ్చయం పవక్ఖామి సముదయం పవక్ఖామి ఆచిక్ఖిస్సామి దేసేస్సామి పఞ్ఞపేస్సామి పట్ఠపేస్సామి వివరిస్సామి విభజిస్సామి ఉత్తానీకరిస్సామి పకాసేస్సామీతి – తం తే పవక్ఖామి. **యథా పజానన్తి** యథా పజానన్తో ఆజానన్తో విజానన్తో పటివిజానన్తో పటివిజ్ఝన్తో. న ఇతిహీతిహం న ఇతికిరాయ న పరమ్పరాయ న పిటకసమ్పదాయ [న పిటకసమ్పదానేన (క.) మహాని. ౧౫౬] న తక్కహేతు న నయహేతు న ఆకారపరివితక్కేన న దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియా సామం సయమభిఞ్ఞాతం అత్తపచ్చక్ఖధమ్మం తం కథయిస్సామీతి – తం తే పవక్ఖామి యథా పజానం.

ఉపధినిదానా పభవన్తి దుక్ఖాతి. ఉపధీతి దస ఉపధీ – తణ్హూపధి, దిట్ఠూపధి, కిలేసూపధి, కమ్మూపధి, దుచ్చరితూపధి, ఆహారూపధి, పటిఘూపధి, చతస్సో ఉపాదిన్నధాతుయో ఉపధీ, ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని ఉపధీ, ఛ విఞ్ఞాణకాయా ఉపధీ, సబ్బమ్పి దుక్ఖం దుక్ఖమనట్ఠేన [దుక్ఖట్ఠేన (స్యా.)] ఉపధి. ఇమే వుచ్చన్తి దస ఉపధీ. **దుక్ఖాతి** జాతిదుక్ఖం జరాదుక్ఖం బ్యాధిదుక్ఖం మరణదుక్ఖం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసదుక్ఖం నేరయికం దుక్ఖం...పే.... దిట్ఠిబ్యసనం దుక్ఖం. యేసం ధమ్మానం ఆదితో సముదాగమనం పఞ్ఞాయతి, అత్థఙ్గమతో నిరోధో పఞ్ఞాయతి, కమ్మసన్నిస్సితో విపాకో, విపాకసన్నిస్సితం కమ్మం, నామసన్నిస్సితం రూపం, రూపసన్నిస్సితం నామం, జాతియా అనుగతం, జరాయ అనుసటం, బ్యాధినా అభిభూతం, మరణేన అబ్భాహతం, దుక్ఖే పతిట్ఠితం, అతాణం అలేణం అసరణం అసరణీభూతం – ఇమే వుచ్చన్తి దుక్ఖా. ఇమే దుక్ఖా ఉపధినిదానా ఉపధిహేతుకా ఉపధిపచ్చయా ఉపధికారణా హోన్తి పభవన్తి సమ్భవన్తి జాయన్తి సఞ్జాయన్తి నిబ్బత్తన్తి పాతుభవన్తీతి – ఉపధినిదానా పభవన్తి దుక్ఖా.

యే కేచి లోకస్మిమనేకరూపాతి. యే కేచీతి సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అసేసం నిస్సేసం పరియాదియనవచనమేతం – యే కేచీతి. **లోకస్మిన్తి** అపాయలోకే మనుస్సలోకే దేవలోకే ఖన్ధలోకే ధాతులోకే ఆయతనలోకే. **అనేకరూపాతి** అనేకవిధా నానప్పకారా దుక్ఖాతి – యే కేచి లోకస్మిమనేకరూపా. తేనాహ భగవా –

“దుక్ఖస్స వే మం పభవం అపుచ్ఛసి, [మేత్తగూతి భగవా]
తం తే పవక్ఖామి యథా పజానం;
ఉపధినిదానా పభవన్తి దుక్ఖా, యే కేచి లోకస్మిమనేకరూపా”తి.

౨౦. యో వే అవిద్వా ఉపధిం కరోతి, పునప్పునం దుక్ఖముపేతి మన్దో;
తస్మా పజానం ఉపధిం న కయిరా, దుక్ఖస్స జాతిప్పభవానుపస్సీ.

యో వే అవిద్వా ఉపధిం కరోతీతి. యోతి యో యాదిసో యథాయుత్తో యథావిహితో యథాపకారో యంఠానప్పత్తో యంధమ్మసమన్నాగతో ఖత్తియో వా బ్రాహ్మణో వా వేస్సో వా సుద్దో వా గహట్ఠో వా పబ్బజితో వా దేవో వా మనుస్సో వా. **అవిద్వాతి** అవిజ్జాగతో అఞ్ఞాణీ అవిభావీ దుప్పఞ్ఞో. **ఉపధిం కరోతీతి** తణ్హూపధిం కరోతి, దిట్ఠూపధిం కరోతి, కిలేసూపధిం కరోతి, కమ్మూపధిం కరోతి, దుచ్చరితూపధిం కరోతి, ఆహారూపధిం కరోతి, పటిఘూపధిం కరోతి, చతస్సో ఉపాదిన్నధాతుయో ఉపధీ కరోతి, ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని ఉపధీ కరోతి, ఛ విఞ్ఞాణకాయే ఉపధీ కరోతి జనేతి సఞ్జనేతి నిబ్బత్తేతి అభినిబ్బత్తేతీతి – అవిద్వా ఉపధిం కరోతి.

పునప్పునం దుక్ఖముపేతి మన్దోతి పునప్పునం జాతిదుక్ఖం జరాదుక్ఖం బ్యాధిదుక్ఖం మరణదుక్ఖం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసదుక్ఖం ఏతి సముపేతి ఉపగచ్ఛతి గణ్హాతి పరామసతి అభినివిసతీతి – పునప్పునం దుక్ఖముపేతి. **మన్దోతి** మన్దో మోముహో అవిద్వా అవిజ్జాగతో అఞ్ఞాణీ అవిభావీ దుప్పఞ్ఞోతి – పునప్పునం దుక్ఖముపేతి మన్దో.

తస్మా పజానం ఉపధిం న కయిరాతి. తస్మాతి తంకారణా తంహేతు తప్పచ్చయా తంనిదానా ఏతం ఆదీనవం సమ్పస్సమానో ఉపధీసూతి తస్మా. **పజానన్తి** పజానన్తో ఆజానన్తో విజానన్తో పటివిజానన్తో పటివిజ్ఝన్తో, “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి పజానన్తో ఆజానన్తో విజానన్తో పటివిజానన్తో పటివిజ్ఝన్తో , “సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా”తి...పే.... “సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి...పే.... “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి పజానన్తో ఆజానన్తో విజానన్తో పటివిజానన్తో పటివిజ్ఝన్తో. **ఉపధిం న కయిరాతి** తణ్హూపధిం న కరేయ్య, దిట్ఠూపధిం న కరేయ్య, కిలేసూపధిం న కరేయ్య, దుచ్చరితూపధిం న కరేయ్య, ఆహారూపధిం న కరేయ్య, పటిఘూపధిం న కరేయ్య, చతస్సో ఉపాదిన్నధాతుయో ఉపధీ న కరేయ్య, ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని ఉపధీ న కరేయ్య, ఛ విఞ్ఞాణకాయే ఉపధీ న కరేయ్య, న జనేయ్య న సఞ్జనేయ్య న నిబ్బత్తేయ్య నాభినిబ్బత్తేయ్యాతి – తస్మా పజానం ఉపధిం న కయిరా.

దుక్ఖస్సాతి జాతిదుక్ఖస్స జరాదుక్ఖస్స బ్యాధిదుక్ఖస్స మరణదుక్ఖస్స సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసదుక్ఖస్స. **పభవానుపస్సీతి** దుక్ఖస్స మూలానుపస్సీ హేతానుపస్సీ నిదానానుపస్సీ సమ్భవానుపస్సీ పభవానుపస్సీ సముట్ఠానానుపస్సీ ఆహారానుపస్సీ ఆరమ్మణానుపస్సీ పచ్చయానుపస్సీ సముదయానుపస్సీ. అనుపస్సనా వుచ్చతి ఞాణం. యా పఞ్ఞా పజాననా...పే.... అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. ఇమాయ అనుపస్సనాయ పఞ్ఞాయ ఉపేతో హోతి సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో. సో వుచ్చతి అనుపస్సీతి – దుక్ఖస్స జాతిప్పభవానుపస్సీ. తేనాహ భగవా –

“యో వే అవిద్వా ఉపధిం కరోతి, పునప్పునం దుక్ఖముపేతి మన్దో;
తస్మా పజానం ఉపధిం న కయిరా, దుక్ఖస్స జాతిప్పభవానుపస్సీ”తి.

౨౧. **యం తం అపుచ్ఛిమ్హ అకిత్తయీ నో, అఞ్ఞం తం పుచ్ఛామ తదిఙ్ఘ బ్రూహి;**
కథం ను ధీరా వితరన్తి ఓఘం, జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చ;

తం మే మునీ సాధు వియాకరోహి, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో.

యం తం అపుచ్ఛిమ్హ అకిత్తయీ నోతి యం తం అపుచ్ఛిమ్హ అయాచిమ్హ అజ్ఝేసిమ్హ పసాదయిమ్హ. **అకిత్తయీ నోతి** కిత్తితం [అకిత్తి తం (స్యా.) ఏవమీదిసేసు పదేసు అతీతవిభత్తివసేన మహాని. ౧౧౦] పకిత్తితం ఆచిక్ఖితం దేసితం పఞ్ఞపితం [పఞ్ఞాపితం (క.)] పట్ఠపితం వివరితం విభత్తం ఉత్తానీకతం పకాసితన్తి – యం తం అపుచ్ఛిమ్హ అకిత్తయీ నో.

అఞ్ఞం తం పుచ్ఛామ తదిఙ్ఘ బ్రూహీతి అఞ్ఞం తం పుచ్ఛామ, అఞ్ఞం తం యాచామ, అఞ్ఞం తం అజ్ఝేసామ, అఞ్ఞం తం పసాదేమ, ఉత్తరి తం పుచ్ఛామ. **తదిఙ్ఘ బ్రూహీతి** ఇఙ్ఘ బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – అఞ్ఞం తం పుచ్ఛామ తదిఙ్ఘ బ్రూహి.

కథం ను ధీరా వితరన్తి ఓఘం, జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చాతి. కథం నూతి సంసయపుచ్ఛా విమతిపుచ్ఛా ద్వేళ్హకపుచ్ఛా అనేకంసపుచ్ఛా – “ఏవం ను ఖో, నను ఖో, కిం ను ఖో, కథం ను ఖో”తి – కథం ను. **ధీరాతి** ధీరా పణ్డితా పఞ్ఞవన్తో బుద్ధిమన్తో ఞాణినో విభావినో మేధావినో . **ఓఘన్తి** కామోఘం భవోఘం దిట్ఠోఘం అవిజ్జోఘం. **జాతీతి** యా తేసం తేసం సత్తానం తమ్హి తమ్హి సత్తనికాయే జాతి సఞ్జాతి ఓక్కన్తి నిబ్బత్తి అభినిబ్బత్తి ఖన్ధానం పాతుభావో ఆయతనానం పటిలాభో. **జరాతి** యా తేసం తేసం సత్తానం తమ్హి తమ్హి సత్తనికాయే జరా జీరణతా ఖణ్డిచ్చం పాలిచ్చం వలిత్తచతా ఆయునో సంహాని ఇన్ద్రియానం పరిపాకో. **సోకోతి** ఞాతిబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స భోగబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స రోగబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స సీలబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స దిట్ఠిబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన బ్యసనేన వా సమన్నాగతస్స అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన దుక్ఖధమ్మేన వా ఫుట్ఠస్స సోకో సోచనా సోచితత్తం అన్తోసోకో అన్తోపరిసోకో అన్తోడాహో అన్తోపరిడాహో చేతసో పరిజ్ఝాయనా దోమనస్సం సోకసల్లం. **పరిదేవోతి** ఞాతిబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స భోగబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స రోగబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స సీలబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స దిట్ఠిబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన బ్యసనేన వా సమన్నాగతస్స అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన దుక్ఖధమ్మేన వా ఫుట్ఠస్స ఆదేవో పరిదేవో ఆదేవనా పరిదేవనా ఆదేవితత్తం పరిదేవితత్తం వాచా పలాపో [లాపో పలాపో (స్యా.) ధమ్మసఙ్గణియే] విప్పలాపో లాలప్పో లాలప్పనా లాలప్పితత్తం [లాలప్పాయనా లాలప్పాయితత్తం (బహూసు) జరాసుత్తనిద్దేసట్ఠకథా ఓలోకేతబ్బా].

కథం ను ధీరా వితరన్తి ఓఘం, జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చాతి ధీరా కథం ఓఘఞ్చ జాతిఞ్చ జరఞ్చ సోకఞ్చ పరిదేవఞ్చ తరన్తి ఉత్తరన్తి పతరన్తి సమతిక్కమన్తి వీతివత్తన్తీతి – కథం ను ధీరా వితరన్తి ఓఘం, జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చ.

తం మే మునీ సాధు వియాకరోహీతి. తన్తి యం పుచ్ఛామి యం యాచామి యం అజ్ఝేసామి యం పసాదేమి. **మునీతి** మోనం వుచ్చతి ఞాణం . యా పఞ్ఞా పజానానా...పే.... అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. భగవా తేన ఞాణేన సమన్నాగతో ముని మోనప్పత్తో. తీణి మోనేయ్యాని – కాయమోనేయ్యం వచీమోనేయ్యం మనోమోనేయ్యం.

కతమం కాయమోనేయ్యం? తివిధానం కాయదుచ్చరితానం పహానం కాయమోనేయ్యం. తివిధం కాయసుచరితం కాయమోనేయ్యం. కాయారమ్మణే ఞాణం కాయమోనేయ్యం. కాయపరిఞ్ఞా కాయమోనేయ్యం. పరిఞ్ఞాసహగతో మగ్గో కాయమోనేయ్యం. కాయే ఛన్దరాగస్స పహానం కాయమోనేయ్యం. కాయసఙ్ఖారనిరోధో చతుత్థజ్ఝానసమాపత్తి కాయమోనేయ్యం. ఇదం కాయమోనేయ్యం.

కతమం వచీమోనేయ్యం? చతుబ్బిధానం వచీదుచ్చరితానం పహానం వచీమోనేయ్యం. చతుబ్బిధం వచీసుచరితం వచీమోనేయ్యం. వాచారమ్మణే ఞాణం వచీమోనేయ్యం. వాచాపరిఞ్ఞా వచీమోనేయ్యం. పరిఞ్ఞాసహగతో మగ్గో వచీమోనేయ్యం. వాచాయ ఛన్దరాగస్స పహానం వచీమోనేయ్యం. వచీసఙ్ఖారనిరోధో దుతియజ్ఝానసమాపత్తి వచీమోనేయ్యం. ఇదం వచీమోనేయ్యం.

కతమం మనోమోనేయ్యం? తివిధానం మనోదుచ్చరితానం పహానం మనోమోనేయ్యం. తివిధం మనోసుచరితం మనోమోనేయ్యం. చిత్తారమ్మణే ఞాణం మనోమోనేయ్యం. చిత్తపరిఞ్ఞా మనోమోనేయ్యం. పరిఞ్ఞాసహగతో మగ్గో మనోమోనేయ్యం. చిత్తే ఛన్దరాగస్స పహానం మనోమోనేయ్యం. చిత్తసఙ్ఖారనిరోధో సఞ్ఞావేదయితనిరోధసమాపత్తి మనోమోనేయ్యం. ఇదం మనోమోనేయ్యం .

కాయమునిం వచీమునిం [వాచామునిం (బహూసు) ఇతివు॰ ౬౭], మనోమునిమనాసవం;
మునిం మోనేయ్యసమ్పన్నం, ఆహు సబ్బప్పహాయినం.

కాయమునిం వచీమునిం, మనోమునిమనాసవం;
మునిం మోనేయ్యసమ్పన్నం, ఆహు నిన్హాతపాపకన్తి.

ఇమేహి తీహి మోనేయ్యేహి ధమ్మేహి సమన్నాగతా. ఛ మునినో [మునయో (స్యా॰) మహాని॰ ౧౪] – అగారమునినో, అనగారమునినో, సేఖమునినో [సేక్ఖమునినో (స్యా॰ క॰)], అసేఖమునినో, పచ్చేకమునినో మునిమునినోతి. కతమే అగారమునినో? యే తే అగారికా దిట్ఠపదా విఞ్ఞాతసాసనా – ఇమే అగారమునినో. కతమే అనగారమునినో? యే తే పబ్బజితా దిట్ఠపదా విఞ్ఞాతసాసనా – ఇమే అనగారమునినో. సత్త సేఖా సేఖమునినో. అరహన్తో అసేఖమునినో. పచ్చేకసమ్బుద్ధా పచ్చేకమునినో. తథాగతా అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా మునిమునినో.

న మోనేన మునీ [ముని (స్యా॰ క॰) ధ॰ ప॰ ౨౬౮] హోతి, మూళ్హరూపో అవిద్దసు;
యో చ తులంవ పగ్గయ్హ, వరమాదాయ పణ్డితో.

పాపాని పరివజ్జేతి, స మునీ తేన సో ముని;
యో మునాతి ఉభో లోకే, ముని తేన పవుచ్చతి.

అసతఞ్చ సతఞ్చ ఞత్వా ధమ్మం, అజ్ఝత్తం బహిద్ధా చ సబ్బలోకే;

దేవమనుస్సేహి పూజనీయో [పూజితో (స్యా. క.) మహాని. ౧౪], సఙ్గజాలమతిచ్చ [సఙ్గ జాలమతిచ్చ, సు. ని. ౫౩౨] సో మునీతి.

సాధు వియాకరోహీతి తం సాధు ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – తం మే మునీ సాధు వియాకరోహి. **తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మోతి** తథా హి తే విదితో తులితో తీరితో విభూతో విభావితో ఏస ధమ్మోతి – తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“యం తం అపుచ్ఛిమ్హ అకిత్తయీ నో, అఞ్ఞం తం పుచ్ఛామ తదిఙ్ఘ బ్రూహి;

కథం ను ధీరా వితరన్తి ఓఘం, జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చ;

తం మే మునీ సాధు వియాకరోహి, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో”తి.

౨౨. కిత్తయిస్సామి తే ధమ్మం, [మేత్తగూతి భగవా]

దిట్ఠే ధమ్మే అనీతిహం;

యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తికం.

కిత్తయిస్సామి తే ధమ్మన్తి. ధమ్మన్తి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం, చత్తారో సతిపట్ఠానే, చత్తారో సమ్మప్పధానే, చత్తారో ఇద్ధిపాదే , పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గే, అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం, నిబ్బానఞ్చ, నిబ్బానగామినిఞ్చ పటిపదం కిత్తయిస్సామి ఆచిక్ఖిస్సామి దేసేస్సామి పఞ్ఞపేస్సామి పట్ఠపేస్సామి వివరిస్సామి విభజిస్సామి ఉత్తానీకరిస్సామి పకాసిస్సామీతి – కిత్తయిస్సామి తే ధమ్మం. **మేత్తగూతి** భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి.

దిట్ఠే ధమ్మే అనీతిహన్తి. దిట్ఠే ధమ్మేతి దిట్ఠే ధమ్మే ఞాతే ధమ్మే తులితే ధమ్మే తీరితే ధమ్మే విభూతే ధమ్మే విభావితే ధమ్మే సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చాతి…పే.… యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మన్తి దిట్ఠే ధమ్మే ఞాతే ధమ్మే తులితే ధమ్మే తీరితే ధమ్మే విభూతే ధమ్మే విభావితే ధమ్మేతి – ఏవమ్పి దిట్ఠే ధమ్మే కథయిస్సామి. అథ వా, దుక్ఖే దిట్ఠే దుక్ఖం కథయిస్సామి, సముదయే దిట్ఠే సముదయం కథయిస్సామి, మగ్గే దిట్ఠే మగ్గం కథయిస్సామి, నిరోధే దిట్ఠే నిరోధం కథయిస్సామీతి – ఏవమ్పి దిట్ఠే ధమ్మే కథయిస్సామి. అథ వా, దిట్ఠే ధమ్మే సన్దిట్ఠికం అకాలికం ఏహిపస్సికం ఓపనేయ్యికం పచ్చత్తం వేదితబ్బం విఞ్ఞూహీతి – ఏవమ్పి దిట్ఠే ధమ్మే కథయిస్సామీతి దిట్ఠే ధమ్మే. **అనీతిహన్తి** న ఇతిహీతిహం న ఇతికిరాయ న పరమ్పరాయ న పిటకసమ్పదాయ న తక్కహేతు న నయహేతు న ఆకారపరివితక్కేన న దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియా, సామం సయమభిఞ్ఞాతం అత్తపచ్చక్ఖధమ్మం, తం కథయిస్సామీతి – దిట్ఠే ధమ్మే అనీతిహం.

యం విదిత్వా సతో చరన్తి యం విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా, “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా, “సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా”తి… “సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి…పే.… “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. **సతోతి** చతూహి కారణేహి సతో – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో

సతో…పే॰… నో వుచ్చతి సతో. **చరన్తి** చరన్తో విహరన్తో ఇరియన్తో వత్తేన్తో పాలేన్తో యపేన్తో యాపేన్తోతి – యం విదిత్వా సతో చరం.

తరే లోకే విసత్తికన్తి విసత్తికా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే॰… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **విసత్తికాతి** కేనట్ఠేన విసత్తికా? విసతాతి విసత్తికా, విసాలాతి విసత్తికా, విసటాతి విసత్తికా, విసమాతి విసత్తికా, విసక్కతీతి విసత్తికా, విసంహరతీతి విసత్తికా, విసంవాదికాతి విసత్తికా, విసమూలాతి విసత్తికా, విసఫలాతి విసత్తికా, విసపరిభోగాతి విసత్తికా, విసాలా వా పన సా తణ్హా రూపే సద్దే గన్ధే రసే ఫోట్ఠబ్బే కులే గణే ఆవాసే లాభే యసే పసంసాయ సుఖే చీవరే పిణ్డపాతే సేనాసనే గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారే కామధాతుయా రూపధాతుయా అరూపధాతుయా కామభవే రూపభవే అరూపభవే సఞ్ఞాభవే అసఞ్ఞాభవే నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాభవే ఏకవోకారభవే చతువోకారభవే పఞ్చవోకారభవే అతీతే అనాగతే పచ్చుప్పన్నే దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బేసు ధమ్మేసు విసటా విత్థతాతి విసత్తికా. **లోకేతి** అపాయలోకే మనుస్సలోకే దేవలోకే ఖన్ధలోకే ధాతులోకే ఆయతనలోకే. **తరే లోకే విసత్తికన్తి** లోకే వేసా విసత్తికా [యా సా లోకే విసత్తికా (స్యా॰) కామసుత్తనిద్దేసట్ఠకథా ఓలోకేతబ్బా], లోకే వేతం విసత్తికం సతో తరేయ్య ఉత్తరేయ్య పతరేయ్య సమతిక్కమేయ్య వీతివత్తేయ్యాతి – తరే లోకే విసత్తికం. తేనాహ భగవా –

“కిత్తయిస్సామి తే ధమ్మం, [మేత్తగూతి భగవా]
దిట్ఠే ధమ్మే అనీతిహం;
యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తిక”న్తి.

౨౩. **తఞ్చాహం అభినన్దామి, మహేసి ధమ్మముత్తమం;**
యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తికం.

తఞ్చాహం అభినన్దామీతి. తన్తి తుయ్హం వచనం బ్యప్పథం [బ్యపథం (స్యా॰ క॰)] దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం [దేసనం అనుసన్ధి (స్యా॰)]. నన్దామీతి అభినన్దామి మోదామి అనుమోదామి ఇచ్ఛామి సాదియామి యాచామి పత్థయామి పిహయామి అభిజప్పామీతి – తఞ్చాహం అభినన్దామి.

మహేసి ధమ్మముత్తమన్తి. మహేసీతి కిం మహేసి భగవా, మహన్తం సీలక్ఖన్ధం ఏసీ గవేసీ [ఏసి గవేసి (స్యా॰) మహాని॰ ౧౩౦] పరియేసీతి మహేసి, మహన్తం సమాధిక్ఖన్ధం…పే॰… మహన్తం పఞ్ఞాక్ఖన్ధం… మహన్తం విముత్తిక్ఖన్ధం… మహన్తం విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో తమోకాయస్స పదాలనం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో విపల్లాసస్స పభేదనం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో తణ్హాసల్లస్స అబ్బహనం [అబ్బూహనం (బహూసు), అబ్బూహం (సీ॰ అట్ఠ॰)] ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో దిట్ఠిసఙ్ఘాతస్స వినివేఠనం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో మానధజస్స పపాతనం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో అభిసఙ్ఖారస్స వూపసమం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో ఓఘస్స నిత్థరణం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో భారస్స నిక్ఖేపనం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో సంసారవట్టస్స ఉపచ్ఛేదం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో సన్తాపస్స నిబ్బాపనం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో పరిళాహస్స పటిప్పస్సద్ధిం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహతో ధమ్మధజస్స ఉస్సాపనం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహన్తే సతిపట్ఠానే…పే॰… మహన్తే సమ్మప్పధానే… మహన్తే

ఇద్ధిపాదే... మహన్తాని ఇన్ద్రియాని... మహన్తాని బలాని... మహన్తే బోజ్ఝఙ్గే... మహన్తం అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం... మహన్తం పరమత్థం అమతం నిబ్బానం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహేసక్ఖేహి సత్తేహి ఏసితో గవేసితో పరియేసితో – “కహం బుద్ధో, కహం భగవా, కహం దేవదేవో, కహం నరాసభో”తి మహేసి. **ధమ్మముత్తమన్తి** ధమ్మముత్తమం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. **ఉత్తమన్తి** అగ్గం సేట్ఠం విసేట్ఠం పామోక్ఖం ఉత్తమం పవరం ధమ్మన్తి – మహేసి ధమ్మముత్తమం.

యం విదిత్వా సతో చరన్తి విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా, “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా, “సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా”తి... “సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి...పే.... “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. **సతోతి** చతూహి కారణేహి సతో – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో, వేదనాసు...పే.... చిత్తే... ధమ్మేసు... ధమ్మానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో... సో వుచ్చతి సతో. **చరన్తి** చరన్తో విహరన్తో ఇరియన్తో వత్తేన్తో పాలేన్తో యపేన్తో యాపేన్తోతి – యం విదిత్వా సతో చరం.

తరే లోకే విసత్తికన్తి విసత్తికా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో...పే.... అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **విసత్తికాతి** కేనట్ఠేన విసత్తికా...పే.... విసటా విత్థతాతి విసత్తికా. **లోకేతి** అపాయలోకే...పే.... ఆయతనలోకే. **తరే లోకే విసత్తికన్తి** లోకే వేసా విసత్తికా, లోకే వేతం విసత్తికం సతో తరేయ్య ఉత్తరేయ్య పతరేయ్య సమతిక్కమేయ్య వీతివత్తేయ్యాతి – తరే లోకే విసత్తికం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“తఞ్చాహం అభినన్దామి, మహేసి ధమ్మముత్తమం;
యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తిక”న్తి.

౨౪. **యం కిఞ్చి సమ్పజానాసి, [మేత్తగూతి భగవా]**
ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే;
ఏతేసు నన్దిఞ్చ నివేసనఞ్చ, పనుజ్జ విఞ్ఞాణం భవే న తిట్ఠే.

యం కిఞ్చి సమ్పజానాసీతి యం కిఞ్చి పజానాసి ఆజానాసి విజానాసి పటివిజానాసి పటివిజ్ఝసీతి – యం కిఞ్చి సమ్పజానాసి. **మేత్తగూతి** భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – మేత్తగూతి భగవా.

ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి. ఉద్ధన్తి అనాగతం [ఉద్ధం వుచ్చతి అనాగతం (స్యా. క.)]; **అధోతి** అతీతం; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** పచ్చుప్పన్నం. **ఉద్ధన్తి** దేవలోకో; **అధోతి** నిరయలోకో; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** మనుస్సలోకో. అథ వా, **ఉద్ధన్తి** కుసలా ధమ్మా; **అధోతి** అకుసలా ధమ్మా; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** అబ్యాకతా ధమ్మా. **ఉద్ధన్తి** అరూపధాతు; **అధోతి** కామధాతు; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** రూపధాతు. **ఉద్ధన్తి** సుఖా వేదనా; **అధోతి** దుక్ఖా వేదనా; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** అదుక్ఖమసుఖా వేదనా. **ఉద్ధన్తి** ఉద్ధం పాదతలా; **అధోతి** అధో కేసమత్థకా; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** వేమజ్ఝేతి – ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే.

ఏతేసు నన్దిఞ్చ నివేసనఞ్చ, పనుజ్జ విఞ్ఞాణం భవే న తిట్ఠేతి ఏతేసూతి ఆచిక్ఖితేసు దేసితేసు పఞ్ఞపితేసు పట్ఠపితేసు వివరితేసు విభజితేసు ఉత్తానీకతేసు పకాసితేసు. నన్దీ వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే॰… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **నివేసనన్తి** ద్వే నివేసనా – తణ్హానివేసనా చ దిట్ఠినివేసనా చ. కతమా తణ్హా నివేసనా? యావతా తణ్హాసఙ్ఖాతేన …పే॰… అయం తణ్హానివేసనా. కతమా దిట్ఠినివేసనా? వీసతివత్థుకా సక్కాయదిట్ఠి …పే॰… అయం దిట్ఠినివేసనా.

పనుజ్జ విఞ్ఞాణన్తి పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారసహగతం విఞ్ఞాణం, అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారసహగతం విఞ్ఞాణం, ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారసహగతం విఞ్ఞాణం. ఏతేసు నన్దిఞ్చ నివేసనఞ్చ అభిసఙ్ఖారసహగతఞ్చ విఞ్ఞాణం నుజ్జ పనుజ్జ నుద పనుద జహ పజహ వినోదేహి బ్యన్తీకరోహి అనభావం గమేహీతి – ఏతేసు నన్దిఞ్చ నివేసనఞ్చ పనుజ్జ విఞ్ఞాణం.

భవే న తిట్ఠేతి. భవాతి ద్వే భవా – కమ్మభవో చ పటిసన్ధికో చ పునబ్భవో. కతమో కమ్మభవో? పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారో – అయం కమ్మభవో. కతమో పటిసన్ధికో పునబ్భవో? పటిసన్ధికా రూపం వేదనా సఞ్ఞా సఙ్ఖారా విఞ్ఞాణం – అయం పటిసన్ధికో పునబ్భవో. **భవే న తిట్ఠేతి** నన్దిఞ్చ నివేసనఞ్చ అభిసఙ్ఖారసహగతం విఞ్ఞాణఞ్చ కమ్మభవఞ్చ పటిసన్ధికఞ్చ పునబ్భవం పజహన్తో వినోదేన్తో బ్యన్తీకరోన్తో అనభావం గమేన్తో కమ్మభవే న తిట్ఠేయ్య పటిసన్ధికే పునబ్భవే న తిట్ఠేయ్య న సన్తిట్ఠేయ్యాతి – పనుజ్జ విఞ్ఞాణం భవే న తిట్ఠే. తేనాహ భగవా –

"యం కిఞ్చి సమ్పజానాసి, [మేత్తగూతి భగవా]
ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే;
ఏతేసు నన్దిఞ్చ నివేసనఞ్చ, పనుజ్జ విఞ్ఞాణం భవే న తిట్ఠే"తి.

౨౫. ఏవంవిహారీ సతో అప్పమత్తో,
భిక్ఖు చరం హిత్వా మమాయితాని;
జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చ, ఇధేవ విద్వా పజహేయ్య దుక్ఖం.

ఏవంవిహారీ సతో అప్పమత్తోతి. ఏవంవిహారీతి నన్దిఞ్చ నివేసనఞ్చ అభిసఙ్ఖారసహగతవిఞ్ఞాణఞ్చ కమ్మభవఞ్చ పటిసన్ధికఞ్చ పునబ్భవం పజహన్తో వినోదేన్తో బ్యన్తీకరోన్తో అనభావం గమేన్తోతి – ఏవంవిహారీ. **సతోతి** చతూహి కారణేహి సతో – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో…పే॰… సో వుచ్చతి సతో. **అప్పమత్తోతి** సక్కచ్చకారీ సాతచ్చకారీ అట్ఠితకారీ అనోలీనవుత్తీ [అనోలీనవుత్తికో (క॰) మహాని॰ ౧౪] అనిక్ఖిత్తచ్ఛన్దో అనిక్ఖిత్తధురో అప్పమత్తో కుసలేసు ధమ్మేసు – "కథాహం [కదాహం (స్యా॰)] అపరిపూరం వా సీలక్ఖన్ధం పరిపూరేయ్యం, పరిపూరం వా సీలక్ఖన్ధం తత్థ తత్థ పఞ్ఞాయ అనుగ్గణ్హేయ్య"న్తి యో తత్థ ఛన్దో చ వాయామో చ ఉస్సాహో చ ఉస్సోళ్హీ చ అప్పటివానీ [అప్పటివాని (క॰) మహాని॰ ౧౪] చ సతి చ సమ్పజఞ్ఞఞ్చ ఆతప్పం పధానం అధిట్ఠానం అనుయోగో అప్పమత్తో అప్పమాదో కుసలేసు ధమ్మేసు. "కథాహం అపరిపూరం వా సమాధిక్ఖన్ధం…పే॰… పఞ్ఞాక్ఖన్ధం… విముత్తిక్ఖన్ధం… విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధం పరిపూరేయ్యం పరిపూరం వా విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధం తత్థ తత్థ పఞ్ఞాయ అనుగ్గణ్హేయ్య"న్తి యో తత్థ ఛన్దో చ వాయామో చ ఉస్సాహో చ ఉస్సోళ్హీ చ అప్పటివానీ చ సతి చ సమ్పజఞ్ఞఞ్చ ఆతప్పం పధానం అధిట్ఠానం అనుయోగో అప్పమత్తో అప్పమాదో కుసలేసు

ధమ్మేసు. “కథాహం అపరిఞ్ఞాతం వా దుక్ఖం పరిజానేయ్యం, అప్పహీనే వా కిలేసే పజహేయ్యం , అభావితం వా మగ్గం భావేయ్యం, అసచ్ఛికతం వా నిరోధం సచ్ఛికరేయ్య”న్తి యో తత్థ ఛన్దో చ వాయామో చ ఉస్సాహో చ ఉస్సోళ్హీ చ అప్పటివానీ చ సతి చ సమ్పజఞ్ఞఞ్చ ఆతప్పం పధానం అధిట్ఠానం అనుయోగో అప్పమత్తో అప్పమాదో కుసలేసు ధమ్మేసూతి – ఏవంవిహారీ సతో అప్పమత్తో.

భిక్ఖు చరం హిత్వా మమాయితానీతి. భిక్ఖూతి పుథుజ్జనకల్యాణకో [కల్యాణపుథుజ్జనో (స్యా.), ఏవమీదిసేసు ఠానేసు] వా భిక్ఖు సేక్ఖో వా భిక్ఖు. **చరన్తి** చరన్తో విహరన్తో ఇరియన్తో వత్తేన్తో పాలేన్తో యపేన్తో యాపేన్తో. **మమత్తాతి** ద్వే మమత్తా – తణ్హామమత్తఞ్చ దిట్ఠిమమత్తఞ్చ...పే.... ఇదం తణ్హామమత్తం...పే.... ఇదం దిట్ఠిమమత్తం... తణ్హామమత్తం పహాయ దిట్ఠిమమత్తం పటినిస్సజ్జిత్వా మమత్తే జహిత్వా చజిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – భిక్ఖు చరం హిత్వా మమాయితాని.

జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చ, ఇధేవ విద్వా పజహేయ్య దుక్ఖన్తి. జాతీతి యా తేసం తేసం సత్తానం...పే.... **జరన్తి** యా తేసం తేసం సత్తానం...పే.... **సోకోతి** ఞాతిబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స...పే.... **పరిదేవోతి** ఞాతిబ్యసనేన వా ఫుట్ఠస్స...పే.... **ఇధాతి** ఇమిస్సా దిట్ఠియా...పే.... ఇమస్మిం మనుస్సలోకే. **విద్వాతి** విజ్జాగతో ఞాణీ విభావీ మేధావీ. **దుక్ఖన్తి** జాతిదుక్ఖం...పే.... దోమనస్సుపాయాసదుక్ఖం. **జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చ, ఇధేవ విద్వా పజహేయ్య దుక్ఖన్తి** విజ్జాగతో ఞాణీ విభావీ మేధావీ ఇధేవ జాతిఞ్చ జరఞ్చ సోకపరిద్దవఞ్చ దుక్ఖఞ్చ పజహేయ్య వినోదేయ్య బ్యన్తీకరేయ్య అనభావం గమేయ్యాతి – జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చ, ఇధేవ విద్వా పజహేయ్య దుక్ఖం. తేనాహ భగవా –

> “ఏవంవిహారీ సతో అప్పమత్తో, భిక్ఖు చరం హిత్వా మమాయితాని;
> జాతిం జరం సోకపరిద్దవఞ్చ, ఇధేవ విద్వా పజహేయ్య దుక్ఖ”న్తి.

౨౬. ఏతాభినన్దామి వచో మహేసినో, సుకిత్తితం గోతమనూపధీకం;
అద్ధా హి భగవా పహాసి దుక్ఖం, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో.

ఏతాభినన్దామి వచో మహేసినోతి. ఏతన్తి తుయ్హం వచనం బ్యప్పథం దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం నన్దామి అభినన్దామి మోదామి అనుమోదామి ఇచ్ఛామి సాదియామి పత్థయామి పిహయామి అభిజప్పామి. **మహేసినోతి** కిం మహేసి భగవా? మహన్తం సీలక్ఖన్ధం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి...పే.... కహం నరాసభోతి మహేసీతి – ఏతాభినన్దామి వచో మహేసినో.

సుకిత్తితం గోతమనూపధీకన్తి. సుకిత్తితన్తి సుకిత్తితం సుఆచిక్ఖితం సుదేసితం సుపఞ్ఞపితం సుపట్ఠపితం సువివరితం సువిభజితం సుఉత్తానీకతం సుపకాసితన్తి – సుకిత్తితం. **గోతమనూపధీకన్తి** ఉపధీ వుచ్చన్తి కిలేసా చ ఖన్ధా చ అభిసఙ్ఖారా చ. ఉపధిప్పహానం ఉపధివూపసమం ఉపధిపటినిస్సగ్గం ఉపధిపటిపస్సద్ధం అమతం నిబ్బానన్తి – సుకిత్తితం గోతమనూపధీకం.

అద్ధా హి భగవా పహాసి దుక్ఖన్తి. **అద్ధాతి** ఏకంసవచనం నిస్సంసయవచనం నిక్కఙ్ఖావచనం అద్వేజ్ఝవచనం అద్వేళ్హకవచనం నిరోధవచనం అప్పణకవచనం అవత్థాపనవచనమేతం – అద్ధాతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి. **పహాసి దుక్ఖన్తి** జాతిదుక్ఖం జరాదుక్ఖం బ్యాధిదుక్ఖం మరణదుక్ఖం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసదుక్ఖం పహాసి పజహి వినోదేసి బ్యన్తీకరోసి అనభావం గమేసీతి – అద్ధా హి భగవా పహాసి దుక్ఖం.

తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మోతి తథా హి తే విదితో తులితో తీరితో విభూతో విభావితో ఏస ధమ్మోతి – తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

> “ఏతాభినన్దామి వచో మహేసినో, సుకిత్తితం గోతమనూపధీకం;
> అద్ధా హి భగవా పహాసి దుక్ఖం, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో”తి.

౨౭. **తే చాపి నూనప్పజహేయ్యు దుక్ఖం, యే త్వం మునీ అట్ఠితం ఓవదేయ్య;**
తం తం నమస్సామి సమేచ్చ నాగ, అప్పేవ మం భగవా అట్ఠితం ఓవదేయ్య.

తే చాపి నూనప్పజహేయ్యు దుక్ఖన్తి. **తే చాపీతి** ఖత్తియా చ బ్రాహ్మణా చ వేస్సా చ సుద్దా చ గహట్ఠా చ పబ్బజితా చ దేవా చ మనుస్సా చ. **పజహేయ్యు దుక్ఖన్తి** జాతిదుక్ఖం జరాదుక్ఖం బ్యాధిదుక్ఖం మరణదుక్ఖం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసదుక్ఖం పజహేయ్యుం వినోదేయ్యుం బ్యన్తీకరేయ్యుం అనభావం గమేయ్యున్తి – తే చాపి నూనప్పజహేయ్యు దుక్ఖం.

యే త్వం మునీ అట్ఠితం ఓవదేయ్యాతి. **యేతి** ఖత్తియే చ బ్రాహ్మణే చ వేస్సే చ సుద్దే చ గహట్ఠే చ పబ్బజితే చ దేవే చ మనుస్సే చ. **త్వన్తి** భగవన్తం భణతి. **మునీతి** మోనం వుచ్చతి ఞాణం...పే.... సఙ్గజాలమతిచ్చ సో ముని. **అట్ఠితం ఓవదేయ్యాతి** అట్ఠితం ఓవదేయ్య సక్కచ్చం ఓవదేయ్య అభిణ్హం ఓవదేయ్య పునప్పునం ఓవదేయ్య అనుసాసేయ్యాతి – యే త్వం మునీ అట్ఠితం ఓవదేయ్య.

తం తం నమస్సామి సమేచ్చ నాగాతి. **తన్తి** భగవన్తం భణతి. **నమస్సామీతి** కాయేన వా నమస్సామి, వాచాయ వా నమస్సామి, చిత్తేన వా నమస్సామి, అన్వత్థపటిపత్తియా వా నమస్సామి, ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తియా వా నమస్సామి, సక్కరోమి గరుం కరోమి [గరుకరోమి (స్యా.)] మానేమి పూజేమి. **సమేచ్చాతి** సమేచ్చ అభిసమేచ్చ సమాగన్త్వా అభిసమాగన్త్వా సమ్ముఖా తం నమస్సామి. **నాగాతి** నాగో చ భగవా ఆగుం న కరోతీతి – నాగో, న గచ్ఛతీతి – నాగో, న ఆగచ్ఛతీతి – నాగో. కథం భగవా ఆగుం న కరోతీతి – నాగో? ఆగు వుచ్చతి పాపకా అకుసలా ధమ్మా సంకిలేసికా పోనోభవికా సదరా దుక్ఖవిపాకా ఆయతిం జాతిజరామరణియా.

> ఆగుం న కరోతి కిఞ్చి లోకే, [సభియాతి భగవా]
> సబ్బసంయోగే [సబ్బయోగే (క.), సు. ని. ౫౨౭] విసజ్జ బన్ధనాని;
> సబ్బత్థ న సజ్జతీ విముత్తో, నాగో తాది పవుచ్చతే తథత్తాతి.

ఏవం భగవా ఆగుం న కరోతీతి – నాగో.

కథం భగవా న గచ్ఛతీతి – నాగో. భగవా న ఛన్దాగతిం గచ్ఛతి, న దోసాగతిం గచ్ఛతి, న మోహాగతిం గచ్ఛతి, న భయాగతిం గచ్ఛతి, న రాగవసేన గచ్ఛతి, న దోసవసేన గచ్ఛతి, న మోహవసేన గచ్ఛతి, న మానవసేన గచ్ఛతి, న దిట్ఠివసేన గచ్ఛతి, న ఉద్ధచ్చవసేన గచ్ఛతి, న విచికిచ్ఛావసేన గచ్ఛతి, న అనుసయవసేన గచ్ఛతి, న వగ్గేహి ధమ్మేహి యాయతి నీయతి [నియ్యతి (స్యా. క.)] వుయ్హతి సంహరీయతి. ఏవం భగవా న గచ్ఛతీతి – నాగో.

కథం భగవా న ఆగచ్ఛతీతి – నాగో. సోతాపత్తిమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా తే కిలేసే న పునేతి న పచ్చేతి న పచ్చాగచ్ఛతి. సకదాగామిమగ్గేన...పే.... అనాగామిమగ్గేన... అరహత్తమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా తే కిలేసే న పునేతి న పచ్చేతి న పచ్చాగచ్ఛతి. ఏవం భగవా న ఆగచ్ఛతీతి నాగోతి – తం తం నమస్సామి సమేచ్చ నాగ.

అప్పేవ మం భగవా అట్ఠితం ఓవదేయ్యాతి అప్పేవ మం భగవా అట్ఠితం ఓవదేయ్య సక్కచ్చం ఓవదేయ్య అభిణ్హం ఓవదేయ్య పునప్పునం ఓవదేయ్య అనుసాసేయ్యాతి – అప్పేవ మం భగవా అట్ఠితం ఓవదేయ్య. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"తే చాపి నూనప్పజహేయ్యు దుక్ఖం, యే త్వం మునీ అట్ఠితం ఓవదేయ్య;
తం తం నమస్సామి సమేచ్చ నాగ, అప్పేవ మం భగవా అట్ఠితం ఓవదేయ్యా"తి.

౨౮. **యం బ్రాహ్మణం వేదగుమాభిజఞ్ఞా, అకిఞ్చనం కామభవే అసత్తం;**
అద్ధా హి సో ఓఘమిమం అతారి, తిణ్ణో చ పారం అఖిలో అకఙ్ఖో.

యం బ్రాహ్మణం వేదగుమాభిజఞ్ఞాతి. బ్రాహ్మణోతి సత్తన్నం ధమ్మానం బాహితత్తా బ్రాహ్మణో. సక్కాయదిట్ఠి బాహితా హోతి, విచికిచ్ఛా బాహితా హోతి, సీలబ్బతపరామాసో బాహితో హోతి, రాగో బాహితో హోతి, దోసో బాహితో హోతి, మోహో బాహితో హోతి, మానో బాహితో హోతి. బాహితాస్స హోన్తి పాపకా అకుసలా ధమ్మా సంకిలేసికా పోనోభవికా సదరా దుక్ఖవిపాకా ఆయతిం జాతిజరామరణియా.

బాహిత్వా సబ్బపాపకాని, [సభియాతి భగవా]
విమలో సాధుసమాహితో ఠితత్తో;
సంసారమతిచ్చ కేవలీ సో, అసితో [అనిస్సితో (స్యా.) సు. ని. ౫౨౪] తాది పవుచ్చతే స బ్రహ్మా.

వేదగూతి వేదో వుచ్చతి చతూసు మగ్గేసు ఞాణం...పే.... సబ్బం వేదమతిచ్చ వేదగూ సోతి. **అభిజఞ్ఞాతి** అభిజానేయ్య ఆజానేయ్య విజానేయ్య పటివిజానేయ్య పటివిజ్ఝేయ్యాతి – యం బ్రాహ్మణం వేదగుమాభిజఞ్ఞా.

అకిఞ్చనం కామభవే అసత్తన్తి. అకిఞ్చనన్తి రాగకిఞ్చనం దోసకిఞ్చనం మోహకిఞ్చనం మానకిఞ్చనం దిట్ఠికిఞ్చనం కిలేసకిఞ్చనం దుచ్చరితకిఞ్చనం, యస్సేతే కిఞ్చనా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా, సో వుచ్చతి అకిఞ్చనో. **కామాతి** ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. **భవాతి** ద్వే భవా – కమ్మభవో చ పటిసన్ధికో చ పునబ్భవో ...పే....

అయం పటిసన్ధికో పునబ్భవో. **అకిఞ్చనం కామభవే అసత్తన్తి** అకిఞ్చనం పుగ్గలం కామభవే చ అసత్తం అలగ్గం అలగ్గితం అపలిబుద్ధం నిక్ఖన్తం నిస్సటం విప్పముత్తం విసఞ్ఞుత్తం విమరియాదికతేన చేతసా విహరన్తన్తి – అకిఞ్చనం కామభవే అసత్తం.

అద్ధా హి సో ఓఘమిమం అతారీతి. అద్ధాతి ఏకంసవచనం...పే.... అవత్థాపనవచనమేతం – అద్ధాతి. **ఓఘన్తి** కామోఘం భవోఘం దిట్ఠోఘం అవిజ్జోఘం. **అతారీతి** ఉత్తరి పతరి సమతిక్కమి వీతివత్తయీతి – అద్ధా హి సో ఓఘమిమం అతారి.

తిణ్ణో చ పారం అఖిలో అకఙ్ఖోతి. తిణ్ణోతి కామోఘం తిణ్ణో, భవోఘం తిణ్ణో, దిట్ఠోఘం తిణ్ణో, అవిజ్జోఘం తిణ్ణో, సంసారపథం తిణ్ణో ఉత్తిణ్ణో నిత్థిణ్ణో [నిత్తిణ్ణో (స్యా.)] అతిక్కన్తో సమతిక్కన్తో వీతివత్తో. సో వుత్థవాసో [వుట్ఠవాసో (స్యా.) మహాని. ౬] చిణ్ణచరణో గతద్ధో గతదిసో గతకోటికో పాలితబ్రహ్మచరియో ఉత్తమదిట్ఠిప్పత్తో భావితమగ్గో, పహీనకిలేసో పటివిద్ధాకుప్పో సచ్ఛికతనిరోధో . దుక్ఖం తస్స పరిఞ్ఞాతం, సముదయో పహీనో, మగ్గో భావితో, నిరోధో సచ్ఛికతో, అభిఞ్ఞేయ్యం అభిఞ్ఞాతం, పరిఞ్ఞేయ్యం పరిఞ్ఞాతం, పహాతబ్బం పహీనం, భావేతబ్బం భావితం, సచ్ఛికాతబ్బం సచ్ఛికతం. సో ఉక్ఖిత్తపలిఘో సంకిణ్ణపరిక్ఖో అబ్బుళ్హేసికో నిరగ్గళో అరియో పన్నద్ధజో పన్నభారో విసఞ్ఞుత్తో పఞ్చఙ్గవిప్పహీనో ఛళఙ్గసమన్నాగతో ఏకారక్ఖో చతురాపస్సేనో పనుణ్ణపచ్చేకసచ్చో [పణున్నపచ్చేకసచ్చో (క.)] సమవయసట్ఠేసనో అనావిలసఙ్కప్పో పస్సద్ధకాయసఙ్ఖారో సువిముత్తచిత్తో సువిముత్తపఞ్ఞో కేవలీ వుసితవా ఉత్తమపురిసో పరమపురిసో పరమపత్తిప్పత్తో. సో నేవ ఆచినాతి న అపచినాతి, అపచినిత్వా ఠితో. నేవ పజహతి న ఉపాదియతి, పజహిత్వా ఠితో. నేవ విసినేతి న ఉస్సినేతి, విసినేత్వా ఠితో. నేవ విధూపేతి న సన్ధూపేతి, విధూపేత్వా ఠితో. అసేక్ఖేన సీలక్ఖన్ధేన సమన్నాగతత్తా ఠితో. అసేక్ఖేన సమాధిక్ఖన్ధేన...పే.... పఞ్ఞాక్ఖన్ధేన... విముత్తిక్ఖన్ధేన... విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధేన సమన్నాగతత్తా ఠితో. సచ్చం సమ్పటిపాదయిత్వా [పటిపాదయిత్వా (స్యా.)] ఠితో. ఏజం సమతిక్కమిత్వా ఠితో. కిలేసగ్గిం పరియాదియిత్వా ఠితో. అపరిగమనతాయ ఠితో. కథం [కటం (స్యా.) కామసుత్తనిద్దేసట్ఠకథా ఓలోకేతబ్బా] సమాదాయ ఠితో? విముత్తిపటిసేవనతాయ ఠితో . మేత్తాయ పారిసుద్ధియా ఠితో. కరుణాయ ...పే.... ముదితాయ... ఉపేక్ఖాయ పారిసుద్ధియా ఠితో. అచ్చన్తపారిసుద్ధియా ఠితో. అతమ్మయతాయ [అకమ్మఞ్ఞతాయ (స్యా.)] పారిసుద్ధియా ఠితో. విముత్తత్తా ఠితో. సన్తుస్సితత్తా ఠితో. ఖన్ధపరియన్తే ఠితో. ధాతుపరియన్తే ఠితో. ఆయతనపరియన్తే ఠితో. గతిపరియన్తే ఠితో. ఉపపత్తిపరియన్తే ఠితో. పటిసన్ధిపరియన్తే ఠితో. భవపరియన్తే ఠితో. సంసారపరియన్తే ఠితో. వట్టపరియన్తే ఠితో. అన్తిమభవే ఠితో. అన్తిమే సముస్సయే ఠితో. అన్తిమదేహధరో అరహా.

> తస్సాయం పచ్ఛిమకో భవో, చరిమోయం సముస్సయో;
> జాతిమరణసంసారో, నత్థి తస్స పునబ్భవోతి.

తిణ్ణో చ పారన్తి పారం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. సో పారగతో పారప్పత్తో అన్తగతో అన్తప్పత్తో కోటిగతో కోటిప్పత్తో పరియన్తగతో పరియన్తప్పత్తో వోసానగతో వోసానప్పత్తో తాణగతో తాణప్పత్తో లేణగతో లేణప్పత్తో సరణగతో సరణప్పత్తో అభయగతో అభయప్పత్తో అచ్చుతగతో అచ్చుతప్పత్తో అమతగతో అమతప్పత్తో నిబ్బానగతో నిబ్బానప్పత్తో. సో వుత్తవాసో చిణ్ణచరణో...పే.... జాతిమరణసంసారో, నత్థి తస్స పునబ్భవోతి – తిణ్ణో చ పారం.

అఖిలోతి రాగో ఖిలో, దోసో ఖిలో, మోహో ఖిలో, కోధో ఖిలో, ఉపనాహో ఖిలో...పే.... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా ఖిలా. యస్సేతే ఖిలా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా సో వుచ్చతి అఖిలో. **అకఙ్ఖో**తి దుక్ఖే కఙ్ఖా, దుక్ఖసముదయే కఙ్ఖా, దుక్ఖనిరోధే కఙ్ఖా, దుక్ఖనిరోధగామినియా పటిపదాయ కఙ్ఖా, పుబ్బన్తే కఙ్ఖా, అపరన్తే కఙ్ఖా, పుబ్బన్తాపరన్తే కఙ్ఖా, ఇదప్పచ్చయతాపటిచ్చసముప్పన్నేసు ధమ్మేసు కఙ్ఖా, యా ఏవరూపా కఙ్ఖా కఙ్ఖాయనా కఙ్ఖాయితత్తం విమతి విచికిచ్ఛా ద్వేళ్హకం ద్వేధాపథో సంసయో అనేకంసగ్గాహో ఆసప్పనా పరిసప్పనా అపరియోగాహనా ఛమ్భితత్తం చిత్తస్స మనోవిలేఖో. యస్సేతే కఙ్ఖా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా సో వుచ్చతి అకఙ్ఖోతి – తిణ్ణో చ పారం అఖిలో అకఙ్ఖో. తేనాహ భగవా –

“యం బ్రాహ్మణం వేదగుమాభిజఞ్ఞా, అకిఞ్చనం కామభవే అసత్తం;
అద్ధా హి సో ఓఘమిమం అతారి, తిణ్ణో చ పారం అఖిలో అకఙ్ఖో”తి.

౨౮. **విద్వా చ యో వేదగూ నరో ఇధ, భవాభవే సఙ్గమిమం విసజ్జ;**
సో వీతతణ్హో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమి.

విద్వా చ యో వేదగూ నరో ఇధాతి. **విద్వా**తి విజ్జాగతో ఞాణీ విభావీ మేధావీ. **యో**తి యో యాదిసో...పే.... మనుస్సో వా. **వేదగూ**తి వేదా వుచ్చన్తి చతూసు మగ్గేసు ఞాణం పఞ్ఞా పఞ్ఞిన్ద్రియం పఞ్ఞాబలం ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో వీమంసా విపస్సనా సమ్మాదిట్ఠి [ఞాణం...పే.... సబ్బవేదమతిచ్చ వేదగూ సోతి. (స్యా.) పస్స మహాని. ౮౧]. తేహి వేదేహి జాతిజరామరణస్స అన్తగతో అన్తప్పత్తో కోటిగతో కోటిప్పత్తో పరియన్తగతో పరియన్తప్పత్తో వోసానగతో వోసానప్పత్తో తాణగతో తాణప్పత్తో లేణగతో లేణప్పత్తో సరణగతో సరణప్పత్తో అభయగతో అభయప్పత్తో అచ్చుతగతో అచ్చుతప్పత్తో అమతగతో అమతప్పత్తో నిబ్బానగతో నిబ్బానప్పత్తో. వేదానం వా అన్తగతోతి వేదగూ, వేదేహి వా అన్తగతోతి వేదగూ, సత్తన్నం వా ధమ్మానం విదితత్తా వేదగూ. సక్కాయదిట్ఠి విదితా హోతి, విచికిచ్ఛా...పే.... సీలబ్బతపరామాసో... రాగో... దోసో... మోహో... మానో విదితో హోతి. విదితాస్స హోన్తి పాపకా అకుసలా ధమ్మా సంకిలేసికా పోనోభవికా సదరా దుక్ఖవిపాకా ఆయతిం జాతిజరామరణియా.

వేదాని విచేయ్య కేవలాని, [సభియాతి భగవా]
సమణానం యానీధత్థి బ్రాహ్మణానం;
సబ్బవేదనాసు వీతరాగో, సబ్బం వేదమతిచ్చ వేదగూ సో.

నరోతి సత్తో నరో మానవో పోసో పుగ్గలో జీవో జాగు [జాతు (స్యా.)] జన్తు ఇన్దగు [ఇన్దగూ (స్యా.)] మనుజో. **ఇధా**తి ఇమిస్సా దిట్ఠియా...పే.... ఇమస్మిం మనుస్సలోకేతి – విద్వా చ యో వేదగూ నరో ఇధ.

భవాభవే సఙ్గమిమం విసజ్జాతి. **భవాభవే**తి భవాభవే కమ్మభవే పునబ్భవే కామభవే, కమ్మభవే కామభవే పునబ్భవే రూపభవే, కమ్మభవే రూపభవే పునబ్భవే అరూపభవే, కమ్మభవే అరూపభవే పునబ్భవే పునప్పునభవే, పునప్పునగతియా పునప్పునఉపపత్తియా పునప్పునపటిసన్ధియా పునప్పునఅత్తభావాభినిబ్బత్తియా. **సఙ్గా**తి సత్త సఙ్గా – రాగసఙ్గో, దోససఙ్గో, మోహసఙ్గో, మానసఙ్గో, దిట్ఠిసఙ్గో, కిలేససఙ్గో, దుచ్చరితసఙ్గో. **విసజ్జా**తి సఙ్గే వోసజ్జేత్వా వా విసజ్జ. అథ

వా, సఙ్గే బన్ధే విబన్ధే ఆబన్ధే లగ్గే లగ్గితే పలిబుద్ధే బన్ధనే ఫోటయిత్వా [మోచయిత్వా (స్యా.)] వా విసజ్జ. యథా యానం వా వయ్హం వా రథం వా సకటం వా సన్దమానికం వా సజ్జం విసజ్జం కరోన్తి వికోపేన్తి – ఏవమేవ తే సఙ్గే వోసజ్జేత్వా వా విసజ్జ. అథ వా, సఙ్గే బన్ధే విబన్ధే ఆబన్ధే లగ్గే లగ్గితే పలిబుద్ధే బన్ధనే ఫోటయిత్వా వా విసజ్జాతి – భవాభవే సఙ్గమిమం విసజ్జ.

సో వీతతణ్హో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమీతి. **తణ్హా**తి రూపతణ్హా...పే.... ధమ్మతణ్హా... యస్సేసా తణ్హా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా, సో వుచ్చతి వీతతణ్హో విగతతణ్హో చత్తతణ్హో వన్తతణ్హో ముత్తతణ్హో పహీనతణ్హో పటినిస్సట్ఠతణ్హో వీతరాగో చత్తరాగో పహీనరాగో పటినిస్సట్ఠరాగో నిచ్ఛాతో నిబ్బుతో సీతిభూతో సుఖప్పటిసంవేదీ బ్రహ్మభూతేన అత్తనా విహరతీతి – సో వీతతణ్హో. **అనీఘో**తి రాగో నీఘో, దోసో నీఘో, మోహో నీఘో, కోధో నీఘో, ఉపనాహో నీఘో...పే.... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా నీఘా. యస్సేతే నీఘా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా, సో వుచ్చతి అనీఘో. **నిరాసో**తి ఆసా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో...పే.... అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. యస్సేసా ఆసా తణ్హా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిపస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా, సో వుచ్చతి నిరాసో. **జాతీ**తి యా తేసం తేసం సత్తానం...పే.... ఆయతనానం పటిలాభో. **జరా**తి యా తేసం తేసం సత్తానం ...పే.... ఇన్ద్రియానం పరిపాకో. అయం వుచ్చతి జరా. **సో వీతతణ్హో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమీ**తి యో సో వీతతణ్హో అనీఘో చ నిరాసో చ, సో ఖో జాతిజరామరణం అతరి ఉత్తరి పతరి సమతిక్కమి వీతివత్తయీతి బ్రూమి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – సో వీతతణ్హో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమి. తేనాహ భగవా –

> “విద్వా చ యో వేదగూ నరో ఇధ, భవాభవే సఙ్గమిమం విసజ్జ;
> సో వీతతణ్హో అనీఘో నిరాసో, అతారి సో జాతిజరన్తి బ్రూమీ”తి.

సహ గాథాపరియోసానా...పే.... సత్థా మే, భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీతి.

మేత్తగూమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో చతుత్థో.

౫. ధోతకమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౩౦. పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం, [ఇచ్చాయస్మా ధోతకో]
వాచాభికఙ్ఖామి మహేసి తుయ్హం;
తవ సుత్వాన నిగ్ఘోసం, సిక్ఖే నిబ్బానమత్తనో.

పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతన్తి. **పుచ్ఛామీ**తి తిస్సో పుచ్ఛా – అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా, దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛా, విమతిచ్ఛేదనా పుచ్ఛా...పే.... ఇమా తిస్సో పుచ్ఛా...పే.... నిబ్బానపుచ్ఛా. **పుచ్ఛామి త**న్తి పుచ్ఛామి తం యాచామి తం అజ్ఝేసామి తం పసాదేమి తం, కథయస్సు మేతి – పుచ్ఛామి తం. **భగవా**తి గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి. **బ్రూహి మేత**న్తి బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం.

ఇచ్చాయస్మా ధోతకోతి. **ఇచ్చాతి** పదసన్ధి...పే.... **ఆయస్మాతి** పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం ఆయస్మాతి. **ధోతకోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో నామం నామకమ్మం నామధేయ్యం నిరుత్తి బ్యఞ్జనం అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా ధోతకో.

వాచాభికఙ్ఖామి మహేసి తుయ్హన్తి తుయ్హం వచనం బ్యప్పథం దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం కఙ్ఖామి అభికఙ్ఖామి ఇచ్ఛామి సాదియామి పత్థయామి పిహయామి అభిజప్పామి. **మహేసీతి** కిం మహేసి భగవా? మహన్తం సీలక్ఖన్ధం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి...పే.... కహం నరాసభోతి మహేసీతి – వాచాభికఙ్ఖామి మహేసి తుయ్హం.

తవ సుత్వాన నిగ్ఘోసన్తి తుయ్హం వచనం బ్యప్పథం దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం సుత్వా సుణిత్వా ఉగ్గహేత్వా ఉపధారయిత్వా ఉపలక్ఖయిత్వాతి – తవ సుత్వాన నిగ్ఘోసం.

సిక్ఖే నిబ్బానమత్తనోతి. **సిక్ఖాతి** తిస్సో సిక్ఖా – అధిసీలసిక్ఖా, అధిచిత్తసిక్ఖా, అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా...పే.... అయం అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా. **నిబ్బానమత్తనోతి** అత్తనో రాగస్స నిబ్బాపనాయ, దోసస్స నిబ్బాపనాయ, మోహస్స నిబ్బాపనాయ, కోధస్స నిబ్బాపనాయ , ఉపనాహస్స నిబ్బాపనాయ...పే.... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారానం సమాయ ఉపసమాయ వూపసమాయ నిబ్బాపనాయ పటినిస్సగ్గాయ పటిపస్సద్ధియా అధిసీలమ్పి సిక్ఖేయ్య, అధిచిత్తమ్పి సిక్ఖేయ్య, అధిపఞ్ఞమ్పి సిక్ఖేయ్య. ఇమా తిస్సో సిక్ఖాయో ఆవజ్జన్తో సిక్ఖేయ్య, జానన్తో సిక్ఖేయ్య, పస్సన్తో సిక్ఖేయ్య, పచ్చవేక్ఖన్తో సిక్ఖేయ్య, చిత్తం పదహన్తో సిక్ఖేయ్య, సద్ధాయ అధిముచ్చన్తో సిక్ఖేయ్య, వీరియం పగ్గణ్హన్తో సిక్ఖేయ్య, సతిం ఉపట్ఠపేన్తో సిక్ఖేయ్య, చిత్తం సమాదహన్తో సిక్ఖేయ్య, పఞ్ఞాయ పజానన్తో సిక్ఖేయ్య, అభిఞ్ఞేయ్యం అభిజానన్తో సిక్ఖేయ్య, పరిఞ్ఞేయ్యం పరిజానన్తో సిక్ఖేయ్య, పహాతబ్బం పజహన్తో సిక్ఖేయ్య, భావేతబ్బం భావేన్తో సిక్ఖేయ్య, సచ్ఛికాతబ్బం సచ్ఛికరోన్తో సిక్ఖేయ్య, ఆచరేయ్య సమాచరేయ్య సమాదాయ వత్తేయ్యాతి – సిక్ఖే నిబ్బానమత్తనో. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

> “పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం, [ఇచ్చాయస్మా ధోతకో]
> వాచాభికఙ్ఖామి మహేసి తుయ్హం;
> తవ సుత్వాన నిగ్ఘోసం, సిక్ఖే నిబ్బానమత్తనో”తి.

౩౧. **తేనహాతప్పం కరోహి, [ధోతకాతి భగవా]**
ఇధేవ నిపకో సతో;
ఇతో సుత్వాన నిగ్ఘోసం, సిక్ఖే నిబ్బానమత్తనో.

తేనహాతప్పం కరోహీతి ఆతప్పం కరోహి, ఉస్సాహం కరోహి, ఉస్సోళ్హిం కరోహి, థామం కరోహి, ధితిం కరోహి, వీరియం కరోహి, ఛన్దం జనేహి సఞ్జనేహి ఉపట్ఠపేహి సముట్ఠపేహి నిబ్బత్తేహి అభినిబ్బత్తేహీతి – తేనహాతప్పం కరోహి.

ధోతకాతి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – ధోతకాతి భగవా.

ఇధేవ నిపకో సతోతి. **ఇధాతి** ఇమిస్సా దిట్ఠియా ఇమిస్సా ఖన్తియా ఇమిస్సా రుచియా ఇమస్మిం ఆదాయే ఇమస్మిం ధమ్మే ఇమస్మిం వినయే ఇమస్మిం ధమ్మవినయే ఇమస్మిం పావచనే ఇమస్మిం బ్రహ్మచరియే ఇమస్మిం సత్థుసాసనే ఇమస్మిం అత్తభావే ఇమస్మిం మనుస్సలోకే. **నిపకోతి** నిపకో పణ్డితో పఞ్ఞవా బుద్ధిమా ఞాణీ విభావీ మేధావీ. **సతోతి** చతూహి కారణేహి సతో – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో...పే.... సో వుచ్చతి సతోతి – ఇధేవ నిపకో సతో.

ఇతో సుత్వాన నిగ్ఘోసన్తి ఇతో మయ్హం వచనం బ్యప్పథం దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం సుత్వా సుణిత్వా ఉగ్గణ్హిత్వా ఉపధారయిత్వా ఉపలక్ఖయిత్వాతి – ఇతో సుత్వాన నిగ్ఘోసం.

సిక్ఖే నిబ్బానమత్తనోతి. **సిక్ఖాతి** తిస్సో సిక్ఖా – అధిసీలసిక్ఖా, అధిచిత్తసిక్ఖా, అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా...పే.... అయం అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా. **నిబ్బానమత్తనోతి** అత్తనో రాగస్స నిబ్బాపనాయ, దోసస్స నిబ్బాపనాయ, మోహస్స నిబ్బాపనాయ, కోధస్స నిబ్బాపనాయ, ఉపనాహస్స నిబ్బాపనాయ...పే.... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారానం సమాయ ఉపసమాయ వూపసమాయ నిబ్బాపనాయ పటినిస్సగ్గాయ పటిపస్సద్ధియా అధిసీలమ్పి సిక్ఖేయ్య, అధిచిత్తమ్పి సిక్ఖేయ్య, అధిపఞ్ఞమ్పి సిక్ఖేయ్య. ఇమా తిస్సో సిక్ఖాయో ఆవజ్జన్తో సిక్ఖేయ్య, జానన్తో సిక్ఖేయ్య...పే.... సచ్ఛికాతబ్బం సచ్ఛికరోన్తో సిక్ఖేయ్య, ఆచరేయ్య సమాచరేయ్య సమాదాయ వత్తేయ్యాతి – సిక్ఖే నిబ్బానమత్తనో. తేనాహ భగవా –

"తేనహాతప్పం కరోహి, [ధోతకాతి భగవా]
ఇధేవ నిపకో సతో;
ఇతో సుత్వాన నిగ్ఘోసం, సిక్ఖే నిబ్బానమత్తనో"తి.

౩౭. **పస్సామహం దేవమనుస్సలోకే, అకిఞ్చనం బ్రాహ్మణమిరియమానం;**
తం తం నమస్సామి సమన్తచక్ఖు, పముఞ్చ మం సక్క కథంకథాహి.

పస్సామహం దేవమనుస్సలోకేతి. **దేవాతి** తయో దేవా – సమ్ముతిదేవా, ఉపపత్తిదేవా, విసుద్ధిదేవా. కతమే సమ్ముతిదేవా? సమ్ముతిదేవా వుచ్చన్తి రాజానో చ రాజకుమారా చ దేవియో చ. ఇమే వుచ్చన్తి సమ్ముతిదేవా. కతమే ఉపపత్తిదేవా? ఉపపత్తిదేవా వుచ్చన్తి చాతుమహారాజికా దేవా తావతింసా దేవా యామా దేవా తుసితా దేవా నిమ్మానరతీ దేవా పరనిమ్మితవసవత్తీ దేవా బ్రహ్మకాయికా దేవా యే చ దేవా తదుత్తరి [తత్రుపరి (స్యా.)]. ఇమే వుచ్చన్తి ఉపపత్తిదేవా. కతమే విసుద్ధిదేవా? విసుద్ధిదేవా వుచ్చన్తి తథాగతసావకా అరహన్తో ఖీణాసవా యే చ పచ్చేకబుద్ధా. ఇమే వుచ్చన్తి విసుద్ధిదేవా. భగవా సమ్ముతిదేవానఞ్చ ఉపపత్తిదేవానఞ్చ విసుద్ధిదేవానఞ్చ దేవో చ అతిదేవో చ దేవాతిదేవో చ సీహసీహో నాగనాగో గణిగణీ మునిమునీ రాజరాజా. **పస్సామహం దేవమనుస్సలోకేతి** మనుస్సలోకే దేవం పస్సామి అతిదేవం పస్సామి దేవాతిదేవం పస్సామి దక్ఖామి ఓలోకేమి నిజ్ఝాయామి ఉపపరిక్ఖామీతి – పస్సామహం దేవమనుస్సలోకే.

అకిఞ్చనం బ్రాహ్మణమిరియమానన్తి. **అకిఞ్చనన్తి** రాగకిఞ్చనం దోసకిఞ్చనం మోహకిఞ్చనం మానకిఞ్చనం దిట్ఠికిఞ్చనం కిలేసకిఞ్చనం దుచ్చరితకిఞ్చనం, తే కిఞ్చనా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా, తస్మా బుద్ధో అకిఞ్చనో. **బ్రాహ్మణోతి** భగవా సత్తన్నం ధమ్మానం బాహితత్తా

బ్రాహ్మణో – సక్కాయదిట్ఠి బాహితా హోతి, విచికిచ్ఛా బాహితా హోతి, సీలబ్బతపరామాసో బాహితో హోతి, రాగో బాహితో హోతి, దోసో బాహితో హోతి, మోహో బాహితో హోతి, మానో బాహితో హోతి, బాహితాస్స హోన్తి పాపకా అకుసలా ధమ్మా సంకిలేసికా పోనోభవికా సదరా దుక్ఖవిపాకా ఆయతిం జాతిజరామరణియా.

బాహిత్వా సబ్బపాపకాని, [సభియాతి భగవా]
విమలో సాధుసమాహితో ఠితత్తో;
సంసారమతిచ్చ కేవలీ సో, అసితో తాది పవుచ్చతే స బ్రహ్మాతి.

ఇరియమానన్తి చరన్తం విహరన్తం ఇరియన్తం వత్తేన్తం పాలేన్తం యపేన్తం యాపేన్తన్తి – అకిఞ్చనం బ్రాహ్మణమిరియమానం.

తం తం నమస్సామి సమన్తచక్ఖూతి. **త**న్తి భగవన్తం భణతి. **నమస్సామీ**తి కాయేన వా నమస్సామి, వాచాయ వా నమస్సామి, చిత్తేన వా నమస్సామి, అన్వత్థపటిపత్తియా వా నమస్సామి, ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తియా వా నమస్సామి సక్కరోమి గరుం కరోమి మానేమి పూజేమి. **సమన్తచక్ఖూ**తి సమన్తచక్ఖు వుచ్చతి సబ్బఞ్ఞుతఞాణం. భగవా సబ్బఞ్ఞుతఞాణేన ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో.

“న తస్స అద్దిట్ఠమిధత్థి [అదిట్ఠమిధత్థి (స్యా. క.) మహాని. ౧౫౬] కిఞ్చి, అథో అవిఞ్ఞాతమజానితబ్బం;
సబ్బం అభిఞ్ఞాసి యదత్థి నేయ్యం, తథాగతో తేన సమన్తచక్ఖూ”తి.

తం తం నమస్సామి సమన్తచక్ఖు.

పముఞ్చ మం సక్క కథంకథాహీతి. **సక్కా**తి సక్కో భగవా సక్యకులా పబ్బజితోతిపి సక్కో. అథ వా, అడ్ఢో [అద్ధో (స్యా. క.)] మహద్ధనో ధనవాతిపి సక్కో. తస్సిమాని ధనాని, సేయ్యథిదం – సద్ధాధనం సీలధనం హిరిధనం ఓత్తప్పధనం సుతధనం చాగధనం పఞ్ఞాధనం సతిపట్ఠానధనం సమ్మప్పధానధనం ఇద్ధిపాదధనం ఇన్ద్రియధనం బలధనం బోజ్ఝఙ్గధనం మగ్గధనం ఫలధనం నిబ్బానధనం. ఇమేహి అనేకవిధేహి ధనరతనేహి అడ్ఢో మహద్ధనో ధనవాతిపి సక్కో. అథ వా, సక్కో పహు విసవీ అలమత్తో సూరో వీరో విక్కన్తో అభీరూ అచ్ఛమ్భీ అనుత్రాసీ అపలాయీ పహీనభయభేరవో విగతలోమహంసోతిపి సక్కో . కథంకథా వుచ్చతి విచికిచ్ఛా. దుక్ఖే కఙ్ఖా, దుక్ఖసముదయే కఙ్ఖా, దుక్ఖనిరోధే కఙ్ఖా, దుక్ఖనిరోధగామినియా పటిపదాయ కఙ్ఖా, పుబ్బన్తే కఙ్ఖా, అపరన్తే కఙ్ఖా, పుబ్బన్తాపరన్తే కఙ్ఖా, ఇదప్పచ్చయతాపటిచ్చసముప్పన్నేసు ధమ్మేసు కఙ్ఖా. యా ఏవరూపా కఙ్ఖా కఙ్ఖాయనా కఙ్ఖాయితత్తం విమతి విచికిచ్ఛా ద్వేళ్హకం ద్వేధాపథో సంసయో అనేకంసగ్గాహో ఆసప్పనా పరిసప్పనా అపరియోగాహనా ఛమ్భితత్తం చిత్తస్స మనోవిలేఖో. **పముఞ్చ మం సక్క కథంకథాహీ**తి ముఞ్చ మం పముఞ్చ మం మోచేహి మం పమోచేహి మం ఉద్ధర మం సముద్ధర మం వుట్ఠాపేహి మం కథంకథాసల్లతోతి – పముఞ్చ మం సక్క కథంకథాహి. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“పస్సామహం దేవమనుస్సలోకే, అకిఞ్చనం బ్రాహ్మణమిరియమానం;
తం తం నమస్సామి సమన్తచక్ఖు, పముఞ్చ మం సక్క కథంకథాహీ”తి.

33. **నాహం సహిస్సామి పమోచనాయ, కథంకథిం ధోతక కఞ్చి లోకే;**

ధమ్మఞ్చ సేట్ఠం ఆజానమానో, ఏవం తువం ఓఘమిమం తరేసి.

నాహం సహిస్సామి [సమీహామి (క.)] **పమోచనాయాతి** నాహం తం సక్కోమి ముఞ్చితుం పముఞ్చితుం మోచేతుం పమోచేతుం ఉద్ధరితుం సముద్ధరితుం ఉట్ఠాపేతుం సముట్ఠాపేతుం కథంకథాసల్లతోతి. ఏవమ్పి నాహం సహిస్సామి పమోచనాయ. అథ వా, న ఈహామి న సమీహామి న ఉస్సహామి న వాయమామి న ఉస్సాహం కరోమి న ఉస్సోళ్హిం కరోమి న థామం కరోమి న ధితిం కరోమి న వీరియం కరోమి న ఛన్దం జనేమి న సఞ్జనేమి న నిబ్బత్తేమి న అభినిబ్బత్తేమి అస్సద్ధే పుగ్గలే అచ్ఛన్దికే కుసీతే హీనవీరియే అప్పటిపజ్జమానే ధమ్మదేసనాయాతి. ఏవమ్పి నాహం సహిస్సామి పమోచనాయ. అథ వా, నత్థఞ్ఞో కోచి మోచేతా. తే యది మోచేయ్యుం సకేన థామేన సకేన బలేన సకేన వీరియేన సకేన పరక్కమేన సకేన పురిసథామేన సకేన పురిసబలేన సకేన పురిసవీరియేన సకేన పురిసపరక్కమేన అత్తనా సమ్మాపటిపదం అనులోమపటిపదం అపచ్చనీకపటిపదం అన్వత్థపటిపదం ధమ్మానుధమ్మపటిపదం పటిపజ్జమానా మోచేయ్యున్తి. ఏవమ్పి నాహం సహిస్సామి పమోచనాయ.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "సో వత, చున్ద, అత్తనా పలిపపలిపన్నో పరం పలిపపలిపన్నం ఉద్ధరిస్సతీతి నేతం ఠానం విజ్జతి. సో వత, చున్ద, అత్తనా అదన్తో అవినీతో అపరినిబ్బుతో పరం దమేస్సతి వినేస్సతి పరినిబ్బాపేస్సతీతి నేతం ఠానం విజ్జతీతి. ఏవమ్పి నాహం సహిస్సామి పమోచనాయ.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

"అత్తనా హి [అత్తనావ (బహూసు) ధ. ప. ౧౬౫] కతం పాపం, అత్తనా సంకిలిస్సతి;
అత్తనా అకతం పాపం, అత్తనావ విసుజ్ఝతి;
సుద్ధీ అసుద్ధి పచ్చత్తం, నాఞ్ఞో అఞ్ఞం విసోధయే"తి.

ఏవమ్పి నాహం సహిస్సామి పమోచనాయ.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "ఏవమేవ ఖో, బ్రాహ్మణ, తిట్ఠతేవ నిబ్బానం తిట్ఠతి నిబ్బానగామిమగ్గో తిట్ఠామహం సమాదపేతా, అథ చ పన మమ సావకా మయా ఏవం ఓవదియమానా ఏవం అనుసాసియమానా అప్పేకచ్చే అచ్చన్తనిట్ఠం నిబ్బానం ఆరాధేన్తి ఏకచ్చే నారాధేన్తీతి. ఏత్థ క్యాహం, బ్రాహ్మణ కరోమి? మగ్గక్ఖాయీ, బ్రాహ్మణ, తథాగతో. మగ్గం బుద్ధో ఆచిక్ఖతి. అత్తనా పటిపజ్జమానా ముచ్చేయ్యున్తి [ముఞ్చేయ్యున్తి (స్యా.)]. ఏవమ్పి నాహం సహిస్సామి పమోచనాయ".

కథంకథిం ధోతక కఞ్చి లోకేతి కథంకథిం పుగ్గలం సకఙ్ఖం సఖిలం సద్వేళ్హకం సవిచికిచ్ఛం. **కఞ్చీతి** కఞ్చి ఖత్తియం వా బ్రాహ్మణం వా వేస్సం వా సుద్దం వా గహట్ఠం వా పబ్బజితం వా దేవం వా మనుస్సం వా. **లోకేతి** అపాయలోకే...పే... ఆయతనలోకేతి – కథంకథిం ధోతక కఞ్చి లోకే.

ధమ్మఞ్చ సేట్ఠం ఆజానమానోతి ధమ్మం సేట్ఠం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. **సేట్ఠన్తి** అగ్గం సేట్ఠం విసేట్ఠం పామోక్ఖం ఉత్తమం పవరం ధమ్మం

ఆజానమానో విజానమానో పటివిజానమానో పటివిజ్ఝమానోతి – ధమ్మ ఞ్చ సేట్ఠం ఆజానమానో.

ఏవం తువం ఓఘమిమం తరేసీతి ఏవం కామోఘం భవోఘం దిట్ఠోఘం అవిజ్జోఘం తరేయ్యాసి ఉత్తరేయ్యాసి పతరేయ్యాసి సమతిక్కమేయ్యాసి వీతివత్తేయ్యాసీతి – ఏవం తువం ఓఘమిమం తరేసి. తేనాహ భగవా –

"నాహం సహిస్సామి పమోచనాయ, కథంకథిం ధోతక కఞ్చి లోకే;

ధమ్మ ఞ్చ సేట్ఠం ఆజానమానో, ఏవం తువం ఓఘమిమం తరేసీ"తి.

౩౪. **అనుసాస బ్రహ్మే కరుణాయమానో, వివేకధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం;**

యథాహం ఆకాసోవ [ఆకాసో చ (స్యా॰)] **అబ్యాపజ్జమానో** [అబ్యాపజ్ఝమానో (స్యా॰)], **ఇధేవ సన్తో అసితో చరేయ్యం.**

అనుసాస బ్రహ్మే కరుణాయమానోతి అనుసాస బ్రహ్మే అనుగ్గణ్హ బ్రహ్మే అనుకమ్ప బ్రహ్మేతి – అనుసాస బ్రహ్మే. **కరుణాయమానో**తి కరుణాయమానో అనుదయమానో [అనుద్దయమానో (బహూసు)] అనురక్ఖమానో అనుగ్గణ్హమానో అనుకమ్పమానోతి – అనుసాస బ్రహ్మే కరుణాయమానో.

వివేకధమ్మం యమహం విజఞ్ఞన్తి వివేకధమ్మం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. **యమహం విజఞ్ఞ**న్తి యమహం జానేయ్యం ఆజానేయ్యం విజానేయ్యం పటివిజానేయ్యం పటివిజ్ఝేయ్యం అధిగచ్ఛేయ్యం ఫస్సేయ్యం సచ్ఛికరేయ్యన్తి – వివేకధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం.

యథాహం ఆకాసోవ అబ్యాపజ్జమానోతి యథా ఆకాసో న పజ్జతి న గణ్హతి [నత్థి… స్యా॰ … పోత్థకే] న బజ్ఝతి న పలిబజ్ఝతి, ఏవం అపజ్జమానో అగణ్హమానో అబజ్ఝమానో అపలిబజ్ఝమానోతి – ఏవమ్పి ఆకాసోవ అబ్యాపజ్జమానో. యథా ఆకాసో న రజ్జతి లాఖాయ వా హలిద్దియా [హలిద్దేన (స్యా॰)] వా నీలియా [నీలేన (స్యా॰)] వా మఞ్జేట్ఠాయ వా ఏవం అరజ్జమానో అదుస్సమానో అముయ్హమానో అకిలిస్సమానోతి [అకిలియమానో (స్యా॰)] – ఏవమ్పి ఆకాసోవ అబ్యాపజ్జమానో. యథా ఆకాసో న కుప్పతి న బ్యాపజ్జతి న పతిలీయతి [పతిట్ఠియతి (క॰)] న పటిహఞ్ఞతి, ఏవం అకుప్పమానో అబ్యాపజ్జమానో అప్పతిలీయమానో అప్పటిహఞ్ఞమానో అప్పటిహతమానోతి – ఏవమ్పి ఆకాసోవ అబ్యాపజ్జమానో.

ఇధేవ సన్తో అసితో చరేయ్యన్తి. **ఇధేవ సన్తో**తి ఇధేవ సన్తో ఇధేవ సమానో ఇధేవ నిసిన్నో సమానో ఇమస్మింయేవ ఆసనే నిసిన్నో సమానో ఇమిస్సాయేవ పరిసాయ నిసిన్నో సమానోతి, ఏవమ్పి – ఇధేవ సన్తో. అథ వా, ఇధేవ సన్తో ఉపసన్తో వూపసన్తో నిబ్బుతో పటిప్పస్సద్ధోతి, ఏవమ్పి – ఇధేవ సన్తో. **అసితో**తి ద్వే నిస్సయా – తణ్హానిస్సయో చ దిట్ఠినిస్సయో చ… పే॰… అయం తణ్హానిస్సయో…పే॰… అయం దిట్ఠినిస్సయో… తణ్హానిస్సయం పహాయ దిట్ఠినిస్సయం పటినిస్సజ్జిత్వా చక్ఖుం అనిస్సితో, సోతం అనిస్సితో, ఘానం అనిస్సితో, జివ్హం అనిస్సితో, కాయం అనిస్సితో, మనం అనిస్సితో, రూపే… సద్దే… గన్ధే … రసే… ఫోట్ఠబ్బే… ధమ్మే… కులం… గణం… ఆవాసం… లాభం… యసం… పసంసం… సుఖం… చీవరం…

పిణ్డపాతం... సేనాసనం... గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం... కామధాతుం... రూపధాతుం... అరూపధాతుం... కామభవం... రూపభవం... అరూపభవం... సఞ్ఞాభవం... అసఞ్ఞాభవం... నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాభవం... ఏకవోకారభవం... చతువోకారభవం... పఞ్చవోకారభవం... అతీతం... అనాగతం... పచ్చుప్పన్నం... దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బే [దిట్ఠం, సుతం, ముతం, విఞ్ఞాతం, సబ్బే. మహాని॰ ౪౬ పస్సితబ్బం] ధమ్మే అసితో అనిస్సితో అనల్లీనో అనుపగతో అనజ్ఝోసితో అనధిముత్తో నిక్ఖన్తో నిస్సటో [నిస్సట్ఠో (స్యా॰)] విప్పముత్తో విసంయుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా. **చరేయ్యన్తి** చరేయ్యం విహరేయ్యం ఇరియేయ్యం వత్తేయ్యం యపేయ్యం యాపేయ్యన్తి – ఇధేవ సన్తో అసితో చరేయ్యం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"అనుసాస బ్రహ్మే కరుణాయమానో, వివేకధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం;

యథాహం ఆకాసోవ అబ్యాపజ్జమానో, ఇధేవ సన్తో అసితో చరేయ్య"న్తి.

౩౮. **కిత్తయిస్సామి తే సన్తిం, [ధోతకాతి భగవా]**

దిట్ఠే ధమ్మే అనీతిహం;

యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తికం.

కిత్తయిస్సామి తే సన్తిన్తి రాగస్స సన్తిం, దోసస్స సన్తిం, మోహస్స సన్తిం, కోధస్స సన్తిం, ఉపనాహస్స...పే॰... మక్ఖస్స... పళాసస్స... ఇస్సాయ... మచ్ఛరియస్స... మాయాయ... సాఠేయ్యస్స... థమ్భస్స... సారమ్భస్స... మానస్స... అతిమానస్స... మదస్స... పమాదస్స... సబ్బకిలేసానం... సబ్బదుచ్చరితానం... సబ్బదరథానం... సబ్బపరిళాహానం... సబ్బసన్తాపానం... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారానం సన్తిం ఉపసన్తిం వూపసన్తిం నిబ్బుతిం పటిప్పస్సద్ధిం కిత్తయిస్సామి పకిత్తయిస్సామి ఆచిక్ఖిస్సామి దేసేస్సామి పఞ్ఞపేస్సామి పట్ఠపేస్సామి వివరిస్సామి విభజిస్సామి ఉత్తానీకరిస్సామి పకాసిస్సామీతి – కిత్తయిస్సామి తే సన్తిం.

ధోతకాతి భగవాతి. ధోతకాతి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే॰... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – ధోతకాతి భగవా.

దిట్ఠే ధమ్మే అనీతిహన్తి. దిట్ఠే ధమ్మేతి దిట్ఠే ధమ్మే ఞాతే ధమ్మే తులితే ధమ్మే తీరితే ధమ్మే విభూతే ధమ్మే విభావితే ధమ్మే సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చాతి...పే॰... యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మన్తి దిట్ఠే ధమ్మే ఞాతే ధమ్మే తులితే ధమ్మే తీరితే ధమ్మే విభావితే ధమ్మే విభూతే ధమ్మేతి, ఏవమ్పి – దిట్ఠే ధమ్మే...పే॰.... అథ వా, దుక్ఖే దిట్ఠే దుక్ఖం కథయిస్సామి, సముదయే దిట్ఠే సముదయం కథయిస్సామి, మగ్గే దిట్ఠే మగ్గం కథయిస్సామి, నిరోధే దిట్ఠే నిరోధం కథయిస్సామీతి, ఏవమ్పి – దిట్ఠే ధమ్మే...పే॰.... అథ వా, సన్దిట్ఠికం అకాలికం ఏహిపస్సికం ఓపనేయ్యికం [ఓపనయికం (స్యా॰ క॰)] పచ్చత్తం వేదితబ్బం విఞ్ఞూహీతి, ఏవమ్పి – దిట్ఠే ధమ్మే. **అనీతిహన్తి** న ఇతిహీతిహం న ఇతికిరాయ న పరమ్పరాయ న పిటకసమ్పదాయ న తక్కహేతు న నయహేతు న ఆకారపరివితక్కేన న దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియా సామం సయమభిఞ్ఞాతం అత్తపచ్చక్ఖధమ్మం, తం కథయిస్సామీతి – దిట్ఠే ధమ్మే అనీతిహం.

యం విదిత్వా సతో చరన్తి యం విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా; "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా; "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి…పే॰… "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి…పే॰… "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా . **సతోతి** చతూహి కారణేహి సతో – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో…పే॰… సో వుచ్చతి సతో. **చర**న్తి చరన్తో విహరన్తో ఇరియన్తో వత్తేన్తో పాలేన్తో యపేన్తో యాపేన్తోతి – యం విదిత్వా సతో చరం .

తరే లోకే విసత్తికన్తి విసత్తికా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే॰… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **విసత్తికాతి** కేనట్ఠేన విసత్తికా…పే॰… విసటా విత్థతాతి విసత్తికా. **లోకేతి** అపాయలోకే…పే॰… ఆయతనలోకే. **తరే లోకే విసత్తిక**న్తి లోకే వేసా విసత్తికా, లోకే వేతం విసత్తికం సతో తరేయ్య ఉత్తరేయ్య పతరేయ్య సమతిక్కమేయ్య వీతివత్తేయ్యాతి – తరే లోకే విసత్తికం. తేనాహ భగవా –

"కిత్తయిస్సామి తే సన్తిం, [ధోతకాతి భగవా]
దిట్ఠే ధమ్మే అనీతిహం;
యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తిక"న్తి.

౩౬. **తఞ్చాహం అభినన్దామి, మహేసి సన్తిముత్తమం;**
యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తికం.

తఞ్చాహం అభినన్దామీతి. తన్తి తుయ్హం వచనం బ్యప్పథం దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం నన్దామి అభినన్దామి మోదామి అనుమోదామి ఇచ్ఛామి సాదియామి పత్థయామి పిహయామి అభిజప్పామీతి – తఞ్చాహం అభినన్దామి.

మహేసిసన్తిముత్తమన్తి. **మహేసీ**తి కిం మహేసి భగవా? మహన్తం సీలక్ఖన్ధం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి, మహన్తం సమాధిక్ఖన్ధం…పే॰… కహం నరాసభోతి మహేసి. **సన్తిముత్తమ**న్తి సన్తి వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. **ఉత్తమ**న్తి అగ్గం సేట్ఠం విసేట్ఠం పామోక్ఖం ఉత్తమం పవరన్తి – మహేసి సన్తిముత్తమం.

యం విదిత్వా సతో చరన్తి యం విదితం కత్వా…పే॰… "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా; "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి… "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి…పే॰… "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. **సతోతి** చతూహి కారణేహి సతో – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో…పే॰… సో వుచ్చతి సతో. **చర**న్తి చరన్తో…పే॰… యాపేన్తోతి – యం విదిత్వా సతో చరం.

తరే లోకే విసత్తికన్తి. విసత్తికా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే॰… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **విసత్తికాతి** కేనట్ఠేన విసత్తికా…పే॰… విసటా విత్థతాతి విసత్తికా. **లోకేతి** అపాయలోకే…పే॰… ఆయతనలోకే. **తరే లోకే విసత్తికన్తి** లోకే వేసా విసత్తికా, లోకే వేతం విసత్తికం సతో తరేయ్యం ఉత్తరేయ్యం…పే॰… వీతివత్తేయ్యన్తి – తరే లోకే విసత్తికం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“తఞ్చాహం అభినన్దామి, మహేసి సన్తిముత్తమం;
యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తిక”న్తి.

౩౭. **యం కిఞ్చి సమ్పజానాసి, [ధోతకాతి భగవా]**
ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే;
ఏతం విదిత్వా సఙ్గోతి లోకే, భవాభవాయ మాకాసి తణ్హం.

యం కిఞ్చి సమ్పజానాసీతి యం కిఞ్చి సమ్పజానాసి ఆజానాసి పటివిజానాసి పటివిజ్ఝసీతి – యం కిఞ్చి సమ్పజానాసి. **ధోతకాతి భగవాతి. ధోతకాతి** భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం…పే॰… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – ధోతకాతి భగవా.

ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి. ఉద్ధన్తి అనాగతం; **అధోతి** అతీతం; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** పచ్చుప్పన్నం. **ఉద్ధన్తి** దేవలోకో; **అధోతి** అపాయలోకో; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** మనుస్సలోకో. అథ వా, **ఉద్ధన్తి** కుసలా ధమ్మా; **అధోతి** అకుసలా ధమ్మా; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** అబ్యాకతా ధమ్మా. **ఉద్ధన్తి** అరూపధాతు; **అధోతి** కామధాతు; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** రూపధాతు. **ఉద్ధన్తి** సుఖా వేదనా; **అధోతి** దుక్ఖా వేదనా; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** అదుక్ఖమసుఖా వేదనా. **ఉద్ధన్తి** ఉద్ధం పాదతలా; **అధోతి** అధో కేసమత్థకా; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి** వేమజ్ఝేతి – ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే.

ఏతం విదిత్వా సఙ్గోతి లోకేతి సఙ్గో ఏసో లగ్గనం ఏతం బన్ధనం ఏతం పలిబోధో ఏసోతి ఞత్వా జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – ఏతం విదిత్వా సఙ్గోతి లోకే.

భవాభవాయ మాకాసి తణ్హన్తి. తణ్హాతి రూపతణ్హా సద్దతణ్హా…పే॰… ధమ్మతణ్హా. **భవాభవాయాతి** భవాభవాయ కమ్మభవాయ పునబ్భవాయ కామభవాయ, కమ్మభవాయ కామభవాయ పునబ్భవాయ రూపభవాయ, కమ్మభవాయ రూపభవాయ పునబ్భవాయ అరూపభవాయ, కమ్మభవాయ అరూపభవాయ పునబ్భవాయ పునప్పునబ్భవాయ, పునప్పునగతియా పునప్పునఉపపత్తియా పునప్పునపటిసన్ధియా పునప్పునఅత్తభావాభినిబ్బత్తియా తణ్హం మాకాసి మా జనేసి మా సఞ్జనేసి మా నిబ్బత్తేసి మాభినిబ్బత్తేసి, పజహ వినోదేహి బ్యన్తీకరోహి అనభావం గమేహీతి – భవాభవాయ మాకాసి తణ్హన్తి. తేనాహ భగవా –

“యం కిఞ్చి సమ్పజానాసి, [ధోతకాతి భగవా]
ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే;
ఏతం విదిత్వా సఙ్గోతి లోకే, భవాభవాయ మాకాసి తణ్హ”న్తి.

సహ గాథాపరియోసానా...పే.... సత్థా మే, భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీతి.

ధోతకమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో పఞ్చమో.

౬. ఉపసీవమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౩౮. **ఏకో అహం సక్క మహన్తమోఘం, [ఇచ్చాయస్మా ఉపసీవో]**
అనిస్సితో నో విసహామి తారితుం;
ఆరమ్మణం [ఆరమణం (క.)] **బ్రూహి సమన్తచక్ఖు, యం నిస్సితో ఓఘమిమం తరేయ్యం.**

ఏకో అహం సక్క మహన్తమోఘన్తి. ఏకోతి పుగ్గలో వా మే దుతియో నత్థి, ధమ్మో వా మే దుతియో నత్థి, యం వా పుగ్గలం నిస్సాయ ధమ్మం వా నిస్సాయ మహన్తం కామోఘం భవోఘం దిట్ఠోఘం అవిజ్జోఘం తరేయ్యం ఉత్తరేయ్యం పతరేయ్యం సమతిక్కమేయ్యం వీతివత్తేయ్యన్తి. **సక్కాతి** సక్కో. భగవా సక్యకులా పబ్బజితోతిపి సక్కో. అథ వా, అడ్ఢో మహద్ధనో ధనవాతిపి సక్కో. తస్సిమాని ధనాని, సేయ్యథిదం – సద్ధాధనం సీలధనం హిరిధనం ఓత్తప్పధనం సుతధనం చాగధనం పఞ్ఞాధనం సతిపట్ఠానధనం...పే.... నిబ్బానధనం. ఇమేహి అనేకేహి ధనరతనేహి అడ్ఢో మహద్ధనో ధనవాతిపి సక్కో. అథ వా, సక్కో పహు విసవీ అలమత్తో సూరో వీరో విక్కన్తో అభీరూ అఛమ్భీ అనుత్రాసీ అపలాయీ పహీనభయభేరవో విగతలోమహంసోతిపి సక్కోతి – ఏకో అహం సక్క మహన్తమోఘం.

ఇచ్చాయస్మా ఉపసీవోతి. ఇచ్చాతి పదసన్ధి...పే.... **ఆయస్మాతి** పియవచనం...పే.... **ఉపసీవోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం...పే.... అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా ఉపసీవో.

అనిస్సితో నో విసహామి తారితున్తి. అనిస్సితోతి పుగ్గలం వా అనిస్సితో ధమ్మం వా అనిస్సితో నో విసహామి న ఉస్సహామి న సక్కోమి న పటిబలో మహన్తం కామోఘం భవోఘం దిట్ఠోఘం అవిజ్జోఘం తరితుం ఉత్తరితుం పతరితుం సమతిక్కమితుం వీతివత్తితున్తి – అనిస్సితో నో విసహామి తారితుం.

ఆరమ్మణం బ్రూహి సమన్తచక్ఖూతి ఆరమ్మణం ఆలమ్బణం నిస్సయం ఉపనిస్సయం బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహి. **సమన్తచక్ఖూతి** సమన్తచక్ఖు వుచ్చతి సబ్బఞ్ఞుతఞాణం. భగవా తేన సబ్బఞ్ఞుతఞాణేన ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో.

న తస్స అదిట్ఠమిధత్థి కిఞ్చి, అథో అవిఞ్ఞాతమజానితబ్బం;
సబ్బం అభిఞ్ఞాసి యదత్థి నేయ్యం, తథాగతో తేన సమన్తచక్ఖూతి.

ఆరమ్మణం బ్రూహి సమన్తచక్ఖు.

యం నిస్సితో ఓఘమిమం తరేయ్యన్తి. యం నిస్సితోతి యం పుగ్గలం వా నిస్సితో ధమ్మం వా నిస్సితో మహన్తం కామోఘం భవోఘం దిట్ఠోఘం అవిజ్జోఘం తరేయ్యం ఉత్తరేయ్యం పతరేయ్యం సమతిక్కమేయ్యం వీతివత్తేయ్యన్తి – యం

నిస్సితో ఓఘమిమం తరేయ్యం . తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"ఏకో అహం సక్క మహన్తమోఘం, [ఇచ్చాయస్మా ఉపసీవో]
అనిస్సితో నో విసహామి తారితుం;
ఆరమ్మణం బ్రూహి సమన్తచక్ఖు, యం నిస్సితో ఓఘమిమం తరేయ్య"న్తి.

౩౯. **ఆకిఞ్చఞ్ఞం పేక్ఖమానో సతిమా, [ఉపసీవాతి భగవా]**
నత్థీతి నిస్సాయ తరస్సు ఓఘం;
కామే పహాయ విరతో కథాహి, తణ్హక్ఖయం నత్తమహాభిపస్స [రత్తమహాభిపస్స (స్యా.) పస్స అభిధానగన్థే అబ్యయవగ్గే] .

ఆకిఞ్చఞ్ఞం పేక్ఖమానో సతిమాతి సో బ్రాహ్మణో పకతియా ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం లాభీయేవ నిస్సయం న జానాతి – "అయం మే నిస్సయో"తి. తస్స భగవా నిస్సయఞ్చ ఆచిక్ఖతి ఉత్తరిఞ్చ నియ్యానపథం. ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం సతో సమాపజ్జిత్వా తతో వుట్ఠహిత్వా తత్థ జాతే చిత్తచేతసికే ధమ్మే అనిచ్చతో పేక్ఖమానో, దుక్ఖతో...పే.... రోగతో... గణ్డతో... సల్లతో... అఘతో... ఆబాధతో... పరతో... పలోకతో... ఈతితో... ఉపద్దవతో... భయతో... ఉపసగ్గతో... చలతో... పభఙ్గతో... అద్ధువతో... అతాణతో... అలేణతో... అసరణతో... అసరణీభూతతో... రిత్తతో... తుచ్ఛతో... సుఞ్ఞతో... అనత్తతో... ఆదీనవతో... విపరిణామధమ్మతో... అసారకతో... అఘమూలతో... భవతో... విభవతో... సాసవతో... సఙ్ఖతతో... మారామిసతో... జాతిధమ్మతో... జరాధమ్మతో... బ్యాధిధమ్మతో... మరణధమ్మతో... సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసధమ్మతో ... సముదయధమ్మతో... అత్థఙ్గమతో... అస్సాదతో... ఆదీనవతో... నిస్సరణతో పేక్ఖమానో దక్ఖమానో ఓలోకయమానో నిజ్ఝాయమానో ఉపపరిక్ఖమానో.

సతిమాతి యా సతి అనుస్సతి పటిస్సతి...పే.... సమ్మాసతి – అయం వుచ్చతి సతి. ఇమాయ సతియా ఉపేతో హోతి...పే.... సమన్నాగతో, సో వుచ్చతి సతిమాతి – ఆకిఞ్చఞ్ఞం పేక్ఖమానో సతిమా.

ఉపసీవాతి భగవాతి. ఉపసీవాతి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – ఉపసీవాతి భగవా.

నత్థీతి నిస్సాయ తరస్సు ఓఘన్తి నత్థి కిఞ్చీతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తి. కింకారణా నత్థి కిఞ్చీతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తి? విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసమాపత్తిం సతో సమాపజ్జిత్వా తతో వుట్ఠహిత్వా తఞ్ఞేవ విఞ్ఞాణం అభావేతి, విభావేతి, అన్తరధాపేతి, నత్థి కిఞ్చీతి పస్సతి. తంకారణా నత్థి కిఞ్చీతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం నిస్సాయ ఉపనిస్సాయ ఆలమ్బణం కరిత్వా కామోఘం భవోఘం దిట్ఠోఘం అవిజ్జోఘం తరస్సు ఉత్తరస్సు పతరస్సు సమతిక్కమస్సు వీతివత్తస్సూతి – నత్థీతి నిస్సాయ తరస్సు ఓఘం.

కామే పహాయ విరతో కథాహీతి. కామాతి ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా ...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. **కామే పహాయాతి** వత్థుకామే పరిజానిత్వా కిలేసకామే పహాయ పజహిత్వా

వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – కామే పహాయ. **విరతో కథాహీతి** కథంకథా వుచ్చతి విచికిచ్ఛా. దుక్ఖే కఙ్ఖా...పే॰... ఛమ్భితత్తం చిత్తస్స మనోవిలేఖో కథంకథాయ ఆరతో విరతో పటివిరతో నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతీతి – ఏవమ్పి విరతో కథాహి...పే॰... అథ వా, ద్వత్తింసాయ తిరచ్ఛానకథాయ ఆరతో విరతో పటివిరతో నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతీతి ఏవమ్పి విరతో కథాహీతి – కామే పహాయ విరతో కథాహి.

తణ్హక్ఖయం నత్తమహాభిపస్సాతి. తణ్హాతి రూపతణ్హా...పే॰... ధమ్మతణ్హా. **నత్తం** వుచ్చతి రత్తి. **అహోతి** దివసో. రత్తిఞ్చ దివా చ తణ్హక్ఖయం రాగక్ఖయం దోసక్ఖయం మోహక్ఖయం గతిక్ఖయం ఉపపత్తిక్ఖయం పటిసన్ధిక్ఖయం భవక్ఖయం సంసారక్ఖయం వట్టక్ఖయం పస్స అభిపస్స దక్ఖ ఓలోకయ నిజ్ఝాయ ఉపపరిక్ఖాతి – తణ్హక్ఖయం నత్తమహాభిపస్స. తేనాహ భగవా –

> "ఆకిఞ్చఞ్ఞం పేక్ఖమానో సతిమా, [ఉపసీవాతి భగవా]
> నత్థీతి నిస్సాయ తరస్సు ఓఘం;
> కామే పహాయ విరతో కథాహి, తణ్హక్ఖయం నత్తమహాభిపస్సా"తి.

౪౦. సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగో, [ఇచ్చాయస్మా ఉపసీవో]
ఆకిఞ్చఞ్ఞం నిస్సితో హిత్వా మఞ్ఞం;
సఞ్ఞావిమోక్ఖే పరమేధిముత్తో, తిట్ఠే ను సో తత్థ అనానుయాయీ.

సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగోతి. సబ్బేసూతి సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అసేసం నిస్సేసం పరియాదియనవచనమేతం సబ్బేసూతి. **కామేసూతి కామాతి** ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ...పే॰... ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా...పే॰... ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగోతి. సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగో విగతరాగో చత్తరాగో వన్తరాగో ముత్తరాగో పహీనరాగో పటినిస్సట్ఠరాగో విక్ఖమ్భనతోతి – సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగో.

ఇచ్చాయస్మా ఉపసీవోతి. ఇచ్చాతి పదసన్ధి...పే॰.... **ఆయస్మాతి** పియవచనం...పే॰.... **ఉపసీవోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం...పే॰... అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా ఉపసీవో.

ఆకిఞ్చఞ్ఞం నిస్సితో హిత్వా మఞ్ఞన్తి. హేట్ఠిమా ఛ సమాపత్తియో హిత్వా చజిత్వా పరిచ్చజిత్వా అతిక్కమిత్వా సమతిక్కమిత్వా వీతివత్తిత్వా ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం నిస్సితో అల్లీనో ఉపగతో సముపగతో అజ్ఝోసితో అధిముత్తోతి – ఆకిఞ్చఞ్ఞం నిస్సితో హిత్వా మఞ్ఞం.

సఞ్ఞావిమోక్ఖే పరమేధిముత్తోతి సఞ్ఞావిమోక్ఖా వుచ్చన్తి సత్త సఞ్ఞాసమాపత్తియో. తాసం సఞ్ఞాసమాపత్తీనం ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తివిమోక్ఖో [విమోక్ఖా (క॰) ఏవమఞ్ఞేసు పదేసు బహువచనేన] అగ్గో చ సేట్ఠో చ విసేట్ఠో చ పామోక్ఖో చ ఉత్తమో చ పవరో చ, పరమే అగ్గే సేట్ఠే విసేట్ఠే పామోక్ఖే ఉత్తమే పవరే అధిముత్తివిమోక్ఖేన అధిముత్తో

తత్రాధిముత్తో తదధిముత్తో తచ్చరితో తబ్బహులో తగ్గరుకో తన్నిన్నో తప్పోణో తప్పబ్భారో తదధిముత్తో తదధిపతేయ్యోతి – సఞ్ఞావిమోక్ఖే పరమేధిముత్తో.

తిట్ఠే ను సో తత్థ అనానుయాయీతి. తిట్ఠే నూతి సంసయపుచ్ఛా విమతిపుచ్ఛా ద్వేళ్హకపుచ్ఛా అనేకంసపుచ్ఛా , "ఏవం ను ఖో, నను ఖో, కిం ను ఖో, కథం ను ఖో"తి – తిట్ఠే ను. **తత్థాతి** ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనే. **అనానుయాయీతి** అనానుయాయీ అవిచ్చమానో [అవేధమానో (స్యా.)] అవిగచ్ఛమానో అనన్తరధాయమానో అపరిహాయమానో…పే.… అథ వా, అరజ్జమానో అదుస్సమానో అముయ్హమానో అకిలిస్సమానోతి – తిట్ఠే ను సో తత్థ అనానుయాయీ. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

> "సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగో, [ఇచ్చాయస్మా ఉపసీవో]
> ఆకిఞ్చఞ్ఞం నిస్సితో హిత్వా మఞ్ఞం;
> సఞ్ఞావిమోక్ఖే పరమేధిముత్తో, తిట్ఠే ను సో తత్థ అనానుయాయీ"తి.

> ౪౧. **సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగో, [ఉపసీవాతి భగవా]**
> **ఆకిఞ్చఞ్ఞం నిస్సితో హిత్వా మఞ్ఞం;**
> **సఞ్ఞావిమోక్ఖే పరమేధిముత్తో, తిట్ఠేయ్య సో తత్థ అనానుయాయీ.**

సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగోతి. సబ్బేసూతి సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అసేసం నిస్సేసం పరియాదియనవచనమేతం సబ్బేసూతి. **కామేసూతి కామాతి** ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ…పే.… ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా…పే.… ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. **సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగోతి** సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగో…పే.… పటినిస్సట్ఠరాగో విక్ఖమ్భనతోతి – సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగో.

ఉపసీవాతి భగవాతి. ఉపసీవాతి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం…పే.… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – ఉపసీవాతి భగవా.

ఆకిఞ్చఞ్ఞం నిస్సితో హిత్వా మఞ్ఞన్తి. హేట్ఠిమా ఛ సమాపత్తియో హిత్వా చజిత్వా పరిచ్చజిత్వా అతిక్కమిత్వా సమతిక్కమిత్వా వీతివత్తిత్వా ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం నిస్సితో అల్లీనో ఉపగతో సముపగతో అజ్ఝోసితో అధిముత్తోతి – ఆకిఞ్చఞ్ఞం నిస్సితో హిత్వా మఞ్ఞం.

సఞ్ఞావిమోక్ఖే పరమేధిముత్తోతి సఞ్ఞావిమోక్ఖా వుచ్చన్తి సత్త సఞ్ఞాసమాపత్తియో. తాసం సఞ్ఞాసమాపత్తీనం ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తివిమోక్ఖో అగ్గో చ సేట్ఠో చ విసేట్ఠో చ పామోక్ఖో చ ఉత్తమో చ పవరో చ, పరమే అగ్గే సేట్ఠే విసేట్ఠే పామోక్ఖే ఉత్తమే పవరే అధిముత్తివిమోక్ఖేన అధిముత్తో తత్రాధిముత్తో తదధిముత్తో…పే.… తదధిపతేయ్యోతి – సఞ్ఞావిమోక్ఖే పరమేధిముత్తో.

తిట్ఠేయ్య సో తత్థ అనానుయాయీతి. తిట్ఠేయ్యాతి తిట్ఠేయ్య సట్ఠికప్పసహస్సాని. **తత్థాతి** ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనే. **అనానుయాయీతి** అనానుయాయీ అవిచ్చమానో అవిగచ్ఛమానో అనన్తరధాయమానో అపరిహాయమానో. అథ వా,

అరజ్జమానో అదుస్సమానో అముయ్హమానో అకిలిస్సమానోతి – తిట్ఠేయ్య సో తత్థ అనానుయాయీ. తేనాహ భగవా –

"సబ్బేసు కామేసు యో వీతరాగో, [ఉపసీవాతి భగవా]

ఆకిఞ్చఞ్ఞం నిస్సితో హిత్వా మఞ్ఞం;

సఞ్ఞావిమోక్ఖే పరమేధిముత్తో, తిట్ఠేయ్య సో తత్థ అనానుయాయీ"తి.

౪౨. తిట్ఠే చే సో తత్థ అనానుయాయీ, పూగమ్పి వస్సాని [వస్సానం (స్యా. క.)] **సమన్తచక్ఖు;**

తత్థేవ సో సీతిసియా విముత్తో, చవేథ విఞ్ఞాణం తథావిధస్స.

తిట్ఠే చే సో తత్థ అనానుయాయీతి సచే సో తిట్ఠేయ్య సట్ఠికప్పసహస్సాని. **తత్థాతి** ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనే. **అనానుయాయీతి** అనానుయాయీ అవిచ్చమానో అవిగచ్ఛమానో అనన్తరధాయమానో అపరిహాయమానో. అథ వా, అరజ్జమానో అదుస్సమానో అముయ్హమానో అకిలిస్సమానోతి – తిట్ఠే చే సో తత్థ అనానుయాయీ.

పూగమ్పి వస్సాని సమన్తచక్ఖూతి. పూగమ్పి వస్సానీతి పూగమ్పి వస్సాని బహూని వస్సాని [బహున్నం వస్సానం (స్యా.)] బహూని వస్ససతాని బహూని వస్ససహస్సాని బహూని వస్ససతసహస్సాని బహూని కప్పాని బహూని కప్పసతాని బహూని కప్పసహస్సాని బహూని కప్పసతసహస్సాని. **సమన్తచక్ఖూతి** సమన్తచక్ఖు వుచ్చతి సబ్బఞ్ఞుతఞాణం...పే.... తథాగతో తేన సమన్తచక్ఖూతి – పూగమ్పి వస్సాని సమన్తచక్ఖు.

తత్థేవ సో సీతిసియా విముత్తో, చవేథ విఞ్ఞాణం తథావిధస్సాతి తత్థేవ సో సీతిభావమనుప్పత్తో నిచ్చో ధువో సస్సతో అవిపరిణామధమ్మో సస్సతిసమం తథేవ తిట్ఠేయ్య. అథ వా, తస్స విఞ్ఞాణం చవేయ్య ఉచ్ఛిజ్జేయ్య నస్సేయ్య వినస్సేయ్య న భవేయ్యాతి పునబ్భవపటిసన్ధివిఞ్ఞాణం నిబ్బత్తేయ్య కామధాతుయా వా రూపధాతుయా వా అరూపధాతుయా వాతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సమాపన్నస్స సస్సతఞ్చ ఉచ్ఛేదఞ్చ పుచ్ఛతి. ఉదాహు తత్థేవ అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయేయ్య . అథ వా, తస్స విఞ్ఞాణం చవేయ్య పున పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం నిబ్బత్తేయ్య కామధాతుయా వా రూపధాతుయా వా అరూపధాతుయా వాతి, ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం ఉపపన్నస్స పరినిబ్బానఞ్చ పటిసన్ధిఞ్చ పుచ్ఛతి. **తథావిధస్సాతి** తథావిధస్స తాదిసస్స తస్సణ్ఠితస్స తప్పకారస్స తప్పటిభాగస్స ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం ఉపపన్నస్సాతి – తత్థేవ సో సీతిసియా విముత్తో, చవేథ విఞ్ఞాణం తథావిధస్స. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"తిట్ఠే చే సో తత్థ అనానుయాయీ, పూగమ్పి వస్సాని సమన్తచక్ఖు;

తత్థేవ సో సీతిసియా విముత్తో, చవేథ విఞ్ఞాణం తథావిధస్సా"తి.

౪౩. అచ్చి యథా వాతవేగేన ఖిత్తా, [ఉపసీవాతి భగవా]

అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖం;

ఏవం మునీ నామకాయా విముత్తో, అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖం.

అచ్చి యథా వాతవేగేన ఖిత్తాతి అచ్చి వుచ్చతి జాలసిఖా. **వాతాతి** పురత్థిమా వాతా పచ్ఛిమా వాతా ఉత్తరా వాతా దక్ఖిణా వాతా సరజా వాతా అరజా వాతా సీతా వాతా ఉణ్హా వాతా పరిత్తా వాతా అధిమత్తా వాతా [కాళవాతా (క.)]

వేరమ్భవాతా పక్ఖవాతా సుపణ్ణవాతా తాలపణ్ణవాతా విధూపనవాతా. **వాతవేగేన ఖిత్తాతి** వాతవేగేన ఖిత్తా [ఖిత్తం (స్యా.) ఏవమఞ్ఞేసు పదేసు నిగ్గహీతన్తవసేన] ఉక్ఖిత్తా నున్నా పణున్నా ఖమ్భితా విక్ఖమ్భితాతి – అచ్చి యథా వాతవేగేన ఖిత్తా. **ఉపసీవాతి భగవాతి. ఉపసీవాతి** భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – ఉపసీవాతి భగవా.

అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖన్తి. అత్థం పలేతీతి అత్థం పలేతి, అత్థం గమేతి, అత్థం గచ్ఛతి నిరుజ్ఝతి వూపసమతి పటిప్పస్సమ్భతి. **న ఉపేతి సఙ్ఖన్తి** సఙ్ఖం [అముకం నామ దిసం గతోతి సఙ్ఖం (స్యా.)] న ఉపేతి, ఉద్దేసం న ఉపేతి, గణనం న ఉపేతి, పణ్ణత్తిం న ఉపేతి, "పురత్థిమం వా దిసం గతా, పచ్ఛిమం వా దిసం గతా, ఉత్తరం వా దిసం గతా, దక్ఖిణం వా దిసం గతా ఉద్ధం వా గతా, అధో వా గతా, తిరియం వా గతా, విదిసం వా గతా"తి, సో హేతు నత్థి, పచ్చయో నత్థి, కారణం నత్థి, యేన సఙ్ఖం గచ్ఛేయ్యాతి – అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖం.

ఏవం మునీ నామకాయా విముత్తోతి. ఏవన్తి ఓపమ్మసమ్పటిపాదనం. **మునీతి** మోనం వుచ్చతి ఞాణం ...పే.... సఙ్గజాలమతిచ్చ సో ముని. **నామకాయా విముత్తోతి** సో ముని పకతియా పుబ్బేవ రూపకాయా విముత్తో. తదఙ్గం సమతిక్కమా [తదఙ్గం సమతిక్కమ్మ (క.)] విక్ఖమ్భనప్పహానేన పహీనో. తస్స మునినో భవన్తం ఆగమ్మ చత్తారో అరియమగ్గా పటిలద్ధా హోన్తి. చతున్నం అరియమగ్గానం పటిలద్ధత్తా నామకాయో చ రూపకాయో చ పరిఞ్ఞాతా హోన్తి. నామకాయస్స చ రూపకాయస్స చ పరిఞ్ఞాతత్తా నామకాయా చ రూపకాయా చ ముత్తో విముత్తో సువిముత్తో అచ్చన్తఅనుపాదావిమోక్ఖేనాతి – ఏవం మునీ నామకాయా విముత్తో.

అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖన్తి. అత్థం పలేతీతి అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయతి. **న ఉపేతి సఙ్ఖన్తి** అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతో సఙ్ఖం న ఉపేతి, ఉద్దేసం న ఉపేతి, గణనం న ఉపేతి, పణ్ణత్తిం న ఉపేతి – ఖత్తియోతి వా బ్రాహ్మణోతి వా వేస్సోతి వా సుద్దోతి వా గహట్ఠోతి వా పబ్బజితోతి వా దేవోతి వా మనుస్సోతి వా రూపీతి వా అరూపీతి వా సఞ్ఞీతి వా అసఞ్ఞీతి వా నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీతి వా. సో హేతు నత్థి పచ్చయో నత్థి కారణం నత్థి యేన సఙ్ఖం గచ్ఛేయ్యాతి – అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖం. తేనాహ భగవా –

> "అచ్చి యథా వాతవేగేన ఖిత్తా, [ఉపసీవాతి భగవా]
> అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖం;
> ఏవం మునీ నామకాయా విముత్తో, అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖ"న్తి.

౪౪. **అత్థఙ్గతో సో ఉద వా సో నత్థి, ఉదాహు వే సస్సతియా అరోగో;**
తం మే మునీ సాధు వియాకరోహి, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో.

అత్థఙ్గతో సో ఉద వా సో నత్థీతి సో అత్థఙ్గతో ఉదాహు నత్థి సో నిరుద్ధో ఉచ్ఛిన్నో వినట్ఠోతి – అత్థఙ్గతో సో ఉద వా సో నత్థి.

ఉదాహు వే సస్సతియా అరోగోతి ఉదాహు నిచ్చో ధువో సస్సతో అవిపరిణామధమ్మో సస్సతిసమం తథేవ తిట్ఠేయ్యాతి – ఉదాహు వే సస్సతియా అరోగో.

తం మే మునీ సాధు వియాకరోహీతి. **త**న్తి యం పుచ్ఛామి యం యాచామి యం అజ్ఝేసామి యం పసాదేమి. **మునీ**తి మోనం వుచ్చతి ఞాణం…పే.… సఙ్గజాలమతిచ్చ సో ముని. **సాధు వియాకరోహీ**తి సాధు ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – తం మే మునీ సాధు వియాకరోహి.

తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మోతి తథా హి తే విదితో తులితో తీరితో విభూతో విభావితో ఏస ధమ్మోతి – తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"అత్థఙ్గతో సో ఉద వా సో నత్థి, ఉదాహు వే సస్సతియా అరోగో;
తం మే మునీ సాధు వియాకరోహి, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో"తి.

౯౫. **అత్థఙ్గతస్స న పమాణమత్థి, [ఉపసీవాతి భగవా]**
యేన నం వజ్జుం తం తస్స నత్థి;
సబ్బేసు ధమ్మేసు సమూహతేసు, సమూహతా వాదపథాపి సబ్బే.

అత్థఙ్గతస్స న పమాణమత్థీతి అత్థఙ్గతస్స అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతస్స రూపపమాణం నత్థి, వేదనాపమాణం నత్థి, సఞ్ఞాపమాణం నత్థి, సఙ్ఖారపమాణం నత్థి, విఞ్ఞాణపమాణం నత్థి, న అత్థి న సంవిజ్జతి నుపలబ్భతి పహీనం సముచ్ఛిన్నం వూపసన్తం పటిప్పస్సద్ధం అభబ్బుప్పత్తికం ఞాణగ్గినా దడ్ఢన్తి – అత్థఙ్గతస్స న పమాణమత్థి. **ఉపసీవాతి భగవాతి ఉపసీవా**తి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవా**తి గారవాధివచనమేతం…పే.… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – ఉపసీవాతి భగవా.

యేన నం వజ్జుం తం తస్స నత్థీతి యేన తం రాగేన [యేన రాగేన (స్యా. క.) మహాని. ౯౪] వదేయ్యుం, యేన దోసేన వదేయ్యుం, యేన మోహేన వదేయ్యుం, యేన మానేన వదేయ్యుం, యాయ దిట్ఠియా వదేయ్యుం, యేన ఉద్ధచ్చేన వదేయ్యుం, యాయ విచికిచ్ఛాయ వదేయ్యుం, యేహి అనుసయేహి వదేయ్యుం – రత్తోతి వా దుట్ఠోతి వా మూళ్హోతి వా వినిబద్ధోతి వా పరామట్ఠోతి వా విక్ఖేపగతోతి వా అనిట్ఠఙ్గతోతి [అనిట్ఠాగతోతి (క.)] వా థామగతోతి వా, తే అభిసఙ్ఖారా పహీనా. అభిసఙ్ఖారానం పహీనత్తా గతియా యేన తం వదేయ్యుం – నేరయికోతి వా తిరచ్ఛానయోనికోతి వా పేత్తివిసయికోతి వా మనుస్సోతి వా దేవోతి వా రూపీతి వా అరూపీతి వా సఞ్ఞీతి వా అసఞ్ఞీతి వా నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీతి వా, సో హేతు నత్థి పచ్చయో నత్థి కారణం నత్థి యేన వదేయ్యుం కథేయ్యుం భణేయ్యుం దీపేయ్యుం వోహరేయ్యున్తి – యేన నం వజ్జుం తం తస్స నత్థి.

సబ్బేసు ధమ్మేసు సమూహతేసూతి సబ్బేసు ధమ్మేసు సబ్బేసు ఖన్ధేసు సబ్బేసు ఆయతనేసు సబ్బాసు ధాతూసు సబ్బాసు గతీసు సబ్బాసు ఉపపత్తీసు సబ్బాసు పటిసన్ధీసు సబ్బేసు భవేసు సబ్బేసు సంసారేసు సబ్బేసు వట్టేసు

ఊహతేసు సమూహతేసు ఉద్ధతేసు సముద్ధతేసు ఉప్పాటితేసు సముప్పాటితేసు పహీనేసు సముచ్ఛిన్నేసు వూపసన్తేసు పటిప్పస్సద్ధేసు అభబ్బుప్పత్తికేసు ఞాణగ్గినా దడ్ఢేసూతి – సబ్బేసు ధమ్మేసు సమూహతేసు.

సమూహతా వాదపథాపి సబ్బేతి వాదపథా వుచ్చన్తి కిలేసా చ ఖన్ధా చ అభిసఙ్ఖారా చ. తస్స వాదా చ వాదపథా చ అధివచనాని చ అధివచనపథా చ నిరుత్తి చ నిరుత్తిపథా చ పఞ్ఞత్తి చ పఞ్ఞత్తిపథా చ ఊహతా సమూహతా ఉద్ధతా సముద్ధతా ఉప్పాటితా సముప్పాటితా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిప్పస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢాతి – సమూహతా వాదపథాపి సబ్బే. తేనాహ భగవా –

> “అత్థఙ్గతస్స న పమాణమత్థి, [ఉపసీవాతి భగవా]
> యేన నం వజ్జుం తం తస్స నత్థి;
> సబ్బేసు ధమ్మేసు సమూహతేసు, సమూహతా వాదపథాపి సబ్బే”తి.

సహ గాథాపరియోసానా యే తే బ్రాహ్మణేన సద్ధిం...పే.... పఞ్జలికో నమస్సమానో నిసిన్నో హోతి – సత్థా మే, భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీతి.

ఉపసీవమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో ఛట్ఠో.

౭. నన్దమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౪౬. **సన్తి లోకే మునయో, [ఇచ్చాయస్మా నన్దో]**
జనా వదన్తి తయిదం కథంసు;
ఞాణూపపన్నంముని నో వదన్తి, ఉదాహు వే జీవితేనూపపన్నం [జీవికేనూపపన్నం (స్యా.)] .

సన్తి లోకే మునయోతి. సన్తీతి సన్తి సంవిజ్జన్తి అత్థి ఉపలబ్భన్తి. **లోకేతి** అపాయలోకే...పే.... ఆయతనలోకే. **మునయోతి** మునినామకా ఆజీవకా నిగణ్ఠా జటిలా తాపసా . (దేవా లోకే మునయోతి సఞ్జానన్తి, న చ తే మునయో) [( ) ఏత్థన్తరే పాఠో నత్థి స్యా. పోత్థకే] తి. సన్తి లోకే మునయో. **ఇచ్చాయస్మా నన్దోతి. ఇచ్చాతి** పదసన్ధి...పే..... **ఆయస్మాతి** పియవచనం...పే..... **నన్దోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం...పే.... అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా నన్దో.

జనా వదన్తి తయిదం కథంసూతి. జనాతి ఖత్తియా చ బ్రాహ్మణా చ వేస్సా చ సుద్దా చ గహట్ఠా చ పబ్బజితా చ దేవా చ మనుస్సా చ. **వదన్తీతి** కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తి. **తయిదం కథంసూతి** సంసయపుచ్ఛా విమతిపుచ్ఛా ద్వేళ్హకపుచ్ఛా అనేకంసపుచ్ఛా “ఏవం ను ఖో, న ను ఖో, కిం ను ఖో, కథం ను ఖో”తి – జనా వదన్తి తయిదం కథంసు.

ఞాణూపపన్నం ముని నో వదన్తీతి . అట్ఠ సమాపత్తిఞాణేన వా పఞ్చాభిఞ్ఞాఞాణేన వా ఉపేతం సముపేతం ఉపాగతం సముపాగతం ఉపపన్నం సముపపన్నం సమన్నాగతం మునిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తీతి – ఞాణూపపన్నం ముని నో వదన్తి.

ఉదాహు వే జీవితేనూపపన్నన్తి ఉదాహు అనేకవివిధఅతిపరమదుక్కరకారికలూఖజీవితానుయోగేన ఉపేతం సముపేతం ఉపాగతం సముపాగతం ఉపపన్నం సముపపన్నం సమన్నాగతం మునిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తీతి – ఉదాహు వే జీవితేనూపపన్నం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"సన్తి లోకే మునయో, [ఇచ్చాయస్మా నన్దో]
జనా వదన్తి తయిదం కథంసు;
ఞాణూపపన్నం ముని నో వదన్తి, ఉదాహు వే జీవితేనూపపన్న"న్తి.

౮౨. **న దిట్ఠియా న సుతియా న ఞాణేన,**
మునీధ నన్ద కుసలా వదన్తి;
విసేనికత్వా [విసేనింకత్వా (క.) మహాని. ౬౮] **అనీఘా నిరాసా, చరన్తి యే తే మునయోతి బ్రూమి.**

న దిట్ఠియా న సుతియా న ఞాణేనాతి. న దిట్ఠియాతి న దిట్ఠసుద్ధియా. **న సుతియాతి** న సుతసుద్ధియా. **న ఞాణేనాతి** నపి అట్ఠసమాపత్తిఞాణేన నపి పఞ్చాభిఞ్ఞాఞాణేన నపి మిచ్ఛాఞాణేనాతి – న దిట్ఠియా న సుతియా న ఞాణేన.

మునీధ నన్ద కుసలా వదన్తీతి. కుసలాతి యే తే ఖన్ధకుసలా ధాతుకుసలా ఆయతనకుసలా పటిచ్చసముప్పాదకుసలా సతిపట్ఠానకుసలా సమ్మప్పధానకుసలా ఇద్ధిపాదకుసలా ఇన్ద్రియకుసలా బలకుసలా బోజ్ఝఙ్గకుసలా మగ్గకుసలా ఫలకుసలా నిబ్బానకుసలా దిట్ఠసుద్ధియా వా సుతసుద్ధియా వా అట్ఠసమాపత్తిఞాణేన వా పఞ్చాభిఞ్ఞాఞాణేన వా మిచ్ఛాఞాణేన వా దిట్ఠేన వా సుతేన వా ఉపేతం సముపేతం ఉపాగతం సముపాగతం ఉపపన్నం సముపపన్నం సమన్నాగతం మునిం న వదన్తి న కథేన్తి న భణన్తి న దీపయన్తి న వోహరన్తీతి – మునీధ నన్ద కుసలా వదన్తి.

విసేనికత్వా అనీఘా నిరాసా, చరన్తి యే తే మునయోతి బ్రూమీతి సేనా వుచ్చతి మారసేనా, కాయదుచ్చరితం మారసేనా, వచీదుచ్చరితం మారసేనా, మనోదుచ్చరితం మారసేనా, రాగో మారసేనా, దోసో మారసేనా, మోహో మారసేనా, కోధో…పే.… ఉపనాహో… మక్ఖో… పళాసో… ఇస్సా… మచ్ఛరియం… మాయా… సాఠేయ్యం… థమ్భో… సారమ్భో… మానో… అతిమానో… మదో… పమాదో… సబ్బే కిలేసా సబ్బే దుచ్చరితా సబ్బే దరథా సబ్బే పరిళాహా సబ్బే సన్తాపా సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా మారసేనా. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

"కామా తే పఠమా సేనా, దుతియా అరతి వుచ్చతి;
తతియా ఖుప్పిపాసా తే, చతుత్థీ తణ్హా పవుచ్చతి.

"పఞ్చమం థినమిద్ధం తే, ఛట్ఠా భీరూ పవుచ్చతి;
సత్తమీ విచికిచ్ఛా తే, మక్ఖో థమ్భో తే అట్ఠమో;
లాభో సిలోకో సక్కారో, మిచ్ఛాలద్ధో చ యో యసో.

"యో చత్తానం సముక్కంసే, పరే చ అవజానాతి;

ఏసా నముచి తే సేనా [ఏసా తే నముచి సేనా (స్యా. క.) సు. ని. ४४ా], కణ్హస్సాభిప్పహారినీ;
న నం అసూరో జినాతి, జేత్వా చ లభతే సుఖ”న్తి.

యతో చతూహి అరియమగ్గేహి సబ్బా చ మారసేనా సబ్బే చ పటిసేనికరా [విసేనింకత్వా (క.) మహాని. ౬౮] కిలేసా జితా చ పరాజితా చ భగ్గా విప్పలుగ్గా [విప్పలుగ్గతా (స్యా.) పస్స మహాని. ౨౮] పరమ్ముఖా, తేన వుచ్చన్తి విసేనికత్వా. **అనీఘాతి** రాగో నీఘో, దోసో నీఘో, మోహో నీఘో, కోధో నీఘో, ఉపనాహో నీఘో…పే.… సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా నీఘా. యేసం ఏతే నీఘా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిప్పస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా తే వుచ్చన్తి అనీఘా. **నిరాసాతి** ఆసా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే.… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. యేసం ఏసా ఆసా తణ్హా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిప్పస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా, తే వుచ్చన్తి నిరాసా అరహన్తో ఖీణాసవా. **విసేనికత్వా అనీఘా నిరాసా, చరన్తి యే తే మునయోతి బ్రూమీతి** యే తే విసేనికత్వావ అనీఘా చ నిరాసా చ చరన్తి విహరన్తి ఇరియన్తి వత్తేన్తి పాలేన్తి యపేన్తి యాపేన్తి, తే లోకే మునయోతి బ్రూమి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – విసేనికత్వా అనీఘా నిరాసా, చరన్తి యే తే మునయోతి బ్రూమి. తేనాహ భగవా –

“న దిట్ఠియా న సుతియా న ఞాణేన, మునీధ నన్ద కుసలా వదన్తి;
విసేనికత్వా అనీఘా నిరాసా, చరన్తి యే తే మునయోతి బ్రూమీ”తి.

४౮. **యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే, [ఇచ్చాయస్మా నన్దో]**
దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం;
సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం, అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం.

కచ్చిస్సు తే భగవా తత్థ యతా చరన్తా, అతారు జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస;
పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం.

యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసేతి. యే కేచీతి సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అసేసం నిస్సేసం పరియాదియనవచనమేతం – యే కేచీతి. **సమణాతి** యే కేచి ఇతో బహిద్ధా పబ్బజ్జూపగతా పరిబ్బాజకసమాపన్నా. **బ్రాహ్మణాతి** యే కేచి భోవాదికాతి – యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే. **ఇచ్చాయస్మా నన్దోతి. ఇచ్చాతి** పదసన్ధి…పే.… **ఆయస్మాతి** పియవచనం…పే.… **నన్దోతి**. తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం…పే.… అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా నన్దో.

దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిన్తి దిట్ఠేనపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తి ; సుతేనపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తి; దిట్ఠస్సుతేనపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తీతి – దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం.

సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిన్తి సీలేనపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తి; వతేనపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి

వోహరన్తి; సీలబ్బతేనాపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తీతి – సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం.

అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిన్తి అనేకవిధకోతూహలమఙ్గలేన [అనేకవిధవత్త కుతూహలమఙ్గలేన (స్యా.)] సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తీతి – అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం.

కచ్చిసు తే భగవా తత్థ యతా చరన్తాతి. కచ్చిస్సూతి సంసయపుచ్ఛా విమతిపుచ్ఛా ద్వేళ్హకపుచ్ఛా అనేకంసపుచ్ఛా, "ఏవం ను ఖో, న ను ఖో, కిం ను ఖో, కథం ను ఖో"తి – కచ్చిస్సు. **తేతి** దిట్ఠిగతికా. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం…పే.… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – కచ్చిస్సు తే భగవా. **తత్థ యతా చరన్తాతి. తత్థాతి** సకాయ దిట్ఠియా సకాయ ఖన్తియా సకాయ రుచియా సకాయ లద్ధియా. **యతాతి** యత్తా పటియత్తా [యతా పటియతా (స్యా.)] గుత్తా గోపితా రక్ఖితా సంవుతా. **చరన్తాతి** చరన్తా విహరన్తా ఇరియన్తా వత్తేన్తా పాలేన్తా యపేన్తా యాపేన్తాతి – కచ్చిస్సు తే భగవా తత్థ యతా చరన్తా.

అతారు జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిసాతి జాతిజరామరణం అతరింసు ఉత్తరింసు పతరింసు సమతిక్కమింసు వీతివత్తింసు. **మారిసాతి** పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం – మారిసాతి – అతారు జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస.

పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతన్తి. పుచ్ఛామి తన్తి పుచ్ఛామి తం యాచామి తం అజ్ఝేసామి తం, కథయస్సు మేతి పుచ్ఛామి తం. **భగవాతి**…పే.… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి. **బ్రూహి మేతన్తి** బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే, [ఇచ్చాయస్మా నన్దో]
దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం;
సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం, అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం.

"కచ్చిస్సు తే భగవా తత్థ యతా చరన్తా,
అతారు జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస;
పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేత"న్తి.

౪౯. **యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే, [నన్దాతి భగవా]**
దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం;
సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం, అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం;
కిఞ్చాపి తే తత్థ యతా చరన్తి, నాతరింసు జాతిజరన్తి బ్రూమి.

యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసేతి. యే కేచీతి సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అసేసం నిస్సేసం పరియాదియనవచనమేతం – యే కేచీతి. **సమణాతి** యే కేచి ఇతో బహిద్ధా పబ్బజ్జూపగతా పరిబ్బాజకసమాపన్నా.

బ్రాహ్మణాతి యే కేచి భోవాదికాతి – యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే. **నన్దాతి భగవాతి. నన్దాతి** భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్చికా పణ్ణత్తి, యదిదం భగవాతి – నన్దాతి భగవా.

దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిన్తి దిట్ఠేనపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తి; సుతేనపి సుద్ధిం...పే.... దిట్ఠస్సుతేనపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తీతి – దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం.

సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిన్తి సీలేనపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తి ; వతేనపి సుద్ధిం...పే.... వోహరన్తి; సీలబ్బతేనాపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తీతి – సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం.

అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిన్తి అనేకవిధకోతూహలమఙ్గలేన సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తీతి – అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం.

కిఞ్చాపి తే తత్థ యతా చరన్తీతి. కిఞ్చాపీతి పదసన్ధి పదసంసగ్గో పదపారిపూరీ అక్ఖరసమవాయో బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతా పదానుపుబ్బతాపేతం – కిఞ్చాపీతి. **తేతి** దిట్ఠిగతికా. **తత్థాతి** సకాయ దిట్ఠియా సకాయ ఖన్తియా సకాయ రుచియా సకాయ లద్ధియా. **యతాతి** యత్తా పటియత్తా గుత్తా గోపితా రక్ఖితా సంవుతా. **చరన్తీతి** చరన్తి విహరన్తి ఇరియన్తి వత్తేన్తి పాలేన్తి యపేన్తి యాపేన్తీతి – కిఞ్చాపి తే తత్థ యతా చరన్తి.

నాతరింసు జాతిజరన్తి బ్రూమీతి జాతిజరామరణం న తరింసు న ఉత్తరింసు న పతరింసు న సమతిక్కమింసు న వీతివత్తింసు, జాతిజరామరణా అనిక్ఖన్తా అనిస్సటా అనతిక్కన్తా అసమతిక్కన్తా అవీతివత్తా, అన్తోజాతిజరామరణే పరివత్తేన్తి, అన్తోసంసారపథే పరివత్తేన్తి, జాతియా అనుగతా, జరాయ అనుసటా, బ్యాధినా అభిభూతా, మరణేన అబ్భాహతా అతాణా అలేణా అసరణా అసరణీభూతాతి బ్రూమి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – నాతరింసు జాతిజరన్తి బ్రూమి. తేనాహ భగవా –

"యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే, [నన్దాతి భగవా]
దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం;

సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం, అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం;
కిఞ్చాపి తే తత్థ యతా చరన్తి, నాతరింసు జాతిజరన్తి బ్రూమీ"తి.

౨౦. **యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే, [ఇచ్చాయస్మా నన్దో]**
దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం;
సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం, అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం.

తే చే మునీ బ్రూసి అనోఘతిణ్ణే, అథ కో చరహి దేవమనుస్సలోకే;

అతారి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస, పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం.

యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసేతి. యే కేచీతి సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అసేసం నిస్సేసం పరియాదియనవచనమేతం – యే కేచీతి. **సమణాతి** యే కేచి ఇతో బహిద్ధా పబ్బజ్జూపగతా పరిబ్బాజకసమాపన్నా. **బ్రాహ్మణాతి** యే కేచి భోవాదికాతి – యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే. **ఇచ్ఛాయస్మా నన్దోతి. ఇచ్ఛాతి** పదసన్ధి...పే.... ఇచ్ఛాయస్మా నన్దో.

దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిన్తి దిట్ఠేనపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తి; సుతేనాపి సుద్ధిం...పే.... దిట్ఠస్సుతేనాపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తీతి – దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం.

సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిన్తి సీలేనాపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తి; వతేనాపి సుద్ధిం...పే.... వోహరన్తి; సీలబ్బతేనాపి సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తీతి – సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం.

అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిన్తి అనేకవిధకోతూహలమఙ్గలేన సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం వదన్తి కథేన్తి భణన్తి దీపయన్తి వోహరన్తీతి – అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం.

తే చే మునీ బ్రూసి అనోఘతిణ్ణేతి. తే చేతి దిట్ఠిగతికే. **మునీతి** మోనం వుచ్చతి ఞాణం...పే.... సఙ్గజాలమతిచ్చ సో ముని . **బ్రూసి అనోఘతిణ్ణేతి** కామోఘం భవోఘం దిట్ఠోఘం అవిజ్జోఘం అతిణ్ణే అనతిక్కన్తే అసమతిక్కన్తే అవీతివత్తే అన్తోజాతిజరామరణే పరివత్తేన్తే అన్తోసంసారపథే పరివత్తేన్తే జాతియా అనుగతే జరాయ అనుసటే బ్యాధినా అభిభూతే మరణేన అబ్భాహతే అతాణే అలేణే అసరణే అసరణీభూతే. **బ్రూసీతి** బ్రూసి ఆచిక్ఖసి దేసేసి పఞ్ఞపేసి పట్ఠపేసి వివరసి విభజసి ఉత్తానీకరోసి పకాసేసీతి – తే చే మునీ బ్రూసి అనోఘతిణ్ణే.

అథ కో చరహి దేవమనుస్సలోకే, అతారి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిసాతి అథ కో ఏసో సదేవకే లోకే సమారకే సబ్రహ్మకే సస్సమణబ్రాహ్మణియా పజాయ సదేవమనుస్సాయ జాతిజరామరణం అతరి ఉత్తరి పతరి సమతిక్కమి వీతివత్తయి. **మారిసాతి** పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం మారిసాతి – అథ కో చరహి దేవమనుస్సలోకే, అతారి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస.

పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతన్తి. పుచ్ఛామి తన్తి పుచ్ఛామి తం యాచామి తం అజ్ఝేసామి తం పసాదేమి తం. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి. **బ్రూహి మేతన్తి** బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేతం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"యే కేచిమే సమణబ్రాహ్మణాసే, [ఇచ్ఛాయస్మా నన్దో]
దిట్ఠస్సుతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం;

సీలబ్బతేనాపి వదన్తి సుద్ధిం, అనేకరూపేన వదన్తి సుద్ధిం.

తే చే మునీ బ్రూసి అనోఘతిణ్ణే, అథ కో చరహి దేవమనుస్సలోకే;

అతారి జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిస, పుచ్ఛామి తం భగవా బ్రూహి మేత”న్తి.

౨౧. **నాహం సబ్బే సమణబ్రాహ్మణాసే, [నన్దాతి భగవా]**

జాతిజరాయ నివుతాతి బ్రూమి;

యే సీధ దిట్ఠం వ సుతం ముతం వా, సీలబ్బతం వాపి పహాయ సబ్బం.

అనేకరూపమ్పి పహాయ సబ్బం, తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవాసే [అనాసవా యే (స్యా. క.)] ;

తే వే నరా ఓఘతిణ్ణాతి బ్రూమి.

నాహం సబ్బే సమణబ్రాహ్మణాసే, నన్దాతి భగవా జాతిజరాయ నివుతాతి బ్రూమీతి నాహం, నన్ద, సబ్బే సమణబ్రాహ్మణా జాతిజరాయ ఆవుతా నివుతా ఓవుతా పిహితా పటిచ్ఛన్నా పటికుజ్జితాతి వదామి. అత్థి తే సమణబ్రాహ్మణా యేసం జాతి చ జరామరణఞ్చ పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మాతి బ్రూమి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – నాహం సబ్బే సమణబ్రాహ్మణాసే నన్దాతి భగవా జాతిజరాయ నివుతాతి బ్రూమి.

యే సీధ దిట్ఠం వ సుతం ముతం వా, సీలబ్బతం వాపి పహాయ సబ్బన్తి యే సబ్బా దిట్ఠసుద్ధియో పహాయ జహిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వా. యే సబ్బా సుతసుద్ధియో పహాయ…పే.… యే సబ్బా ముతసుద్ధియో పహాయ, యే సబ్బా దిట్ఠసుతముతసుద్ధియో పహాయ యే సబ్బా సీలసుద్ధియో పహాయ, యే సబ్బా వతసుద్ధియో పహాయ, యే సబ్బా సీలబ్బతసుద్ధియో పహాయ జహిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – యే సీధ దిట్ఠంవ సుతం ముతం వా, సీలబ్బతం వాపి పహాయ సబ్బం.

అనేకరూపమ్పి పహాయ సబ్బన్తి అనేకవిధకోతూహలమఙ్గలేన సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం పహాయ జహిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – అనేకరూపమ్పి పహాయ సబ్బం.

తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవా సే, తే వే నరా ఓఘతిణ్ణాతి బ్రూమీతి. **తణ్హా**తి రూపతణ్హా సద్దతణ్హా గన్ధతణ్హా రసతణ్హా ఫోట్ఠబ్బతణ్హా ధమ్మతణ్హా. **తణ్హం పరిఞ్ఞాయా**తి తణ్హం తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానిత్వా – ఞాతపరిఞ్ఞాయ, తీరణపరిఞ్ఞాయ, పహానపరిఞ్ఞాయ. కతమా ఞాతపరిఞ్ఞా? తణ్హం జానాతి [పజానాతి (స్యా.) పరిజానాతి (క.) మహాని. ౧౩] “అయం రూపతణ్హా, అయం సద్దతణ్హా, అయం గన్ధతణ్హా, అయం రసతణ్హా, అయం ఫోట్ఠబ్బతణ్హా, అయం ధమ్మతణ్హా”తి జానాతి పస్సతి – అయం ఞాతపరిఞ్ఞా.

కతమా తీరణపరిఞ్ఞా? ఏవం ఞాతం కత్వా తణ్హం తీరేతి అనిచ్చతో దుక్ఖతో రోగతో గణ్డతో…పే.… నిస్సరణతో తీరేతి – అయం తీరణపరిఞ్ఞా.

కతమా పహానపరిఞ్ఞా? ఏవం తీరయిత్వా తణ్హం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “యో, భిక్ఖవే, తణ్హాయ ఛన్దరాగో తం పజహథ. ఏవం సా తణ్హా పహీనా భవిస్సతి ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా”. అయం పహానపరిఞ్ఞా. **తణ్హం పరిఞ్ఞాయాతి** తణ్హం ఇమాహి తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానిత్వా. **అనాసవాతి** చత్తారో ఆసవా – కామాసవో, భవాసవో, దిట్ఠాసవో, అవిజ్జాసవో. యేసం ఇమే ఆసవా పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా, తే వుచ్చన్తి అనాసవా అరహన్తో ఖీణాసవా – తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవా.

తే వే నరా ఓఘతిణ్ణాతి బ్రూమీతి యే తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవా, తే కామోఘం తిణ్ణా భవోఘం తిణ్ణా దిట్ఠోఘం తిణ్ణా అవిజ్జోఘం తిణ్ణా సబ్బసంసారపథం తిణ్ణా ఉత్తిణ్ణా నిత్తిణ్ణా అతిక్కన్తా సమతిక్కన్తా వీతివత్తాతి బ్రూమి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవాసే తే వే నరా ఓఘతిణ్ణాతి బ్రూమి. తేనాహ భగవా –

“నాహం సబ్బే సమణబ్రాహ్మణాసే, [నన్దాతి భగవా]
జాతిజరాయ నివుతాతి బ్రూమి;
యే సీధ దిట్ఠం వ సుతం ముతం వా, సీలబ్బతం వాపి పహాయ సబ్బం.

అనేకరూపమ్పి పహాయ సబ్బం, తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవాసే;
తే వే నరా ఓఘతిణ్ణాతి బ్రూమీ”తి.

౫౨. **ఏతాభినన్దామి వచో మహేసినో, సుకిత్తితం గోతమనూపధీకం;**
యే సీధ దిట్ఠం వ సుతం ముతం వా, సీలబ్బతం వాపి పహాయ సబ్బం.

అనేకరూపమ్పి పహాయ సబ్బం, తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవాసే;
అహమ్పి తే ఓఘతిణ్ణాతి బ్రూమి.

ఏతాభినన్దామి వచో మహేసినోతి. ఏతన్తి తుయ్హం వచనం బ్యప్పథం దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం నన్దామి అభినన్దామి మోదామి అనుమోదామి ఇచ్ఛామి సాదియామి పత్థయామి పిహయామి అభిజప్పామి. **మహేసినోతి** కిం మహేసి భగవా? మహన్తం సీలక్ఖన్ధం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి మహేసి…పే.… కహం నరాసభోతి మహేసీతి – ఏతాభినన్దామి వచో మహేసినో.

సుకిత్తితం గోతమనూపధీకన్తి. సుకిత్తితన్తి సుకిత్తితం సుఆచిక్ఖితం [స్వాచిక్ఖితం (క.)] సుదేసితం సుపఞ్ఞపితం సుపట్ఠపితం సువివటం సువిభత్తం సుఉత్తానీకతం సుపకాసితం. **గోతమనూపధీకన్తి** ఉపధీ వుచ్చన్తి కిలేసా చ ఖన్ధా చ అభిసఙ్ఖారా చ. ఉపధిప్పహానం ఉపధివూపసమం ఉపధినిస్సగ్గం ఉపధిపటిప్పస్సద్ధం అమతం నిబ్బానన్తి – సుకిత్తితం గోతమనూపధీకం.

యే సీధ దిట్ఠం వ సుతం ముతం వా, సీలబ్బతం వాపి పహాయ సబ్బన్తి యే సబ్బా దిట్ఠసుద్ధియో పహాయ జహిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వా. యే సబ్బా సుతసుద్ధియో…పే… యే సబ్బా ముతసుద్ధియో… యే సబ్బా దిట్ఠసుతముతసుద్ధియో… యే సబ్బా సీలసుద్ధియో… యే సబ్బా వతసుద్ధియో… యే సబ్బా సీలబ్బతసుద్ధియో పహాయ జహిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – యే సీధ దిట్ఠం వ సుతం ముతం వా, సీలబ్బతం వాపి పహాయ సబ్బం.

అనేకరూపమ్పి పహాయ సబ్బన్తి అనేకవిధకోతూహలమఙ్గలేన సుద్ధిం విసుద్ధిం పరిసుద్ధిం ముత్తిం విముత్తిం పరిముత్తిం పహాయ జహిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – అనేకరూపమ్పి పహాయ సబ్బం.

తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవాసే, అహమ్పి తే ఓఘతిణ్ణాతి బ్రూమీతి. తణ్హాతి రూపతణ్హా సద్దతణ్హా గన్ధతణ్హా రసతణ్హా ఫోట్ఠబ్బతణ్హా ధమ్మతణ్హా. **తణ్హం పరిఞ్ఞాయాతి** తణ్హం తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానిత్వా – ఞాతపరిఞ్ఞాయ, తీరణపరిఞ్ఞాయ [తిరణపరిఞ్ఞాయ (స్యా॰)], పహానపరిఞ్ఞాయ. కతమా ఞాతపరిఞ్ఞా ? తణ్హం జానాతి – అయం రూపతణ్హా, అయం సద్దతణ్హా, అయం గన్ధతణ్హా, అయం రసతణ్హా, అయం ఫోట్ఠబ్బతణ్హా, అయం ధమ్మతణ్హాతి జానాతి పస్సతి – అయం ఞాతపరిఞ్ఞా.

కతమా తీరణపరిఞ్ఞా? ఏవం ఞాతం కత్వా తణ్హం తీరేతి [తిరేతి (స్యా॰)] అనిచ్చతో దుక్ఖతో రోగతో గణ్డతో సల్లతో అఘతో ఆబాధతో పరతో పలోకతో ఈతితో ఉపద్దవతో భయతో ఉపసగ్గతో చలతో పభఙ్గుతో అద్ధువతో అతాణతో అలేణతో అసరణతో అసరణీభూతతో రిత్తతో తుచ్ఛతో సుఞ్ఞతో అనత్తతో ఆదీనవతో విపరిణామధమ్మతో అసారకతో అఘమూలతో వధకతో విభవతో సాసవతో సఙ్ఖతతో మారామిసతో జాతిధమ్మతో జరాధమ్మతో బ్యాధిధమ్మతో మరణధమ్మతో సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసధమ్మతో సంకిలేసధమ్మతో సముదయతో అత్థఙ్గమతో అస్సాదతో ఆదీనవతో నిస్సరణతో తీరేతి – అయం తీరణపరిఞ్ఞా.

కతమా పహానపరిఞ్ఞా? ఏవం తీరయిత్వా తణ్హం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి – అయం పహానపరిఞ్ఞా.

తణ్హం పరిఞ్ఞాయాతి తణ్హం ఇమాహి తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానిత్వా. **అనాసవాతి** చత్తారో ఆసవా – కామాసవో, భవాసవో, దిట్ఠాసవో, అవిజ్జాసవో. యేసం ఇమే ఆసవా పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా, తే వుచ్చన్తి అనాసవా అరహన్తో ఖీణాసవా. **తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవాసే, అహమ్పి తే ఓఘతిణ్ణాతి. బ్రూమీతి** యే తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవా, అహమ్పి తే కామోఘం తిణ్ణా భవోఘం తిణ్ణా దిట్ఠోఘం తిణ్ణా అవిజ్జోఘం తిణ్ణా సబ్బసంసారపథం తిణ్ణా ఉత్తిణ్ణా నిత్తిణ్ణా అతిక్కన్తా సమతిక్కన్తా వీతివత్తాతి బ్రూమి వదామితి – తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవాసే, అహమ్పి తే ఓఘతిణ్ణాతి బ్రూమి. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"ఏతాభినన్దామి వచో మహేసినో, సుకిత్తితం గోతమనూపధీకం;
యే సీధ దిట్ఠం వ సుతం ముతం వా, సీలబ్బతం వాపి పహాయ సబ్బం.

అనేకరూపమ్పి పహాయ సబ్బం, తణ్హం పరిఞ్ఞాయ అనాసవాసే;
అహమ్పి తే ఓఘతిణ్ణాతి బ్రూమీ"తి.

నన్దమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో సత్తమో.

౮. హేమకమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౫౩. **యే మే పుబ్బే వియాకంసు, [ఇచ్చాయస్మా హేమకో]**
హురం గోతమసాసనా;
ఇచ్చాసి ఇతి భవిస్సతి, సబ్బం తం ఇతిహీతిహం;
సబ్బం తం తక్కవడ్ఢనం, నాహం తత్థ అభిరమిం.

యే మే పుబ్బే వియాకంసూతి యో చ బావరీ బ్రాహ్మణో యే చఞ్ఞే తస్స ఆచరియా, తే సకం దిట్ఠిం సకం ఖన్తిం సకం రుచిం సకం లద్ధిం సకం అజ్ఝాసయం సకం అధిప్పాయం బ్యాకంసు ఆచిక్ఖింసు దేసయింసు పఞ్ఞపింసు పట్ఠపింసు వివరింసు విభజింసు ఉత్తానీఅకంసు పకాసేసున్తి – యే మే పుబ్బే వియాకంసు. **ఇచ్చాయస్మా హేమకోతి. ఇచ్చాతి** పదసన్ధి…పే॰… పదానుపుబ్బతాపేతం – ఇచ్చాతి. **ఆయస్మాతి** పియవచనం…పే॰…. **హేమకోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం…పే॰… అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా హేమకో.

హురం గోతమసాసనాతి హురం గోతమసాసనా పరం గోతమసాసనా పురే గోతమసాసనా పఠమతరం గోతమసాసనా బుద్ధసాసనా జినసాసనా తథాగతసాసనా [తథాగతసాసనా దేవసాసనా (క.)] అరహన్తసాసనాతి – హురం గోతమసాసనా.

ఇచ్చాసి ఇతి భవిస్సతీతి ఏవం కిర ఆసి, ఏవం కిర భవిస్సతీతి – ఇచ్చాసి ఇతి భవిస్సతి.

సబ్బం తం ఇతిహీతిహన్తి సబ్బం తం ఇతిహీతిహం ఇతికిరాయ పరంపరాయ పిటకసమ్పదాయ తక్కహేతు నయహేతు ఆకారపరివితక్కేన దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియా న సామం సయమభిఞ్ఞాతం న అత్తపచ్చక్ఖధమ్మం కథయింసూతి – సబ్బం తం ఇతిహీతిహం.

సబ్బం తం తక్కవడ్ఢనన్తి సబ్బం తం తక్కవడ్ఢనం వితక్కవడ్ఢనం సఙ్కప్పవడ్ఢనం కామవితక్కవడ్ఢనం బ్యాపాదవితక్కవడ్ఢనం విహింసావితక్కవడ్ఢనం ఞాతివితక్కవడ్ఢనం జనపదవితక్కవడ్ఢనం అమరావితక్కవడ్ఢనం పరానుదయతాపటిసంయుత్తవితక్కవడ్ఢనం లాభసక్కారసిలోకపటిసంయుత్తవితక్కవడ్ఢనం అనవఞ్ఞత్తిపటిసంయుత్తవితక్కవడ్ఢనన్తి – సబ్బం తం తక్కవడ్ఢనం.

నాహం తత్థ అభిరమిన్తి నాహం తత్థ అభిరమిం న విన్దిం నాధిగచ్ఛిం న పటిలభిన్తి – నాహం తత్థ అభిరమిం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“యే మే పుబ్బే వియాకంసు, [ఇచ్చాయస్మా హేమకో]
హురం గోతమసాసనా;
ఇచ్చాసి ఇతి భవిస్సతి, సబ్బం తం ఇతిహీతిహం;
సబ్బం తం తక్కవడ్ఢనం, నాహం తత్థ అభిరమి”న్తి.

౫౪. **త్వఞ్చ మే ధమ్మమక్ఖాహి, తణ్హానిగ్ఘాతనం ముని;**

యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తికం.

త్వఞ్చ మే ధమ్మమక్ఖాహీతి. త్వన్తి భగవన్తం భణతి. **ధమ్మమక్ఖాహీతి. ధమ్మ**న్తి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం, చత్తారో సతిపట్ఠానే చత్తారో సమ్మప్పధానే చత్తారో ఇద్ధిపాదే పఞ్చిన్ద్రియాని పఞ్చ బలాని సత్త బోజ్ఝఙ్గే అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం నిబ్బానఞ్చ నిబ్బానగామినిఞ్చ పటిపదం అక్ఖాహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – త్వఞ్చ మే ధమ్మమక్ఖాహి.

తణ్హానిగ్ఘాతనం మునీతి. తణ్హాతి – రూపతణ్హా…పే.… ధమ్మతణ్హా. తణ్హానిగ్ఘాతనం తణ్హాపహానం తణ్హావూపసమం తణ్హాపటినిస్సగ్గం తణ్హాపటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానం. **మునీ**తి మోనం వుచ్చతి ఞాణం…పే.… సఙ్గజాలమతిచ్చ సో మునీతి – తణ్హానిగ్ఘాతనం ముని.

యం విదిత్వా సతో చరన్తి యం విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా, “సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా”తి…పే.… “సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి…పే.… “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి విదితం కత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. **సతో**తి చతూహి కారణేహి సతో – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో…పే.… సో వుచ్చతి సతో. **చర**న్తి చరన్తో విహరన్తో ఇరియన్తో వత్తేన్తో పాలేన్తో యపేన్తో యాపేన్తోతి – యం విదిత్వా సతో చరం.

తరే లోకే విసత్తికన్తి విసత్తికా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే.… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **విసత్తికా**తి కేనట్ఠేన విసత్తికా…పే.… విసటా విత్థతాతి విసత్తికా. **లోకే**తి అపాయలోకే మనుస్సలోకే దేవలోకే ఖన్ధలోకే ధాతులోకే ఆయతనలోకే. **తరే లోకే విసత్తిక**న్తి లోకే వేసా విసత్తికా లోకే వేతం విసత్తికం సతో తరేయ్యం ఉత్తరేయ్యం పతరేయ్యం సమతిక్కమేయ్యం వీతివత్తేయ్యన్తి – తరే లోకే విసత్తికం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

> “త్వఞ్చ మే ధమ్మమక్ఖాహి, తణ్హానిగ్ఘాతనం ముని;
> యం విదిత్వా సతో చరం, తరే లోకే విసత్తిక”న్తి.

౫౫. **ఇధ దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతేసు, పియరూపేసు హేమక;**

ఛన్దరాగవినోదనం, నిబ్బానపదమచ్చుతం.

ఇధ దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతేసూతి. దిట్ఠన్తి చక్ఖునా దిట్ఠం; **సుత**న్తి సోతేన సుతం; **ముత**న్తి ఘానేన ఘాయితం జివ్హాయ సాయితం కాయేన ఫుట్ఠం; **విఞ్ఞాత**న్తి మనసా విఞ్ఞాతన్తి – ఇధ దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతేసు.

పియరూపేసు హేమకాతి కిఞ్చి లోకే పియరూపం సాతరూపం? చక్ఖు [చక్ఖుం (స్యా. క.)] లోకే పియరూపం సాతరూపం, సోతం లోకే...పే.... ఘానం లోకే... జివ్హా లోకే... కాయో లోకే... మనో లోకే పియరూపం సాతరూపం; రూపా లోకే పియరూపం సాతరూపం, సద్దా లోకే... గన్ధా లోకే... రసా లోకే... ఫోట్ఠబ్బా లోకే... ధమ్మా లోకే పియరూపం సాతరూపం; చక్ఖువిఞ్ఞాణం లోకే పియరూపం సాతరూపం, సోతవిఞ్ఞాణం లోకే పియరూపం సాతరూపం, ఘానవిఞ్ఞాణం లోకే... జివ్హావిఞ్ఞాణం లోకే... కాయవిఞ్ఞాణం లోకే... మనోవిఞ్ఞాణం లోకే పియరూపం సాతరూపం, చక్ఖుసమ్ఫస్సో లోకే... సోతసమ్ఫస్సో లోకే... ఘానసమ్ఫస్సో లోకే... జివ్హాసమ్ఫస్సో లోకే... కాయసమ్ఫస్సో లోకే... మనోసమ్ఫస్సో లోకే పియరూపం సాతరూపం; చక్ఖుసమ్ఫస్సజా వేదనా లోకే పియరూపం సాతరూపం... సోతసమ్ఫస్సజా వేదనా... ఘానసమ్ఫస్సజా వేదనా... జివ్హాసమ్ఫస్సజా వేదనా... కాయసమ్ఫస్సజా వేదనా... మనోసమ్ఫస్సజా వేదనా లోకే పియరూపం సాతరూపం; రూపసఞ్ఞా లోకే... సద్దసఞ్ఞా లోకే... గన్ధసఞ్ఞా లోకే... రససఞ్ఞా లోకే... ఫోట్ఠబ్బసఞ్ఞా లోకే... ధమ్మసఞ్ఞా లోకే పియరూపం సాతరూపం, రూపసఞ్చేతనా లోకే... సద్దసఞ్చేతనా లోకే... గన్ధసఞ్చేతనా లోకే... రససఞ్చేతనా లోకే... ఫోట్ఠబ్బసఞ్చేతనా లోకే... ధమ్మసఞ్చేతనా లోకే పియరూపం సాతరూపం; రూపతణ్హా లోకే... సద్దతణ్హా లోకే... గన్ధతణ్హా లోకే... రసతణ్హా లోకే ... ఫోట్ఠబ్బతణ్హా లోకే... ధమ్మతణ్హా లోకే పియరూపం సాతరూపం; రూపవితక్కో లోకే... సద్దవితక్కో లోకే... గన్ధవితక్కో లోకే... రసవితక్కో లోకే... ఫోట్ఠబ్బవితక్కో లోకే... ధమ్మవితక్కో లోకే పియరూపం సాతరూపం; రూపవిచారో లోకే పియరూపం సాతరూపం, సద్దవిచారో లోకే... గన్ధవిచారో లోకే... రసవిచారో లోకే... ఫోట్ఠబ్బవిచారో లోకే... ధమ్మవిచారో లోకే పియరూపం సాతరూపన్తి – పియరూపేసు హేమక.

ఛన్దరాగవినోదనన్తి. ఛన్దరాగోతి యో కామేసు కామచ్ఛన్దో కామరాగో కామనన్దీ కామతణ్హా కామసినేహో కామపరిళాహో కామముచ్ఛా కామజ్ఝోసానం కామోఘో కామయోగో కాముపాదానం కామచ్ఛన్దనీవరణం. **ఛన్దరాగవినోదనన్తి** ఛన్దరాగప్పహానం ఛన్దరాగవూపసమం ఛన్దరాగపటినిస్సగ్గం ఛన్దరాగపటిప్పస్సద్ధం అమతం నిబ్బానన్తి – ఛన్దరాగవినోదనం.

నిబ్బానపదమచ్చుతన్తి నిబ్బానపదం తాణపదం లేణపదం సరణపదం అభయపదం. **అచ్చుతన్తి** నిచ్చం ధువం సస్సతం అవిపరిణామధమ్మన్తి – నిబ్బానపదమచ్చుతం. తేనాహ భగవా –

"ఇధ దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతేసు, పియరూపేసు హేమక;
ఛన్దరాగవినోదనం, నిబ్బానపదమచ్చుత"న్తి.

౫౬. **ఏతదఞ్ఞాయ యే సతా, దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతా;**
ఉపసన్తా చ తే సదా, తిణ్ణా లోకే విసత్తికం.

ఏతదఞ్ఞాయ యే సతాతి. ఏతన్తి అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. **అఞ్ఞాయాతి** అఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి అఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి... "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి...పే.... "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి అఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. **యేతి** అరహన్తో ఖీణాసవా. **సతాతి** చతూహి కారణేహి సతా – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావితత్తా సతా...పే.... తే వుచ్చన్తి సతాతి – ఏతదఞ్ఞాయ యే సతా.

దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతాతి. దిట్ఠధమ్మాతి దిట్ఠధమ్మా ఞాతధమ్మా తులితధమ్మా తీరితధమ్మా విభూతధమ్మా విభావితధమ్మా. “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి దిట్ఠధమ్మా…పే.… “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి దిట్ఠధమ్మా ఞాతధమ్మా తులితధమ్మా తీరితధమ్మా విభూతధమ్మా విభావితధమ్మా. **అభినిబ్బుతాతి** రాగస్స నిబ్బాపితత్తా నిబ్బుతా, దోసస్స నిబ్బాపితత్తా నిబ్బుతా, మోహస్స నిబ్బాపితత్తా నిబ్బుతా, కోధస్స…పే.… ఉపనాహస్స… సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారానం సన్తత్తా సమితత్తా వూపసమితత్తా నిజ్ఝాతత్తా నిబ్బుతత్తా విగతత్తా పటిప్పసద్ధత్తా సన్తా ఉపసన్తా వూపసన్తా నిబ్బుతా పటిప్పస్సద్ధాతి – దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతా.

ఉపసన్తా చ తే సదాతి. ఉపసన్తాతి రాగస్స ఉపసమితత్తా నిబ్బాపితత్తా ఉపసన్తా…పే.… దోసస్స… మోహస్స… కోధస్స… ఉపనాహస్స…పే.… సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారానం సన్తత్తా సమితత్తా వూపసమితత్తా నిజ్ఝాతత్తా నిబ్బుతత్తా విగతత్తా పటిప్పసద్ధత్తా సన్తా ఉపసన్తా వూపసన్తా నిబ్బుతా పటిప్పస్సద్ధాతి ఉపసన్తా. **తేతి** అరహన్తో ఖీణాసవా. **సదాతి** సదా సబ్బకాలం నిచ్చకాలం ధువకాలం సతతం సమితం అబ్బోకిణ్ణం పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖం ఉదకూమికజాతం అవీచిసన్తతిసహితం ఫస్సితం పురేభత్తం పచ్ఛాభత్తం పురిమయామం మజ్ఝిమయామం పచ్ఛిమయామం కాళే జుణ్హే వస్సే హేమన్తే గిమ్హే పురిమే వయోఖన్ధే మజ్ఝిమే వయోఖన్ధే పచ్ఛిమే వయోఖన్ధేతి – ఉపసన్తా చ తే సదా.

తిణ్ణా లోకే విసత్తికన్తి విసత్తికా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే.… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **విసత్తికాతి** కేనట్ఠేన విసత్తికా…పే.… విసటా విత్థతాతి విసత్తికా. **లోకేతి** అపాయలోకే…పే.… ఆయతనలోకే. **తిణ్ణా లోకే విసత్తికన్తి** లోకే వేసా విసత్తికా లోకే వేతం విసత్తికం తిణ్ణా ఉత్తిణ్ణా నిత్థిణ్ణా అతిక్కన్తా సమతిక్కన్తా వీతివత్తాతి – తిణ్ణా లోకే విసత్తికం. తేనాహ భగవా –

“ఏతదఞ్ఞాయ యే సతా, దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతా;
ఉపసన్తా చ తే సదా, తిణ్ణా లోకే విసత్తిక”న్తి.

సహ గాథాపరియోసానా…పే.… సత్థా మే భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీతి.

హేమకమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో అట్ఠమో.

౯. తోదేయ్యమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౫౭. **యస్మిం కామా న వసన్తి, [ఇచ్చాయస్మా తోదేయ్యో]**
తణ్హా యస్స న విజ్జతి;
కథంకథా చ యో తిణ్ణో, విమోక్ఖో తస్స కీదిసో.

యస్మిం కామా న వసన్తీతి యస్మిం కామా న వసన్తి న సంవసన్తి న ఆవసన్తి న పరివసన్తీతి – యస్మిం కామా న వసన్తి. **ఇచ్చాయస్మా తోదేయ్యోతి. ఇచ్చాతి** పదసన్ధి…పే.… పదానుపుబ్బతాపేతం – ఇచ్చాతి. **ఆయస్మాతి** పియవచనం…పే.… **తోదేయ్యోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం…పే.… అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా తోదేయ్యో.

తణ్హా యస్స న విజ్జతీతి తణ్హా యస్స నత్థి న సతి న సంవిజ్జతి నుపలబ్భతి ఞాణగ్గినా దడ్ఢాతి – తణ్హా యస్స న విజ్జతి.

కథంకథా చ యో తిణ్ణోతి కథంకథా చ యో తిణ్ణో ఉత్తిణ్ణో నిత్థిణ్ణో అతిక్కన్తో సమతిక్కన్తో వీతివత్తోతి – కథంకథా చ యో తిణ్ణో.

విమోక్ఖో తస్స కీదిసోతి విమోక్ఖో తస్స కీదిసో కింసణ్ఠితో కింపకారో కింపటిభాగో ఇచ్ఛితబ్బోతి విమోక్ఖం పుచ్ఛతీతి – విమోక్ఖో తస్స కీదిసో. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"యస్మిం కామా న వసన్తి, [ఇచ్చాయస్మా తోదేయ్యో]
తణ్హా యస్స న విజ్జతి;
కథంకథా చ యో తిణ్ణో, విమోక్ఖో తస్స కీదిసో"తి.

౫౮. **యస్మిం కామా న వసన్తి, [తోదేయ్యాతి భగవా]**
తణ్హా యస్స న విజ్జతి;
కథంకథా చ యో తిణ్ణో, విమోక్ఖో తస్స నాపరో.

యస్మిం కామా న వసన్తీతి. యస్మిన్తి యస్మిం పుగ్గలే అరహన్తే ఖీణాసవే. **కామాతి** ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. **యస్మిం కామా న వసన్తీతి** యస్మిం కామా న వసన్తి న సంవసన్తి న ఆవసన్తి న పరివసన్తీతి – యస్మిం కామా న వసన్తి.

తోదేయ్యాతి భగవాతి. తోదేయ్యాతి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – తోదేయ్యాతి భగవా.

తణ్హా యస్స న విజ్జతీతి. తణ్హాతి రూపతణ్హా సద్దతణ్హా గన్ధతణ్హా రసతణ్హా ఫోట్ఠబ్బతణ్హా ధమ్మతణ్హా. **యస్సాతి** అరహతో ఖీణాసవస్స. **తణ్హా యస్స న విజ్జతీతి** తణ్హా యస్స నత్థి న సతి న సంవిజ్జతి నుపలబ్భతి, పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిప్పస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢాతి – తణ్హా యస్స న విజ్జతి.

కథంకథా చ యో తిణ్ణోతి కథంకథా వుచ్చతి విచికిచ్ఛా. దుక్ఖే కఙ్ఖా...పే.... ఛమ్భితత్తం చిత్తస్స మనోవిలేఖో. **యోతి** యో సో అరహం ఖీణాసవో. **కథంకథా చ యో తిణ్ణోతి** కథంకథా చ యో తిణ్ణో ఉత్తిణ్ణో నిత్థిణ్ణో అతిక్కన్తో సమతిక్కన్తో వీతివత్తోతి – కథంకథా చ యో తిణ్ణో.

విమోక్ఖో తస్స నాపరోతి నత్థి తస్స అపరో విమోక్ఖో. యేన విమోక్ఖేన విముచ్చేయ్య విముత్తో సో. కతం తస్స విమోక్ఖేన కరణీయన్తి – విమోక్ఖో తస్స నాపరో. తేనాహ భగవా –

"యస్మిం కామా న వసన్తి, [తోదేయ్యాతి భగవా]
తణ్హా యస్స న విజ్జతి;

కథంకథా చ యో తిణ్ణో, విమోక్ఖో తస్స నాపరో’’తి.

౫౯. **నిరాససో సో ఉద ఆససానో, పఞ్ఞాణవా సో ఉద పఞ్ఞకప్పీ;**

మునిం అహం సక్క యథా విజఞ్ఞం, తం మే వియాచిక్ఖ సమన్తచక్ఖు.

నిరాససో సో ఉద ఆససానోతి నిత్తణ్హో సో, ఉదాహు సతణ్హో రూపే ఆసీసతి [ఆసింసతి (స్యా.)], సద్దే…పే.… గన్ధే… రసే… ఫోట్ఠబ్బే… కులం… గణం… ఆవాసం… లాభం… యసం… పసంసం… సుఖం… చీవరం… పిణ్డపాతం… సేనాసనం… గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం… కామధాతుం … రూపధాతుం… అరూపధాతుం… కామభవం… రూపభవం… అరూపభవం… సఞ్ఞాభవం… అసఞ్ఞాభవం… నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాభవం… ఏకవోకారభవం… చతువోకారభవం… పఞ్చవోకారభవం… అతీతం… అనాగతం… పచ్చుప్పన్నం… దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బే ధమ్మే ఆసీసతి సాదియతి పత్థేతి పిహేతి అభిజప్పతీతి – నిరాససో సో ఉద ఆససానో.

పఞ్ఞాణవా సో ఉద పఞ్ఞకప్పీతి. పఞ్ఞాణవా సోతి పణ్డితో పఞ్ఞవా బుద్ధిమా ఞాణీ విభావీ మేధావీ. **ఉద పఞ్ఞకప్పీతి** ఉదాహు అట్ఠసమాపత్తిఞాణేన వా పఞ్చాభిఞ్ఞాఞాణేన వా మిచ్ఛాఞాణేన వా తణ్హాకప్పం వా దిట్ఠికప్పం వా కప్పేతి జనేతి సఞ్జనేతి నిబ్బత్తేతి అభినిబ్బత్తేతీతి – పఞ్ఞాణవా సో ఉద పఞ్ఞకప్పీ.

మునిం అహం సక్క యథా విజఞ్ఞన్తి. సక్కాతి సక్కో భగవా. సక్యకులా పబ్బజితోతిపి సక్కో. అథ వా, అడ్ఢో మహద్ధనో ధనవాతిపి సక్కో. తస్సిమాని ధనాని, సేయ్యథిదం – సద్ధాధనం సీలధనం హిరిధనం ఓత్తప్పధనం సుతధనం చాగధనం పఞ్ఞాధనం సతిపట్ఠానధనం సమ్మప్పధానధనం ఇద్ధిపాదధనం ఇన్ద్రియధనం బలధనం బోజ్ఝఙ్గధనం మగ్గధనం ఫలధనం నిబ్బానధనన్తి. తేహి అనేకవిధేహి ధనరతనేహి అడ్ఢో మహద్ధనో ధనవాతిపి సక్కో. అథ వా, పహు విసవీ అలమత్తో సూరో వీరో విక్కన్తో అభీరూ అచ్ఛమ్భీ అనుత్రాసీ అపలాయీ పహీనభయభేరవో విగతలోమహంసోతిపి సక్కో. **మునిం అహం సక్క యథా విజఞ్ఞన్తి** సక్క యథాహం మునిం జానేయ్యం ఆజానేయ్యం విజానేయ్యం పటివిజానేయ్యం పటివిజ్ఝేయ్యన్తి – మునిం అహం సక్క యథా విజఞ్ఞం.

తం మే వియాచిక్ఖ సమన్తచక్ఖూతి. తన్తి యం పుచ్ఛామి యం యాచామి యం అజ్ఝేసామి యం పసాదేమి. **వియాచిక్ఖాతి** ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహి. **సమన్తచక్ఖూతి** సమన్తచక్ఖు వుచ్చతి సబ్బఞ్ఞుతఞాణం…పే.… తథాగతో తేన సమన్తచక్ఖూతి – తం మే వియాచిక్ఖ సమన్తచక్ఖు. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

‘‘నిరాససో సో ఉద ఆససానో, పఞ్ఞాణవా సో ఉద పఞ్ఞకప్పీ;

మునిం అహం సక్క యథా విజఞ్ఞం, తం మే వియాచిక్ఖ సమన్తచక్ఖూ’’తి.

౬౦. **నిరాససో సో న చ ఆససానో, పఞ్ఞాణవా సో న చ పఞ్ఞకప్పీ;**

ఏవమ్పి తోదేయ్య మునిం విజాన, అకిఞ్చనం కామభవే అసత్తం.

నిరాససో సో న చ ఆససానోతి నిత్తణ్హో సో. న సో సతణ్హో రూపే నాసీసతి. సద్దే…పే.… గన్ధే… దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బే ధమ్మే నాసీసతి న ఇచ్ఛతి న సాదియతి న పత్థేతి న పిహేతి నాభిజప్పతీతి – నిరాససో సో న చ ఆససానో.

పఞ్ఞాణవా సో న చ పఞ్ఞకప్పీతి. పఞ్ఞాణవాతి పణ్డితో పఞ్ఞవా బుద్ధిమా ఞాణీ విభావీ మేధావీ. **న చ పఞ్ఞకప్పీతి** అట్ఠసమాపత్తిఞాణేన వా పఞ్చాభిఞ్ఞాఞాణేన వా మిచ్ఛాఞాణేన వా తణ్హాకప్పం వా న కప్పేతి దిట్ఠికప్పం వా న కప్పేతి న జనేతి న సఞ్జనేతి న నిబ్బత్తేతి నాభినిబ్బత్తేతీతి – పఞ్ఞాణవా సో న చ పఞ్ఞకప్పీ.

ఏవమ్పి తోదేయ్య మునిం విజానాతి. మునీతి మోనం వుచ్చతి ఞాణం...పే.... సఙ్గజాలమతిచ్చ సో ముని. **ఏవమ్పి తోదేయ్య మునిం విజానాతి** తోదేయ్య, ఏవం మునిం జాన పటిజాన పటివిజాన పటివిజ్ఝాతి – ఏవమ్పి తోదేయ్య మునిం విజాన.

అకిఞ్చనం కామభవే అసత్తన్తి. అకిఞ్చనన్తి రాగకిఞ్చనం దోసకిఞ్చనం మోహకిఞ్చనం మానకిఞ్చనం దిట్ఠికిఞ్చనం కిలేసకిఞ్చనం దుచ్చరితకిఞ్చనం. యస్సేతాని [యస్సేతే (స్యా.)] కిఞ్చనాని [కిఞ్చనా (స్యా.)] పహీనాని సముచ్ఛిన్నాని వూపసన్తాని పటిప్పస్సద్ధాని అభబ్బుప్పత్తికాని ఞాణగ్గినా దడ్ఢాని, సో వుచ్చతి అకిఞ్చనో. **కామాతి** ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. **భవాతి** ద్వే భవా – కమ్మభవో చ పటిసన్ధికో చ పునబ్భవో...పే.... అయం పటిసన్ధికో పునబ్భవో.

అకిఞ్చనం కామభవే అసత్తన్తి అకిఞ్చనం పుగ్గలం కామే చ భవే చ అసత్తం అలగ్గం అలగ్గితం అపలిబుద్ధం నిక్ఖన్తం నిస్సటం విప్పముత్తం విసఞ్ఞుత్తం విమరియాదికతేన చేతసా విహరన్తన్తి – అకిఞ్చనం కామభవే అసత్తం. తేనాహ భగవా –

"నిరాససో సో న చ ఆససానో, పఞ్ఞాణవా సో న చ పఞ్ఞకప్పీ;
ఏవమ్పి తోదేయ్య మునిం విజాన, అకిఞ్చనం కామభవే అసత్తన్తి.

సహ గాథాపరియోసానా...పే.... సత్థా మే భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీతి.

తోదేయ్యమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో నవమో.

౧౦. కప్పమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౬౧. **మజ్ఝే సరస్మిం తిట్ఠతం, [ఇచ్చాయస్మా కప్పో]**
ఓఘే జాతే మహబ్భయే;
జరామచ్చుపరేతానం, దీపం పబ్రూహి మారిస;
త్వఞ్చ మే దీపమక్ఖాహి, యథాయిదం నాపరం సియా.

మజ్ఝే సరస్మిం తిట్ఠతన్తి సరో వుచ్చతి సంసారో ఆగమనం గమనం గమనాగమనం కాలం గతి భవాభవో చుతి చ ఉపపత్తి చ నిబ్బత్తి చ భేదో చ జాతి చ జరా చ మరణఞ్చ. సంసారస్స పురిమాపి కోటి న పఞ్ఞాయతి, పచ్ఛిమాపి కోటి న పఞ్ఞాయతి; మజ్ఝేవ సంసారే సత్తా ఠితా పతిట్ఠితా అల్లీనా ఉపగతా అజ్ఝోసితా అధిముత్తా.

కథం సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి? ఏత్తకా జాతియో వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని జాతిసతాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని జాతిసహస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని జాతిసతసహస్సాని వట్టం వత్తి , తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకా జాతికోటియో వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని జాతికోటిసతాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని జాతికోటిసహస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి, హేవం నత్థి. ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని జాతికోటిసతసహస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి.

ఏత్తకాని వస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని వస్ససతాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని వస్ససహస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని వస్ససతసహస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకా వస్సకోటియో వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని వస్సకోటిసతాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని వస్సకోటిసహస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని వస్సకోటిసతసహస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి.

ఏత్తకాని కప్పాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని కప్పసతాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని కప్పసహస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని కప్పసతసహస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకా కప్పకోటియో వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని కప్పకోటిసతాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని కప్పకోటిసహస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని కప్పకోటిసతసహస్సాని వట్టం వత్తి, తతో పరం న వత్తతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “అనమతగ్గోయం, భిక్ఖవే, సంసారో, పుబ్బా కోటి న పఞ్ఞాయతి అవిజ్జానీవరణానం సత్తానం తణ్హాసంయోజనానం సన్ధావతం సంసరతం. ఏవం దీఘరత్తం ఖో, భిక్ఖవే, దుక్ఖం పచ్చనుభూతం తిబ్బం పచ్చనుభూతం బ్యసనం పచ్చనుభూతం, కటసీ వడ్ఢితా [కటసీవవడ్ఢితం (స్యా॰) పస్స సం॰ ని॰ ౨.౧౨౪]. యావఞ్చిదం, భిక్ఖవే, అలమేవ సబ్బసఙ్ఖారేసు నిబ్బిన్దితుం అలం విరజ్జితుం అలం విముచ్చితు”న్తి. ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి.

కథం సంసారస్స పచ్ఛిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి? ఏత్తకా జాతియో వట్టం వత్తిస్సతి, తతో పరం న వత్తిస్సతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పచ్ఛిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏత్తకాని జాతిసతాని, ఏత్తకాని జాతిసహస్సాని, ఏత్తకాని జాతిసతసహస్సాని, ఏత్తకా జాతికోటియో, ఏత్తకాని జాతికోటిసతాని, ఏత్తకాని జాతికోటిసహస్సాని, ఏత్తకాని జాతికోటిసతసహస్సాని, ఏత్తకాని వస్సాని, ఏత్తకాని వస్ససతాని, ఏత్తకాని వస్ససహస్సాని, ఏత్తకాని వస్ససతసహస్సాని, ఏత్తకా వస్సకోటియో, ఏత్తకాని వస్సకోటిసతాని, ఏత్తకాని వస్సకోటిసహస్సాని, ఏత్తకాని వస్సకోటిసతసహస్సాని, ఏత్తకాని కప్పాని, ఏత్తకాని కప్పసతాని, ఏత్తకాని కప్పసహస్సాని, ఏత్తకాని కప్పసతసహస్సాని, ఏత్తకా కప్పకోటియో, ఏత్తకాని కప్పకోటిసతాని , ఏత్తకాని కప్పకోటిసహస్సాని, ఏత్తకాని కప్పకోటిసతసహస్సాని వట్టం వత్తిస్సతి, తతో పరం న వత్తిస్సతీతి హేవం నత్థి, ఏవమ్పి సంసారస్స పచ్ఛిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏవమ్పి సంసారస్స పురిమాపి కోటి న పఞ్ఞాయతి, పచ్ఛిమాపి కోటి న పఞ్ఞాయతి, మజ్ఝేవ సంసారే సత్తా ఠితా పతిట్ఠితా అల్లీనా ఉపగతా అజ్ఝోసితా అధిముత్తాతి – మజ్ఝే సరస్మిం తిట్ఠతం. **ఇచ్చాయస్మా కప్పో**తి. **ఇచ్చా**తి పదసన్ధి...పే.... **ఆయస్మా**తి పియవచనం...పే.... **కప్పో**తి తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం...పే.... అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా కప్పో.

ఓఘే జాతే మహబ్భయేతి కామోఘే భవోఘే దిట్ఠోఘే అవిజ్జోఘే జాతే సఞ్జాతే నిబ్బత్తే అభినిబ్బత్తే పాతుభూతే. **మహబ్భయే**తి జాతిభయే జరాభయే బ్యాధిభయే మరణభయేతి – ఓఘే జాతే మహబ్భయే.

జరామచ్చుపరేతానన్తి జరాయ ఫుట్ఠానం పరేతానం సమోహితానం సమన్నాగతానం. మచ్చునా ఫుట్ఠానం పరేతానం సమోహితానం సమన్నాగతానం, జాతియా అనుగతానం జరాయ అనుసటానం బ్యాధినా అభిభూతానం మరణేన అబ్భాహతానం అతాణానం అలేణానం అసరణానం అసరణీభూతానన్తి – జరామచ్చుపరేతానం.

దీపం పబ్రూహి మారిసాతి దీపం తాణం లేణం సరణం గతిం పరాయనం [గతిపరాయనం (స్యా.) ఏవముపరిపి] బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహి. **మారిసా**తి పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం మారిసాతి – దీపం పబ్రూహి మారిస.

త్వఞ్చ మే దీపమక్ఖాహీతి. **త్వ**న్తి భగవన్తం భణతి. **దీపమక్ఖాహీ**తి దీపం తాణం లేణం సరణం గతిం పరాయనం అక్ఖాహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – త్వఞ్చ మే దీపమక్ఖాహి.

యథాయిదం నాపరం సియాతి యథయిదం దుక్ఖం ఇధేవ నిరుజ్ఝేయ్య వూపసమేయ్య అత్థం గచ్ఛేయ్య పటిప్పస్సమ్భేయ్య పునపటిసన్ధికం దుక్ఖం న నిబ్బత్తేయ్య, కామధాతుయా వా రూపధాతుయా వా అరూపధాతుయా వా కామభవే వా రూపభవే వా అరూపభవే వా సఞ్ఞాభవే వా అసఞ్ఞాభవే వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాభవే వా ఏకవోకారభవే వా చతువోకారభవే వా పఞ్చవోకారభవే వా పునగతియా వా ఉపపత్తియా వా పటిసన్ధియా వా భవే వా సంసారే వా వట్టే వా న జనేయ్య న సఞ్జనేయ్య న నిబ్బత్తేయ్య నాభినిబ్బత్తేయ్య. ఇధేవ నిరుజ్ఝేయ్య వూపసమేయ్య అత్థం గచ్ఛేయ్య పటిప్పస్సమ్భేయ్యాతి – యథాయిదం నాపరం సియా. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“మజ్ఝే సరస్మిం తిట్ఠతం, [ఇచ్చాయస్మా కప్పో]
ఓఘే జాతే మహబ్భయే;

జరామచ్చుపరేతానం, దీపం పబ్రూహి మారిస;
త్వఞ్చ మే దీపమక్ఖాహి, యథాయిదం నాపరం సియా”తి.

౬౨. **మజ్ఝే సరస్మిం తిట్ఠతం, [కప్పాతి భగవా]**
ఓఘే జాతే మహబ్భయే;
జరామచ్చుపరేతానం, దీపం పబ్రూమి కప్ప తే.

మజ్ఝే సరస్మిం తిట్ఠతన్తి సరో వుచ్చతి సంసారో ఆగమనం గమనం గమనాగమనం కాలం గతి భవాభవో, చుతి చ ఉపపత్తి చ నిబ్బత్తి చ భేదో చ జాతి చ జరా చ మరణఞ్చ. సంసారస్స పురిమాపి కోటి న పఞ్ఞాయతి, పచ్ఛిమాపి కోటి న పఞ్ఞాయతి. మజ్ఝేవ సంసారే సత్తా ఠితా పతిట్ఠితా అల్లీనా ఉపగతా అజ్ఝోసితా అధిముత్తా.

కథం సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి…పే.… ఏవం సంసారస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. కథం సంసారస్స పచ్ఛిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి…పే.… ఏవం సంసారస్స పచ్ఛిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి. ఏవం సంసారస్స పురిమాపి కోటి న పఞ్ఞాయతి, పచ్ఛిమాపి కోటి న పఞ్ఞాయతి. మజ్ఝేవ సంసారే సత్తా ఠితా పతిట్ఠితా అల్లీనా ఉపగతా అజ్ఝోసితా అధిముత్తాతి – మజ్ఝే సరస్మిం తిట్ఠతం. **కప్పాతి భగవాతి. కప్పా**తి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవా**తి గారవాధివచనమేతం… పే.… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – కప్పాతి భగవా.

ఓఘే జాతే మహబ్భయేతి కామోఘే భవోఘే దిట్ఠోఘే అవిజ్జోఘే జాతే సఞ్జాతే నిబ్బత్తే అభినిబ్బత్తే పాతుభూతే. **మహబ్భయే**తి జాతిభయే జరాభయే బ్యాధిభయే మరణభయేతి – ఓఘే జాతే మహబ్భయే.

జరామచ్చుపరేతానన్తి జరాయ ఫుట్ఠానం పరేతానం సమోహితానం సమన్నాగతానం, మచ్చునా ఫుట్ఠానం పరేతానం సమోహితానం సమన్నాగతానం జాతియా అనుగతానం జరాయ అనుసటానం బ్యాధినా అభిభూతానం మరణేన అబ్భాహతానం అతాణానం అలేణానం అసరణానం అసరణీభూతానన్తి – జరామచ్చుపరేతానం.

దీపం పబ్రూమి కప్ప తేతి దీపం తాణం లేణం సరణం గతిం పరాయనం బ్రూమి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – దీపం పబ్రూమి కప్ప తే. తేనాహ భగవా –

“మజ్ఝే సరస్మిం తిట్ఠతం, [కప్పాతి భగవా]
ఓఘే జాతే మహబ్భయే;
జరామచ్చుపరేతానం, దీపం పబ్రూమి కప్ప తే”తి.

౬౩. **అకిఞ్చనం అనాదానం, ఏతం దీపం అనాపరం;**
నిబ్బానం ఇతి నం బ్రూమి, జరామచ్చుపరిక్ఖయం.

అకిఞ్చనం అనాదానన్తి. **కిఞ్చన**న్తి – రాగకిఞ్చనం దోసకిఞ్చనం మోహకిఞ్చనం మానకిఞ్చనం దిట్ఠికిఞ్చనం కిలేసకిఞ్చనం దుచ్చరితకిఞ్చనం; కిఞ్చనప్పహానం కిఞ్చనవూపసమం [కిఞ్చనవూపసమో (స్యా.) ఏవమీదిసేసు

తానేసు] కిఞ్చనపటినిస్సగ్గం [కిఞ్చనపటినిస్సగ్గో (స్యా॰)] కిఞ్చనపటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – అకిఞ్చనం. **అనాదానన్తి** ఆదానం వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే॰… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. ఆదానప్పహానం ఆదానవూపసమం ఆదానపటినిస్సగ్గం ఆదానపటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – అకిఞ్చనం అనాదానం.

ఏతం దీపం అనాపరన్తి ఏతం దీపం తాణం లేణం సరణం గతి పరాయనం. **అనాపరన్తి** తమ్హా పరో అఞ్ఞో దీపో నత్థి. అథ ఖో సో ఏవం దీపో అగ్గో చ సేట్ఠో చ విసేట్ఠో చ పామోక్ఖో చ ఉత్తమో చ పవరో చాతి – ఏతం దీపం అనాపరం.

నిబ్బానం ఇతి నం బ్రూమీతి వానం వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే॰… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. వానప్పహానం వానవూపసమం వానపటినిస్సగ్గం వానపటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానం. **ఇతీతి** పదసన్ధి పదసంసగ్గో పదపారిపూరీ అక్ఖరసమవాయో బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతా పదానుపుబ్బతాపేతం – ఇతీతి. **బ్రూమీతి** బ్రూమి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – నిబ్బానం ఇతి నం బ్రూమి.

జరామచ్చుపరిక్ఖయన్తి జరామరణస్స పహానం వూపసమం పటినిస్సగ్గం పటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – జరామచ్చుపరిక్ఖయం. తేనాహ భగవా –

“అకిఞ్చనం అనాదానం, ఏతం దీపం అనాపరం;
నిబ్బానం ఇతి నం బ్రూమి, జరామచ్చుపరిక్ఖయ”న్తి.

౬౪. **ఏతదఞ్ఞాయ యే సతా, దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతా;**
న తే మారవసానుగా, న తే మారస్స పద్ధగూ [పట్ఠగూ (స్యా॰ క॰)] .

ఏతదఞ్ఞాయ యే సతాతి. ఏతన్తి అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. **అఞ్ఞాయాతి** అఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా, “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి…పే॰… “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం, సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి అఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. **యేతి** అరహన్తో ఖీణాసవా. **సతాతి** చతూహి కారణేహి సతా – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తా [భావితత్తా (క॰)] సతా…పే॰… తే వుచ్చన్తి సతాతి – ఏతదఞ్ఞాయ యే సతా.

దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతాతి. దిట్ఠధమ్మాతి దిట్ఠధమ్మా ఞాతధమ్మా తులితధమ్మా తీరితధమ్మా విభూతధమ్మా విభావితధమ్మా. **అభినిబ్బుతాతి** రాగస్స నిబ్బాపితత్తా నిబ్బుతా, దోసస్స…పే॰… సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారానం సన్తత్తా సమితత్తా వూపసమితత్తా నిజ్ఝాతత్తా నిబ్బుతత్తా పటిప్పస్సద్ధత్తా సన్తా ఉపసన్తా వూపసన్తా నిబ్బుతా పటిప్పస్సద్ధాతి – దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతా.

న తే మారవసానుగాతి. మారోతి యో సో మారో కణ్హో అధిపతి అన్తగూ నముచి పమత్తబన్ధు. **న తే మారవసానుగాతి** న తే మారస్స వసే వత్తన్తి, నాపి మారో తేసు వసం వత్తేతి . తే మారఞ్చ మారపక్ఖఞ్చ మారపాసఞ్చ మారబళిసఞ్చ [మారబలిసఞ్చ (క॰)] మారామిసఞ్చ మారవిసయఞ్చ మారనివాసఞ్చ మారగోచరఞ్చ మారబన్ధనఞ్చ అభిభుయ్య

అభిభవిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వా పరియాదియిత్వా మద్దిత్వా చరన్తి విహరన్తి ఇరియన్తి వత్తేన్తి పాలేన్తి యపేన్తి యాపేన్తీతి – న తే మారవసానుగా.

న తే మారస్స పద్ధగూతి న తే మారస్స పద్ధా పద్ధచరా [పట్ఠా పట్ఠచరా (స్యా. క.)] పరిచారికా సియా; బుద్ధస్స తే భగవతో పద్ధా పద్ధచరా పరిచారికా సియాతి – న తే మారస్స పద్ధగూ. తేనాహ భగవా –

"ఏతదఞ్ఞాయ యే సతా, దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతా;
న తే మారవసానుగా, న తే మారస్స పద్ధగూ"తి.

సహ గాథాపరియోసానా...పే.... సత్థా మే భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీతి.

కప్పమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో దసమో.

౧౧. జతుకణ్ణిమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౬౫. **సుత్వానహం వీర అకామకామిం, [ఇచ్చాయస్మా జతుకణ్ణి]**
ఓఘాతిగం పుట్ఠుమకామమాగమం;
సన్తిపదం బ్రూహి సహజనేత్త, యథాతచ్ఛం భగవా బ్రూహి మేతం.

సుత్వానహం వీర అకామకామిన్తి సుత్వా సుణిత్వా ఉగ్గహేత్వా ఉపధారేత్వా ఉపలక్ఖయిత్వా. ఇతిపి సో భగవా అరహం...పే.... బుద్ధో భగవాతి – సుత్వానహం. **వీరాతి** వీరో భగవా. వీరియవాతి వీరో, పహూతి వీరో, విసవీతి వీరో, అలమత్తోతి వీరో, సూరోతి వీరో, విక్కన్తో అభీరూ అచ్ఛమ్భీ అనుత్రాసీ అపలాయీ పహీనభయభేరవో విగతలోమహంసోతి వీరో.

విరతో ఇధ సబ్బపాపకేహి, నిరయదుక్ఖం అతిచ్చ వీరియవా [విరియవా (స్యా.) సు. ని. ౫౩౬] సో;
సో వీరియవా పధానవా, వీరో తాది పవుచ్చతే తథత్తాతి.

సుత్వానహం వీర. **అకామకామిన్తి. కామాతి** ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. బుద్ధస్స భగవతో వత్థుకామా పరిఞ్ఞాతా, కిలేసకామా పహీనా. వత్థుకామానం పరిఞ్ఞాతత్తా కిలేసకామానం పహీనత్తా భగవా న కామే కామేతి, న కామే పత్థేతి, న కామే పిహేతి, న కామే అభిజప్పతి. యే కామే కామేన్తి, కామే పత్థేన్తి, కామే పిహేన్తి, కామే అభిజప్పన్తి, తే కామకామినో రాగరాగినో సఞ్ఞాసఞ్ఞినో. భగవా న కామే కామేతి, న కామే పత్థేతి, న కామే పిహేతి, న కామే అభిజప్పతి. తస్మా బుద్ధో అకామో నిక్కామో చత్తకామో వన్తకామో ముత్తకామో పహీనకామో పటినిస్సట్ఠకామో వీతరాగో విగతరాగో చత్తరాగో వన్తరాగో ముత్తరాగో పహీనరాగో పటినిస్సట్ఠరాగో నిచ్ఛాతో నిబ్బుతో సీతిభూతో సుఖప్పటిసంవేదీ బ్రహ్మభూతేన అత్తనా విహరతీతి – సుత్వానహం వీర అమకామకామిం.

ఇచ్చాయస్మా జతుకణ్ణీతి. **ఇచ్చా**తి పదసన్ధి...పే.... పదానుపుబ్బతాపేతం – ఇచ్చాతి. **ఆయస్మా**తి పియవచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం ఆయస్మాతి. **జతుకణ్ణీ**తి తస్స బ్రాహ్మణస్స గోత్తం సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారోతి – ఇచ్చాయస్మా జతుకణ్ణి.

ఓఘాతిగం పుట్ఠుమకామమాగమన్తి. ఓఘాతిగన్తి ఓఘాతిగం ఓఘం అతిక్కన్తం సమతిక్కన్తం వీతివత్తన్తి – ఓఘాతిగం. **పుట్ఠు**న్తి పుట్ఠుం పుచ్ఛితుం యాచితుం అజ్ఝేసితుం పసాదేతుం. **అకామమాగమ**న్తి అకామం పుట్ఠుం నిక్కామం చత్తకామం వన్తకామం ముత్తకామం పహీనకామం పటినిస్సట్ఠకామం వీతరాగం విగతరాగం చత్తరాగం వన్తరాగం ముత్తరాగం పహీనరాగం పటినిస్సట్ఠరాగం ఆగమ్హా ఆగతమ్హా ఉపాగతమ్హా సమ్పత్తమ్హా తయా సద్ధిం సమాగతమ్హాతి – ఓఘాతిగం పుట్ఠుమకామమాగమం.

సన్తిపదం బ్రూహి సహజనేత్తాతి. **సన్తీ**తి ఏకేన ఆకారేన సన్తిపి సన్తిపదమ్పి [సన్తిపదన్తి (క.)] తంయేవ అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం . వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “సన్తమేతం పదం, పణీతమేతం పదం, యదిదం సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బాన”న్తి. అథాపరేనాకారేన యే ధమ్మా సన్తాధిగమాయ సన్తిఫుసనాయ సన్తిసచ్ఛికిరియాయ సంవత్తన్తి, సేయ్యథిదం – చత్తారో సతిపట్ఠానా చత్తారో సమ్మప్పధానా చత్తారో ఇద్ధిపాదా పఞ్చిన్ద్రియాని పఞ్చ బలాని సత్త బోజ్ఝఙ్గా అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో – ఇమే వుచ్చన్తి సన్తిపదా. సన్తిపదం తాణపదం లేణపదం సరణపదం అభయపదం అచ్చుతపదం అమతపదం నిబ్బానపదం బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహి. **సహజనేత్తా**తి నేత్తం వుచ్చతి సబ్బఞ్ఞుతఞాణం. బుద్ధస్స భగవతో నేత్తఞ్చ జినభావో చ బోధియా మూలే అపుబ్బం అచరిమం ఏకస్మిం ఖణే ఉప్పన్నో, తస్మా బుద్ధో సహజనేత్తోతి – సన్తిపదం బ్రూహి సహజనేత్త.

యథాతచ్ఛం భగవా బ్రూహి మేతన్తి యథాతచ్ఛం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం...పే.... నిరోధో నిబ్బానం. **భగవా**తి గారవాధివచనం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి. **బ్రూహి మేత**న్తి బ్రూహి ఆచిక్ఖాహి...పే.... పకాసేహీతి – యథాతచ్ఛం భగవా బ్రూహి మేతం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“సుత్వానహం వీర అకామకామిం, [ఇచ్చాయస్మా జతుకణ్ణి]
ఓఘాతిగం పుట్ఠుమకామమాగమం;
సన్తిపదం బ్రూహి సహజనేత్త, యథాతచ్ఛం భగవా బ్రూహి మేత”న్తి.

౬౬. **భగవా హి కామే అభిభుయ్య ఇరియతి, ఆదిచ్చోవ పథవిం తేజీ తేజసా;**
పరిత్తపఞ్ఞస్స మే భూరిపఞ్ఞో, ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం;
జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానం.

భగవా హి కామే అభిభుయ్య ఇరియతీతి. **భగవా**తి గారవాధివచనం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి. **కామా**తి ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి

కిలేసకామా. భగవా వత్థుకామే పరిజానిత్వా కిలేసకామే పహాయ అభిభుయ్య అభిభవిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వా పరియాదియిత్వా చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతీతి – భగవా హి కామే అభిభుయ్య ఇరియతి.

ఆదిచ్చోవ పథవిం తేజీ తేజసాతి ఆదిచ్చో వుచ్చతి సూరియో [సురియో (స్యా.)]. పథవీ వుచ్చతి జగతీ [జరా (స్యా.)]. యథా సూరియో తేజీ తేజేన సమన్నాగతో పథవిం అభిభుయ్య అభిభవిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వా పరియాదియిత్వా సన్తాపయిత్వా సబ్బం ఆకాసగతం తమగతం అభివిహచ్చ అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకం దస్సయిత్వా ఆకాసే అన్తలిక్ఖే గగనపథే [గమనపథే (స్యా.) అట్ఠకథా ఓలోకేతబ్బా] గచ్ఛతి, ఏవమేవ భగవా ఞాణతేజీ ఞాణతేజేన సమన్నాగతో సబ్బం అభిసఙ్ఖారసముదయం...పే.... కిలేసతమం అవిజ్జన్ధకారం విధమిత్వా ఞాణాలోకం దస్సేత్వా వత్థుకామే పరిజానిత్వా కిలేసకామే పహాయ అభిభుయ్య అభిభవిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వా పరియాదియిత్వా మద్దిత్వా చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతీతి – ఆదిచ్చోవ పథవిం తేజీ తేజసా.

పరిత్తపఞ్ఞస్స మే భూరిపఞ్ఞోతి అహమస్మి పరిత్తపఞ్ఞో ఓమకపఞ్ఞో లామకపఞ్ఞో ఛతుక్కపఞ్ఞో. త్వమ్పి మహాపఞ్ఞో పుథుపఞ్ఞో హాసపఞ్ఞో జవనపఞ్ఞో తిక్ఖపఞ్ఞో నిబ్బేధికపఞ్ఞో. భూరి వుచ్చతి పథవీ. భగవా తాయ పథవిసమాయ పఞ్ఞాయ విపులాయ విత్థతాయ సమన్నాగతోతి – పరిత్తపఞ్ఞస్స మే భూరిపఞ్ఞో.

ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞన్తి. ధమ్మన్తి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం, చత్తారో సతిపట్ఠానే...పే.... నిబ్బానఞ్చ నిబ్బానగామినిఞ్చ పటిపదం ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహి. **యమహం విజఞ్ఞ**న్తి యమహం జానేయ్యం ఆజానేయ్యం విజానేయ్యం పటిజానేయ్యం పటివిజ్ఝేయ్యం అధిగచ్ఛేయ్యం ఫస్సేయ్యం సచ్ఛికరేయ్యన్తి – ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం.

జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానన్తి ఇధేవ జాతిజరాయ మరణస్స పహానం వూపసమం పటినిస్సగ్గం పటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

> "భగవా హి కామే అభిభుయ్య ఇరియతి, ఆదిచ్చోవ పథవిం తేజీ తేజసా;
> పరిత్తపఞ్ఞస్స మే భూరిపఞ్ఞో, ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం;
> జాతిజరాయ ఇధ విప్పహాన"న్తి.

౬౭. **కామేసు వినయ గేధం, [జతుకణ్ణీతి భగవా]**
నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతో;
ఉగ్గహితం నిరత్తం వా, మా తే విజ్జిత్థ కిఞ్చనం.

కామేసు వినయ గేధన్తి. కామాతి ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. **గేధన్తి** గేధో వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో...పే.... అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **కామేసు వినయ గేధన్తి** కామేసు గేధం వినయ పటివినయ పజహ వినోదేహి బ్యన్తీకరోహి అనభావం

గమేహీతి – కామేసు వినయ గేధం. **జతుకణ్ణీతి** భగవా తం బ్రాహ్మణం గోత్తేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం… పే॰… సచ్చికా పణ్ణత్తి, యదిదం భగవాతి – జతుకణ్ణీతి భగవా.

నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతోతి. నేక్ఖమ్మన్తి సమ్మాపటిపదం అనులోమపటిపదం అపచ్చనీకపటిపదం అన్వత్థపటిపదం ధమ్మానుధమ్మపటిపదం సీలేసు పరిపూరకారితం ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతం భోజనే మత్తఞ్ఞుతం జాగరియానుయోగం సతిసమ్పజఞ్ఞం చత్తారో సతిపట్ఠానే చత్తారో సమ్మప్పధానే చత్తారో ఇద్ధిపాదే పఞ్చిన్ద్రియాని పఞ్చ బలాని సత్త బోజ్ఝఙ్గే అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం నిబ్బానఞ్చ నిబ్బానగామినిఞ్చ పటిపదం ఖేమతో తాణతో లేణతో సరణతో సరణీభూతతో అభయతో అచ్చుతతో అమతతో నిబ్బానతో దట్ఠుం పస్సిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతో.

ఉగ్గహితం నిరత్తం వాతి. ఉగ్గహితన్తి తణ్హావసేన దిట్ఠివసేన గహితం పరామట్ఠం అభినివిట్ఠం అజ్ఝోసితం అధిముత్తం. **నిరత్తం వాతి** నిరత్తం వా ముఞ్చితబ్బం విజహితబ్బం వినోదితబ్బం బ్యన్తీకాతబ్బం అనభావం గమేతబ్బన్తి – ఉగ్గహితం నిరత్తం వా.

మా తే విజ్జిత్థ కిఞ్చనన్తి రాగకిఞ్చనం దోసకిఞ్చనం మోహకిఞ్చనం మానకిఞ్చనం దిట్ఠికిఞ్చనం కిలేసకిఞ్చనం దుచ్చరితకిఞ్చనం. ఇదం కిఞ్చనం [ఇమే కిఞ్చనా (క॰)] తుయ్హం మా విజ్జిత్థ మా పవిజ్జిత్థ మా సంవిజ్జిత్థ పజహ వినోదేహి బ్యన్తీకరోహి అనభావం గమేహీతి – మా తే విజ్జిత్థ కిఞ్చనం. తేనాహ భగవా –

> “కామేసు వినయ గేధం, [జతుకణ్ణీతి భగవా]
> నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతో;
> ఉగ్గహితం నిరత్తం వా, మా తే విజ్జిత్థ కిఞ్చన”న్తి.

౬౮. **యం పుబ్బే తం విసోసేహి, పచ్ఛా తే మాహు కిఞ్చనం;**
మజ్ఝే చే నో గహేస్ససి, ఉపసన్తో చరిస్ససి.

యం పుబ్బే తం విసోసేహీతి అతీతే సఙ్ఖారే ఆరబ్భ యే కిలేసా ఉప్పజ్జేయ్యుం తే కిలేసే సోసేహి విసోసేహి సుక్ఖాపేహి విసుక్ఖాపేహి అబీజం కరోహి పజహ వినోదేహి బ్యన్తీకరోహి అనభావం గమేహీతి – ఏవమ్పి యం పుబ్బే తం విసోసేహి. అథ వా, యే అతీతా కమ్మాభిసఙ్ఖారా అవిపక్కవిపాకా తే కమ్మాభిసఙ్ఖారే సోసేహి విసోసేహి సుక్ఖాపేహి విసుక్ఖాపేహి అబీజం [అవీజం (స్యా॰)] కరోహి పజహ వినోదేహి బ్యన్తీకరోహి అనభావం గమేహీతి – ఏవమ్పి యం పుబ్బే తం విసోసేహి.

పచ్ఛా తే మాహు కిఞ్చనన్తి పచ్ఛా వుచ్చతి అనాగతే సఙ్ఖారే ఆరబ్భ రాగకిఞ్చనం దోసకిఞ్చనం మోహకిఞ్చనం మానకిఞ్చనం దిట్ఠికిఞ్చనం కిలేసకిఞ్చనం దుచ్చరితకిఞ్చనం. ఇదం కిఞ్చనం తుయ్హం మా అహు మా అహోసి మా జనేసి [మా జనేహి (స్యా॰) తథావసేసేసు ద్వీసు పదేసుపి] మా సఞ్జనేసి మాభినిబ్బత్తేసి పజహ వినోదేహి బ్యన్తీకరోహి అనభావం గమేహీతి – పచ్ఛా తే మాహు కిఞ్చనం.

మజ్ఝే చే నో గహేస్ససీతి మజ్ఝే వుచ్చతి పచ్చుప్పన్నం రూపం వేదనా సఞ్ఞా సఙ్ఖారా విఞ్ఞాణం. పచ్చుప్పన్నే సఙ్ఖారే తణ్హావసేన దిట్ఠివసేన న గహేస్ససి న తణ్హిస్ససి న పరామసిస్ససి న నన్దిస్ససి నాభినన్దిస్ససి న అజ్ఝోసిస్ససి. అభినన్దనం అభివదనం అజ్ఝోసానం గాహం పరామాసం అభినివేసం పజహిస్ససి వినోదేస్ససి బ్యన్తీకరిస్ససి అనభావం గమేస్ససీతి – మజ్ఝే చే నో గహేస్ససి.

ఉపసన్తో చరిస్ససీతి రాగస్స ఉపసమితత్తా ఉపసన్తో చరిస్ససి, దోసస్స...పే.... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారానం సన్తత్తా సమితత్తా ఉపసమితత్తా వూపసమితత్తా నిజ్ఝాతత్తా నిబ్బుతత్తా విగతత్తా పటిప్పస్సద్ధత్తా సన్తో ఉపసన్తో వూపసన్తో నిబ్బుతో పటిప్పస్సద్ధో చరిస్ససి విహరిస్ససి ఇరియిస్ససి వత్తిస్ససి పాలేస్ససి యపేస్ససి యాపేస్ససీతి – ఉపసన్తో చరిస్ససి. తేనాహ భగవా –

"యం పుబ్బే తం విసోసేహి, పచ్ఛా తే మాహు కిఞ్చనం;
మజ్ఝే చే నో గహేస్ససి, ఉపసన్తో చరిస్ససీ"తి.

౬౯. సబ్బసో నామరూపస్మిం, వీతగేధస్స బ్రాహ్మణ;
ఆసవాస్స న విజ్జన్తి, యేహి మచ్చువసం వజే.

సబ్బసో నామరూపస్మిం వీతగేధస్స బ్రాహ్మణాతి. సబ్బసోతి సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అసేసం నిస్సేసం పరియాదియనవచనమేతం సబ్బసోతి. **నామన్తి** చత్తారో అరూపినో ఖన్ధా. **రూపన్తి** చత్తారో చ మహాభూతా చతున్నఞ్చ మహాభూతానం ఉపాదాయ రూపం. **గేధో** వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో...పే.... అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **సబ్బసో నామరూపస్మిం వీతగేధస్స బ్రాహ్మణాతి** సబ్బసో నామరూపస్మిం వీతగేధస్స విగతగేధస్స చత్తగేధస్స వన్తగేధస్స ముత్తగేధస్స పహీనగేధస్స పటినిస్సట్ఠగేధస్స వీతరాగస్స విగతరాగస్స చత్తరాగస్స వన్తరాగస్స ముత్తరాగస్స పహీనరాగస్స పటినిస్సట్ఠరాగస్సాతి – సబ్బసో నామరూపస్మిం వీతగేధస్స బ్రాహ్మణ.

ఆసవాస్స న విజ్జన్తీతి. ఆసవాతి చత్తారో ఆసవా – కామాసవో, భవాసవో, దిట్ఠాసవో, అవిజ్జాసవో. **అస్సాతి** అరహతో ఖీణాసవస్స. **న విజ్జన్తీతి** ఇమే ఆసవా తస్స నత్థి న సన్తి న సంవిజ్జన్తి నుపలబ్భన్తి పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిప్పస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢాతి – ఆసవాస్స న విజ్జన్తి.

యేహి మచ్చువసం వజేతి యేహి ఆసవేహి మచ్చునో వా వసం గచ్ఛేయ్య, మరణస్స వా వసం గచ్ఛేయ్య, మారపక్ఖస్స వా వసం గచ్ఛేయ్య; తే ఆసవా తస్స నత్థి న సన్తి న సంవిజ్జన్తి నుపలబ్భన్తి పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిప్పస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢాతి – యేహి మచ్చువసం వజే. తేనాహ భగవా –

"సబ్బసో నామరూపస్మిం, వీతగేధస్స బ్రాహ్మణ;
ఆసవాస్స న విజ్జన్తి, యేహి మచ్చువసం వజే"తి.

సహ గాథాపరియోసానా...పే.... సత్థా మే భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీతి.

౧౨. భద్రావుధమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౭౦. ఓకఞ్జహం తణ్హచ్ఛిదం అనేజం, [ఇచ్చాయస్మా భద్రావుధో]

నన్దిఞ్జహం ఓఘతిణ్ణం విముత్తం;

కప్పఞ్జహం అభియాచే సుమేధం, సుత్వాన నాగస్స అపనమిస్సన్తి [అపగమిస్సన్తి (క.)] **ఇతో.**

ఓకఞ్జహం తణ్హచ్ఛిదం అనేజన్తి. ఓకఞ్జహన్తి రూపధాతుయా యో ఛన్దో యో రాగో యా నన్దీ యా తణ్హా యే ఉపాయుపాదానా [ఉపయుపాదానా (క.)] చేతసో అధిట్ఠానాభినివేసానుసయా, తే బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో ఓకఞ్జహో. వేదనాధాతుయా... పే.... సఞ్ఞాధాతుయా... సఙ్ఖారధాతుయా... విఞ్ఞాణధాతుయా యో ఛన్దో యో రాగో యా నన్దీ యా తణ్హా యే ఉపాయుపాదానా చేతసో అధిట్ఠానాభినివేసానుసయా, తే బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో ఓకఞ్జహో.

తణ్హచ్ఛిదన్తి. తణ్హాతి రూపతణ్హా...పే.... ధమ్మతణ్హా. సా తణ్హా బుద్ధస్స భగవతో ఛిన్నా ఉచ్ఛిన్నా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిప్పస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢా. తస్మా బుద్ధో తణ్హచ్ఛిదో. **అనేజోతి** ఏజా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో ...పే.... అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. సా ఏజా తణ్హా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో అనేజో. ఏజాయ పహీనత్తా అనేజో భగవా లాభేపి న ఇఞ్జతి, అలాభేపి న ఇఞ్జతి, యసేపి న ఇఞ్జతి, అయసేపి న ఇఞ్జతి, పసంసాయపి న ఇఞ్జతి, నిన్దాయపి న ఇఞ్జతి, సుఖేపి న ఇఞ్జతి, దుక్ఖేపి న ఇఞ్జతి న చలతి న వేధతి న పవేధతి న సమ్పవేధతీతి. తస్మా బుద్ధో అనేజోతి – ఓకఞ్జహం తణ్హచ్ఛిదం అనేజం. **ఇచ్చాయస్మా భద్రావుధోతి. ఇచ్చాతి** పదసన్ధి...పే.... **ఆయస్మాతి**, పియవచనం...పే.... **భద్రావుధోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం...పే.... అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా భద్రావుధో.

నన్దిఞ్జహం ఓఘతిణ్ణం విముత్తన్తి నన్దీ వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో...పే.... అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. సా నన్దీ సా తణ్హా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో నన్దిఞ్జహో. **ఓఘతిణ్ణన్తి** భగవా కామోఘం తిణ్ణో భవోఘం తిణ్ణో దిట్ఠోఘం తిణ్ణో అవిజ్జోఘం తిణ్ణో సబ్బసంసారపథం తిణ్ణో ఉత్తిణ్ణో నిత్థిణ్ణో అతిక్కన్తో సమతిక్కన్తో వీతివత్తో. సో వుత్థవాసో చిణ్ణచరణో...పే.... జాతిమరణసంసారో నత్థి తస్స పునబ్భవోతి – నన్దిఞ్జహం ఓఘతిణ్ణం. **విముత్తన్తి** భగవతో రాగా చిత్తం ముత్తం విముత్తం సువిముత్తం, దోసా చిత్తం... మోహా చిత్తం...పే.... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారేహి చిత్తం ముత్తం విముత్తం సువిముత్తన్తి – నన్దిఞ్జహం ఓఘతిణ్ణం విముత్తం.

కప్పఞ్జహం అభియాచే సుమేధన్తి. కప్పాతి ద్వే కప్పా – తణ్హాకప్పో చ దిట్ఠికప్పో చ...పే.... అయం తణ్హాకప్పో...పే... అయం దిట్ఠికప్పో. బుద్ధస్స భగవతో తణ్హాకప్పో పహీనో దిట్ఠికప్పో పటినిస్సట్ఠో. తణ్హాకప్పస్స పహీనత్తా దిట్ఠికప్పస్స పటినిస్సట్ఠత్తా తస్మా బుద్ధో కప్పఞ్జహో . **అభియాచేతి** యాచామి అభియాచామి అజ్ఝేసామి సాదియామి పత్థయామి

పిహయామి జప్పామి అభిజప్పామి. **సుమేధా** వుచ్చతి పఞ్ఞా. యా పఞ్ఞా పజాననా...పే.... అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. భగవా ఇమాయ మేధాయ పఞ్ఞాయ ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో. తస్మా బుద్ధో సుమేధోతి – కప్పఞ్ఞహం అభియాచే సుమేధం.

సుత్వాన నాగస్స అపనమిస్సన్తి ఇతోతి. నాగస్సాతి నాగో. భగవా ఆగుం న కరోతీతి నాగో, న గచ్ఛతీతి నాగో, న ఆగచ్ఛతీతి నాగో...పే.... ఏవం భగవా న గచ్ఛతీతి నాగో. **సుత్వాన నాగస్స అపనమిస్సన్తి ఇతోతి** తుయ్హం వచనం బ్యప్పథం దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం సుత్వా సుణిత్వా ఉగ్గహేత్వా ఉపధారయిత్వా ఉపలక్ఖయిత్వా ఇతో అపనమిస్సన్తి వజిస్సన్తి పక్కమిస్సన్తి దిసావిదిసం గమిస్సన్తీతి – సుత్వాన నాగస్స అపనమిస్సన్తి ఇతో. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“ఓకఞ్జహం తణ్హచ్ఛిదం అనేజం, [ఇచ్చాయస్మా భద్రావుధో]
నన్దిఞ్జహం ఓఘతిణ్ణం విముత్తం;
కప్పఞ్జహం అభియాచే సుమేధం, సుత్వాన నాగస్స అపనమిస్సన్తి ఇతో”తి.

౭౧. **నానాజనా జనపదేహి సఙ్గతా, తవ వీర వాక్యం అభికఙ్ఖమానా;**
తేసం తువం సాధు వియాకరోహి, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో.

నానాజనా జనపదేహి సఙ్గతాతి. నానాజనాతి ఖత్తియా చ బ్రాహ్మణా చ వేస్సా చ సుద్దా చ గహట్ఠా చ పబ్బజితా చ దేవా చ మనుస్సా చ. **జనపదేహి సఙ్గతాతి** అఙ్గా చ మగధా చ కలిఙ్గా చ కాసియా చ కోసలా చ వజ్జియా చ మల్లా చ చేతియమ్హా చ [చేతియమ్హా చ సాగరమ్హా చ (స్యా.)] వంసా చ కురుమ్హా చ పఞ్చాలా చ మచ్ఛా చ సురసేనా చ అస్సకా చ అవన్తియా చ యోనా [యోనకా (క.) మహాని. ౨౦౫] చ కమ్బోజా చ. **సఙ్గతాతి** సఙ్గతా సమాగతా సమోహితా సన్నిపతితాతి – నానాజనా జనపదేహి సఙ్గతా.

తవ వీర వాక్యం అభికఙ్ఖమానాతి. వీరాతి వీరో. భగవా వీరియవాతి వీరో, పహూతి వీరో, విసవీతి వీరో, అలమత్తోతి వీరో, విగతలోమహంసోతిపి వీరో.

విరతో ఇధ సబ్బపాపకేహి, నిరయదుక్ఖం అతిచ్చ వీరియవా సో;
సో వీరియవా పధానవా, వీరో తాది పవుచ్చతే తథత్తాతి.

తవ వీర వాక్యం అభికఙ్ఖమానాతి తుయ్హం వచనం బ్యప్పథం దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం. **అభికఙ్ఖమానాతి** అభికఙ్ఖమానా ఇచ్ఛమానా సాదియమానా పత్థయమానా పిహయమానా అభిజప్పమానాతి – తవ వీర వాక్యం అభికఙ్ఖమానా.

తేసం తువం సాధు వియాకరోహీతి. తేసన్తి తేసం ఖత్తియానం బ్రాహ్మణానం వేస్సానం సుద్దానం గహట్ఠానం పబ్బజితానం దేవానం మనుస్సానం. **తువన్తి** భగవన్తం భణతి. **సాధు వియాకరోహీతి** సాధు ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – తేసం తువం సాధు వియాకరోహి.

తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మోతి తథా హి తే విదితో తులితో తీరితో విభూతో విభావితో ఏస ధమ్మోతి – తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"నానాజనా జనపదేహి సఙ్గతా, తవ వీర వాక్యం అభికఙ్ఖమానా;
తేసం తువం సాధు వియాకరోహి, తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో"తి.

౭౨. **ఆదానతణ్హం వినయేథ సబ్బం, [భద్రావుధాతి భగవా]**
ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే;
యం యఞ్హి లోకస్మిముపాదియన్తి, తేనేవ మారో అన్వేతి జన్తుం.

ఆదానతణ్హం వినయేథ సబ్బన్తి ఆదానతణ్హం వుచ్చతి రూపతణ్హా…పే॰… ఆదానతణ్హాతి కింకారణా వుచ్చతి ఆదానతణ్హా? తాయ తణ్హాయ రూపం ఆదియన్తి ఉపాదియన్తి గణ్హన్తి పరామసన్తి అభినివిసన్తి. వేదనం…పే॰… సఞ్ఞం… సఙ్ఖారే… విఞ్ఞాణం… గతిం… ఉపపత్తిం… పటిసన్ధిం… భవం… సంసారం… వట్టం ఆదియన్తి ఉపాదియన్తి గణ్హన్తి పరామసన్తి అభినివిసన్తి. తంకారణా వుచ్చతి ఆదానతణ్హా. **ఆదానతణ్హం వినయేథ సబ్బ**న్తి సబ్బం ఆదానతణ్హం వినయేయ్య పటివినయేయ్య పజహేయ్య వినోదేయ్య బ్యన్తీకరేయ్య అనభావం గమేయ్యాతి – ఆదానతణ్హం వినయేథ సబ్బం. **భద్రావుధాతి భగవాతి. భద్రావుధా**తి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవా**తి గారవాధివచనమేతం…పే॰… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – భద్రావుధాతి భగవా.

ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝేతి. **ఉద్ధ**న్తి అనాగతం; **అధో**తి అతీతం; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే**తి పచ్చుప్పన్నం. **ఉద్ధ**న్తి దేవలోకో; **అధో**తి నిరయలోకో; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే**తి మనుస్సలోకో. అథ వా, **ఉద్ధ**న్తి కుసలా ధమ్మా; **అధో**తి అకుసలా ధమ్మా; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే**తి అబ్యాకతా ధమ్మా. **ఉద్ధ**న్తి అరూపధాతు; **అధో**తి కామధాతు; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే**తి రూపధాతు. **ఉద్ధ**న్తి సుఖా వేదనా; **అధో**తి దుక్ఖా వేదనా; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే**తి అదుక్ఖమసుఖా వేదనా. **ఉద్ధ**న్తి ఉద్ధం పాదతలా; **అధో**తి అధో కేసమత్థకా; **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే**తి వేమజ్ఝేతి – ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే.

యం యఞ్హి లోకస్మిముపాదియన్తీతి యం యం రూపగతం వేదనాగతం సఞ్ఞాగతం సఙ్ఖారగతం విఞ్ఞాణగతం ఆదియన్తి ఉపాదియన్తి గణ్హన్తి పరామసన్తి అభినివిసన్తి. **లోకస్మి**న్తి అపాయలోకే…పే॰… ఆయతనలోకేతి – యం యఞ్హి లోకస్మిముపాదియన్తి.

తేనేవ మారో అన్వేతి జన్తున్తి తేనేవ కమ్మాభిసఙ్ఖారవసేన పటిసన్ధికో ఖన్ధమారో ధాతుమారో ఆయతనమారో గతిమారో ఉపపత్తిమారో పటిసన్ధిమారో భవమారో సంసారమారో వట్టమారో అన్వేతి అనుగచ్ఛతి అన్వాయికో హోతి. **జన్తు**న్తి సత్తం జనం నరం మాణవం [మానవం (స్యా॰)] పోసం పుగ్గలం జీవం జాగుం జన్తుం ఇన్దగుం మనుజన్తి – తేనేవ మారో అన్వేతి జన్తుం. తేనాహ భగవా –

"ఆదానతణ్హం వినయేథ సబ్బం, [భద్రావుధాతి భగవా]
ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే;

యం యఞ్హి లోకస్మిముపాదియన్తి, తేనేవ మారో అన్వేతి జన్తు”న్తి.

౭౩. **తస్మా పజానం న ఉపాదియేథ, భిక్ఖు సతో కిఞ్చనం సబ్బలోకే;**
ఆదానసత్తే ఇతి పేక్ఖమానో, పజం ఇమం మచ్చుధేయ్యే విసత్తం.

తస్మా పజానం న ఉపాదియేథాతి. తస్మాతి తస్మా తంకారణా తంహేతు తప్పచ్చయా తంనిదానా, ఏతం ఆదీనవం సమ్పస్సమానో ఆదానతణ్హాయాతి – తస్మా. **పజాన**న్తి జానన్తో పజానన్తో ఆజానన్తో విజానన్తో పటివిజానన్తో పటివిజ్ఝన్తో “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి...పే.... “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి జానన్తో పజానన్తో ఆజానన్తో విజానన్తో పటివిజానన్తో పటివిజ్ఝన్తో. **న ఉపాదియేథాతి** రూపం నాదియేయ్య న ఉపాదియేయ్య న గణ్హేయ్య న పరామసేయ్య నాభినివిసేయ్య; వేదనం...పే.... సఞ్ఞం... సఙ్ఖారే... విఞ్ఞాణం... గతిం ... ఉపపత్తిం... పటిసన్ధిం... భవం... సంసారం... వట్టం నాదియేయ్య న ఉపాదియేయ్య న గణ్హేయ్య న పరామసేయ్య నాభినివిసేయ్యాతి – తస్మా పజానం న ఉపాదియేథ.

భిక్ఖు సతో కిఞ్చనం సబ్బలోకేతి. భిక్ఖూతి పుథుజ్జనకల్యాణకో వా భిక్ఖు, సేక్ఖో వా భిక్ఖు. **సతోతి** చతూహి కారణేహి సతో – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో...పే.... సో వుచ్చతి సతోతి – భిక్ఖు సతో. **కిఞ్చన**న్తి కిఞ్చి రూపగతం వేదనాగతం సఞ్ఞాగతం సఙ్ఖారగతం విఞ్ఞాణగతం. **సబ్బలోకేతి** సబ్బఅపాయలోకే సబ్బమనుస్సలోకే సబ్బదేవలోకే సబ్బఖన్ధలోకే సబ్బధాతులోకే సబ్బఆయతనలోకేతి – భిక్ఖు సతో కిఞ్చనం సబ్బలోకే.

ఆదానసత్తే ఇతి పేక్ఖమానోతి ఆదానసత్తా వుచ్చన్తి యే రూపం ఆదియన్తి ఉపాదియన్తి గణ్హన్తి పరామసన్తి అభినివిసన్తి; వేదనం...పే.... సఞ్ఞం... సఙ్ఖారే... విఞ్ఞాణం... గతిం... ఉపపత్తిం... పటిసన్ధిం... భవం... సంసారం... వట్టం ఆదియన్తి ఉపాదియన్తి గణ్హన్తి పరామసన్తి అభినివిసన్తి. **ఇతీతి** పదసన్ధి...పే.... పదానుపుబ్బతాపేతం ఇతీతి. **పేక్ఖమానోతి** పేక్ఖమానో దక్ఖమానో దిస్సమానో పస్సమానో ఓలోకయమానో నిజ్ఝాయమానో ఉపపరిక్ఖమానోతి – ఆదానసత్తే ఇతి పేక్ఖమానో.

పజం ఇమం మచ్చుధేయ్యే విసత్తన్తి. పజాతి సత్తాధివచనం మచ్చుధేయ్యా వుచ్చన్తి కిలేసా చ ఖన్ధా చ అభిసఙ్ఖారా చ. పజా మచ్చుధేయ్యే మారధేయ్యే మరణధేయ్యే సత్తా విసత్తా ఆసత్తా లగ్గా లగ్గితా పలిబుద్ధా. యథా భిత్తిఖిలే వా నాగదన్తే వా భణ్డం సత్తం విసత్తం ఆసత్తం లగ్గం లగ్గితం పలిబుద్ధం, ఏవమేవ పజా మచ్చుధేయ్యే మారధేయ్యే మరణధేయ్యే సత్తా విసత్తా ఆసత్తా లగ్గా లగ్గితా పలిబుద్ధాతి – పజం ఇమం మచ్చుధేయ్యే విసత్తం. తేనాహ భగవా –

“తస్మా పజానం న ఉపాదియేథ, భిక్ఖు సతో కిఞ్చనం సబ్బలోకే;
ఆదానసత్తే ఇతి పేక్ఖమానో, పజం ఇమం మచ్చుధేయ్యే విసత్త”న్తి.

సహ గాథాపరియోసానా...పే.... సత్థా మే భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీతి.

భద్రావుధమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో ద్వాదసమో.

౧౩. ఉదయమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౭౪. **ఝాయిం విరజమాసీనం, [ఇచ్చాయస్మా ఉదయో]**

కతకిచ్చం అనాసవం;

పారగుం సబ్బధమ్మానం, అత్థి పఞ్హేన ఆగమం;

అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూహి [సంబ్రూహి (స్యా.)], **అవిజ్జాయ పభేదనం.**

ఝాయిం విరజమాసీనన్తి. ఝాయిన్తి ఝాయీ భగవా. పఠమేనపి ఝానేన ఝాయీ, దుతియేనపి ఝానేన ఝాయీ, తతియేనపి ఝానేన ఝాయీ, చతుత్థేనపి ఝానేన ఝాయీ, సవితక్కసవిచారేనపి ఝానేన ఝాయీ, అవితక్కవిచారమత్తేనపి ఝానేన ఝాయీ, అవితక్కఅవిచారేనపి ఝానేన ఝాయీ, సప్పీతికేనపి ఝానేన ఝాయీ, నిప్పీతికేనపి ఝానేన ఝాయీ, సాతసహగతేనపి ఝానేన ఝాయీ, ఉపేక్ఖాసహగతేనపి ఝానేన ఝాయీ, సుఞ్ఞతేనపి ఝానేన ఝాయీ, అనిమిత్తేనపి ఝానేన ఝాయీ, అప్పణిహితేనపి ఝానేన ఝాయీ, లోకియేనపి ఝానేన ఝాయీ, లోకుత్తరేనపి ఝానేన ఝాయీ ఝానరతో ఏకత్తమనుయుత్తో సదత్థగరుకోతి – ఝాయిం. **విరజ**న్తి రాగో రజో, దోసో రజో, మోహో రజో, కోధో రజో, ఉపనాహో రజో…పే॰… సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా రజా. తే రజా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో అరజో విరజో నిరజో రజాపగతో రజవిప్పహీనో రజవిప్పయుత్తో సబ్బరజవీతివత్తో.

రాగో రజో న చ పన రేణు వుచ్చతి,

రాగస్సేతం అధివచనం రజోతి;

ఏతం రజం విప్పజహిత్వా [పటివినోదిత్వా (క.) మహాని. ౨౦౯] చక్ఖుమా, తస్మా జినో విగతరజోతి వుచ్చతి.

దోసో రజో న చ పన రేణు వుచ్చతి, దోసస్సేతం అధివచనం రజోతి;

ఏతం రజం విప్పజహిత్వా చక్ఖుమా, తస్మా జినో విగతరజోతి వుచ్చతి.

మోహో రజో న చ పన రేణు వుచ్చతి, మోహస్సేతం అధివచనం రజోతి;

ఏతం రజం విప్పజహిత్వా చక్ఖుమా, తస్మా జినో విగతరజోతి వుచ్చతీతి. –

విరజం …పే॰….

ఆసీనన్తి నిసిన్నో భగవా పాసాణకే చేతియేతి – ఆసీనో.

నగస్స [నగరస్స (క.)] పస్సే ఆసీనం, మునిం దుక్ఖస్స పారగుం;

సావకా పయిరుపాసన్తి, తేవిజ్జా మచ్చుహాయినోతి.

ఏవమ్పి భగవా ఆసీనో. అథ వా, భగవా సబ్బోస్సుక్కపటిప్పస్సద్ధత్తా ఆసీనో వుత్థవాసో చిణ్ణచరణో…పే॰… జాతిమరణసంసారో నత్థి తస్స పునబ్భవోతి. ఏవమ్పి భగవా ఆసీనోతి – ఝాయిం విరజమాసీనం .

ఇచ్చాయస్మా ఉదయోతి. **ఇచ్చాతి** పదసన్ధి...పే.... **ఆయస్మాతి** పియవచనం...పే.... **ఉదయోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం...పే.... అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా ఉదయో.

కతకిచ్చం అనాసవన్తి బుద్ధస్స భగవతో కిచ్చాకిచ్చం కరణీయాకరణీయం పహీనం ఉచ్ఛిన్నమూలం తాలావత్థుకతం అనభావంకతం ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మం. తస్మా బుద్ధో కతకిచ్చో.

యస్స చ విసతా [యస్స పరిపతా (స్యా.) పస్స మహాని. ౨౦౨] నత్థి, ఛిన్నసోతస్స భిక్ఖునో;

కిచ్చాకిచ్చప్పహీనస్స, పరిళాహో న విజ్జతీతి.

కతకిచ్చం అనాసవన్తి. ఆసవాతి చత్తారో ఆసవా – కామాసవో, భవాసవో, దిట్ఠాసవో, అవిజ్జాసవో. తే ఆసవా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో అనాసవోతి – కతకిచ్చం అనాసవం.

పారగుం సబ్బధమ్మానన్తి భగవా సబ్బధమ్మానం అభిఞ్ఞాపారగూ పరిఞ్ఞాపారగూ పహానపారగూ భావనాపారగూ సచ్ఛికిరియాపారగూ సమాపత్తిపారగూ. అభిఞ్ఞాపారగూ సబ్బధమ్మానం, పరిఞ్ఞాపారగూ సబ్బదుక్ఖానం, పహానపారగూ సబ్బకిలేసానం, భావనాపారగూ చతున్నం మగ్గానం, సచ్ఛికిరియాపారగూ నిరోధస్స, సమాపత్తిపారగూ సబ్బసమాపత్తీనం. సో వసిప్పత్తో పారమిప్పత్తో అరియస్మిం సీలస్మిం; వసిప్పత్తో పారమిప్పత్తో అరియస్మిం సమాధిస్మిం; వసిప్పత్తో పారమిప్పత్తో అరియాయ పఞ్ఞాయ; వసిప్పత్తో పారమిప్పత్తో అరియాయ విముత్తియా. సో పారగతో పారప్పత్తో అన్తగతో అన్తప్పత్తో కోటిగతో కోటిప్పత్తో పరియన్తగతో పరియన్తప్పత్తో వోసానగతో వోసానప్పత్తో తాణగతో తాణప్పత్తో లేణగతో లేణప్పత్తో సరణగతో సరణప్పత్తో అభయగతో అభయప్పత్తో అచ్చుతగతో అచ్చుతప్పత్తో అమతగతో అమతప్పత్తో నిబ్బానగతో నిబ్బానప్పత్తో. సో వుత్థవాసో చిణ్ణచరణో...పే.... జాతిమరణసంసారో నత్థి తస్స పునబ్భవోతి – పారగుం సబ్బధమ్మానం.

అత్థి పఞ్హేన ఆగమన్తి పఞ్హేన అత్థికో ఆగతోమ్హి, పఞ్హం పుచ్ఛితుకామో ఆగతోమ్హి, పఞ్హం సోతుకామో ఆగతోమ్హీతి, ఏవమ్పి అత్థి పఞ్హేన ఆగమం. అథ వా, పఞ్హత్థికానం పఞ్హం పుచ్ఛితుకామానం పఞ్హం సోతుకామానం ఆగమనం అభిక్కమనం ఉపసఙ్కమనం పయిరుపాసనం అత్థీతి, ఏవమ్పి అత్థి పఞ్హేన ఆగమం. అథ వా, పఞ్హాగమో తుయ్హం అత్థి, త్వమ్పి పహు త్వమసి అలమత్తో మయా పుచ్ఛితం కథేతుం విసజ్జేతుం, వహస్సేతం భారన్తి, ఏవమ్పి అత్థి పఞ్హేన ఆగమం.

అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూహీతి అఞ్ఞావిమోక్ఖో వుచ్చతి అరహత్తవిమోక్ఖో. అరహత్తవిమోక్ఖం పబ్రూహి ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూహి.

అవిజ్జాయ పభేదనన్తి అవిజ్జాయ భేదనం పభేదనం పహానం వూపసమం పటినిస్సగ్గం పటిప్పస్సద్ధం అమతం నిబ్బానన్తి – అవిజ్జాయ పభేదనం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“ఝాయిం విరజమాసీనం, [ఇచ్చాయస్మా ఉదయో]

కతకిచ్చం అనాసవం;

పారగుం సబ్బధమ్మానం, అత్థి పఞ్హేన ఆగమం;

అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూహి, అవిజ్జాయ పభేదన”న్తి.

౭౫. పహానం కామచ్ఛన్దానం, [ఉదయాతి భగవా]

దోమనస్సాన చూభయం;

థినస్స [థీనస్స (స్యా.)] **చ పనూదనం, కుక్కుచ్చానం నివారణం.**

పహానం కామచ్ఛన్దానన్తి. ఛన్దోతి యో కామేసు కామచ్ఛన్దో కామరాగో కామనన్దీ కామతణ్హా కామసినేహో కామపిపాసా కామపరిళాహో కామముచ్ఛా కామజ్ఝోసానం కామోఘో కామయోగో కాముపాదానం కామచ్ఛన్దనీవరణం. **పహానం కామచ్ఛన్దానన్తి** కామచ్ఛన్దానం పహానం వూపసమం పటినిస్సగ్గం పటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – పహానం కామచ్ఛన్దానం. **ఉదయాతి భగవాతి. ఉదయాతి** భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం…పే.… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – ఉదయాతి భగవా.

దోమనస్సాన చూభయన్తి. దోమనస్సాతి యం చేతసికం అసాతం చేతసికం దుక్ఖం చేతోసమ్ఫస్సజం అసాతం దుక్ఖం వేదయితం, చేతోసమ్ఫస్సజా అసాతా దుక్ఖా వేదనా. **దోమనస్సాన చూభయన్తి** కామచ్ఛన్దస్స చ దోమనస్సస్స చ ఉభిన్నం పహానం వూపసమం పటినిస్సగ్గం పటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – దోమనస్సాన చూభయం.

థినస్స చ పనూదనన్తి. థినన్తి యా చిత్తస్స అకల్యతా అకమ్మఞ్ఞతా ఓలీయనా సల్లీయనా లీనా లీయనా లీయితత్తం థినం థియనా [థీనం థీయనా (స్యా.)] థియితత్తం చిత్తస్స. **పనూదనన్తి** థినస్స చ పనూదనం పహానం వూపసమం పటినిస్సగ్గం పటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – థినస్స చ పనూదనం.

కుక్కుచ్చానం నివారణన్తి. కుక్కుచ్చన్తి హత్థకుక్కుచ్చమ్పి కుక్కుచ్చం, పాదకుక్కుచ్చమ్పి కుక్కుచ్చం, హత్థపాదకుక్కుచ్చమ్పి కుక్కుచ్చం. అకప్పియే కప్పియసఞ్ఞితా, కప్పియే అకప్పియసఞ్ఞితా…పే.… అవజ్జే వజ్జసఞ్ఞితా, వజ్జే అవజ్జసఞ్ఞితా. యం ఏవరూపం కుక్కుచ్చం కుక్కుచ్చాయనా కుక్కుచ్చాయితత్తం చేతసో విప్పటిసారో మనోవిలేఖో, ఇదం వుచ్చతి కుక్కుచ్చం. అపి చ, ద్వీహి కారణేహి ఉప్పజ్జతి కుక్కుచ్చం చేతసో విప్పటిసారో మనోవిలేఖో – కతత్తా చ అకతత్తా చ. కథం కతత్తా చ అకతత్తా చ ఉప్పజ్జతి కుక్కుచ్చం చేతసో విప్పటిసారో మనోవిలేఖో? “కతం మే కాయదుచ్చరితం, అకతం మే కాయసుచరిత”న్తి ఉప్పజ్జతి కుక్కుచ్చం చేతసో విప్పటిసారో మనోవిలేఖో . “కతం మే వచీదుచ్చరితం, అకతం మే వచీసుచరిత”న్తి…పే.… “కతం మే మనోదుచ్చరితం, అకతం మే మనోసుచరిత”న్తి…పే.… “కతో మే పాణాతిపాతో, అకతా మే పాణాతిపాతా వేరమణీ”తి…పే.… “కతం మే అదిన్నాదానం, అకతా మే అదిన్నాదానా వేరమణీ”తి…పే.… “కతో మే కామేసుమిచ్ఛాచారో, అకతా మే కామేసుమిచ్ఛాచారా వేరమణీ”తి…పే.… “కతో మే ముసావాదో, అకతా మే ముసావాదా వేరమణీ”తి…పే.… “కతా మే పిసుణా వాచా [పిసుణవాచా (క.)], అకతా మే పిసుణాయ వాచాయ వేరమణీ”తి…పే.… “కతా మే ఫరుసా వాచా, అకతా మే ఫరుసాయ వాచాయ వేరమణీ”తి…పే.… “కతో మే సమ్ఫప్పలాపో, అకతా మే సమ్ఫప్పలాపా వేరమణీ”తి…పే.… “కతా మే అభిజ్ఝా, అకతా మే అనభిజ్ఝా”తి…పే.…

“కతో మే బ్యాపాదో, అకతో మే అబ్యాపాదో”తి…పే॰… “కతా మే మిచ్ఛాదిట్ఠి, అకతా మే సమ్మాదిట్ఠీ”తి , ఉప్పజ్జతి కుక్కుచ్చం చేతసో విప్పటిసారో మనోవిలేఖో. ఏవం కతత్తా చ అకతత్తా చ ఉప్పజ్జతి కుక్కుచ్చం చేతసో విప్పటిసారో మనోవిలేఖో.

అథ వా, “సీలేసుమ్హి అపరిపూరకారీ”తి ఉప్పజ్జతి కుక్కుచ్చం చేతసో విప్పటిసారో మనోవిలేఖో; “ఇన్ద్రియేసుమ్హి అగుత్తద్వారో”తి…పే॰… “భోజనే అమత్తఞ్ఞూమ్హీ”తి… “జాగరియం అననుయుత్తోమ్హీ”తి… “న సతిసమ్పజఞ్ఞేన సమన్నాగతోమ్హీ”తి… “అభావితా మే చత్తారో సతిపట్ఠానాతి, చత్తారో సమ్మప్పధానాతి చత్తారో ఇద్ధిపాదాతి, పఞ్చిన్ద్రియానీతి, పఞ్చ బలానీతి, సత్త బోజ్ఝఙ్గాతి, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో”తి… “దుక్ఖం మే అపరిఞ్ఞాతం, సముదయో మే అప్పహీనో, మగ్గో మే అభావితో, నిరోధో మే అసచ్ఛికతో”తి ఉప్పజ్జతి కుక్కుచ్చం చేతసో విప్పటిసారో మనోవిలేఖో.

కుక్కుచ్చానం నివారణన్తి కుక్కుచ్చానం ఆవరణం నీవరణం పహానం ఉపసమం వూపసమం పటినిస్సగ్గం పటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – కుక్కుచ్చానం నివారణం. తేనాహ భగవా –

“పహానం కామచ్ఛన్దానం, [ఉదయాతి భగవా]
దోమనస్సాన చూభయం;
థినస్స చ పనూదనం, కుక్కుచ్చానం నివారణ”న్తి.

౭౬. **ఉపేక్ఖాసతిసంసుద్ధం , ధమ్మతక్కపురేజవం;**
అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూమి, అవిజ్జాయ పభేదనం.

ఉపేక్ఖాసతిసంసుద్ధన్తి. ఉపేక్ఖాతి యా చతుత్థే ఝానే ఉపేక్ఖా ఉపేక్ఖనా అజ్ఝుపేక్ఖనా చిత్తసమతా [చిత్తసమథో (స్యా॰) మహాని॰ ౨౦౨] చిత్తప్పస్సద్ధతా మజ్ఝత్తతా చిత్తస్స. **సతీతి** యా చతుత్థే ఝానే ఉపేక్ఖం ఆరబ్భ సతి అనుస్సతి…పే॰… సమ్మాసతి. **ఉపేక్ఖాసతిసంసుద్ధన్తి** చతుత్థే ఝానే ఉపేక్ఖా చ సతి చ సుద్ధా హోన్తి విసుద్ధా సంసుద్ధా పరిసుద్ధా పరియోదాతా అనఙ్గణా విగతూపక్కిలేసా ముదుభూతా కమ్మనియా ఠితా ఆనేఞ్జప్పత్తాతి – ఉపేక్ఖాసతిసంసుద్ధం.

ధమ్మతక్కపురేజవన్తి ధమ్మతక్కో వుచ్చతి సమ్మాసఙ్కప్పో. సో ఆదితో హోతి, పురతో హోతి, పుబ్బఙ్గమో హోతి అఞ్ఞావిమోక్ఖస్సాతి, ఏవమ్పి ధమ్మతక్కపురేజవం. అథ వా, ధమ్మతక్కో వుచ్చతి సమ్మాదిట్ఠి. సా ఆదితో హోతి, పురతో హోతి, పుబ్బఙ్గమో హోతి అఞ్ఞావిమోక్ఖస్సాతి , ఏవమ్పి ధమ్మతక్కపురేజవం. అథ వా, ధమ్మతక్కో వుచ్చతి చతున్నం మగ్గానం పుబ్బభాగవిపస్సనా. సా ఆదితో హోతి, పురతో హోతి, పుబ్బఙ్గమో హోతి అఞ్ఞావిమోక్ఖస్సాతి – ఏవమ్పి ధమ్మతక్కపురేజవం.

అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూమీతి అఞ్ఞావిమోక్ఖో వుచ్చతి అరహత్తవిమోక్ఖో. అరహత్తవిమోక్ఖం పబ్రూమి ఆచిక్ఖామి దేసేమి పఞ్ఞపేమి పట్ఠపేమి వివరామి విభజామి ఉత్తానీకరోమి పకాసేమీతి – అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూమి.

అవిజ్జాయ పభేదనన్తి. అవిజ్జాతి దుక్ఖే అఞ్ఞాణం…పే॰… అవిజ్జా మోహో అకుసలమూలం. **పభేదనన్తి** అవిజ్జాయ పభేదనం పహానం వూపసమం పటినిస్సగ్గం పటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – అవిజ్జాయ పభేదనం. తేనాహ భగవా –

“ఉపేక్ఖాసతిసంసుద్ధం, ధమ్మతక్కపురేజవం;
అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూమి, అవిజ్జాయ పభేదన”న్తి.

౭౭. కింసు సంయోజనో లోకో, కింసు తస్స విచారణం;
కిస్సస్స విప్పహానేన, నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతి.

కింసు సంయోజనో లోకోతి లోకస్స సంయోజనం లగ్గనం బన్ధనం ఉపక్కిలేసో. కేన లోకో యుత్తో పయుత్తో ఆయుత్తో సమాయుత్తో లగ్గో లగ్గితో పలిబుద్ధోతి – కింసు సంయోజనో లోకో.

కింసు తస్స విచారణన్తి కింసు తస్స చారణం విచారణం పటివిచారణం. కేన లోకో చరతి విచరతి పటివిచరతీతి – కింసు తస్స విచారణం. **కిస్సస్స విప్పహానేన నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతీ**తి కిస్సస్స విప్పహానేన వూపసమేన పటినిస్సగ్గేన పటిప్పస్సద్ధియా నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతి పవుచ్చతి కథీయతి భణీయతి దీపీయతి వోహరీయతీతి – కిస్సస్స విప్పహానేన నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతి. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“కింసు సంయోజనో లోకో, కింసు తస్స విచారణం;
కిస్సస్స విప్పహానేన, నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతీ”తి.

౭౮. నన్దిసంయోజనో లోకో, వితక్కస్స విచారణా;
తణ్హాయ విప్పహానేన, నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతి.

నన్దిసంయోజనో లోకోతి నన్దీ వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే.… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం, అయం వుచ్చతి నన్దీ. యా నన్దీ లోకస్స సంయోజనం లగ్గనం బన్ధనం ఉపక్కిలేసో, ఇమాయ నన్దియా లోకో యుత్తో పయుత్తో ఆయుత్తో సమాయుత్తో లగ్గో లగ్గితో పలిబుద్ధోతి – నన్దిసంయోజనో లోకో.

వితక్కస్స విచారణాతి. వితక్కాతి నవ వితక్కా – కామవితక్కో, బ్యాపాదవితక్కో, విహింసావితక్కో, ఞాతివితక్కో జనపదవితక్కో , అమరావితక్కో, పరానుదయతాపటిసంయుత్తో వితక్కో, లాభసక్కారసిలోకపటిసంయుత్తో వితక్కో, అనవఞ్ఞత్తిపటిసంయుత్తో వితక్కో. ఇమే వుచ్చన్తి నవ వితక్కా. ఇమే నవ వితక్కా లోకస్స చారణా విచారణా పటివిచారణా. ఇమేహి నవహి వితక్కేహి లోకో చరతి విచరతి పటివిచరతీతి – వితక్కస్స విచారణా.

తణ్హాయ విప్పహానేన నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతీతి. తణ్హాతి రూపతణ్హా…పే.… ధమ్మతణ్హా. **తణ్హాయ విప్పహానేన నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతీ**తి తణ్హాయ విప్పహానేన వూపసమేన పటినిస్సగ్గేన పటిప్పస్సద్ధియా నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతి పవుచ్చతి కథీయతి భణీయతి దీపీయతి వోహరీయతీతి – తణ్హాయ విప్పహానేన నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతి. తేనాహ భగవా –

“నన్దిసంయోజనో లోకో, వితక్కస్స విచారణా;
తణ్హాయ విప్పహానేన, నిబ్బానం ఇతి వుచ్చతీ”తి.

౭౯. కథం సతస్స చరతో, విఞ్ఞాణం ఉపరుజ్ఝతి;

భగవన్తం పుట్ఠుమాగమా, తం సుణోమ వచో తవ.

కథం సతస్స చరతోతి కథం సతస్స సమ్పజానస్స చరతో విహరతో ఇరియతో వత్తయతో పాలయతో యపయతో యాపయతోతి – కథం సతస్స చరతో.

విఞ్ఞాణం ఉపరుజ్ఝతీతి విఞ్ఞాణం నిరుజ్ఝతి వూపసమ్మతి అత్థం గచ్ఛతి పటిప్పస్సమ్భతీతి – విఞ్ఞాణం ఉపరుజ్ఝతి.

భగవన్తం పుట్ఠుమాగమాతి బుద్ధం భగవన్తం పుట్ఠుం పుచ్ఛితుం యాచితుం అజ్ఝేసితుం పసాదేతుం ఆగమ్హా ఆగతమ్హా ఉపాగతమ్హా సమ్పత్తమ్హా, "తయా సద్ధిం సమాగతమ్హా"తి – భగవన్తం పుట్ఠుమాగమా.

తం సుణోమ వచో తవాతి. తన్తి తుయ్హం వచనం బ్యప్పథం దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం సుణోమ ఉగ్గణ్హామ ధారేమ ఉపధారేమ ఉపలక్ఖేమాతి – తం సుణోమ వచో తవ. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"కథం సతస్స చరతో, విఞ్ఞాణం ఉపరుజ్ఝతి;
భగవన్తం పుట్ఠుమాగమా, తం సుణోమ వచో తవా"తి.

౮౦. **అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ, వేదనం నాభినన్దతో;**
ఏవం సతస్స చరతో, విఞ్ఞాణం ఉపరుజ్ఝతి.

అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ వేదనం నాభినన్దతోతి అజ్ఝత్తం వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో వేదనం నాభినన్దతి నాభివదతి న అజ్ఝోసేతి [న అజ్ఝోసాయ తిట్ఠతి (స్యా॰)], అభినన్దనం అభివదనం అజ్ఝోసానం గాహం పరామాసం అభినివేసం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి; బహిద్ధా వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో వేదనం నాభినన్దతి నాభివదతి న అజ్ఝోసేతి, అభినన్దనం అభివదనం అజ్ఝోసానం గాహం పరామాసం అభినివేసం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి; అజ్ఝత్తబహిద్ధా వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో వేదనం నాభినన్దతి నాభివదతి న అజ్ఝోసేతి, అభినన్దనం అభివదనం అజ్ఝోసానం గాహం పరామాసం అభినివేసం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి. అజ్ఝత్తం సముదయధమ్మానుపస్సీ వేదనాసు వేదనానుపస్సీ [ఇదం పదం నత్థి స్యా॰ పోత్థకే] విహరన్తో వేదనం నాభినన్దతి నాభివదతి న అజ్ఝోసేతి, అభినన్దనం అభివదనం అజ్ఝోసానం గాహం పరామాసం అభినివేసం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి; అజ్ఝత్తం వయధమ్మానుపస్సీ వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో…పే॰… అజ్ఝత్తం సముదయవయధమ్మానుపస్సీ వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో…పే॰… బహిద్ధా సముదయధమ్మానుపస్సీ వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో వేదనం నాభినన్దతి నాభివదతి న అజ్ఝోసేతి, అభినన్దనం అభివదనం అజ్ఝోసానం గాహం పరామాసం అభినివేసం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి; బహిద్ధా వయధమ్మానుపస్సీ వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో…పే॰… బహిద్ధా సముదయవయధమ్మానుపస్సీ వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో…పే॰… అజ్ఝత్తబహిద్ధా సముదయధమ్మానుపస్సీ వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో…పే॰… అజ్ఝత్తబహిద్ధా వయధమ్మానుపస్సీ వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో…పే॰… అజ్ఝత్తబహిద్ధా సముదయవయధమ్మానుపస్సీ వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో వేదనం

నాభినన్దతి నాభివదతి న అజ్ఝోసేతి, అభినన్దనం అభివదనం అజ్ఝోసానం గాహం పరామాసం అభినివేసం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి. ఇమేహి ద్వాదసహి ఆకారేహి వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో…పే॰… అనభావం గమేతి.

అథ వా, వేదనం అనిచ్చతో పస్సన్తో వేదనం నాభినన్దతి నాభివదతి న అజ్ఝోసేతి, అభినన్దనం అభివదనం అజ్ఝోసానం గాహం పరామాసం అభినివేసం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి. వేదనం దుక్ఖతో రోగతో గణ్డతో సల్లతో అఘతో ఆబాధతో…పే॰… నిస్సరణతో పస్సన్తో వేదనం నాభినన్దతి నాభివదతి న అజ్ఝోసేతి, అభినన్దనం అభివదనం అజ్ఝోసానం గాహం పరామాసం అభినివేసం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి. ఇమేహి చత్తాలీసాయ [ద్వాచత్తాళీసాయ (స్యా॰)] ఆకారేహి వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో వేదనం నాభినన్దతి నాభివదతి న అజ్ఝోసేతి, అభినన్దనం అభివదనం అజ్ఝోసానం గాహం పరామాసం అభినివేసం పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతీతి – అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ వేదనం నాభినన్దతో.

ఏవం సతస్స చరతోతి ఏవం సతస్స సమ్పజానస్స చరతో విహరతో ఇరియతో వత్తయతో పాలయతో యపయతో యాపయతోతి – ఏవం సతస్స చరతో.

విఞ్ఞాణం ఉపరుజ్ఝతీతి పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారసహగతం విఞ్ఞాణం అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారసహగతం విఞ్ఞాణం ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారసహగతం విఞ్ఞాణం నిరుజ్ఝతి వూపసమ్మతి అత్థం గచ్ఛతి పటిప్పస్సమ్భతీతి – విఞ్ఞాణం ఉపరుజ్ఝతీ. తేనాహ భగవా –

> “అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ, వేదనం నాభినన్దతో;
> ఏవం సతస్స చరతో, విఞ్ఞాణం ఉపరుజ్ఝతీ”తి.

సహ గాథాపరియోసానా…పే॰… సత్థా మే, భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీతి.

ఉదయమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో తేరసమో.

౧౪. పోసాలమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౮౧. **యో అతీతం ఆదిసతి, [ఇచ్చాయస్మా పోసాలో]**
అనేజో ఛిన్నసంసయో;
పారగుం [పారగూ (స్యా॰ క॰)] **సబ్బధమ్మానం, అత్థి పఞ్హేన ఆగమం.**

యో అతీతం ఆదిసతీతి. **యో**తి యో సో భగవా సయమ్భూ. అనాచరియకో పుబ్బే అననుస్సుతేసు ధమ్మేసు సామం సచ్చాని అభిసమ్బుజ్ఝి, తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో, బలేసు చ వసీభావం. **అతీతం ఆదిసతీ**తి భగవా అత్తనో చ పరేసఞ్చ అతీతమ్పి ఆదిసతి, అనాగతమ్పి ఆదిసతి, పచ్చుప్పన్నమ్పి ఆదిసతి.

కథం భగవా అత్తనో అతీతం ఆదిసతి? భగవా అత్తనో అతీతం ఏకమ్పి జాతిం ఆదిసతి, ద్వేపి జాతియో ఆదిసతి, తిస్సోపి జాతియో ఆదిసతి, చతస్సోపి జాతియో ఆదిసతి, పఞ్చపి జాతియో ఆదిసతి, దసపి జాతియో ఆదిసతి, వీసమ్పి

జాతియో ఆదిసతి, తింసమ్పి జాతియో ఆదిసతి, చత్తాలీసమ్పి జాతియో ఆదిసతి , పఞ్ఞాసమ్పి జాతియో ఆదిసతి, జాతిసతమ్పి...పే.... జాతిసహస్సమ్పి... జాతిసతసహస్సమ్పి... అనేకేపి సంవట్టకప్పే... అనేకేపి వివట్టకప్పే... అనేకేపి సంవట్టవివట్టకప్పే ఆదిసతి – "అముత్రాసిం ఏవంనామో ఏవంగోత్తో ఏవంవణ్ణో ఏవమాహారో ఏవంసుఖదుక్ఖప్పటిసంవేదీ ఏవమాయుపరియన్తో, సో తతో చుతో అముత్ర ఉదపాదిం; తత్రాపాసిం ఏవంనామో ఏవంగోత్తో ఏవంవణ్ణో ఏవమాహారో ఏవంసుఖదుక్ఖప్పటిసంవేదీ ఏవమాయుపరియన్తో, సో తతో చుతో ఇధూపపన్నో"తి. ఇతి సాకారం సఉద్దేసం అనేకవిహితం పుబ్బేనివాసం ఆదిసతి. ఏవం భగవా అత్తనో అతీతం ఆదిసతి.

కథం భగవా పరేసం అతీతం ఆదిసతి? భగవా పరేసం అతీతం ఏకమ్పి జాతిం ఆదిసతి, ద్వేపి జాతియో ఆదిసతి... పే.... అనేకేపి సంవట్టవివట్టకప్పే ఆదిసతి – "అముత్రాసి ఏవంనామో ఏవంగోత్తో ఏవంవణ్ణో ఏవమాహారో ఏవంసుఖదుక్ఖప్పటిసంవేదీ ఏవమాయుపరియన్తో, సో తతో చుతో అముత్ర ఉదపాది; తత్రాపాసి ఏవంనామో ఏవంగోత్తో ఏవంవణ్ణో ఏవమాహారో ఏవంసుఖదుక్ఖప్పటిసంవేదీ ఏవమాయుపరియన్తో, సో తతో చుతో ఇధూపపన్నో"తి. ఇతి సాకారం సఉద్దేసం అనేకవిహితం పుబ్బేనివాసం ఆదిసతి. ఏవం భగవా పరేసం అతీతం ఆదిసతి.

భగవా పఞ్చ జాతకసతాని భాసన్తో అత్తనో చ పరేసఞ్చ అతీతం ఆదిసతి, మహాపదానియసుత్తన్తం [మహాధనియసుత్తం (స్యా.)] భాసన్తో అత్తనో చ పరేసఞ్చ అతీతం ఆదిసతి, మహాసుదస్సనియసుత్తన్తం భాసన్తో అత్తనో చ పరేసఞ్చ అతీతం ఆదిసతి, మహాగోవిన్దియసుత్తన్తం భాసన్తో అత్తనో చ పరేసఞ్చ అతీతం ఆదిసతి, మఘదేవియసుత్తన్తం భాసన్తో అత్తనో చ పరేసఞ్చ అతీతం ఆదిసతి.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "అతీతం ఖో, చున్ద, అద్ధానం ఆరబ్భ తథాగతస్స సతానుసారిఞాణం [సతానుస్సరియఞాణం (క.) పస్స దీ. ని. ౩.౧౮౭] హోతి. సో యావతకం ఆకఙ్ఖతి తావతకం అనుస్సరతి. అనాగతఞ్చ ఖో, చున్ద...పే.... పచ్చుప్పన్నఞ్చ ఖో, చున్ద, అద్ధానం ఆరబ్భ తథాగతస్స బోధిజం ఞాణం ఉప్పజ్జతి – 'అయమన్తిమా జాతి, నత్థిదాని పునబ్భవో'"తి.

ఇన్ద్రియపరోపరియత్తఞాణం [ఇన్ద్రియపరోపరియత్తిఞాణం (క.) అట్ఠకథా ఓలోకేతబ్బా] తథాగతస్స తథాగతబలం, సత్తానం ఆసయానుసయఞాణం తథాగతస్స తథాగతబలం, యమకపాటిహీరే ఞాణం [యమకపాటిహిరియఞాణం (స్యా.)] తథాగతస్స తథాగతబలం, మహాకరుణాసమాపత్తియా ఞాణం తథాగతస్స తథాగతబలం, సబ్బఞ్ఞుతఞాణం తథాగతస్స తథాగతబలం, అనావరణఞాణం తథాగతస్స తథాగతబలం, సబ్బత్థ అసఙ్గమప్పటిహతమనావరణఞాణం తథాగతస్స తథాగతబలం. ఏవం భగవా అత్తనో చ పరేసఞ్చ అతీతమ్పి ఆదిసతి అనాగతమ్పి ఆదిసతి పచ్చుప్పన్నమ్పి ఆదిసతి ఆచిక్ఖతి దేసేతి పఞ్ఞపేతి పట్ఠపేతి వివరతి విభజతి ఉత్తానీకరోతి పకాసేతీతి – యో అతీతం ఆదిసతి.

ఇచ్చాయస్మా పోసాలోతి. **ఇచ్చా**తి పదసన్ధి...పే.... **ఆయస్మా**తి పియవచనం...పే.... **పోసాలో**తి తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం...పే.... అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా పోసాలో.

అనేజో ఛిన్నసంసయోతి ఏజా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే॰… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. సా ఏజా తణ్హా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో అనేజో. ఏజాయ పహీనత్తా అనేజో. భగవా లాభేపి న ఇఞ్జతి…పే॰… దుక్ఖేపి న ఇఞ్జతి న చలతి న వేధతి నప్పవేధతి న సమ్పవేధతీతి అనేజో. **ఛిన్నసంసయోతి** సంసయో వుచ్చతి విచికిచ్ఛా. దుక్ఖే కఙ్ఖా…పే॰… ఛమ్భితత్తం చిత్తస్స మనోవిలేఖో. సో సంసయో బుద్ధస్స భగవతో పహీనో ఛిన్నో ఉచ్ఛిన్నో సముచ్ఛిన్నో వూపసన్తో పటినిస్సగ్గో పటిప్పస్సద్ధో అభబ్బుప్పత్తికో ఞాణగ్గినా దడ్ఢో. తస్మా బుద్ధో ఛిన్నసంసయోతి – అనేజో ఛిన్నసంసయో.

పారగుం సబ్బధమ్మానన్తి భగవా సబ్బధమ్మానం అభిఞ్ఞాపారగూ పరిఞ్ఞాపారగూ పహానపారగూ భావనాపారగూ సచ్ఛికిరియాపారగూ సమాపత్తిపారగూ అభిఞ్ఞాపారగూ సబ్బధమ్మానం…పే॰… జాతిమరణసంసారో నత్థి తస్స పునబ్భవోతి – పారగూ సబ్బధమ్మానం.

అత్థి పఞ్హేన ఆగమన్తి పఞ్హేన అత్థికో ఆగతోమ్హి…పే॰… ''వహస్సేతం భార''న్తి – అత్థి పఞ్హేన ఆగమం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

''యో అతీతం ఆదిసతి, [ఇచ్చాయస్మా పోసాలో]
అనేజో ఛిన్నసంసయో;
పారగుం సబ్బధమ్మానం, అత్థి పఞ్హేన ఆగమ''న్తి.

౮౨. **విభూతరూపసఞ్ఞిస్స, సబ్బకాయప్పహాయినో;**
అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ, నత్థి కిఞ్చీతి పస్సతో;
ఞాణం సక్కానుపుచ్ఛామి, కథం నేయ్యో తథావిధో.

విభూతరూపసఞ్ఞిస్సాతి కతమా రూపసఞ్ఞా? రూపావచరసమాపత్తిం సమాపన్నస్స వా ఉపపన్నస్స వా దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారిస్స వా సఞ్ఞా సఞ్జాననా సఞ్జానితత్తం – అయం రూపసఞ్ఞా. **విభూతరూపసఞ్ఞిస్సాతి** చతస్సో అరూపసమాపత్తియో పటిలద్ధస్స [లాభిస్స (స్యా॰)] రూపసఞ్ఞా విభూతా హోన్తి విగతా అతిక్కన్తా సమతిక్కన్తా వీతివత్తాతి – విభూతరూపసఞ్ఞిస్స.

సబ్బకాయప్పహాయినోతి సబ్బో తస్స పటిసన్ధికో రూపకాయో పహీనో, తదఙ్గసమతిక్కమా విక్ఖమ్భనప్పహానేన పహీనో తస్స రూపకాయోతి – సబ్బకాయప్పహాయినో.

అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ, నత్థి కిఞ్చీతి పస్సతోతి. నత్థి కిఞ్చీతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తి. కింకారణా? నత్థి కిఞ్చీతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తి. యం విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసమాపత్తిం సతో సమాపజ్జిత్వా తతో వుట్ఠహిత్వా తఞ్ఞేవ విఞ్ఞాణం అభావేతి, విభావేతి, అన్తరధాపేతి, ''నత్థి కిఞ్చీ''తి పస్సతి – తంకారణా నత్థి కిఞ్చీతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తీతి – అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ నత్థి కిఞ్చీతి పస్సతో.

ఞాణం సక్కానుపుచ్ఛామీతి. సక్కాతి – సక్కో. భగవా సక్యకులా పబ్బజితోతిపి సక్కో …పే.… పహీనభయభేరవో విగతలోమహంసోతిపి సక్కో. **ఞాణం సక్కానుపుచ్ఛామీతి** తస్స ఞాణం పుచ్ఛామి, పఞ్ఞం పుచ్ఛామి, సమ్బుద్ధం పుచ్ఛామి. "కీదిసం కింసణ్ఠితం కింపకారం కింపటిభాగం ఞాణం ఇచ్ఛితబ్బ"న్తి – ఞాణం సక్కానుపుచ్ఛామి.

కథం నేయ్యో తథావిధోతి కథం సో నేతబ్బో వినేతబ్బో అనునేతబ్బో పఞ్ఞపేతబ్బో నిజ్ఝాపేతబ్బో పేక్ఖేతబ్బో పసాదేతబ్బో? కథం తేన [కథమస్స (స్యా.)] ఉత్తరి ఞాణం ఉప్పాదేతబ్బం? **తథావిధోతి** తథావిధో తాదిసో తస్సణ్ఠితో తప్పకారో తప్పటిభాగో యో సో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తిలాభీతి – కథం నేయ్యో తథావిధో. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"విభూతరూపసఞ్ఞిస్స, సబ్బకాయప్పహాయినో;
అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ, నత్థి కిఞ్చీతి పస్సతో;
ఞాణం సక్కానుపుచ్ఛామి, కథం నేయ్యో తథావిధో"తి.

౮౩. **విఞ్ఞాణట్ఠితియో సబ్బా, [పోసాలాతి భగవా]**
అభిజానం తథాగతో;
తిట్ఠన్తమేనం జానాతి, ధిముత్తం తప్పరాయణం;

విఞ్ఞాణట్ఠితియో సబ్బాతి భగవా అభిసఙ్ఖారవసేన చతస్సో విఞ్ఞాణట్ఠితియో జానాతి, పటిసన్ధివసేన సత్త విఞ్ఞాణట్ఠితియో జానాతి. కథం భగవా అభిసఙ్ఖారవసేన చతస్సో విఞ్ఞాణట్ఠితియో జానాతి? వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "రూపుపయం [రూపూపాయం (స్యా. క.) పస్స సం. ని. ౩.౫౩] వా, భిక్ఖవే, విఞ్ఞాణం తిట్ఠమానం తిట్ఠేయ్య [తిట్ఠతి (స్యా. క.)], రూపారమ్మణం రూపప్పతిట్ఠం నన్దూపసేచనం వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జేయ్య. వేదనుపయం వా, భిక్ఖవే…పే.… సఞ్ఞుపయం వా, భిక్ఖవే…పే.… సఙ్ఖారుపయం వా, భిక్ఖవే, విఞ్ఞాణం తిట్ఠమానం తిట్ఠేయ్య, సఙ్ఖారారమ్మణం సఙ్ఖారప్పతిట్ఠం నన్దూపసేచనం వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జేయ్యా"తి. ఏవం భగవా అభిసఙ్ఖారవసేన చతస్సో విఞ్ఞాణట్ఠితియో జానాతి.

కథం భగవా పటిసన్ధివసేన సత్త విఞ్ఞాణట్ఠితియో జానాతి? వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "సన్తి, భిక్ఖవే, సత్తా నానత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో – సేయ్యథాపి మనుస్సా ఏకచ్చే చ దేవా ఏకచ్చే చ వినిపాతికా. అయం పఠమా విఞ్ఞాణట్ఠితి.

"సన్తి , భిక్ఖవే, సత్తా నానత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో, సేయ్యథాపి దేవా బ్రహ్మకాయికా పఠమాభినిబ్బత్తా. అయం దుతియా విఞ్ఞాణట్ఠితి.

"సన్తి, భిక్ఖవే, సత్తా ఏకత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో, సేయ్యథాపి దేవా ఆభస్సరా. అయం తతియా విఞ్ఞాణట్ఠితి.

"సన్తి , భిక్ఖవే, సత్తా ఏకత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో, సేయ్యథాపి దేవా సుభకిణ్హా. అయం చతుత్థీ [చతుత్థా (స్యా.) పస్స అ. ని. ౭.౪౪] విఞ్ఞాణట్ఠితి.

"సన్తి, భిక్ఖవే, సత్తా సబ్బసో రూపసఞ్ఞానం సమతిక్కమా పటిఘసఞ్ఞానం అత్థఙ్గమా నానత్తసఞ్ఞానం అమనసికారా, అనన్తో ఆకాసోతి ఆకాసానఞ్చాయతనూపగా. అయం పఞ్చమీ [పఞ్చమా (స్యా.)] విఞ్ఞాణట్ఠితి.

“సన్తి, భిక్ఖవే, సత్తా సబ్బసో ఆకాసానఞ్చాయతనం సమతిక్కమ్మ, అనన్తం విఞ్ఞాణన్తి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనూపగా. అయం ఛట్ఠీ [ఛట్ఠో (స్యా॰)] విఞ్ఞాణట్ఠితి.

“సన్తి, భిక్ఖవే, సత్తా సబ్బసో విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం సమతిక్కమ్మ, నత్థి కిఞ్చీతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనూపగా. అయం సత్తమీ [సత్తమా (స్యా॰)] విఞ్ఞాణట్ఠితి”. ఏవం భగవా పటిసన్ధివసేన సత్త విఞ్ఞాణట్ఠితియో జానాతీతి – విఞ్ఞాణట్ఠితియో సబ్బా.

పోసాలాతి భగవాతి. **పోసాలా**తి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవా**తి గారవాధివచనమేతం…పే॰… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – పోసాలాతి భగవా.

అభిజానం తథాగతోతి. **అభిజాన**న్తి అభిజానన్తో విజానన్తో పటివిజానన్తో పటివిజ్ఝన్తో తథాగతో. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “అతీతం చేపి ఖో, చున్ద, హోతి అభూతం అతచ్ఛం అనత్థసఞ్హితం, న తం తథాగతో బ్యాకరోతి. అతీతం చేపి, చున్ద, హోతి భూతం తచ్ఛం అనత్థసఞ్హితం, తమ్పి తథాగతో న బ్యాకరోతి. అతీతం చేపి ఖో, చున్ద, హోతి భూతం తచ్ఛం అత్థసఞ్హితం, తత్ర కాలఞ్ఞూ తథాగతో హోతి తస్సేవ పఞ్హస్స వేయ్యాకరణాయ. అనాగతం చేపి, చున్ద, హోతి…పే॰… పచ్చుప్పన్నం చేపి, చున్ద, హోతి అభూతం అతచ్ఛం అనత్థసఞ్హితం, న తం తథాగతో బ్యాకరోతి. పచ్చుప్పన్నం చేపి, చున్ద, హోతి భూతం తచ్ఛం అనత్థసఞ్హితం, తమ్పి తథాగతో న బ్యాకరోతి. పచ్చుప్పన్నం చేపి, చున్ద, హోతి భూతం తచ్ఛం అత్థసఞ్హితం, తత్ర కాలఞ్ఞూ తథాగతో హోతి తస్స పఞ్హస్స వేయ్యాకరణాయ. ఇతి ఖో, చున్ద, అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నేసు ధమ్మేసు తథాగతో కాలవాదీ భూతవాదీ అత్థవాదీ ధమ్మవాదీ వినయవాదీ. తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతి.

“యం ఖో, చున్ద, సదేవకస్స లోకస్స సమారకస్స సబ్రహ్మకస్స సస్సమణబ్రాహ్మణియా పజాయ సదేవమనుస్సాయ దిట్ఠం సుతం ముతం విఞ్ఞాతం పత్తం పరియేసితం అనువిచరితం మనసా , సబ్బం తం తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధం. తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతి. యఞ్చ, చున్ద, రత్తిం తథాగతో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝతి, యఞ్చ రత్తిం అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయతి, యం ఏతస్మిం అన్తరే భాసతి లపతి నిద్దిసతి సబ్బం తం తథేవ హోతి నో అఞ్ఞథా. తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతి. యథావాదీ, చున్ద, తథాగతో తథాకారీ; యథాకారీ తథావాదీ. ఇతి యథావాదీ తథాకారీ, యథాకారీ తథావాదీ. తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతి. సదేవకే, చున్ద, లోకే సమారకే సబ్రహ్మకే సస్సమణబ్రాహ్మణియా పజాయ సదేవమనుస్సాయ తథాగతో అభిభూ అనభిభూతో అఞ్ఞదత్థుదసో వసవత్తీ. తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతీ”తి – అభిజానం తథాగతో.

తిట్ఠన్తమేనం జానాతీతి భగవా ఇధట్ఠఞ్ఞేవ [ఇధట్ఠఞ్ఞేవ (స్యా॰)] జానాతి కమ్మాభిసఙ్ఖారవసేన – “అయం పుగ్గలో కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపజ్జిస్సతీ”తి. భగవా ఇధట్ఠఞ్ఞేవ జానాతి కమ్మాభిసఙ్ఖారవసేన – “అయం పుగ్గలో కాయస్స భేదా పరం మరణా తిరచ్ఛానయోనిం ఉపపజ్జిస్సతీ”తి. భగవా ఇధట్ఠఞ్ఞేవ జానాతి కమ్మాభిసఙ్ఖారవసేన – “అయం పుగ్గలో కాయస్స భేదా పరం మరణా పేత్తివిసయం ఉపపజ్జిస్సతీ”తి. భగవా ఇధట్ఠఞ్ఞేవ జానాతి కమ్మాభిసఙ్ఖారవసేన – “అయం పుగ్గలో కాయస్స భేదా పరం మరణా మనుస్సేసు ఉప్పజ్జిస్సతీ”తి. భగవా ఇధట్ఠఞ్ఞేవ జానాతి కమ్మాభిసఙ్ఖారవసేన – “అయం పుగ్గలో సుప్పటిపన్నో కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జిస్సతీ”తి.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “ఇధ పనాహం, సారిపుత్త, ఏకచ్చం పుగ్గలం ఏవం చేతసా చేతో పరిచ్చ పజానామి – ‘తథాయం పుగ్గలో పటిపన్నో, తథా చ ఇరియతి, తఞ్చ మగ్గం సమారూళ్హో, యథా కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపజ్జిస్సతీ’తి.

“ఇధ పనాహం, సారిపుత్త, ఏకచ్చం పుగ్గలం ఏవం చేతసా చేతో పరిచ్చ పజానామి – ‘తథాయం పుగ్గలో పటిపన్నో తథా చ ఇరియతి తఞ్చ మగ్గం సమారూళ్హో, యథా కాయస్స భేదా పరం మరణా తిరచ్ఛానయోనిం ఉపపజ్జిస్సతీ’తి.

“ఇధ పనాహం, సారిపుత్త, ఏకచ్చం పుగ్గలం ఏవం చేతసా చేతో పరిచ్చ పజానామి – ‘తథాయం పుగ్గలో పటిపన్నో తథా చ ఇరియతి తఞ్చ మగ్గం సమారూళ్హో, యథా కాయస్స భేదా పరం మరణా పేత్తివిసయం ఉపపజ్జిస్సతీ’తి.

“ఇధ పనాహం, సారిపుత్త, ఏకచ్చం పుగ్గలం ఏవం చేతసా చేతో పరిచ్చ పజానామి – ‘తథాయం పుగ్గలో పటిపన్నో తథా చ ఇరియతి తఞ్చ మగ్గం సమారూళ్హో, యథా కాయస్స భేదా పరం మరణా మనుస్సేసు ఉప్పజ్జిస్సతీ’తి.

“ఇధ పనాహం, సారిపుత్త, ఏకచ్చం పుగ్గలం ఏవం చేతసా చేతో పరిచ్చ పజానామి – ‘తథాయం పుగ్గలో పటిపన్నో తథా చ ఇరియతి తఞ్చ మగ్గం సమారూళ్హో, యథా కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జిస్సతీ’తి.

“ఇధ పనాహం, సారిపుత్త, ఏకచ్చం పుగ్గలం ఏవం చేతసా చేతో పరిచ్చ పజానామి – ‘తథాయం పుగ్గలో పటిపన్నో తథా చ ఇరియతి తఞ్చ మగ్గం సమారూళ్హో, యథా ఆసవానం ఖయా అనాసవం చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ’”తి – తిట్ఠన్తమేనం జానాతి.

ధిముత్తం తప్పరాయణన్తి. **ధిముత్తన్తి** ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం. ధిముత్తన్తి విమోక్ఖేన ధిముత్తం తత్రాధిముత్తం తదధిముత్తం తదాధిపతేయ్యం. అథ వా, భగవా జానాతి – “అయం పుగ్గలో రూపాధిముత్తో సద్దాధిముత్తో గన్ధాధిముత్తో రసాధిముత్తో ఫోట్ఠబ్బాధిముత్తో కులాధిముత్తో గణాధిముత్తో ఆవాసాధిముత్తో లాభాధిముత్తో యసాధిముత్తో పసంసాధిముత్తో సుఖాధిముత్తో చీవరాధిముత్తో పిణ్డపాతాధిముత్తో సేనాసనాధిముత్తో గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారాధిముత్తో సుత్తన్తాధిముత్తో వినయాధిముత్తో అభిధమ్మాధిముత్తో ఆరఞ్ఞకఙ్గాధిముత్తో పిణ్డపాతికఙ్గాధిముత్తో పంసుకూలికఙ్గాధిముత్తో తేచీవరికఙ్గాధిముత్తో సపదానచారికఙ్గాధిముత్తో ఖలుపచ్ఛాభత్తికఙ్గాధిముత్తో నేసజ్జికఙ్గాధిముత్తో యథాసన్థతికఙ్గాధిముత్తో పఠమజ్ఝానాధిముత్తో దుతియజ్ఝానాధిముత్తో తతియజ్ఝానాధిముత్తో చతుత్థజ్ఝానాధిముత్తోఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తాధిముత్తో విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసమాపత్తాధిముత్తో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తాధిముత్తో నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తాధిముత్తో”తిధిముత్తం.

తప్పరాయణన్తి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనమయం తప్పరాయణం కమ్మపరాయణం విపాకపరాయణం కమ్మగరుకం పటిసన్ధిగరుకం . అథ వా, భగవా జానాతి – “అయం పుగ్గలో రూపపరాయణో…పే… నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తిపరాయణో”తి – ధిముత్తం తప్పరాయణం. తేనాహ భగవా –

“విఞ్ఞాణట్ఠితియో సబ్బా, [పోసాలాతి భగవా]
అభిజానం తథాగతో;

తిట్ఠన్తమేనం జానాతి, ధిముత్తం తప్పరాయణ”న్తి.

౮౪. **ఆకిఞ్చఞ్ఞాసమ్భవం ఞత్వా, నన్దిసంయోజనం ఇతి;**
ఏవమేతం అభిఞ్ఞాయ, తతో తత్థ విపస్సతి;
ఏతం ఞాణం తథం తస్స, బ్రాహ్మణస్స వుసీమతో.

ఆకిఞ్చఞ్ఞాసమ్భవం ఞత్వాతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాసమ్భవోతి వుచ్చతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసంవత్తనికో కమ్మాభిసఙ్ఖారో. ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసంవత్తనికం కమ్మాభిసఙ్ఖారం ఆకిఞ్చఞ్ఞాసమ్భవోతి ఞత్వా, లగ్గనన్తి ఞత్వా, బన్ధనన్తి ఞత్వా, పలిబోధోతి ఞత్వా జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – ఆకిఞ్చఞ్ఞాసమ్భవం ఞత్వా.

నన్దిసంయోజనం ఇతీతి నన్దిసంయోజనం వుచ్చతి అరూపరాగో. అరూపరాగేన తం కమ్మం లగ్గం లగ్గితం పలిబుద్ధం అరూపరాగం నన్దిసంయోజనన్తి ఞత్వా, లగ్గనన్తి ఞత్వా, బన్ధనన్తి ఞత్వా, పలిబోధోతి ఞత్వా జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. **ఇతీతి** పదసన్ధి పదసంసగ్గో పదపారిపూరీ అక్ఖరసమవాయో బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతా పదానుపుబ్బతాపేతం ఇతీతి – నన్దిసంయోజనం ఇతి.

ఏవమేతం అభిఞ్ఞాయాతి ఏవం ఏతం అభిఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – ఏవమేతం అభిఞ్ఞాయ.

తతో తత్థ విపస్సతీతి. తత్థాతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సమాపజ్జిత్వా తతో వుట్ఠహిత్వా తత్థ జాతే చిత్తచేతసికే ధమ్మే అనిచ్చతో విపస్సతి, దుక్ఖతో విపస్సతి, రోగతో…పే.… నిస్సరణతో విపస్సతి దక్ఖతి ఓలోకేతి నిజ్ఝాయతి ఉపపరిక్ఖతీతి – తతో తత్థ విపస్సతి.

ఏతం ఞాణం తథం తస్సాతి ఏతం ఞాణం తచ్ఛం భూతం యాథావం అవిపరీతం తస్సాతి – ఏతం ఞాణం తథం తస్స.

బ్రాహ్మణస్స వుసీమతోతి. బ్రాహ్మణోతి సత్తన్నం ధమ్మానం బాహితత్తా బ్రాహ్మణో…పే.… అసితో తాది పవుచ్చతే స బ్రహ్మాతి. **బ్రాహ్మణస్స వుసీమతోతి** పుథుజ్జనకల్యాణం ఉపాదాయ సత్త సేక్ఖా అప్పత్తస్స పత్తియా అనధిగతస్స అధిగమాయ అసచ్ఛికతస్స సచ్ఛికిరియాయ వసన్తి సంవసన్తి ఆవసన్తి పరివసన్తి; అరహా వుసితవా కతకరణీయో ఓహితభారో అనుప్పత్తసదత్థో పరిక్ఖీణభవసంయోజనో సమ్మదఞ్ఞా విముత్తో; సో వుత్థవాసో చిణ్ణచరణో…పే.… జాతిమరణసంసారో; నత్థి తస్స పునబ్భవోతి – బ్రాహ్మణస్స వుసీమతో. తేనాహ భగవా –

“ఆకిఞ్చఞ్ఞాసమ్భవం ఞత్వా, నన్దిసంయోజనం ఇతి;
ఏవమేతం అభిఞ్ఞాయ, తతో తత్థ విపస్సతి;
ఏతం ఞాణం తథం తస్స, బ్రాహ్మణస్స వుసీమతో”తి.

సహ గాథాపరియోసానా…పే.… సత్థా మే, భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీతి.

పోసాలమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో చుద్దసమో.

౮౫. ద్వాహం సక్కం అపుచ్ఛిస్సం, [ఇచ్చాయస్మా మోఘరాజా]

న మే బ్యాకాసి చక్ఖుమా;

యావతతియఞ్చ దేవీసి [దేవిసి (స్యా.)], బ్యాకరోతీతి మే సుతం.

ద్వాహం సక్కం అపుచ్ఛిస్సన్తి సో బ్రాహ్మణో ద్విక్ఖత్తుం బుద్ధం భగవన్తం పఞ్హం అపుచ్ఛి. తస్స భగవా పఞ్హం పుట్ఠో న బ్యాకాసి – "తదన్తరా [చక్ఖుసమనన్తరా (స్యా.)] ఇమస్స బ్రాహ్మణస్స ఇన్ద్రియపరిపాకో భవిస్సతీ"తి. **సక్కన్తి** సక్కో. భగవా సక్యకులా పబ్బజితోతిపి సక్కో. అథ వా, అడ్ఢో మహద్ధనో ధనవాతిపి సక్కో. తస్సిమాని ధనాని, సేయ్యథిదం – సద్ధాధనం సీలధనం హిరిధనం ఓత్తప్పధనం సుతధనం చాగధనం పఞ్ఞాధనం సతిపట్ఠానధనం సమ్మప్పధానధనం ఇద్ధిపాదధనం ఇన్ద్రియధనం బలధనం బోజ్ఝఙ్గధనం మగ్గధనం ఫలధనం నిబ్బానధనం. ఇమేహి అనేకవిధేహి ధనరతనేహి అడ్ఢో మహద్ధనో ధనవాతిపి సక్కో. అథ వా, సక్కో పహు విసవీ అలమత్తో సూరో వీరో విక్కన్తో అభీరూ అచ్ఛమ్భీ అనుత్రాసీ అపలాయీ పహీనభయభేరవో విగతలోమహంసోతిపి సక్కో. **ద్వాహం సక్కం అపుచ్ఛిస్సన్తి** ద్వాహం సక్కం అపుచ్ఛిస్సం అయాచిస్సం అజ్ఝేసిస్సం పసాదయిస్సన్తి – ద్వాహం సక్కం అపుచ్ఛిస్సం.

ఇచ్చాయస్మా మోఘరాజాతి. ఇచ్చాతి పదసన్ధి...పే.... **ఆయస్మాతి** పియవచనం...పే.... **మోఘరాజాతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం...పే.... అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా మోఘరాజా.

న మే బ్యాకాసి చక్ఖుమాతి. న మే బ్యాకాసీతి న మే బ్యాకాసి న ఆచిక్ఖి న దేసేసి న పఞ్ఞపేసి న పట్ఠపేసి న వివరి న విభజి న ఉత్తానీఅకాసి న పకాసేసి. **చక్ఖుమాతి** భగవా పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా – మంసచక్ఖునాపి చక్ఖుమా, దిబ్బచక్ఖునాపి [దిబ్బేన చక్ఖునాపి (క.)] చక్ఖుమా, పఞ్ఞాచక్ఖునాపి చక్ఖుమా, బుద్ధచక్ఖునాపి చక్ఖుమా, సమన్తచక్ఖునాపి చక్ఖుమా.

కథం భగవా మంసచక్ఖునాపి చక్ఖుమా? మంసచక్ఖుమ్హి భగవతో పఞ్చ వణ్ణా సంవిజ్జన్తి – నీలో చ వణ్ణో, పీతకో చ వణ్ణో, లోహితకో చ వణ్ణో, కణ్హో చ వణ్ణో, ఓదాతో చ వణ్ణో. యత్థ చ అక్ఖిలోమాని పతిట్ఠితాని తం నీలం హోతి సునీలం పాసాదికం దస్సనేయ్యం ఉమాపుప్ఫసమానం [ఉమ్మారపుప్ఫసమానం (స్యా.) మహాని. ౧౫౬]. తస్స పరతో పీతకం హోతి సుపీతకం సువణ్ణవణ్ణం పాసాదికం దస్సనేయ్యం కణికారపుప్ఫసమానం. ఉభతో చ అక్ఖికూటాని భగవతో లోహితకాని హోన్తి సులోహితకాని పాసాదికాని దస్సనేయ్యాని ఇన్దగోపకసమానాని. మజ్ఝే కణ్హం హోతి సుకణ్హం అలూఖం సినిద్ధం పాసాదికం దస్సనేయ్యం అద్దారిట్ఠకసమానం [అళారిట్ఠకసమానం (స్యా.)]. తస్స పరతో ఓదాతం హోతి సుఓదాతం సేతం పణ్డరం పాసాదికం దస్సనేయ్యం ఓసధితారకసమానం. తేన భగవా పాకతికేన మంసచక్ఖునా అత్తభావపరియాపన్నేన పురిమసుచరితకమ్మాభినిబ్బత్తేన సమన్తా యోజనం పస్సతి దివా చేవ రత్తిఞ్చ . యదా హి చతురఙ్గసమన్నాగతో అన్ధకారో హోతి సూరియో చ అత్థఙ్గతో [అత్థఙ్గమితో (స్యా. క.)] హోతి; కాళపక్ఖో చ ఉపోసథో హోతి, తిబ్బో చ వనసణ్డో హోతి, మహా చ కాళమేఘో [అకాలమేఘో (స్యా. క.) పస్స మహాని. ౧౫౬] అబ్భుట్ఠితో హోతి. ఏవరూపే చతురఙ్గసమన్నాగతే అన్ధకారే సమన్తా యోజనం పస్సతి. నత్థి సో కుట్టో వా కవాటం వా పాకారో వా పబ్బతో వా గచ్ఛో వా

లతా వా ఆవరణం రూపానం దస్సనాయ. ఏకం చే తిలఫలం నిమిత్తం కత్వా తిలవాహే పక్ఖిపేయ్య, తంయేవ తిలఫలం ఉద్ధరేయ్య. ఏవం పరిసుద్ధం భగవతో పాకతికం మంసచక్ఖు. ఏవం భగవా మంసచక్ఖునాపి చక్ఖుమా.

కథం భగవా దిబ్బేన చక్ఖునాపి చక్ఖుమా? భగవా దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన సత్తే పస్సతి చవమానే ఉపపజ్జమానే హీనే పణీతే సువణ్ణే దుబ్బణ్ణే; సుగతే దుగ్గతే యథాకమ్మూపగే సత్తే పజానాతి – "ఇమే వత భోన్తో సత్తా కాయదుచ్చరితేన సమన్నాగతా వచీదుచ్చరితేన సమన్నాగతా మనోదుచ్చరితేన సమన్నాగతా అరియానం ఉపవాదకా మిచ్ఛాదిట్ఠికా మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మసమాదానా, తే కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా; ఇమే వా పన భోన్తో సత్తా కాయసుచరితేన సమన్నాగతా వచీసుచరితేన సమన్నాగతా మనోసుచరితేన సమన్నాగతా అరియానం అనుపవాదకా సమ్మాదిట్ఠికా సమ్మాదిట్ఠికమ్మసమాదానా, తే కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపన్నా"తి. ఇతి దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన సత్తే పస్సతి చవమానే ఉపపజ్జమానే హీనే పణీతే సువణ్ణే దుబ్బణ్ణే సుగతే దుగ్గతే, యథాకమ్మూపగే సత్తే పజానాతి. ఆకఙ్ఖమానో చ భగవా ఏకమ్పి లోకధాతుం పస్సేయ్య, ద్వేపి లోకధాతుయో పస్సేయ్య, తిస్సోపి లోకధాతుయో పస్సేయ్య, చతస్సోపి లోకధాతుయో పస్సేయ్య, పఞ్చపి లోకధాతుయో పస్సేయ్య, దసపి లోకధాతుయో పస్సేయ్య, వీసమ్పి లోకధాతుయో పస్సేయ్య, తింసమ్పి లోకధాతుయో పస్సేయ్య, చత్తాలీసమ్పి లోకధాతుయో పస్సేయ్య, పఞ్ఞాసమ్పి లోకధాతుయో పస్సేయ్య, సతమ్పి లోకధాతుయో పస్సేయ్య, సహస్సిమ్పి చూళనికం లోకధాతుం పస్సేయ్య, ద్విసహస్సిమ్పి మజ్ఝిమికం లోకధాతుం పస్సేయ్య, తిసహస్సిమ్పి లోకధాతుం పస్సేయ్య, మహాసహస్సిమ్పి [తిసహస్సిం మహాసహస్సమ్పి (క.)] లోకధాతుం పస్సేయ్య, యావతకం వా [యావతా (సీ. క.)] పన ఆకఙ్ఖేయ్య తావతకం పస్సేయ్య. ఏవం పరిసుద్ధం భగవతో దిబ్బచక్ఖు. ఏవం భగవా దిబ్బేన చక్ఖునాపి చక్ఖుమా.

కథం భగవా పఞ్ఞాచక్ఖునాపి చక్ఖుమా? భగవా మహాపఞ్ఞో పుథుపఞ్ఞో జవనపఞ్ఞో హాసపఞ్ఞో తిక్ఖపఞ్ఞో నిబ్బేధికపఞ్ఞో పఞ్ఞాపభేదకుసలో పభిన్నఞాణో అధిగతపటిసమ్భిదప్పత్తో చతువేసారజ్జప్పత్తో దసబలధారీ పురిసాసభో పురిససీహో పురిసనాగో పురిసాజఞ్ఞో పురిసధోరయ్హో అనన్తఞాణో అనన్తతేజో అనన్తయసో అడ్ఢో మహద్ధనో ధనవా నేతా వినేతా అనునేతా పఞ్ఞాపేతా నిజ్ఝాపేతా పేక్ఖేతా పసాదేతా. సో హి భగవా అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా అసఞ్జాతస్స మగ్గస్స సఞ్జనేతా అనక్ఖాతస్స మగ్గస్స అక్ఖాతా, మగ్గఞ్ఞూ మగ్గవిదూ మగ్గకోవిదో మగ్గానుగా చ పన ఏతరహి సావకా విహరన్తి పచ్ఛా సమన్నాగతా.

సో హి భగవా జానం జానాతి, పస్సం పస్సతి, చక్ఖుభూతో ఞాణభూతో ధమ్మభూతో బ్రహ్మభూతో వత్తా పవత్తా అత్థస్స నిన్నేతా అమతస్స దాతా ధమ్మస్సామీ [ధమ్మసామి (స్యా. క.)] తథాగతో. నత్థి తస్స భగవతో అఞ్ఞాతం అదిట్ఠం అవిదితం అసచ్ఛికతం అఫస్సితం [అఫుసితం (స్యా. క.)] పఞ్ఞాయ. అతీతం అనాగతం పచ్చుప్పన్నం [అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం (స్యా.)] ఉపాదాయ సబ్బే ధమ్మా సబ్బాకారేన బుద్ధస్స భగవతో ఞాణముఖే ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తి. యం కిఞ్చి నేయ్యం నామ అత్థి జానితబ్బం [అత్థి ధమ్మం జానితబ్బం (క.)] అత్తత్థో వా పరత్థో వా ఉభయత్థో వా దిట్ఠధమ్మికో వా అత్థో సమ్పరాయికో వా అత్థో ఉత్తానో వా అత్థో గమ్భీరో వా అత్థో గూళ్హో వా అత్థో పటిచ్ఛన్నో వా అత్థో నేయ్యో వా అత్థో నీతో వా అత్థో అనవజ్జో వా అత్థో నిక్కిలేసో వా అత్థో వోదానో వా అత్థో పరమత్థో వా [పరమత్థో వా అత్థో (క.)], సబ్బం తం అన్తో బుద్ధఞాణే పరివత్తతి.

సబ్బం కాయకమ్మం బుద్ధస్స భగవతో ఞాణానుపరివత్తి, సబ్బం వచీకమ్మం ఞాణానుపరివత్తి, సబ్బం మనోకమ్మం ఞాణానుపరివత్తి. అతీతే బుద్ధస్స భగవతో అప్పటిహతం ఞాణం, అనాగతే అప్పటిహతం ఞాణం, పచ్చుప్పన్నే అప్పటిహతం ఞాణం, యావతకం నేయ్యం తావతకం ఞాణం, యావతకం ఞాణం తావతకం నేయ్యం. నేయ్యపరియన్తికం ఞాణం, ఞాణపరియన్తికం నేయ్యం, నేయ్యం అతిక్కమిత్వా ఞాణం నప్పవత్తతి, ఞాణం అతిక్కమిత్వా నేయ్యపథో నత్థి. అఞ్ఞమఞ్ఞపరియన్తట్ఠాయినో తే ధమ్మా. యథా ద్విన్నం సముగ్గపటలానం సమ్మాఫుసితానం హేట్ఠిమం సముగ్గపటలం ఉపరిమం నాతివత్తతి, ఉపరిమం సముగ్గపటలం హేట్ఠిమం నాతివత్తతి, అఞ్ఞమఞ్ఞపరియన్తట్ఠాయినో; ఏవమేవ బుద్ధస్స భగవతో నేయ్యఞ్చ ఞాణఞ్చ అఞ్ఞమఞ్ఞపరియన్తట్ఠాయినో. యావతకం నేయ్యం తావతకం ఞాణం, యావతకం ఞాణం తావతకం నేయ్యం, నేయ్యపరియన్తికం ఞాణం, ఞాణపరియన్తికం నేయ్యం. నేయ్యం అతిక్కమిత్వా ఞాణం నప్పవత్తతి, ఞాణం అతిక్కమిత్వా నేయ్యపథో నత్థి. అఞ్ఞమఞ్ఞపరియన్తట్ఠాయినో తే ధమ్మా.

సబ్బధమ్మేసు బుద్ధస్స భగవతో ఞాణం పవత్తతి. సబ్బే ధమ్మా బుద్ధస్స భగవతో ఆవజ్జనపటిబద్ధా ఆకఙ్ఖపటిబద్ధా మనసికారపటిబద్ధా చిత్తుప్పాదపటిబద్ధా. సబ్బసత్తేసు బుద్ధస్స భగవతో ఞాణం పవత్తతి. సబ్బేసఞ్చ సత్తానం భగవా ఆసయం జానాతి, అనుసయం జానాతి, చరితం జానాతి, అధిముత్తిం జానాతి, అప్పరజక్ఖే మహారజక్ఖే తిక్ఖిన్ద్రియే ముదిన్ద్రియే స్వాకారే ద్వాకారే సువిఞ్ఞాపయే దువిఞ్ఞాపయే భబ్బాభబ్బే సత్తే జానాతి. సదేవకో లోకో సమారకో సబ్రహ్మకో సస్సమణబ్రాహ్మణీ పజా సదేవమనుస్సా అన్తోబుద్ధఞాణే పరివత్తతి.

యథా యే కేచి మచ్ఛకచ్ఛపా అన్తమసో తిమితిమిఙ్గలం [తిమితిపిఙ్గలం (క.)] ఉపాదాయ అన్తోమహాసముద్దే పరివత్తన్తి, ఏవమేవ సదేవకో లోకో సమారకో లోకో సబ్రహ్మకో లోకో సస్సమణబ్రాహ్మణీ పజా సదేవమనుస్సా అన్తోబుద్ధఞాణే పరివత్తతి. యథా యే కేచి పక్ఖీ అన్తమసో గరుళం వేనతేయ్యం ఉపాదాయ ఆకాసస్స పదేసే పరివత్తన్తి, ఏవమేవ యేపి తే సారిపుత్తసమా పఞ్ఞాయ సమన్నాగతా తేపి బుద్ధఞాణస్స పదేసే పరివత్తన్తి; బుద్ధఞాణం దేవమనుస్సానం పఞ్ఞం ఫరిత్వా అభిభవిత్వా తిట్ఠతి.

యేపి తే ఖత్తియపణ్డితా బ్రాహ్మణపణ్డితా గహపతిపణ్డితా సమణపణ్డితా నిపుణా కతపరప్పవాదా వాలవేధిరూపా వోభిన్దన్తా [తే భిన్దన్తా (స్యా. క.)] మఞ్ఞే చరన్తి పఞ్ఞాగతేన దిట్ఠిగతాని, తే పఞ్హే అభిసఙ్ఖరిత్వా అభిసఙ్ఖరిత్వా తథాగతం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛన్తి గూళ్హాని చ పటిచ్ఛన్నాని. కథితా విసజ్జితా చ తే పఞ్హా భగవతా [భగవతో (క.)] హోన్తి నిద్దిట్ఠకారణా. ఉపక్ఖిత్తకా చ తే భగవతో సమ్పజ్జన్తి. అథ ఖో భగవావ తత్థ అతిరోచతి – యదిదం పఞ్ఞాయాతి. ఏవం భగవా పఞ్ఞాచక్ఖునాపి చక్ఖుమా.

కథం భగవా బుద్ధచక్ఖునాపి చక్ఖుమా? భగవా బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో [ఓలోకేన్తో (క.)] అద్దస సత్తే అప్పరజక్ఖే మహారజక్ఖే తిక్ఖిన్ద్రియే ముదిన్ద్రియే స్వాకారే ద్వాకారే సువిఞ్ఞాపయే దువిఞ్ఞాపయే అప్పేకచ్చే పరలోకవజ్జభయదస్సావినో [పర ... దస్సావినే (క.)] విహరన్తే. సేయ్యథాపి నామ ఉప్పలినియం వా పదుమినియం వా పుణ్డరీకినియం వా అప్పేకచ్చాని ఉప్పలాని వా పదుమాని వా పుణ్డరీకాని వా ఉదకే జాతాని ఉదకే సంవడ్ఢాని ఉదకానుగ్గతాని అన్తోనిముగ్గపోసీని [అన్తోనిమ్ముగ్గపోసీని (క.)], అప్పేకచ్చాని ఉప్పలాని వా పదుమాని వా పుణ్డరీకాని వా ఉదకే జాతాని ఉదకే సంవడ్ఢాని సమోదకం ఠితాని, అప్పేకచ్చాని ఉప్పలాని వా పదుమాని వా పుణ్డరీకాని వా ఉదకే జాతాని ఉదకే

సంవడ్ఢాని ఉదకా అచ్చుగ్గమ్మ తిట్ఠన్తి అనుపలిత్తాని ఉదకేన; ఏవమేవం భగవా బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో అద్దస సత్తే అప్పరజక్ఖే మహారజక్ఖే తిక్ఖిన్ద్రియే ముదిన్ద్రియే స్వాకారే ద్వాకారే సువిఞ్ఞాపయే దువిఞ్ఞాపయే అప్పేకచ్చే పరలోకవజ్జభయదస్సావినో విహరన్తే. జానాతి భగవా – “అయం పుగ్గలో రాగచరితో, అయం దోసచరితో, అయం మోహచరితో, అయం వితక్కచరితో, అయం సద్ధాచరితో, అయం ఞాణచరితో”తి. రాగచరితస్స భగవా పుగ్గలస్స అసుభకథం కథేతి; దోసచరితస్స భగవా పుగ్గలస్స మేత్తాభావనం ఆచిక్ఖతి; మోహచరితస్స భగవా పుగ్గలస్స ఉద్దేసే పరిపుచ్ఛాయ కాలేన ధమ్మస్సవనే కాలేన ధమ్మసాకచ్ఛాయ గరుసంవాసే నివేసేతి; వితక్కచరితస్స భగవా పుగ్గలస్స ఆనాపానస్సతిం ఆచిక్ఖతి; సద్ధాచరితస్స భగవా పుగ్గలస్స పసాదనీయం నిమిత్తం ఆచిక్ఖతి బుద్ధసుబోధిం [బుద్ధసుబుద్ధతం (క.)] ధమ్మసుధమ్మతం సఙ్ఘసుప్పటిపత్తిం సీలాని చ; అత్తనో ఞాణచరితస్స భగవా పుగ్గలస్స విపస్సనానిమిత్తం ఆచిక్ఖతి అనిచ్చాకారం దుక్ఖాకారం అనత్తాకారం.

“సేలే యథా పబ్బతముద్ధనిట్ఠితో, యథాపి పస్సే జనతం సమన్తతో;
తథూపమం ధమ్మమయం సుమేధ, పాసాదమారుయ్హ సమన్తచక్ఖు;
సోకావతిణ్ణం [సోకావకిణ్ణం (స్యా.)] జనతమపేతసోకో, అవేక్ఖస్సు జాతిజరాభిభూత”న్తి.

ఏవం భగవా బుద్ధచక్ఖునాపి చక్ఖుమా.

కథం భగవా సమన్తచక్ఖునాపి చక్ఖుమా? సమన్తచక్ఖు వుచ్చతి సబ్బఞ్ఞుతఞాణం. భగవా సబ్బఞ్ఞుతఞాణేన ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో.

“న తస్స అద్దిట్ఠమిధత్థి కిఞ్చి, అథో అవిఞ్ఞాతమజానితబ్బం;
సబ్బం అభిఞ్ఞాసి యదత్థి నేయ్యం, తథాగతో తేన సమన్తచక్ఖూ”తి.

ఏవం భగవా సమన్తచక్ఖునాపి చక్ఖుమాతి – న మే బ్యాకాసి చక్ఖుమా.

యావతతియఞ్చ దేవీసి, బ్యాకరోతీతి మే సుతన్తి యావతతియం బుద్ధో సహధమ్మికం పఞ్హం పుట్ఠో బ్యాకరోతి నో సంసారేతీతి [సమ్పాయతీతి (స్యా.)] – ఏవం మయా ఉగ్గహితం, ఏవం మయా ఉపధారితం, ఏవం మయా ఉపలక్ఖితం. **దేవీసీతి** భగవా చేవ ఇసి చాతి – దేవీసి. యథా రాజా పబ్బజితా వుచ్చన్తి రాజిసయో, బ్రాహ్మణా పబ్బజితా వుచ్చన్తి బ్రాహ్మణిసయో, ఏవమేవ భగవా దేవో చేవ ఇసి చాతి – దేవీసి.

అథ వా, భగవా పబ్బజితోతిపి ఇసి. మహన్తం సీలక్ఖన్ధం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతిపి ఇసి. మహన్తం సమాధిక్ఖన్ధం…పే… మహన్తం పఞ్ఞాక్ఖన్ధం… మహన్తం విముత్తిక్ఖన్ధం… మహన్తం విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతిపి ఇసి. మహతో తమోకాయస్స పదాలనం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతిపి ఇసి. మహతో విపల్లాసస్స పభేదనం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతిపి ఇసి. మహతో తణ్హాసల్లస్స అబ్బహనం… మహతో దిట్ఠిసఙ్ఘాటస్స వినివేఠనం… మహతో మానద్ధజస్స పపాతనం… మహతో అభిసఙ్ఖారస్స వూపసమం… మహతో ఓఘస్స నిత్థరణం… మహతో భారస్స నిక్ఖేపనం… మహతో సంసారవట్టస్స ఉపచ్ఛేదం… మహతో సన్తాపస్స నిబ్బాపనం… మహతో పరిళాహస్స పటిప్పస్సద్ధిం… మహతో ధమ్మద్ధజస్స ఉస్సాపనం

ఏసీ గవేసీ పరియేసీతిపి ఇసి. మహన్తే సతిపట్ఠానే... మహన్తే సమ్మప్పధానే... మహన్తాని ఇన్ద్రియాని... మహన్తాని బలాని... మహన్తే బోజ్ఝఙ్గే... మహన్తం అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం... మహన్తం పరమత్థం ంగఅతం నిబ్బానం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతిపి ఇసి. మహేసక్ఖేహి వా సత్తేహి ఏసితో గవేసితో పరియేసితో – "కహం బుద్ధో, కహం భగవా, కహం దేవదేవో, కహం నరాసభో"తిపి ఇసీతి – యావతతియఞ్చ దేవీసి బ్యాకరోతీతి మే సుతం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"ద్వాహం సక్కం అపుచ్ఛిస్సం, [ఇచ్చాయస్మా మోఘరాజా]
న మే బ్యాకాసి చక్ఖుమా;
యావతతియఞ్చ దేవీసి, బ్యాకరోతీతి మే సుత"న్తి.

౮౬. **అయం లోకో పరో లోకో, బ్రహ్మలోకో సదేవకో;**
దిట్ఠిం తే నాభిజానాతి, గోతమస్స యసస్సినో.

అయం లోకో పరో లోకోతి. అయం లోకోతి మనుస్సలోకో. **పరో లోకోతి** మనుస్సలోకం ఠపేత్వా సబ్బో పరో లోకోతి – అయం లోకో పరో లోకో.

బ్రహ్మలోకో సదేవకోతి సదేవకో లోకో సమారకో సబ్రహ్మకో సస్సమణబ్రాహ్మణీ పజా సదేవమనుస్సాతి – బ్రహ్మలోకో సదేవకో.

దిట్ఠిం తే నాభిజానాతీతి తుయ్హం దిట్ఠిం ఖన్తిం రుచిం లద్ధిం అజ్ఝాసయం అధిప్పాయం లోకో న జానాతి – "అయం ఏవందిట్ఠికో ఏవంఖన్తికో ఏవంరుచికో ఏవంలద్ధికో ఏవంఅజ్ఝాసయో ఏవంఅధిప్పాయో"తి న జానాతి న పస్సతి న దక్ఖతి నాధిగచ్ఛతి న విన్దతి న పటిలభతీతి – దిట్ఠిం తే నాభిజానాతి.

గోతమస్స యసస్సినోతి భగవా యసప్పత్తోతి యసస్సీ. అథ వా, భగవా సక్కతో గరుకతో మానితో పూజితో అపచితో లాభీ చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానన్తిపి యసస్సీతి – గోతమస్స యస్సినో. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"అయం లోకో పరో లోకో, బ్రహ్మలోకో సదేవకో;
దిట్ఠిం తే నాభిజానాతి, గోతమస్స యసస్సినో"తి.

౮౭. **ఏవం అభిక్కన్తదస్సావిం, అత్థి పఞ్హేన ఆగమం;**
కథం లోకం అవేక్ఖన్తం, మచ్చురాజా న పస్సతి.

ఏవం అభిక్కన్తదస్సావిన్తి ఏవం అభిక్కన్తదస్సావిం అగ్గదస్సావిం సేట్ఠదస్సావిం విసేట్ఠదస్సావిం పామోక్ఖదస్సావిం ఉత్తమదస్సావిం పరమదస్సావిన్తి – ఏవం అభిక్కన్తదస్సావిం.

అత్థి పఞ్హేన ఆగమన్తి పఞ్హేన అత్థికో ఆగతోమ్హి...పే.... వహస్సేతం భారన్తి, ఏవమ్పి అత్థి పఞ్హేన ఆగమం.

కథం లోకం అవేక్ఖన్తన్తి కథం లోకం అవేక్ఖన్తం పచ్చవేక్ఖన్తం తులయన్తం తీరయన్తం విభావయన్తం విభూతం కరోన్తన్తి – కథం లోకం అవేక్ఖన్తం.

మచ్చురాజా న పస్సతీతి మచ్చురాజా న పస్సతి న దక్ఖతి నాధిగచ్ఛతి న విన్దతి న పటిలభతీతి – మచ్చురాజా న పస్సతి. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"ఏవం అభిక్కన్తదస్సావిం, అత్థి పఞ్హేన ఆగమం;
కథం లోకం అవేక్ఖన్తం, మచ్చురాజా న పస్సతీ"తి.

౮౮. **సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సు, మోఘరాజ సదా సతో;**
అత్తానుదిట్ఠిం ఊహచ్చ, ఏవం మచ్చుతరో సియా;
ఏవం లోకం అవేక్ఖన్తం, మచ్చురాజా న పస్సతి.

సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సూతి. లోకోతి నిరయలోకో తిరచ్ఛానలోకో పేత్తివిసయలోకో మనుస్సలోకో దేవలోకో ఖన్ధలోకో ధాతులోకో ఆయతనలోకో అయం లోకో పరో లోకో బ్రహ్మలోకో సదేవకో [సదేవకో లోకో (క.)]. అఞ్ఞతరో భిక్ఖు భగవన్తం ఏతదవోచ – "లోకో లోకోతి, భన్తే, వుచ్చతి. కిత్తావతా ను ఖో, భన్తే, లోకోతి వుచ్చతీ"తి? "లుజ్జతీతి ఖో, భిక్ఖు, తస్మా లోకోతి వుచ్చతి. కిఞ్చ లుజ్జతి? చక్ఖు ఖో భిక్ఖు లుజ్జతి, రూపా లుజ్జన్తి, చక్ఖువిఞ్ఞాణం లుజ్జతి, చక్ఖుసమ్ఫస్సో లుజ్జతి, యమ్పిదం [యమిదం (క.) పస్స సం॰ ని॰ ౪.౮౨] చక్ఖుసమ్ఫస్సపచ్చయా ఉప్పజ్జతి వేదయితం సుఖం వా దుక్ఖం వా అదుక్ఖమసుఖం వా తమ్పి లుజ్జతి; సోతం లుజ్జతి, గన్ధా లుజ్జన్తి...పే॰... కాయో లుజ్జతి , ఫోట్ఠబ్బా లుజ్జన్తి; మనో లుజ్జతి, ధమ్మా లుజ్జన్తి, మనోవిఞ్ఞాణం లుజ్జతి, మనోసమ్ఫస్సో లుజ్జతి; యమ్పిదం మనోసమ్ఫస్సపచ్చయా ఉప్పజ్జతి వేదయితం సుఖం వా దుక్ఖం వా అదుక్ఖమసుఖం వా తమ్పి లుజ్జతి. లుజ్జతీతి ఖో, భిక్ఖు, తస్మా లోకోతి వుచ్చతి".

సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సూతి ద్వీహి కారణేహి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి – అవసియపవత్తసల్లక్ఖణవసేన [అవస్సియపవత్త ... (స్యా.)] వా తుచ్ఛసఙ్ఖారసమనుపస్సనావసేన వా. కథం అవసియపవత్తసల్లక్ఖణవసేన సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి? రూపే వసో న లబ్భతి, వేదనాయ వసో న లబ్భతి, సఞ్ఞాయ వసో న లబ్భతి, సఙ్ఖారేసు వసో న లబ్భతి, విఞ్ఞాణే వసో న లబ్భతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా [పస్స సం॰ ని॰ ౩.౫౯] – "రూపం, భిక్ఖవే, అనత్తా. రూపఞ్చ హిదం, భిక్ఖవే, అత్తా అభవిస్స, నయిదం రూపం ఆబాధాయ సంవత్తేయ్య; లబ్భేథ చ రూపే – 'ఏవం మే రూపం హోతు, ఏవం మే రూపం మా అహోసీ'తి. యస్మా చ ఖో, భిక్ఖవే, రూపం అనత్తా, తస్మా రూపం ఆబాధాయ సంవత్తతి న చ లబ్భతి రూపే – 'ఏవం మే రూపం హోతు, ఏవం మే రూపం మా అహోసీ'తి.

"వేదనా అనత్తా. వేదనా చ హిదం, భిక్ఖవే, అత్తా అభవిస్స, నయిదం వేదనా ఆబాధాయ సంవత్తేయ్య; లబ్భేథ చ వేదనాయ – 'ఏవం మే వేదనా హోతు, ఏవం మే వేదనా మా అహోసీ'తి. యస్మా చ ఖో, భిక్ఖవే, వేదనా అనత్తా, తస్మా వేదనా ఆబాధాయ సంవత్తతి, న చ లబ్భతి వేదనాయ – 'ఏవం మే వేదనా హోతు, ఏవం మే వేదనా మా అహోసీ'తి.

“సఞ్ఞా అనత్తా. సఞ్ఞా చ హిదం, భిక్ఖవే, అత్తా అభవిస్స, నయిదం సఞ్ఞా ఆబాధాయ సంవత్తేయ్య; లబ్భేథ చ సఞ్ఞాయ – ‘ఏవం మే సఞ్ఞా హోతు, ఏవం మే సఞ్ఞా మా అహోసీ’తి. యస్మా చ ఖో, భిక్ఖవే, సఞ్ఞా అనత్తా, తస్మా సఞ్ఞా ఆబాధాయ సంవత్తతి, న చ లబ్భతి సఞ్ఞాయ – ‘ఏవం మే సఞ్ఞా హోతు, ఏవం మే సఞ్ఞా మా అహోసీ’తి.

“సఙ్ఖారా అనత్తా. సఙ్ఖారా చ హిదం, భిక్ఖవే, అత్తా అభవిస్సంసు, నయిదం సఙ్ఖారా ఆబాధాయ సంవత్తేయ్యుం; లబ్భేథ చ సఙ్ఖారేసు – ‘ఏవం మే సఙ్ఖారా హోన్తు, ఏవం మే సఙ్ఖారా మా అహేసు’న్తి. యస్మా చ ఖో, భిక్ఖవే , సఙ్ఖారా అనత్తా, తస్మా సఙ్ఖారా ఆబాధాయ సంవత్తన్తి, న చ లబ్భతి సఙ్ఖారేసు – ‘ఏవం మే సఙ్ఖారా హోన్తు, ఏవం మే సఙ్ఖారా మా అహేసు’న్తి.

“విఞ్ఞాణం అనత్తా. విఞ్ఞాణఞ్చ హిదం, భిక్ఖవే, అత్తా అభవిస్స, నయిదం విఞ్ఞాణం ఆబాధాయ సంవత్తేయ్య; లబ్భేథ చ విఞ్ఞాణే – ‘ఏవం మే విఞ్ఞాణం హోతు, ఏవం మే విఞ్ఞాణం మా అహోసీ’తి. యస్మా చ ఖో, భిక్ఖవే, విఞ్ఞాణం అనత్తా, తస్మా విఞ్ఞాణం ఆబాధాయ సంవత్తతి, న చ లబ్భతి విఞ్ఞాణే – ‘ఏవం మే విఞ్ఞాణం హోతు, ఏవం మే విఞ్ఞాణం మా అహోసీ’”తి.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “నాయం, భిక్ఖవే, కాయో తుమ్హాకం, నపి అఞ్ఞేసం [పరేసం (స్యా.) పస్స సం. ని. ౨.౩౭]. పురాణమిదం, భిక్ఖవే, కమ్మం అభిసఙ్ఖతం అభిసఞ్చేతయితం వేదనియం దట్ఠబ్బం. తత్ర ఖో, భిక్ఖవే, సుతవా అరియసావకో పటిచ్చసముప్పాదంయేవ సాధుకం యోనిసో మనసి కరోతి – ‘ఇతి ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతి, ఇమస్సుప్పాదా ఇదం ఉప్పజ్జతి; ఇమస్మిం అసతి ఇదం న హోతి, ఇమస్స నిరోధా ఇదం నిరుజ్ఝతి, యదిదం – అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా, సఙ్ఖారపచ్చయా విఞ్ఞాణం, విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూపం, నామరూపపచ్చయా సళాయతనం, సళాయతనపచ్చయా ఫస్సో, ఫస్సపచ్చయా వేదనా, వేదనాపచ్చయా తణ్హా, తణ్హాపచ్చయా ఉపాదానం, ఉపాదానపచ్చయా భవో, భవపచ్చయా జాతి, జాతిపచ్చయా జరామరణం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసా సమ్భవన్తి – ఏవమేతస్స కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతి’”.

“అవిజ్జాయ త్వేవ అసేసవిరాగనిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో, సఙ్ఖారనిరోధా విఞ్ఞాణనిరోధో …పే.… జాతినిరోధా జరామరణం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసా నిరుజ్ఝన్తి , ఏవమేతస్స కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో హోతీ”తి. ఏవం అవసియపవత్తసల్లక్ఖణవసేన సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి.

కథం తుచ్ఛసఙ్ఖారసమనుపస్సనావసేన సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి? రూపే సారో న లబ్భతి, వేదనాయ సారో న లబ్భతి, సఞ్ఞాయ సారో న లబ్భతి, సఙ్ఖారేసు సారో న లబ్భతి, విఞ్ఞాణే సారో న లబ్భతి; రూపం అస్సారం నిస్సారం సారాపగతం నిచ్చసారసారేన వా సుఖసారసారేన వా అత్తసారసారేన వా నిచ్చేన వా ధువేన వా సస్సతేన వా అవిపరిణామధమ్మేన వా. వేదనా అస్సారా నిస్సారా సారాపగతా…పే.… సఞ్ఞా అస్సారా నిస్సారా సారాపగతా… సఙ్ఖారా అస్సారా నిస్సారా సారాపగతా… విఞ్ఞాణం అస్సారం నిస్సారం సారాపగతం నిచ్చసారసారేన వా సుఖసారసారేన వా అత్తసారసారేన వా నిచ్చేన వా ధువేన వా సస్సతేన వా అవిపరిణామధమ్మేన వా. యథా నళో అస్సారో నిస్సారో సారాపగతో, యథా చ ఏరణ్డో…పే.… యథా చ ఉదుమ్బరో అస్సారో నిస్సారో సారాపగతో, యథా చ సేతగచ్ఛో [సేతవచ్ఛో (క.)] అస్సారో నిస్సారో సారాపగతో, యథా చ పాళిభద్దకో [పాళిభద్దకో (క.)] అస్సారో నిస్సారో సారాపగతో, యథా చ ఫేణపిణ్డో [ఫేణుపిణ్డో (స్యా.)] అస్సారో నిస్సారో సారాపగతో, యథా చ ఉదకపుబ్బుళం [పుబ్బులకం (స్యా.)] అస్సారం నిస్సారం సారాపగతం, యథా చ మరీచి

అస్సారా నిస్సారా సారాపగతా, యథా కదలిక్ఖన్ధో అస్సారో నిస్సారో సారాపగతో, యథా మాయా అస్సారా నిస్సారా సారాపగతా – ఏవమేవ రూపం అస్సారం నిస్సారం సారాపగతం నిచ్చసారసారేన వా సుఖసారసారేన వా అత్తసారసారేన వా నిచ్చేన వా ధువేన వా సస్సతేన వా అవిపరిణామధమ్మేన వా. వేదనా అస్సారా నిస్సారా సారాపగతా...పే॰... సఞ్ఞా అస్సారా నిస్సారా సారాపగతా... సఙ్ఖారా అస్సారా నిస్సారా సారాపగతా... విఞ్ఞాణం అస్సారం నిస్సారం సారాపగతం నిచ్చసారసారేన వా సుఖసారసారేన వా అత్తసారసారేన వా నిచ్చేన వా ధువేన వా సస్సతేన వా అవిపరిణామధమ్మేన వా. ఏవం తుచ్ఛసఙ్ఖారసమనుపస్సనావసేన సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి. ఇమేహి ద్వీహి కారణేహి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి.

అపి చ, ఛహాకారేహి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి. చక్ఖు సుఞ్ఞం [స్యా॰ ... పోత్థకే ఇమస్మిం ఠానే అఞ్ఞథా దిస్సతి] అత్తేన వా అత్తనియేన వా నిచ్చేన వా ధువేన వా సస్సతేన వా అవిపరిణామధమ్మేన వా, సోతం సుఞ్ఞం...పే॰... ఘానం సుఞ్ఞం... జివ్హా సుఞ్ఞా... కాయో సుఞ్ఞో... మనో సుఞ్ఞో అత్తేన వా అత్తనియేన వా నిచ్చేన వా ధువేన వా సస్సతేన వా అవిపరిణామధమ్మేన వా. రూపా సుఞ్ఞా...పే॰... సద్దా సుఞ్ఞా... గన్ధా సుఞ్ఞా... రసా సుఞ్ఞా... ఫోట్ఠబ్బా సుఞ్ఞా... ధమ్మా సుఞ్ఞా అత్తేన వా అత్తనియేన వా నిచ్చేన వా ధువేన వా సస్సతేన వా అవిపరిణామధమ్మేన వా . చక్ఖువిఞ్ఞాణం సుఞ్ఞం... పే॰... మనోవిఞ్ఞాణం సుఞ్ఞం... చక్ఖుసమ్ఫస్సో సుఞ్ఞో ... మనోసమ్ఫస్సో సుఞ్ఞో... చక్ఖుసమ్ఫస్సజా వేదనా సుఞ్ఞా... మనోసమ్ఫస్సజా వేదనా సుఞ్ఞా... రూపసఞ్ఞా సుఞ్ఞా... ధమ్మసఞ్ఞా సుఞ్ఞా... రూపసఞ్చేతనా సుఞ్ఞా... ధమ్మసఞ్చేతనా సుఞ్ఞా... రూపతణ్హా సుఞ్ఞా... రూపవితక్కో సుఞ్ఞో... రూపవిచారో సుఞ్ఞో... ధమ్మవిచారో సుఞ్ఞో అత్తేన వా అత్తనియేన వా నిచ్చేన వా ధువేన వా సస్సతేన వా అవిపరిణామధమ్మేన వా. ఏవం ఛహాకారేహి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి.

అపి చ, దసహాకారేహి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి. రూపం రిత్తతో తుచ్ఛతో సుఞ్ఞతో అనత్తతో అసారకతో వధకతో విభవతో అఘమూలతో సాసవతో సఙ్ఖతతో; వేదనం...పే॰... సఞ్ఞం... సఙ్ఖారే... విఞ్ఞాణం... చుతిం... ఉపపత్తిం... పటిసన్ధిం... భవం... సంసారవట్టం రిత్తతో తుచ్ఛతో సుఞ్ఞతో అనత్తతో అసారకతో వధకతో విభవతో అఘమూలతో సాసవతో సఙ్ఖతతో. ఏవం దసహాకారేహి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి.

అపి చ, ద్వాదసహాకారేహి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి. రూపం న సత్తో న జీవో న నరో న మాణవో న ఇత్థీ న పురిసో న అత్తా న అత్తనియం నాహం న మమ న కోచి న కస్సచి; వేదనా...పే॰... సఞ్ఞా... సఙ్ఖారా... విఞ్ఞాణం న సత్తో న జీవో న నరో న మాణవో న ఇత్థీ న పురిసో న అత్తా న అత్తనియం నాహం న మమ న కోచి న కస్సచి. ఏవం ద్వాదసహాకారేహి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "యం, భిక్ఖవే, న తుమ్హాకం తం పజహథ. తం వో పహీనం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతి. కిఞ్చ, భిక్ఖవే, న తుమ్హాకం? రూపం, భిక్ఖవే, న తుమ్హాకం; తం పజహథ. తం వో పహీనం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతి. వేదనా, భిక్ఖవే, న తుమ్హాకం; తం పజహథ. సా వో పహీనా దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతి. సఞ్ఞా, భిక్ఖవే, న తుమ్హాకం; తం పజహథ. సా వో పహీనా దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతి. సఙ్ఖారా, భిక్ఖవే, న తుమ్హాకం; తే పజహథ. తే వో పహీనా దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సన్తి. విఞ్ఞాణం, భిక్ఖవే, న తుమ్హాకం; తం పజహథ. తం వో పహీనం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతి. సేయ్యథాపి [తం కిం మఞ్ఞథ (స్యా॰ క॰) పస్స సం॰ ని॰ 3.33], భిక్ఖవే, యం ఇమస్మిం జేతవనే తిణకట్ఠసాఖాపలాసం తం జనో హరేయ్య వా డహేయ్య వా యథాపచ్చయం వా

కరేయ్య. అపి ను తుమ్హాకం ఏవమస్స – ‘అమ్హే జనో హరతి వా డహతి వా యథాపచ్చయం వా కరోతీ’తి? ‘నో హేతం, భన్తే’. ‘తం కిస్స హేతు’? ‘న హి నో ఏతం, భన్తే, అత్తా వా అత్తనియం వా’తి. ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, యం న తుమ్హాకం తం పజహథ; తం వో పహీనం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతి. కిఞ్చ, భిక్ఖవే, న తుమ్హాకం? రూపం, భిక్ఖవే, న తుమ్హాకం; తం పజహథ. తం వో పహీనం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతి. వేదనా…పే॰… సఞ్ఞా… సఙ్ఖారా… విఞ్ఞాణం, భిక్ఖవే, న తుమ్హాకం; తం పజహథ. తం వో పహీనం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతీ”తి. ఏవమ్పి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి.

ఆయస్మా ఆనన్దో భగవన్తం ఏతదవోచ – ““సుఞ్ఞో [సుఞ్ఞతో (క॰) పస్స సం॰ ని॰ ౪.౮౫] లోకో, సుఞ్ఞో లోకో’తి, భన్తే, వుచ్చతి. కిత్తావతా ను ఖో, భన్తే, సుఞ్ఞో లోకోతి వుచ్చతీ”తి? “యస్మా చ ఖో, ఆనన్ద, సుఞ్ఞం అత్తేన వా అత్తనియేన వా, తస్మా సుఞ్ఞో లోకోతి వుచ్చతి. కిఞ్చానన్ద, సుఞ్ఞం అత్తేన వా అత్తనియేన వా? చక్ఖు ఖో, ఆనన్ద, సుఞ్ఞం అత్తేన వా అత్తనియేన వా. రూపా సుఞ్ఞా…పే॰… చక్ఖువిఞ్ఞాణం సుఞ్ఞం… చక్ఖుసమ్ఫస్సో సుఞ్ఞో… యమ్పిదం చక్ఖుసమ్ఫస్సపచ్చయా ఉప్పజ్జతి వేదయితం సుఖం వా దుక్ఖం వా అదుక్ఖమసుఖం వా తమ్పి సుఞ్ఞం అత్తేన వా అత్తనియేన వా. సోతం సుఞ్ఞం… సద్దా సుఞ్ఞా… ఘానం సుఞ్ఞం… గన్ధా సుఞ్ఞా… జివ్హా సుఞ్ఞా… రసా సుఞ్ఞా… కాయో సుఞ్ఞో … ఫోట్ఠబ్బా సుఞ్ఞా… మనో సుఞ్ఞో… ధమ్మా సుఞ్ఞా… మనోవిఞ్ఞాణం సుఞ్ఞం… మనోసమ్ఫస్సో సుఞ్ఞో… యమ్పిదం సుఞ్ఞం మనోసమ్ఫస్సపచ్చయా ఉప్పజ్జతి వేదయితం సుఖం వా దుక్ఖం వా అదుక్ఖమసుఖం వా తమ్పి సుఞ్ఞం అత్తేన వా అత్తనియేన వా. యస్మా చ ఖో, ఆనన్ద, సుఞ్ఞం అత్తేన వా అత్తనియేన వా, తస్మా సుఞ్ఞో లోకోతి వుచ్చతీ”తి. ఏవమ్పి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి.

“సుద్ధం ధమ్మసముప్పాదం, సుద్ధసఙ్ఖారసన్తతిం;
పస్సన్తస్స యథాభూతం, న భయం హోతి గామణి.

“తిణకట్ఠసమం లోకం, యదా పఞ్ఞాయ పస్సతి;
నాఞ్ఞం [న అఞ్ఞం (సీ॰ స్యా॰ క॰)] పత్థయతే కిఞ్చి, అఞ్ఞత్రప్పటిసన్ధియా”తి.

ఏవమ్పి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా [పస్స సం॰ ని॰ ౪.౨౪౬] – “ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు రూపం సమన్నేసతి యావతా రూపస్స గతి, వేదనం సమన్నేసతి యావతా వేదనాయ గతి, సఞ్ఞం సమన్నేసతి యావతా సఞ్ఞాయ గతి, సఙ్ఖారే సమన్నేసతి యావతా సఙ్ఖారానం గతి, విఞ్ఞాణం సమన్నేసతి యావతా విఞ్ఞాణస్స గతి . తస్స రూపం [తస్స భిక్ఖునో రూపం (స్యా॰)] సమన్నేసతో యావతా రూపస్స గతి, వేదనం…పే॰… సఞ్ఞం… సఙ్ఖారే… విఞ్ఞాణం సమన్నేసతో యావతా విఞ్ఞాణస్స గతి, యమ్పిస్స తం హోతి అహన్తి వా మమన్తి వా అస్మీతి వా, తమ్పి తస్స న హోతీ”తి. ఏవమ్పి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖతి.

సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సూతి సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సు పచ్చవేక్ఖస్సు దక్ఖస్సు తులేహి తీరేహి విభావేహి విభూతం కరోహీతి – సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సు.

మోఘరాజ సదా సతోతి. **మోఘరాజా**తి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **సదా**తి సబ్బకాలం…పే॰… పచ్ఛిమే వయోఖన్ధే. **సతో**తి చతూహి కారణేహి సతో – కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం భావేన్తో సతో…పే॰… సో వుచ్చతి సతోతి

– మోఘరాజ సదా సతో.

అత్తానుదిట్ఠిం ఊహచ్చాతి అత్తానుదిట్ఠి వుచ్చతి వీసతివత్థుకా సక్కాయదిట్ఠి. ఇధ అస్సుతవా పుథుజ్జనో అరియానం అదస్సావీ అరియధమ్మస్స అకోవిదో అరియధమ్మే అవినీతో సప్పురిసానం అదస్సావీ సప్పురిసధమ్మస్స అకోవిదో సప్పురిసధమ్మే అవినీతో రూపం అత్తతో సమనుపస్సతి రూపవన్తం వా అత్తానం అత్తని వా రూపం రూపస్మిం వా అత్తానం, వేదనం...పే.... సఞ్ఞం... సఙ్ఖారే... విఞ్ఞాణం అత్తతో సమనుపస్సతి విఞ్ఞాణవన్తం వా అత్తానం అత్తని వా విఞ్ఞాణం విఞ్ఞాణస్మిం వా అత్తానం. యా ఏవరూపా దిట్ఠి దిట్ఠిగతం దిట్ఠిగహనం దిట్ఠికన్తారో దిట్ఠివిసూకాయికం దిట్ఠివిప్ఫన్దితం దిట్ఠిసంయోజనం గాహో పటిగ్గాహో అభినివేసో పరామాసో కుమ్మగ్గో మిచ్ఛాపథో మిచ్ఛత్తం తిత్థాయతనం విపరియేసగ్గాహో విపరీతగ్గాహో విపల్లాసగ్గాహో మిచ్ఛాగాహో అయాథావకస్మిం యాథావకన్తి గాహో యావతా ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని, అయం అత్తానుదిట్ఠి. **అత్తానుదిట్ఠిం ఊహచ్చాతి** అత్తానుదిట్ఠిం ఊహచ్చ సమూహచ్చ [ఉహచ్చ సముహచ్చ (క॰) సద్దనీతియా పన సమేతి] ఉద్ధరిత్వా సముద్ధరిత్వా ఉప్పాటయిత్వా సముప్పాటయిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – అత్తానుదిట్ఠిం ఊహచ్చ.

ఏవం మచ్చుతరో సియాతి ఏవం మచ్చుపి తరేయ్యాసి, జరాపి తరేయ్యాసి, మరణమ్పి తరేయ్యాసి ఉత్తరేయ్యాసి పతరేయ్యాసి సమతిక్కమేయ్యాసి వీతివత్తేయ్యాసీతి – ఏవం మచ్చుతరో సియా.

ఏవం లోకం అవేక్ఖన్తన్తి ఏవం లోకం అపేక్ఖన్తం పచ్చవేక్ఖన్తం తులయన్తం తీరయన్తం విభావయన్తం విభూతం కరోన్తన్తి – ఏవం లోకం అవేక్ఖన్తం.

మచ్చురాజా న పస్సతీతి మచ్చుపి మచ్చురాజా, మారోపి మచ్చురాజా, మరణమ్పి మచ్చురాజా. **న పస్సతీతి** మచ్చురాజా న పస్సతి న దక్ఖతి నాధిగచ్ఛతి న విన్దతి న పటిలభతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – ‘‘సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, ఆరఞ్ఞికో మిగో అరఞ్ఞే పవనే చరమానో విస్సత్థో గచ్ఛతి విస్సత్థో [విస్సట్ఠో (క॰)] తిట్ఠతి విస్సత్థో నిసీదతి విస్సత్థో సేయ్యం కప్పేతి. తం కిస్స హేతు? అనాపాథగతో [అనాపాతగతో (క॰)], భిక్ఖవే, లుద్దస్స. ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచారం వివేకజం పీతిసుఖం పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, ‘భిక్ఖు అన్ధమకాసి [అన్తమకాసి (క॰) పస్స మ॰ ని॰ ౧.౨౮౧] మారం, అపదం వధిత్వా మారచక్ఖుం అదస్సనం గతో పాపిమతో’.

‘‘పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు వితక్కవిచారానం వూపసమా అజ్ఝత్తం సమ్పసాదనం చేతసో ఏకోదిభావం అవితక్కం అవిచారం సమాధిజం పీతిసుఖం దుతియం ఝానం...పే.... తతియం ఝానం... చతుత్థం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, ‘భిక్ఖు అన్ధమకాసి మారం, అపదం వధిత్వా మారచక్ఖుం అదస్సనం గతో పాపిమతో’.

‘‘పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సబ్బసో రూపసఞ్ఞానం సమతిక్కమా, పటిఘసఞ్ఞానం అత్థఙ్గమా, నానత్తసఞ్ఞానం అమనసికారా, అనన్తో ఆకాసోతి ఆకాసానఞ్చాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, ‘భిక్ఖు అన్ధమకాసి మారం, అపదం వధిత్వా మారచక్ఖుం అదస్సనం గతో పాపిమతో’.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సబ్బసో ఆకాసానఞ్చాయతనం సమతిక్కమ్మ అనన్తం విఞ్ఞాణన్తి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి…పే॰….

“పున చపరం, భిక్ఖవే, సబ్బసో విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం సమతిక్కమ్మ నత్థి కిఞ్చీతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి…పే॰….

“పున చపరం, భిక్ఖవే, సబ్బసో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సమతిక్కమ్మ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి…పే॰….

“పున చపరం, భిక్ఖవే, సబ్బసో నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం సమతిక్కమ్మ సఞ్ఞావేదయితనిరోధం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి; పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి. అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, ‘భిక్ఖు అన్ధమకాసి మారం, అపదం వధిత్వా మారచక్ఖుం అదస్సనం గతో పాపిమతో, తిణ్ణో లోకే విసత్తిక’న్తి. సో విస్సత్థో గచ్ఛతి విస్సత్థో తిట్ఠతి విస్సత్థో నిసీదతి విస్సత్థో సేయ్యం కప్పేతి. తం కిస్స హేతు? అనాపాథగతో భిక్ఖు పాపిమతో”తి – మచ్చురాజా న పస్సతి. తేనాహ భగవా –

“సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సు, మోఘరాజ సదా సతో;
అత్తానుదిట్ఠిం ఊహచ్చ, ఏవం మచ్చుతరో సియా;

ఏవం లోకం అవేక్ఖన్తం, మచ్చురాజా న పస్సతీ”తి.

సహ గాథాపరియోసానా…పే॰… సత్థా మే, భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీతి.

మోఘరాజమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో పన్నరసమో.

౧౬. పిఙ్గియమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో

౮౯. **జిణ్ణోహమస్మి అబలో వీతవణ్ణో** [వివణ్ణో (స్యా॰)], **[ఇచ్చాయస్మా పిఙ్గియో]**
నేత్తా న సుద్ధా సవనం న ఫాసు;
మాహం నస్సం మోముహో అన్తరావ [అన్తరాయ (స్యా॰ క॰)], **ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం;**
జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానం.

జిణ్ణోహమస్మి అబలో వీతవణ్ణోతి. **జిణ్ణోహమస్మీ**తి జిణ్ణో వుడ్ఢో మహల్లకో అద్ధగతో వయోఅనుప్పత్తో వీసవస్ససతికో జాతియా. **అబలో**తి దుబ్బలో అప్పబలో అప్పథామో. **వీతవణ్ణో**తి వీతవణ్ణో విగతవణ్ణో విగచ్ఛితవణ్ణో. యా సా పురిమా సుభా వణ్ణనిభా సా అన్తరహితా, ఆదీనవో పాతుభూతోతి – జిణ్ణోహమస్మి అబలో వీతవణ్ణో.

ఇచ్చాయస్మా పిఙ్గియోతి. **ఇచ్చా**తి పదసన్ధి…పే॰…. **ఆయస్మా**తి పియవచనం…పే॰…. **పిఙ్గియో**తి తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం…పే॰… అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా పిఙ్గియో.

నేత్తా న సుద్ధా సవనం న ఫాసూతి నేత్తా అసుద్ధా అవిసుద్ధా అపరిసుద్ధా అవోదాతా. నో తథా చక్ఖునా రూపే పస్సామీతి – నేత్తా న సుద్ధా. **సవనం న ఫాసూతి** సోతం అసుద్ధం అవిసుద్ధం అపరిసుద్ధం అవోదాతం. నో తథా సోతేన సద్దం సుణోమీతి – నేత్తా న సుద్ధా సవనం న ఫాసు.

మాహం నస్సం మోముహో అన్తరావాతి. మాహం నస్సన్తి మాహం నస్స మాహం వినస్సం మాహం పనస్సం. **మోముహోతి** మోహాముహో అవిజ్జాగతో అఞ్ఞాణీ అవిభావీ దుప్పఞ్ఞో. **అన్తరావాతి** తుయ్హం ధమ్మం దిట్ఠిం పటిపదం మగ్గం అనఞ్ఞాయ అనధిగన్త్వా అవిదిత్వా అప్పటిలభిత్వా అఫస్సయిత్వా అసచ్ఛికరిత్వా అన్తరాయేవ కాలఙ్కరేయ్యన్తి – మాహం నస్సం మోముహో అన్తరావ.

ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞన్తి. ధమ్మన్తి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం, చత్తారో సతిపట్ఠానే, చత్తారో సమ్మప్పధానే, చత్తారో ఇద్ధిపాదే, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గే, అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం, నిబ్బానఞ్చ నిబ్బానగామినిఞ్చ పటిపదం ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహీతి – ఆచిక్ఖ ధమ్మం. **యమహం విజఞ్ఞన్తి** యమహం జానేయ్యం ఆజానేయ్యం విజానేయ్యం పటివిజానేయ్యం పటివిజ్ఝేయ్యం అధిగచ్ఛేయ్యం ఫస్సేయ్యం సచ్ఛికరేయ్యన్తి – ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం.

జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానన్తి ఇధేవ జాతిజరామరణస్స పహానం వూపసమం పటినిస్సగ్గం పటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“జిణ్ణోహమస్మి అబలో వీతవణ్ణో, [ఇచ్చాయస్మా పిఙ్గియో]
నేత్తా న సుద్ధా సవనం న ఫాసు;
మాహం నస్సం మోముహో అన్తరావ, ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం;
జాతిజరాయ ఇధ విప్పహాన”న్తి.

౯౦. **దిస్వాన రూపేసు విహఞ్ఞమానే, [పిఙ్గియాతి భగవా]**
రుప్పన్తి రూపేసు జనా పమత్తా;
తస్మా తువం పిఙ్గియ అప్పమత్తో, జహస్సు రూపం అపునబ్భవాయ.

దిస్వాన రూపేసు విహఞ్ఞమానేతి. రూపన్తి చత్తారో చ మహాభూతా చతున్నఞ్చ మహాభూతానం ఉపాదాయ రూపం. సత్తా రూపహేతు రూపప్పచ్చయా రూపకారణా హఞ్ఞన్తి విహఞ్ఞన్తి ఉపహఞ్ఞన్తి ఉపఘాతియన్తి [ఉపఘాతయన్తి (స్యా. క.)]. రూపే సతి వివిధకమ్మకారణా [వివిధకమ్మకరణాని (క.)] కారేన్తి. కసాహిపి తాళేన్తి, వేత్తేహిపి తాళేన్తి, అడ్ఢదణ్డకేహిపి తాళేన్తి, హత్థమ్పి ఛిన్దన్తి, పాదమ్పి ఛిన్దన్తి, హత్థపాదమ్పి ఛిన్దన్తి, కణ్ణమ్పి ఛిన్దన్తి, నాసమ్పి ఛిన్దన్తి, కణ్ణనాసమ్పి ఛిన్దన్తి, బిలఙ్గథాలికమ్పి కరోన్తి, సఙ్ఖముణ్డికమ్పి కరోన్తి, రాహుముఖమ్పి కరోన్తి, జోతిమాలికమ్పి కరోన్తి, హత్థపజ్జోతికమ్పి కరోన్తి, ఏరకవత్తికమ్పి కరోన్తి, చీరకవాసికమ్పి కరోన్తి, ఏణేయ్యకమ్పి కరోన్తి, బళిసమంసికమ్పి కరోన్తి, కహాపణికమ్పి కరోన్తి, ఖారాపతచ్ఛికమ్పి [ఖారాపటిచ్ఛికమ్పి (క.)] కరోన్తి, పలిఘపరివత్తికమ్పి కరోన్తి, పలాలపీఠకమ్పి కరోన్తి, తత్తేనపి తేలేన

ఓసిఞ్చన్తి, సునఖేహిపి ఖాదాపేన్తి, జీవన్తమ్పి సూలే ఉత్తాసేన్తి, అసినాపి సీసం ఛిన్దన్తి. ఏవం సత్తా రూపహేతు రూపప్పచ్చయా రూపకారణా హఞ్ఞన్తి విహఞ్ఞన్తి ఉపహఞ్ఞన్తి ఉపఘాతియన్తి. ఏవం హఞ్ఞమానే విహఞ్ఞమానే ఉపహఞ్ఞమానే ఉపఘాతియమానే దిస్వా పస్సిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – దిస్వాన రూపేసు విహఞ్ఞమానే.

పిఙ్గియాతి భగవాతి. పిఙ్గియాతి భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – పిఙ్గియాతి భగవా.

రుప్పన్తి రూపేసు జనా పమత్తాతి. రుప్పన్తీతి రుప్పన్తి కుప్పన్తి పీళయన్తి [పీళియన్తి (స్యా. క.)] ఘట్టయన్తి, బ్యాధితా దోమనస్సితా హోన్తి. చక్ఖురోగేన రుప్పన్తి కుప్పన్తి పీళయన్తి ఘట్టయన్తి, బ్యాధితా దోమనస్సితా హోన్తి. సోతరోగేన...పే.... కాయరోగేన...పే.... డంసమకసవాతాతపసరీసపసమ్ఫస్సేహి రుప్పన్తి కుప్పన్తి పీళయన్తి ఘట్టయన్తి, బ్యాధితా దోమనస్సితా హోన్తీతి – రుప్పన్తి రూపేసు.

అథ వా, చక్ఖుస్మిం హీయమానే హాయమానే పరిహాయమానే వేమానే [విహాయమానే (క.)] విగచ్ఛమానే అన్తరధాయమానే రుప్పన్తి...పే.... దోమనస్సితా హోన్తి. సోతస్మిం...పే.... ఘానస్మిం... జివ్హాయ... కాయస్మిం... రూపస్మిం... సద్దస్మిం... గన్ధస్మిం... రసస్మిం... ఫోట్ఠబ్బస్మిం... కులస్మిం... గణస్మిం... ఆవాసస్మిం... లాభస్మిం... యసస్మిం... పసంసాయ... సుఖస్మిం... చీవరస్మిం... పిణ్డపాతస్మిం... సేనాసనస్మిం... గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారస్మిం హీయమానే హాయమానే పరిహాయమానే వేమానే విగచ్ఛమానే అన్తరధాయమానే రుప్పన్తి కుప్పన్తి పీళయన్తి ఘట్టయన్తి, బ్యాధితా దోమనస్సితా హోన్తీతి – ఏవమ్పి రుప్పన్తి రూపేసు.

జనాతి ఖత్తియా చ బ్రాహ్మణా చ వేస్సా చ సుద్దా చ గహట్ఠా చ పబ్బజితా చ దేవా చ మనుస్సా చ. **పమత్తాతి** పమాదో వత్తబ్బో కాయదుచ్చరితేన వా వచీదుచ్చరితేన వా మనోదుచ్చరితేన వా పఞ్చసు కామగుణేసు చిత్తస్స వోసగ్గో వోసగ్గానుప్పదానం కుసలానం వా ధమ్మానం భావనాయ అసక్కచ్చకిరియతా అసాతచ్చకిరియతా అనట్ఠితకిరియతా ఓలీనవుత్తితా నిక్ఖిత్తచ్ఛన్దతా నిక్ఖిత్తధురతా అనాసేవనా అభావనా అబహులీకమ్మం [అబహులికమ్మం (క.)] అనధిట్ఠానం అననుయోగో పమాదో. యో ఏవరూపో పమాదో పమజ్జనా పమజ్జితత్తం – అయం వుచ్చతి పమాదో. ఇమినా పమాదేన సమన్నాగతా జనా పమత్తాతి – రుప్పన్తి రూపేసు జనా పమత్తా.

తస్మా తువం పిఙ్గియ అప్పమత్తోతి. తస్మాతి తస్మా తంకారణా తంహేతు తప్పచ్చయా తంనిదానా ఏవం ఆదీనవం సమ్పస్సమానో రూపేసూతి – తస్మా తువం పిఙ్గియ. **అప్పమత్తోతి** సక్కచ్చకారీ సాతచ్చకారీ...పే.... అప్పమాదో కుసలేసు ధమ్మేసూతి – తస్మా తువం పిఙ్గియ అప్పమత్తో.

జహస్సు రూపం అపునబ్భవాయాతి. రూపన్తి చత్తారో చ మహాభూతా చతున్నఞ్చ మహాభూతానం ఉపాదాయ రూపం. **జహస్సు రూపన్తి** జహస్సు రూపం, పజహస్సు రూపం, వినోదేహి రూపం, బ్యన్తీకరోహి రూపం, అనభావం గమేహి రూపం. **అపునబ్భవాయాతి** యథా తే రూపం ఇధేవ నిరుజ్ఝేయ్య, పునపటిసన్ధికో భవో న నిబ్బత్తేయ్య కామధాతుయా వా రూపధాతుయా వా అరూపధాతుయా వా, కామభవే వా రూపభవే వా అరూపభవే వా, సఞ్ఞాభవే వా అసఞ్ఞాభవే వా

నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాభవే వా, ఏకవోకారభవే వా చతువోకారభవే వా పఞ్చవోకారభవే వా, పున గతియా వా ఉపపత్తియా వా పటిసన్ధియా వా భవే వా సంసారే వా వట్టే వా న జనేయ్య న సఞ్జనేయ్య న నిబ్బత్తేయ్య నాభినిబ్బత్తేయ్య, ఇధేవ నిరుజ్ఝేయ్య వూపసమేయ్య అత్థం గచ్ఛేయ్య పటిప్పస్సమ్భేయ్యాతి – జహస్సు రూపం అపునబ్భవాయ. తేనాహ భగవా –

“దిస్వాన రూపేసు విహఞ్ఞమానే, [పిఙ్గియాతి భగవా]
రుప్పన్తి రూపేసు జనా పమత్తా;
తస్మా తువం పిఙ్గియ అప్పమత్తో, జహస్సు రూపం అపునబ్భవాయా”తి.

౯౧. **దిసా చతస్సో విదిసా చతస్సో, ఉద్ధం అధో దస దిసా ఇమాయో;**
న తుయ్హం అదిట్ఠం అస్సుతం అముతం, అథో అవిఞ్ఞాతం కిఞ్చి నమత్థి లోకే;
ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం, జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానం.

దిసా చతస్సో విదిసా చతస్సో, ఉద్ధం అధో దస దిసా ఇమాయోతి దస దిసా.

న తుయ్హం అదిట్ఠం అస్సుతం అముతం, అథో అవిఞ్ఞాతం కిఞ్చి నమత్థి లోకేతి న తుయ్హం అదిట్ఠం అస్సుతం అముతం అవిఞ్ఞాతం కిఞ్చి అత్తత్థో వా పరత్థో వా ఉభయత్థో వా దిట్ఠధమ్మికో వా అత్థో సమ్పరాయికో వా అత్థో ఉత్తానో వా అత్థో గమ్భీరో వా అత్థో గూళ్హో వా అత్థో పటిచ్ఛన్నో వా అత్థో నేయ్యో వా అత్థో నీతో వా అత్థో అనవజ్జో వా అత్థో నిక్కిలేసో వా అత్థో వోదానో వా అత్థో పరమత్థో వా నత్థి న సతి న సంవిజ్జతి నుపలబ్భతీతి – న తుయ్హం అదిట్ఠం అస్సుతం అముతం, అథో అవిఞ్ఞాతం కిఞ్చి నమత్థి లోకే.

ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞన్తి. ధమ్మన్తి ఆదికల్యాణం…పే॰… నిబ్బానఞ్చ నిబ్బానగామినిఞ్చ పటిపదం ఆచిక్ఖాహి దేసేహి పఞ్ఞపేహి పట్ఠపేహి వివరాహి విభజాహి ఉత్తానీకరోహి పకాసేహి. **యమహం విజఞ్ఞన్తి** యమహం జానేయ్యం ఆజానేయ్యం విజానేయ్యం పటివిజానేయ్యం పటివిజ్ఝేయ్యం అధిగచ్ఛేయ్యం ఫస్సేయ్యం సచ్ఛికరేయ్యన్తి – ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం.

జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానన్తి ఇధేవ జాతిజరామరణస్స పహానం వూపసమం పటినిస్సగ్గం పటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానం. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

“దిసా చతస్సో విదిసా చతస్సో, ఉద్ధం అధో దస దిసా ఇమాయో;
న తుయ్హం అదిట్ఠం అస్సుతం అముతం, అథో అవిఞ్ఞాతం కిఞ్చి నమత్థి లోకే;
ఆచిక్ఖ ధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం, జాతిజరాయ ఇధ విప్పహాన”న్తి.

౯౨. **తణ్హాధిపన్నే మనుజే పేక్ఖమానో, [పిఙ్గియాతి భగవా]**
సన్తాపజాతే జరసా పరేతే;
తస్మా తువం పిఙ్గియ అప్పమత్తో, జహస్సు తణ్హం అపునబ్భవాయ.

తణ్హాధిపన్నే మనుజే పేక్ఖమానోతి. తణ్హాతి రూపతణ్హా…పే.… ధమ్మతణ్హా. **తణ్హాధిపన్నేతి** తణ్హాధిపన్నే [తణ్హాయ అధిపన్నే (క.)] తణ్హానుగే తణ్హానుగతే తణ్హానుసటే తణ్హాయ పన్నే పటిపన్నే అభిభూతే పరియాదిన్నచిత్తే. **మనుజేతి** సత్తాధివచనం. **పేక్ఖమానోతి** పేక్ఖమానో దక్ఖమానో ఓలోకయమానో నిజ్ఝాయమానో ఉపపరిక్ఖమానోతి – తణ్హాధిపన్నే మనుజే పేక్ఖమానో. **పిఙ్గియాతి భగవాతి. పిఙ్గియాతి** భగవా తం బ్రాహ్మణం నామేన ఆలపతి. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం…పే.… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – పిఙ్గియాతి భగవా.

సన్తాపజాతే జరసా పరేతేతి. సన్తాపజాతేతి జాతియా సన్తాపజాతే, జరాయ సన్తాపజాతే, బ్యాధినా సన్తాపజాతే, మరణేన సన్తాపజాతే, సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసేహి సన్తాపజాతే, నేరయికేన దుక్ఖేన సన్తాపజాతే…పే.… దిట్ఠిబ్యసనేన దుక్ఖేన సన్తాపజాతే ఈతిజాతే ఉపద్దవజాతే ఉపసగ్గజాతేతి – సన్తాపజాతే. **జరసా పరేతేతి** జరాయ ఫుట్ఠే పరేతే సమోహితే సమన్నాగతే. జాతియా అనుగతే జరాయ అనుసటే బ్యాధినా అభిభూతే మరణేన అబ్భాహతే అతాణే అలేణే అసరణే అసరణీభూతేతి – సన్తాపజాతే జరసా పరేతే.

తస్మా తువం పిఙ్గియ అప్పమత్తోతి. తస్మాతి తస్మా తంకారణా తంహేతు తప్పచ్చయా తంనిదానా ఏవం ఆదీనవం సమ్పస్సమానో తణ్హాయాతి – తస్మా తువం పిఙ్గియ. **అప్పమత్తోతి** సక్కచ్చకారీ…పే.… అప్పమాదో కుసలేసు ధమ్మేసూతి – తస్మా తువం పిఙ్గియ అప్పమత్తో.

జహస్సు తణ్హం అపునబ్భవాయాతి. తణ్హాతి రూపతణ్హా…పే.… ధమ్మతణ్హా. **జహస్సు తణ్హన్తి** జహస్సు తణ్హం పజహస్సు తణ్హం వినోదేహి తణ్హం బ్యన్తీకరోహి తణ్హం అనభావం గమేహి తణ్హం. **అపునబ్భవాయాతి** యథా తే…పే.… పునపటిసన్ధికో భవో న నిబ్బత్తేయ్య కామధాతుయా వా రూపధాతుయా వా అరూపధాతుయా వా, కామభవే వా రూపభవే వా అరూపభవే వా, సఞ్ఞాభవే వా అసఞ్ఞాభవే వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాభవే వా, ఏకవోకారభవే వా చతువోకారభవే వా పఞ్చవోకారభవే వా, పునగతియా వా ఉపపత్తియా వా పటిసన్ధియా వా భవే వా సంసారే వా వట్టే వా న జనేయ్య న సఞ్జనేయ్య న నిబ్బత్తేయ్య నాభినిబ్బత్తేయ్య, ఇధేవ నిరుజ్ఝేయ్య వూపసమేయ్య అత్థం గచ్ఛేయ్య పటిప్పస్సమ్భేయ్యాతి – జహస్సు తణ్హం అపునబ్భవాయ. తేనాహ భగవా –

> “తణ్హాధిపన్నే మనుజే పేక్ఖమానో, [పిఙ్గియాతి భగవా]
> సన్తాపజాతే జరసా పరేతే;
> తస్మా తువం పిఙ్గియ అప్పమత్తో, జహస్సు తణ్హం అపునబ్భవాయా”తి.

సహ గాథాపరియోసానా యే తే బ్రాహ్మణేన సద్ధిం ఏకచ్ఛన్దా ఏకపయోగా ఏకాధిప్పాయా ఏకవాసనవాసితా, తేసం అనేకపాణసహస్సానం విరజం వీతమలం ధమ్మచక్ఖుం ఉదపాది – “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి. తస్స చ బ్రాహ్మణస్స విరజం వీతమలం ధమ్మచక్ఖుం ఉదపాది – “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి. సహ ధమ్మచక్ఖుస్స పటిలాభా అజినజటావాకచీరతిదణ్డకమణ్డలుకేసా చ మస్సూ చ అన్తరహితా భణ్డుకాసాయవత్థవసనో సఙ్ఘాటిపత్తచీవరధరో అన్వత్థపటిపత్తియా పఞ్జలికో భగవన్తం నమస్సమానో నిసిన్నో హోతి – “సత్థా మే భన్తే భగవా, సావకోహమస్మీ”తి.

పిఙ్గియమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో [సిఙ్గియపఞ్హం (క.)] సోళసమో.

౧౭. పారాయనత్థుతిగాథానిద్దేసో

౯౩. ఇదమవోచ భగవా మగధేసు విహరన్తో పాసాణకే చేతియే, పరిచారకసోళసానం [పరిచారితసోళసన్నం (స్యా. క.)] **బ్రాహ్మణానం అజ్ఝిట్ఠో పుట్ఠో పుట్ఠో పఞ్హం బ్యాకాసి.**

ఇదమవోచ భగవాతి ఇదం పారాయనం అవోచ. **భగవాతి** గారవాధివచనమేతం…పే.… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం భగవాతి – ఇదమవోచ భగవా. **మగధేసు విహరన్తోతి** మగధనామకే జనపదే విహరన్తో ఇరియన్తో వత్తేన్తో పాలేన్తో యపేన్తో యాపేన్తో. **పాసాణకే చేతియేతి** పాసాణకచేతియం వుచ్చతి బుద్ధాసనన్తి – మగధేసు విహరన్తో పాసాణకే చేతియే. **పరిచారకసోళసానం బ్రాహ్మణానన్తి** పిఙ్గియో [సిఙ్గియో (క.)] బ్రాహ్మణో బావరిస్స బ్రాహ్మణస్స పద్ధో పద్ధచరో పరిచారకో [పరిచారికో (స్యా. క.)] సిస్సో. పిఙ్గియేన [తేన (క.)] తే సోళసాతి – ఏవమ్పి పరిచారకసోళసానం బ్రాహ్మణానం. అథ వా, తే సోళస బ్రాహ్మణా బుద్ధస్స భగవతో పద్ధా పద్ధచరా పరిచారకా సిస్సాతి – ఏవమ్పి పరిచారకసోళసానం బ్రాహ్మణానం.

అజ్ఝిట్ఠో పుట్ఠో పుట్ఠో పఞ్హం బ్యాకాసీతి. అజ్ఝిట్ఠోతి అజ్ఝిట్ఠో అజ్ఝేసితో. **పుట్ఠో పుట్ఠోతి** పుట్ఠో పుట్ఠో పుచ్ఛితో పుచ్ఛితో యాచితో యాచితో అజ్ఝేసితో అజ్ఝేసితో పసాదితో పసాదితో. **పఞ్హం బ్యాకాసీతి** పఞ్హం బ్యాకాసి ఆచిక్ఖి దేసేసి పఞ్ఞపేసి పట్ఠపేసి వివరి విభజి ఉత్తానీఅకాసి పకాసేసీతి – అజ్ఝిట్ఠో పుట్ఠో పుట్ఠో పఞ్హం బ్యాకాసి. తేనేతం వుచ్చతి –

> “ఇదమవోచ భగవా మగధేసు విహరన్తో పాసాణకే చేతియే, పరిచారకసోళసానం బ్రాహ్మణానం అజ్ఝిట్ఠో పుట్ఠో పుట్ఠో పఞ్హం బ్యాకాసీ”తి.

౯౪. ఏకమేకస్స చేపి పఞ్హస్స అత్థమఞ్ఞాయ ధమ్మమఞ్ఞాయ ధమ్మానుధమ్మం పటిపజ్జేయ్య, గచ్ఛేయ్యేవ జరామరణస్స పారం. పారఙ్గమనీయా ఇమే ధమ్మాతి. తస్మా ఇమస్స ధమ్మపరియాయస్స ‘‘పారాయన’’న్తేవ అధివచనం.

ఏకమేకస్స చేపి పఞ్హస్సాతి ఏకమేకస్స చేపి అజితపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి తిస్సమేత్తేయ్యపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి పుణ్ణకపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి మేత్తగూపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి ధోతకపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి ఉపసీవపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి నన్దకపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి హేమకపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి తోదేయ్యపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి కప్పపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి జతుకణ్ణిపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి భద్రావుధపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి ఉదయపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి పోసాలపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి మోఘరాజపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స చేపి పిఙ్గియపఞ్హస్సాతి – ఏకమేకస్స చేపి పఞ్హస్స.

అత్థమఞ్ఞాయ ధమ్మమఞ్ఞాయాతి స్వేవ పఞ్హో ధమ్మో, విసజ్జనం [విస్సజ్జనం (క.)] అత్థోతి అత్థం అఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – అత్థమఞ్ఞాయ. **ధమ్మమఞ్ఞాయాతి** ధమ్మం అఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – ధమ్మమఞ్ఞాయాతి – అత్థమఞ్ఞాయ ధమ్మమఞ్ఞాయ. **ధమ్మానుధమ్మం పటిపజ్జేయ్యాతి** సమ్మాపటిపదం అనులోమపటిపదం అపచ్చనీకపటిపదం అన్వత్థపటిపదం ధమ్మానుధమ్మపటిపదం పటిపజ్జేయ్యాతి – ధమ్మానుధమ్మం పటిపజ్జేయ్య. **గచ్ఛేయ్యేవ జరామరణస్స పారన్తి**

జరామరణస్స పారం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిప్పటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. **గచ్ఛేయ్యేవ జరామరణస్స పారన్తి** జరామరణస్స పారం గచ్ఛేయ్య, పారం అధిగచ్ఛేయ్య, పారం అధిఫస్సేయ్య, పారం సచ్ఛికరేయ్యాతి – గచ్ఛేయ్యేవ జరామరణస్స పారం. **పారఙ్గమనీయా ఇమే ధమ్మా**తి ఇమే ధమ్మా పారఙ్గమనీయా. పారం పాపేన్తి పారం సమ్పాపేన్తి పారం సమనుపాపేన్తి, జరామణస్స తరణాయ [తారణాయ (స్యా.)] సంవత్తన్తీతి – పారఙ్గమనీయా ఇమే ధమ్మాతి.

తస్మా ఇమస్స ధమ్మపరియాయస్సాతి. **తస్మా**తి తస్మా తంకారణా తంహేతు తప్పచ్చయా తంనిదానాతి – తస్మా. **ఇమస్స ధమ్మపరియాయస్సా**తి ఇమస్స పారాయనస్సాతి – తస్మా ఇమస్స ధమ్మపరియాయస్స. **పారాయనన్తేవ అధివచనన్తి** పారం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం...పే.... నిరోధో నిబ్బానం. అయనం వుచ్చతి మగ్గో, సేయ్యథిదం – సమ్మాదిట్ఠి...పే.... సమ్మాసమాధి. **అధివచనన్తి** సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో నామం నామకమ్మం నామధేయ్యం నిరుత్తి బ్యఞ్జనం అభిలాపోతి – పారాయనన్తేవ అధివచనం. తేనేతం వుచ్చతి –

“ఏకమేకస్స చేపి పఞ్హస్స అత్థమఞ్ఞాయ ధమ్మమఞ్ఞాయ ధమ్మానుధమ్మం పటిపజ్జేయ్య, గచ్ఛేయ్యేవ జరామరణస్స పారం. పారఙ్గమనీయా ఇమే ధమ్మాతి. తస్మా ఇమస్స ధమ్మపరియాయస్స ‘పారాయన’న్తేవ అధివచన”న్తి.

౯౫. **అజితో తిస్సమేత్తేయ్యో, పుణ్ణకో అథ మేత్తగూ;**
ధోతకో ఉపసీవో చ, నన్దో చ అథ హేమకో.

౯౬. **తోదేయ్యకప్పా దుభయో, జతుకణ్ణీ చ పణ్డితో;**
భద్రావుధో ఉదయో చ, పోసాలో చాపి బ్రాహ్మణో;
మోఘరాజా చ మేధావీ, పిఙ్గియో చ మహాఇసి.

౯౭. **ఏతే బుద్ధం ఉపాగచ్ఛుం, సమ్పన్నచరణం ఇసిం;**
పుచ్ఛన్తా నిపుణే పఞ్హే, బుద్ధసేట్ఠం ఉపాగముం.

ఏతే బుద్ధం ఉపాగచ్ఛున్తి. **ఏతే**తి సోళస పారాయనియా బ్రాహ్మణా. **బుద్ధో**తి యో సో భగవా సయమ్భూ అనాచరియకో పుబ్బే అననుస్సుతేసు ధమ్మేసు సామం సచ్చాని అభిసమ్బుజ్ఝి, తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో బలేసు చ వసీభావం. **బుద్ధో**తి కేనట్ఠేన బుద్ధో? బుజ్ఝితా సచ్చానీతి బుద్ధో, బోధేతా పజాయాతి బుద్ధో, సబ్బఞ్ఞుతాయ బుద్ధో, సబ్బదస్సావితాయ బుద్ధో, అభిఞ్ఞేయ్యతాయ బుద్ధో, విసవితాయ బుద్ధో, ఖీణాసవసఙ్ఖాతేన బుద్ధో, నిరుపలేపసఙ్ఖాతేన బుద్ధో, ఏకన్తవీతరాగోతి బుద్ధో, ఏకన్తవీతదోసోతి బుద్ధో, ఏకన్తవీతమోహోతి బుద్ధో, ఏకన్తనిక్కిలేసోతి బుద్ధో, ఏకాయనమగ్గం గతోతి బుద్ధో, ఏకో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి బుద్ధో, అబుద్ధివిహతత్తా బుద్ధిపటిలాభాతి బుద్ధో. **బుద్ధో**తి నేతం నామం మాతరా కతం న పితరా కతం న భాతరా కతం న భగినియా కతం న మిత్తామచ్చేహి కతం న ఞాతిసాలోహితేహి కతం న సమణబ్రాహ్మణేహి కతం న దేవతాహి కతం. విమోక్ఖన్తికమేతం బుద్ధానం భగవన్తానం బోధియా మూలే సహ సబ్బఞ్ఞుతఞాణస్స పటిలాభా సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి , యదిదం బుద్ధోతి. **ఏతే బుద్ధం ఉపాగచ్ఛున్తి** ఏతే బుద్ధం ఉపాగమింసు ఉపసఙ్కమింసు పయిరుపాసింసు పరిపుచ్ఛింసు పరిపఞ్హింసూతి – ఏతే బుద్ధం ఉపాగచ్ఛుం.

సమ్పన్నచరణం ఇసిన్తి చరణం వుచ్చతి సీలాచారనిబ్బత్తి. సీలసంవరోపి చరణం, ఇన్ద్రియసంవరోపి చరణం, భోజనే మత్తఞ్ఞుతాపి చరణం, జాగరియానుయోగోపి చరణం, సత్తపి సద్ధమ్మా చరణం, చత్తారిపి ఝానాని చరణం. **సమ్పన్నచరణన్తి** సమ్పన్నచరణం సేట్ఠచరణం విసేట్ఠచరణం [విసిట్ఠచరణం (క.)] పామోక్ఖచరణం ఉత్తమచరణం పవరచరణం. **ఇసీతి** ఇసి భగవా మహన్తం సీలక్ఖన్ధం ఏసీ గవేసీ పరియేసీతి ఇసి...పే.... మహేసక్ఖేహి వా సత్తేహి ఏసితో గవేసితో పరియేసితో – "కహం బుద్ధో, కహం భగవా, కహం దేవదేవో కహం నరాసభో"తి – ఇసీతి – సమ్పన్నచరణం ఇసిం.

పుచ్ఛన్తా నిపుణే పఞ్హేతి. పుచ్ఛన్తాతి పుచ్ఛన్తా యాచన్తా అజ్ఝేసన్తా పసాదేన్తా. **నిపుణే పఞ్హేతి** గమ్భీరే దుద్దసే దురనుబోధే సన్తే పణీతే అతక్కావచరే నిపుణే పణ్డితవేదనీయే పఞ్హేతి – పుచ్ఛన్తా నిపుణే పఞ్హే.

బుద్ధసేట్ఠం ఉపాగమున్తి. బుద్ధోతి యో సో భగవా...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం బుద్ధోతి. **సేట్ఠన్తి** అగ్గం సేట్ఠం విసేట్ఠం పామోక్ఖం ఉత్తమం పవరం బుద్ధం ఉపాగముం ఉపాగమింసు ఉపసఙ్కమింసు పయిరుపాసింసు పరిపుచ్ఛింసు పరిపఞ్హింసూతి – బుద్ధసేట్ఠం ఉపాగముం. తేనేతం వుచ్చతి –

"ఏతే బుద్ధం ఉపాగచ్ఛుం, సమ్పన్నచరణం ఇసిం;
పుచ్ఛన్తా నిపుణే పఞ్హే, బుద్ధసేట్ఠం ఉపాగము"న్తి.

౯౮. **తేసం బుద్ధో పబ్యాకాసి, పఞ్హం పుట్ఠో యథాతథం;**
పఞ్హానం వేయ్యాకరణేన, తోసేసి బ్రాహ్మణే ముని.

తేసం బుద్ధో పబ్యాకాసీతి. తేసన్తి సోళసానం పారాయనియానం బ్రాహ్మణానం. **బుద్ధోతి** యో సో భగవా...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం బుద్ధోతి. **పబ్యాకాసీతి** తేసం బుద్ధో పబ్యాకాసి ఆచిక్ఖి దేసేసి పఞ్ఞపేసి పట్ఠపేసి వివరి విభజి ఉత్తానీఅకాసి పకాసేసీతి – తేసం బుద్ధో పబ్యాకాసి.

పఞ్హం పుట్ఠో యథాతథన్తి. పఞ్హం పుట్ఠోతి పఞ్హం పుట్ఠో పుచ్ఛితో యాచితో అజ్ఝేసితో పసాదితో. **యథాతథన్తి** యథా ఆచిక్ఖితబ్బం తథా ఆచిక్ఖి , యథా దేసితబ్బం తథా దేసేసి, యథా పఞ్ఞపేతబ్బం తథా పఞ్ఞపేసి, యథా పట్ఠపేతబ్బం తథా పట్ఠపేసి, యథా వివరితబ్బం తథా వివరి , యథా విభజితబ్బం తథా విభజి, యథా ఉత్తానీకాతబ్బం తథా ఉత్తానీఅకాసి, యథా పకాసితబ్బం తథా పకాసేసీతి – పఞ్హం పుట్ఠో యథాతథం.

పఞ్హానం వేయ్యాకరణేనాతి పఞ్హానం వేయ్యాకరణేన ఆచిక్ఖనేన దేసనేన పఞ్ఞపనేన పట్ఠపనేన వివరణేన విభజనేన ఉత్తానీకమ్మేన పకాసనేనాతి – పఞ్హానం వేయ్యాకరణేన.

తోసేసి బ్రాహ్మణే మునీతి. తోసేసీతి తోసేసి వితోసేసి పసాదేసి ఆరాధేసి అత్తమనే అకాసి. **బ్రాహ్మణేతి** సోళస పారాయనియే బ్రాహ్మణే. **మునీతి** మోనం వుచ్చతి ఞాణం...పే.... సఙ్గజాలమతిచ్చ సో మునీతి – తోసేసి బ్రాహ్మణే ముని. తేనేతం వుచ్చతి –

"తేసం బుద్ధో పబ్యాకాసి, పఞ్హం పుట్ఠో యథాతథం;

పఞ్హానం వేయ్యాకరణేన, తోసేసి బ్రాహ్మణే మునీ”తి.

౯౯. **తే తోసితా చక్ఖుమతా, బుద్ధేనాదిచ్చబన్ధునా;**

బ్రహ్మచరియమచరింసు, వరపఞ్ఞస్స సన్తికే.

తే తోసితా చక్ఖుమతాతి. **తేతి** సోళస పారాయనియా బ్రాహ్మణా. **తోసితాతి** తోసితా వితోసితా పసాదితా ఆరాధితా అత్తమనా కతాతి – తే తోసితా. **చక్ఖుమతాతి** భగవా పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా – మంసచక్ఖునాపి చక్ఖుమా, దిబ్బచక్ఖునాపి చక్ఖుమా, పఞ్ఞాచక్ఖునాపి చక్ఖుమా, బుద్ధచక్ఖునాపి చక్ఖుమా, సమన్తచక్ఖునాపి చక్ఖుమా. కథం భగవా మంసచక్ఖునాపి చక్ఖుమా…పే॰… ఏవం భగవా సమన్తచక్ఖునాపి చక్ఖుమాతి – తే తోసితా చక్ఖుమతా.

బుద్ధేనాదిచ్చబన్ధునాతి. **బుద్ధోతి** యో సో భగవా…పే॰… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం బుద్ధోతి. **ఆదిచ్చబన్ధునాతి** ఆదిచ్చో వుచ్చతి సూరియో. సో గోతమో గోత్తేన, భగవాపి గోతమో గోత్తేన, భగవా సూరియస్స గోత్తఞాతకో గోత్తబన్ధు. తస్మా బుద్ధో ఆదిచ్చబన్ధూతి – బుద్ధేనాదిచ్చబన్ధునా.

బ్రహ్మచరియమచరింసూతి బ్రహ్మచరియం వుచ్చతి అసద్ధమ్మసమాపత్తియా ఆరతి విరతి పటివిరతి వేరమణీ విరమణం అకిరియా అకరణం అనజ్ఝాపత్తి వేలాఅనతిక్కమో సేతుఘాతో. అపి చ, నిప్పరియాయవసేన బ్రహ్మచరియం వుచ్చతి అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, సేయ్యథిదం – సమ్మాదిట్ఠి, సమ్మాసఙ్కప్పో, సమ్మావాచా, సమ్మాకమ్మన్తో, సమ్మాఆజీవో, సమ్మావాయామో, సమ్మాసతి, సమ్మాసమాధి. **బ్రహ్మచరియమచరింసూతి** బ్రహ్మచరియం చరింసు అచరింసు సమాదాయ వత్తింసూతి – బ్రహ్మచరియమచరింసు.

వరపఞ్ఞస్స సన్తికేతి వరపఞ్ఞస్స అగ్గపఞ్ఞస్స సేట్ఠపఞ్ఞస్స విసేట్ఠపఞ్ఞస్స పామోక్ఖపఞ్ఞస్స ఉత్తమపఞ్ఞస్స పవరపఞ్ఞస్స. **సన్తికేతి** సన్తికే సామన్తా ఆసన్నే అవిదూరే ఉపకట్ఠేతి – వరపఞ్ఞస్స సన్తికే. తేనేతం వుచ్చతి –

“తే తోసితా చక్ఖుమతా, బుద్ధేనాదిచ్చబన్ధునా;

బ్రహ్మచరియమచరింసు, వరపఞ్ఞస్స సన్తికే”తి.

౧౦౦.**ఏకమేకస్స పఞ్హస్స, యథా బుద్ధేన దేసితం;**

తథా యో పటిపజ్జేయ్య, గచ్ఛే పారం అపారతో.

ఏకమేకస్స పఞ్హస్సాతి ఏకమేకస్స అజితపఞ్హస్స, ఏకమేకస్స తిస్సమేత్తేయ్యపఞ్హస్స…పే॰… ఏకమేకస్స పిఙ్గియపఞ్హస్సాతి – ఏకమేకస్స పఞ్హస్స.

యథా బుద్ధేన దేసితన్తి. **బుద్ధోతి** యో సో భగవా సయమ్భూ…పే॰… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం బుద్ధోతి. **యథా బుద్ధేన దేసితన్తి** యథా బుద్ధేన ఆచిక్ఖితం దేసితం పఞ్ఞపితం పట్ఠపితం వివరితం విభజితం [విభత్తం (స్యా॰)] ఉత్తానీకతం పకాసితన్తి – యథా బుద్ధేన దేసితం.

తథా యో పటిపజ్జేయ్యాతి సమ్మాపటిపదం అనులోమపటిపదం అపచ్చనీకపటిపదం అన్వత్థపటిపదం ధమ్మానుధమ్మపటిపదం పటిపజ్జేయ్యాతి – తథా యో పటిపజ్జేయ్య.

గచ్ఛే పారం అపారతోతి పారం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం…పే॰… నిరోధో నిబ్బానం; అపారం వుచ్చన్తి కిలేసా చ ఖన్ధా చ అభిసఙ్ఖారా చ. **గచ్ఛే పారం అపారతో**తి అపారతో పారం గచ్ఛేయ్య, పారం అధిగచ్ఛేయ్య, పారం ఫస్సేయ్య, పారం సచ్ఛికరేయ్యాతి – గచ్ఛే పారం అపారతో. తేనేతం వుచ్చతి –

"ఏకమేకస్స పఞ్హస్స, యథా బుద్ధేన దేసితం;
తథా యో పటిపజ్జేయ్య, గచ్ఛే పారం అపారతో"తి.

౧౦౧.**అపారా పారం గచ్ఛేయ్య, భావేన్తో మగ్గముత్తమం;**
మగ్గో సో పారం గమనాయ, తస్మా పారాయనం ఇతి.

అపారా పారం గచ్ఛేయ్యాతి అపారం వుచ్చన్తి కిలేసా చ ఖన్ధా చ అభిసఙ్ఖారా చ; పారం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం…పే॰… తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. **అపారా పారం గచ్ఛేయ్యా**తి అపారా పారం గచ్ఛేయ్య, పారం అధిగచ్ఛేయ్య, పారం ఫస్సేయ్య, పారం సచ్ఛికరేయ్యాతి – అపారా పారం గచ్ఛేయ్య.

భావేన్తో మగ్గముత్తమన్తి మగ్గముత్తమం వుచ్చతి అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, సేయ్యథిదం – సమ్మాదిట్ఠి…పే॰… సమ్మాసమాధి. **మగ్గముత్తమ**న్తి మగ్గం అగ్గం సేట్ఠం విసేట్ఠం పామోక్ఖం ఉత్తమం పవరం. **భావేన్తో**తి భావేన్తో ఆసేవన్తో బహులీకరోన్తోతి – భావేన్తో మగ్గముత్తమం.

మగ్గో సో పారం గమనాయాతి –

మగ్గో పన్థో పథో పజ్జో [అద్ధో (క॰)], అఞ్జసం వటుమాయనం;
నావా ఉత్తరసేతు చ, కుల్లో చ భిసి సఙ్కమో [సఙ్గమో (స్యా॰ క॰) పస్స-ధాతుమాలాయం మగ్గధాతువణ్ణనాయం].

పారం గమనాయాతి పారం గమనాయ పారం సమ్పాపనాయ పారం సమనుపాపనాయ జరామరణస్స తరణాయాతి – మగ్గో సో పారం గమనాయ.

తస్మా పారాయనం ఇతీతి. **తస్మా**తి తస్మా తంకారణా తంహేతు తప్పచ్చయా తంనిదానా. పారం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం…పే॰… నిరోధో నిబ్బానం. అయనం వుచ్చతి మగ్గో. **ఇతీ**తి పదసన్ధి…పే॰… పదానుపుబ్బతాపేతం ఇతీతి – తస్మా పారాయనం ఇతి. తేనేతం వుచ్చతి –

"అపారా పారం గచ్ఛేయ్య, భావేన్తో మగ్గముత్తమం;
మగ్గో సో పారం గమనాయ, తస్మా పారాయనం ఇతీ"తి.

౧౮. పారాయనానుగీతిగాథానిద్దేసో

౧౦౨.పారాయనమనుగాయిస్సం , [ఇచ్చాయస్మా పిఙ్గియో]

యథాద్దక్ఖి తథాక్ఖాసి, విమలో భూరిమేధసో;

నిక్కామో నిబ్బనో నాగో, కిస్స హేతు ముసా భణే.

పారాయనమనుగాయిస్సన్తి గీతమనుగాయిస్సం కథితమనుకథయిస్సం [కథితమనుగాయిస్సం (స్యా.) ఏవం సబ్బపదేసు అనుగాయిస్సన్తి ఆగతం] భణితమనుభణిస్సం లపితమనులపిస్సం భాసితమనుభాసిస్సన్తి – పారాయనమనుగాయిస్సం. **ఇచ్చాయస్మా పిఙ్గియోతి. ఇచ్చా**తి పదసన్ధి…పే… పదానుపుబ్బతాపేతం – ఇచ్చాతి. **ఆయస్మా**తి పియవచనం గరువచనం సగారవసప్పతిస్సాధివచనమేతం – ఆయస్మాతి. **పిఙ్గియో**తి తస్స థేరస్స నామం సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో నామం నామకమ్మం నామధేయ్యం నిరుత్తి బ్యఞ్జనం అభిలాపోతి – ఇచ్చాయస్మా పిఙ్గియో.

యథాద్దక్ఖి తథాక్ఖాసీతి యథా అద్దక్ఖి తథా అక్ఖాసి ఆచిక్ఖి దేసేసి పఞ్ఞపేసి పట్ఠపేసి వివరి విభజి ఉత్తానీఅకాసి పకాసేసి. “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి యథా అద్దక్ఖి తథా అక్ఖాసి ఆచిక్ఖి దేసేసి పఞ్ఞపేసి పట్ఠపేసి వివరి విభజి ఉత్తానీఅకాసి పకాసేసి. “సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా”తి…పే… “సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి… “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి యథా అద్దక్ఖి తథా అక్ఖాసి ఆచిక్ఖి దేసేసి పఞ్ఞపేసి పట్ఠపేసి వివరి విభజి ఉత్తానీఅకాసి పకాసేసీతి – యథాద్దక్ఖి తథాక్ఖాసి.

విమలో భూరిమేధసోతి. విమలోతి రాగో మలం, దోసో మలం, మోహో మలం, కోధో… ఉపనాహో…పే… సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా మలా. తే మలా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. అమలో బుద్ధో విమలో నిమ్మలో మలాపగతో మలవిప్పహీనో మలవిముత్తో సబ్బమలవీతివత్తో. **భూరి** వుచ్చతి పథవీ. భగవా తాయ [భగవా ఇమాయ (స్యా.)] పథవిసమాయ పఞ్ఞాయ విపులాయ విత్థతాయ సమన్నాగతో. మేధా వుచ్చతి పఞ్ఞా. యా పఞ్ఞా పజాననా…పే… అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. భగవా ఇమాయ మేధాయ పఞ్ఞాయ ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో, తస్మా బుద్ధో సుమేధసోతి – విమలో భూరిమేధసో.

నిక్కామో నిబ్బనో నాగోతి. **కామా**తి ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ…పే… ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా…పే… ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. బుద్ధస్స భగవతో వత్థుకామా పరిఞ్ఞాతా కిలేసకామా పహీనా వత్థుకామానం పరిఞ్ఞాతత్తా కిలేసకామానం పహీనత్తా. భగవా న కామే కామేతి న కామే ఇచ్ఛతి న కామే పత్థేతి న కామే పిహేతి న కామే అభిజప్పతి. యే కామే కామేన్తి కామే ఇచ్ఛన్తి కామే పత్థేన్తి కామే పిహేన్తి కామే అభిజప్పన్తి తే కామకామినో రాగరాగినో సఞ్ఞసఞ్ఞినో. భగవా న కామే కామేతి న కామే ఇచ్ఛతి న కామే పత్థేతి న కామే పిహేతి న కామే అభిజప్పతి. తస్మా బుద్ధో అకామో నిక్కామో చత్తకామో వన్తకామో ముత్తకామో పహీనకామో పటినిస్సట్ఠకామో వీతరాగో

విగతరాగో చత్తరాగో వన్తరాగో ముత్తరాగో పహీనరాగో పటినిస్సట్ఠరాగో నిచ్ఛాతో నిబ్బుతో సీతిభూతో సుఖప్పటిసంవేదీ బ్రహ్మభూతేన అత్తనా విహరతీతి – నిక్కామో.

నిబ్బనోతి రాగో వనం, దోసో వనం, మోహో వనం, కోధో వనం, ఉపనాహో వనం…పే.… సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా వనా. తే వనా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో అవనో వివనో నిబ్బనో వనాపగతో వనవిప్పహీనో వనవిముత్తో సబ్బవనవీతివత్తోతి – నిబ్బనో. **నాగో**తి నాగో; భగవా ఆగుం న కరోతీతి నాగో, న గచ్ఛతీతి నాగో, న ఆగచ్ఛతీతి నాగో…పే.… ఏవం భగవా న ఆగచ్ఛతీతి నాగోతి – నిక్కామో నిబ్బనో నాగో.

కిస్స హేతు ముసా భణేతి. **కిస్స హేతూ**తి కిస్స హేతు కింహేతు కింకారణా కింనిదానా కింపచ్చయాతి – కిస్స హేతు. **ముసా భణే**తి ముసా భణేయ్య కథేయ్య దీపేయ్య వోహరేయ్య; **ముసా భణే**తి మోసవజ్జం భణేయ్య, ముసావాదం భణేయ్య, అనరియవాదం భణేయ్య. ఇధేకచ్చో సభాగతో [సభగ్గతో (స్యా.)] వా పరిసాగతో [పరిసగ్గతో (స్యా.)] వా ఞాతిమజ్ఝగతో వా పూగమజ్ఝగతో వా రాజకులమజ్ఝగతో వా అభినీతో సక్ఖిపుట్ఠో – “ఏహమ్భో [ఏహి భో (స్యా.) పస్స మ. ని. ౩.౧౧౨] పురిస, యం జానాసి తం వదేహీ”తి, సో అజానం వా ఆహ – “జానామీ”తి , జానం వా ఆహ – “న జానామీ”తి, అపస్సం వా ఆహ – “పస్సామీ”తి, పస్సం వా ఆహ – “న పస్సామీ”తి. ఇతి అత్తహేతు వా పరహేతు వా ఆమిసకిఞ్చిక్ఖహేతు వా సమ్పజానముసా భాసతి, ఇదం వుచ్చతి మోసవజ్జం.

అపి చ, తీహాకారేహి ముసావాదో హోతి. పుబ్బేవస్స హోతి – “ముసా భణిస్స”న్తి, భణన్తస్స హోతి – “ముసా భణామీ”తి, భణితస్స హోతి – “ముసా మయా భణిత”న్తి – ఇమేహి తీహాకారేహి ముసావాదో హోతి. అపి చ, చతూహాకారేహి ముసావాదో హోతి. పుబ్బేవస్స హోతి – “ముసా భణిస్స”న్తి, భణన్తస్స హోతి – “ముసా భణామీ”తి, భణితస్స హోతి – “ముసా మయా భణిత”న్తి, వినిధాయ దిట్ఠిం – ఇమేహి చతూహాకారేహి ముసావాదో హోతి. అపి చ, పఞ్చహాకారేహి…పే.… ఛహాకారేహి… సత్తహాకారేహి… అట్ఠహాకారేహి ముసావాదో హోతి. పుబ్బేవస్స హోతి – “ముసా భణిస్స”న్తి, భణన్తస్స హోతి – “ముసా భణామీ”తి, భణితస్స హోతి – “ముసా మయా భణిత”న్తి, వినిధాయ దిట్ఠిం, వినిధాయ ఖన్తిం, వినిధాయ రుచిం, వినిధాయ సఞ్ఞం, వినిధాయ భావం – ఇమేహి అట్ఠహాకారేహి ముసావాదో హోతి మోసవజ్జం. కిస్స హేతు ముసా భణేయ్య కథేయ్య దీపేయ్య వోహరేయ్యాతి – కిస్స హేతు ముసా భణే. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

“పారాయనమనుగాయిస్సం, [ఇచ్చాయస్మా పిఙ్గియో]
యథాద్దక్ఖి తథాక్ఖాసి, విమలో భూరిమేధసో;
నిక్కామో నిబ్బనో నాగో, కిస్స హేతు ముసా భణే”తి.

౧౦౩. **పహీనమలమోహస్స, మానమక్ఖప్పహాయినో;**
హన్దాహం కిత్తయిస్సామి, గిరం వణ్ణూపసంహితం.

పహీనమలమోహస్సాతి . **మలన్తి** రాగో మలం, దోసో మలం, మోహో మలం, మానో మలం, దిట్ఠి మలం, కిలేసో మలం, సబ్బదుచ్చరితం మలం, సబ్బభవగామికమ్మం మలం.

మోహోతి యం దుక్ఖే అఞ్ఞాణం...పే.... అవిజ్జాలఙ్గీ మోహో అకుసలమూలం. అయం వుచ్చతి మోహో. మలఞ్చ మోహో చ బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో పహీనమలమోహోతి – పహీనమలమోహస్స.

మానమక్ఖప్పహాయినోతి. మానోతి ఏకవిధేన మానో – యా చిత్తస్స ఉన్నతి [ఉణ్ణతి (స్యా. క.)]. దువిధేన మానో – అత్తుక్కంసనమానో, పరవమ్భనమానో. తివిధేన మానో – సేయ్యోహమస్మీతి మానో, సదిసోహమస్మీతి మానో, హీనోహమస్మీతి మానో. చతుబ్బిధేన మానో – లాభేన మానం జనేతి, యసేన మానం జనేతి, పసంసాయ మానం జనేతి, సుఖేన మానం జనేతి. పఞ్చవిధేన మానో – లాభిమ్హి మనాపికానం రూపానన్తి మానం జనేతి, లాభిమ్హి మనాపికానం సద్దానం...పే.... గన్ధానం... రసానం... ఫోట్ఠబ్బానన్తి మానం జనేతి. ఛబ్బిధేన మానో – చక్ఖుసమ్పదాయ మానం జనేతి, సోతసమ్పదాయ...పే.... ఘానసమ్పదాయ... జివ్హాసమ్పదాయ... కాయసమ్పదాయ... మనోసమ్పదాయ మానం జనేతి. సత్తవిధేన మానో – మానో, అతిమానో, మానాతిమానో, ఓమానో, అవమానో, అస్మిమానో, మిచ్ఛామానో. అట్ఠవిధేన మానో – లాభేన మానం జనేతి, అలాభేన ఓమానం జనేతి, యసేన మానం జనేతి, అయసేన ఓమానం జనేతి, పసంసాయ మానం జనేతి, నిన్దాయ ఓమానం జనేతి, సుఖేన మానం జనేతి , దుక్ఖేన ఓమానం జనేతి. నవవిధేన మానో – సేయ్యస్స సేయ్యోహమస్మీతి మానో, సేయ్యస్స సదిసోహమస్మీతి మానో, సేయ్యస్స హీనోహమస్మీతి మానో, సదిసస్స సేయ్యోహమస్మీతి మానో, సదిసస్స సదిసోహమస్మీతి మానో, సదిసస్స హీనోహమస్మీతి మానో, హీనస్స సేయ్యోహమస్మీతి మానో, హీనస్స సదిసోహమస్మీతి మానో, హీనస్స హీనోహమస్సీతి మానో. దసవిధేన మానో – ఇధేకచ్చో మానం జనేతి జాతియా వా గోత్తేన వా కోలపుత్తియేన వా వణ్ణపోక్ఖరతాయ వా ధనేన వా అజ్ఝేనేన వా కమ్మాయతనేన వా సిప్పాయతనేన వా విజ్జాట్ఠానేన [విజ్జాఠానేన (క.)] వా సుతేన వా పటిభానేన వా అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన వా వత్థునా. యో ఏవరూపో మానో మఞ్ఞనా మఞ్ఞితత్తం ఉన్నతి ఉన్నమో ధజో సమ్పగ్గాహో కేతుకమ్యతా చిత్తస్స – అయం వుచ్చతి మానో.

మక్ఖోతి యో మక్ఖో మక్ఖాయనా మక్ఖాయితత్తం నిట్ఠురియం నిట్ఠురియకమ్మం [నిత్థురియకమ్మం (క.) పస్స విభ. ౮౯౩] – అయం వుచ్చతి మక్ఖో. బుద్ధస్స భగవతో మానో చ మక్ఖో చ పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో మానమక్ఖప్పహాయీతి – మానమక్ఖప్పహాయినో.

హన్దాహం కిత్తయిస్సామి గిరం వణ్ణూపసంహితన్తి. హన్దాహన్తి పదసన్ధి పదసంసగ్గో పదపారిపూరీ అక్ఖరసమవాయో బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతా పదానుపుబ్బతాపేతం – హన్దాహన్తి. **కిత్తయిస్సామి గిరం వణ్ణూపసంహితన్తి** వణ్ణేన ఉపేతం సముపేతం ఉపాగతం సముపాగతం ఉపపన్నం సముపపన్నం సమన్నాగతం వాచం గిరం బ్యప్పథం ఉదీరణం [ఓదీరణం (స్యా.)] కిత్తయిస్సామి దేసేస్సామి పఞ్ఞపేస్సామి పట్ఠపేస్సామి వివరిస్సామి విభజిస్సామి ఉత్తానీకరిస్సామి పకాసేస్సామీతి – హన్దాహం కిత్తయిస్సామి గిరం వణ్ణూపసంహితం. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

"పహీనమలమోహస్స, మానమక్ఖప్పహాయినో;

హన్దాహం కిత్తయిస్సామి, గిరం వణ్ణూపసంహిత”న్తి.

౧౦౪.**తమోనుదో బుద్ధో సమన్తచక్ఖు, లోకన్తగూ సబ్బభవాతివత్తో;**

అనాసవో సబ్బదుక్ఖప్పహీనో, సచ్చవ్హయో బ్రహ్మే ఉపాసితో మే.

తమోనుదో బుద్ధో సమన్తచక్ఖూతి. తమోనుదోతి రాగతమం దోసతమం మోహతమం మానతమం దిట్ఠితమం కిలేసతమం దుచ్చరితతమం అన్ధకరణం అఞ్ఞాణకరణం పఞ్ఞానిరోధికం విఘాతపక్ఖికం అనిబ్బానసంవత్తనికం నుది పనుది పజహి వినోదేసి బ్యన్తీఅకాసి అనభావం గమేసి. **బుద్ధో**తి యో సో భగవా...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి; యదిదం బుద్ధోతి. **సమన్తచక్ఖు** వుచ్చతి సబ్బఞ్ఞుతఞాణం...పే.... తథాగతో తేన సమన్తచక్ఖూతి – తమోనుదో బుద్ధో సమన్తచక్ఖు.

లోకన్తగూ సబ్బభవాతివత్తోతి. **లోకో**తి ఏకో లోకో – భవలోకో. ద్వే లోకా – భవలోకో చ సమ్భవలోకో చ; సమ్పత్తిభవలోకో చ సమ్పత్తిసమ్భవలోకో చ; విపత్తిభవలోకో చ విపత్తిసమ్భవలోకో చ [ద్వే లోకా సమ్పత్తి చ భవలోకో విపత్తి చ భవలోకో (స్యా॰)]. తయో లోకా – తిస్సో వేదనా. చత్తారో లోకా – చత్తారో ఆహారా. పఞ్చ లోకా – పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా. ఛ లోకా – ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని. సత్త లోకా – సత్తవిఞ్ఞాణట్ఠితియో . అట్ఠ లోకా – అట్ఠ లోకధమ్మా. నవ లోకా – నవ సత్తావాసా. దస లోకా – దస ఆయతనాని. ద్వాదస లోకా – ద్వాదసాయతనాని. అట్ఠారస లోకా – అట్ఠారస ధాతుయో. **లోకన్తగూ**తి భగవా లోకస్స అన్తగతో అన్తప్పత్తో కోటిగతో కోటిప్పత్తో... నిబ్బానగతో నిబ్బానప్పత్తో. సో వుత్థవాసో చిణ్ణచరణో... జాతిమరణసంసారో నత్థి తస్స పునబ్భవోతి – లోకన్తగూ.

సబ్బభవాతివత్తోతి. **భవా**తి ద్వే భవా – కమ్మభవో చ పటిసన్ధికో చ పునబ్భవో. కతమో కమ్మభవో? పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారో – అయం కమ్మభవో. కతమో పటిసన్ధికో పునబ్భవో? పటిసన్ధికా రూపా వేదనా సఞ్ఞా సఙ్ఖారా విఞ్ఞాణం – అయం పటిసన్ధికో పునబ్భవో. భగవా కమ్మభవఞ్చ పటిసన్ధికఞ్చ పునబ్భవం అతివత్తో [ఉపాతివత్తో (క॰)] అతిక్కన్తో వీతివత్తోతి – లోకన్తగూ సబ్బభవాతివత్తో.

అనాసవో సబ్బదుక్ఖప్పహీనోతి. **అనాసవో**తి చత్తారో ఆసవా – కామాసవో, భవాసవో, దిట్ఠాసవో, అవిజ్జాసవో. తే ఆసవా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో అనాసవో. **సబ్బదుక్ఖప్పహీనో**తి సబ్బం తస్స పటిసన్ధికం జాతిదుక్ఖం జరాదుక్ఖం బ్యాధిదుక్ఖం మరణదుక్ఖం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసదుక్ఖం ...పే.... దిట్ఠిబ్యసనదుక్ఖం పహీనం సముచ్ఛిన్నం వూపసన్తం పటిప్పస్సద్ధం అభబ్బుప్పత్తికం ఞాణగ్గినా దడ్ఢం. తస్మా బుద్ధో సబ్బదుక్ఖప్పహీనోతి – అనాసవో సబ్బదుక్ఖప్పహీనో.

సచ్చవ్హయో బ్రహ్మే ఉపాసితో మేతి. **సచ్చవ్హయో**తి సచ్చవ్హయో సదిసనామో సదిసవ్హయో సచ్చసదిసవ్హయో. విపస్సీ భగవా, సిఖీ భగవా, వేస్సభూ భగవా, కకుసన్ధో భగవా, కోణాగమనో భగవా, కస్సపో భగవా. తే బుద్ధా భగవన్తో సదిసనామా సదిసవ్హయా. భగవాపి సక్యముని తేసం బుద్ధానం భగవన్తానం సదిసనామో సదిసవ్హయోతి – తస్మా బుద్ధో సచ్చవ్హయో.

బ్రహ్మే ఉపాసితో మేతి సో మయా భగవా ఆసితో ఉపాసితో పయిరుపాసితో పరిపుచ్ఛితో పరిపఞ్హితోతి – సచ్చవ్హయో బ్రహ్మే ఉపాసితో మే. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

“తమోనుదో బుద్ధో సమన్తచక్ఖు, లోకన్తగూ సబ్బభవాతివత్తో;
అనాసవో సబ్బదుక్ఖప్పహీనో, సచ్చవ్హయో బ్రహ్మే ఉపాసితో మే”తి.

౧౦౫. **దిజో యథా కుబ్బనకం పహాయ, బహుప్ఫలం కాననమావసేయ్య;**

ఏవమహం అప్పదస్సే పహాయ, మహోదధిం హంసోరివ అజ్ఝపత్తో [అజ్జ పత్తో (క.)] .

దిజో యథా కుబ్బనకం పహాయ, బహుప్ఫలం కాననమావసేయ్యాతి . **దిజో** వుచ్చతి పక్ఖీ. కింకారణా దిజో వుచ్చతి పక్ఖీ? ద్విక్ఖత్తుం జాయతీతి దిజో, మాతుకుచ్ఛిమ్హా చ అణ్డకోసమ్హా చ. తంకారణా దిజో వుచ్చతి పక్ఖీతి – దిజో. **యథా కుబ్బనకం పహాయా**తి యథా దిజో కుబ్బనకం పరిత్తవనకం అప్పఫలం అప్పభక్ఖం అప్పోదకం పహాయ జహిత్వా అతిక్కమిత్వా సమతిక్కమిత్వా వీతివత్తేత్వా అఞ్ఞం బహుప్ఫలం బహుభక్ఖం బహూదకం [బహురుక్ఖం (స్యా.)] మహన్తం కాననం వనసణ్డం అధిగచ్ఛేయ్య విన్దేయ్య పటిలభేయ్య, తస్మిఞ్చ వనసణ్డే వాసం కప్పేయ్యాతి – దిజో యథా కుబ్బనకం పహాయ బహుప్ఫలం కాననం ఆవసేయ్య.

ఏవమహం అప్పదస్సే పహాయ, మహోదధిం హంసోరివ అజ్ఝపత్తోతి. ఏవన్తి ఓపమ్మసమ్పటిపాదనం. **అప్పదస్సే పహాయా**తి యో చ బావరీ బ్రాహ్మణో యే చఞ్ఞే తస్స ఆచరియా బుద్ధం భగవన్తం ఉపాదాయ అప్పదస్సా పరిత్తదస్సా థోకదస్సా ఓమకదస్సా లామకదస్సా ఛతుక్కదస్సా [జతుక్కదస్సా (స్యా.), జతుకదస్సా (సీ. అట్ఠ.)] వా. తే అప్పదస్సే పరిత్తదస్సే థోకదస్సే ఓమకదస్సే లామకదస్సే ఛతుక్కదస్సే పహాయ పజహిత్వా అతిక్కమిత్వా సమతిక్కమిత్వా వీతివత్తేత్వా బుద్ధం భగవన్తం అప్పమాణదస్సం అగ్గదస్సం సేట్ఠదస్సం విసేట్ఠదస్సం పామోక్ఖదస్సం ఉత్తమదస్సం పవరదస్సం అసమం అసమసమం అప్పటిసమం అప్పటిభాగం అప్పటిపుగ్గలం దేవాతిదేవం నరాసభం పురిససీహం పురిసనాగం పురిసాజఞ్ఞం పురిసనిసభం పురిసధోరయ్హం దసబలధారిం [దసబలం తాదిం (స్యా.)] అధిగచ్ఛిం విన్దిం పటిలభిం. యథా చ హంసో మహన్తం మానసకం [మానుసకతం (స్యా.)] వా సరం అనోతత్తం వా దహం మహాసముద్దం వా అక్ఖోభం అమితోదకం జలరాసిం అధిగచ్ఛేయ్య విన్దేయ్య పటిలభేయ్య, ఏవమేవ బుద్ధం భగవన్తం అక్ఖోభం అమితతేజం పభిన్నఞాణం వివటచక్ఖుం పఞ్ఞాపభేదకుసలం అధిగతపటిసమ్భిదం చతువేసారజ్జప్పత్తం సుద్ధాధిముత్తం సేతపచ్ఛత్తం అద్వయభాణిం తాదిం తథాపటిఞ్ఞం అపరిత్తం మహన్తం గమ్భీరం అప్పమేయ్యం దుప్పరియోగాహం పహూతరతనం సాగరసమం ఛళఙ్గుపేక్ఖాయ సమన్నాగతం అతులం విపులం అప్పమేయ్యం, తం తాదిసం పవదతం మగ్గవాదినం [పవరమగ్గవాదినం (క.)] మేరుమివ నగానం గరుళమివ దిజానం సీహమివ మిగానం ఉదధిమివ అణ్ణవానం అధిగచ్ఛిం, తం సత్థారం జినపవరం మహేసిన్తి – ఏవమహం అప్పదస్సే పహాయ మహోదధిం హంసోరివ అజ్ఝపత్తో. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

“దిజో యథా కుబ్బనకం పహాయ, బహుప్ఫలం కాననమావసేయ్య;
ఏవమహం అప్పదస్సే పహాయ, మహోదధిం హంసోరివ అజ్ఝపత్తో”తి.

౧౦౬. **యే మే పుబ్బే వియాకంసు,**

హురం గోతమసాసనా ‘ఇచ్చాసి ఇతి భవిస్సతి’;

సబ్బం తం ఇతిహీతిహం, సబ్బం తం తక్కవడ్ఢనం.

యే మే పుబ్బే వియాకంసూతి. **యేతి** యో చ బావరీ బ్రాహ్మణో యే చఞ్ఞే తస్స ఆచరియా, తే సకం దిట్ఠిం సకం ఖన్తిం సకం రుచిం సకం లద్ధిం సకం అజ్ఝాసయం సకం అధిప్పాయం బ్యాకంసు ఆచిక్ఖింసు దేసయింసు పఞ్ఞపింసు పట్ఠపింసు వివరింసు విభజింసు ఉత్తానీఅకంసు పకాసేసున్తి – యే మే పుబ్బే వియాకంసు.

హురం గోతమసాసనాతి హురం గోతమసాసనా, పరం గోతమసాసనా, పురే గోతమసాసనా, పఠమతరం గోతమసాసనా బుద్ధసాసనా జినసాసనా తథాగతసాసనా [తథాగతసాసనా దేవసాసనా (స్యా. క.)] అరహన్తసాసనాతి – హురం గోతమసాసనా.

ఇచ్చాసి ఇతి భవిస్సతీతి ఏవం కిర ఆసి, ఏవం కిర భవిస్సతీతి – ఇచ్చాసి ఇతి భవిస్సతి.

సబ్బం తం ఇతిహీతిహన్తి సబ్బం తం ఇతిహీతిహం ఇతికిరాయ పరమ్పరాయ పిటకసమ్పదాయ తక్కహేతు నయహేతు ఆకారపరివితక్కేన దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియా న సామం సయమభిఞ్ఞాతం న అత్తపచ్చక్ఖం ధమ్మం యం కథయింసూతి – సబ్బం తం ఇతిహీతిహం.

సబ్బం తం తక్కవడ్ఢనన్తి సబ్బం తం తక్కవడ్ఢనం వితక్కవడ్ఢనం సఙ్కప్పవడ్ఢనం కామవితక్కవడ్ఢనం బ్యాపాదవితక్కవడ్ఢనం విహింసావితక్కవడ్ఢనం ఞాతివితక్కవడ్ఢనం జనపదవితక్కవడ్ఢనం అమరావితక్కవడ్ఢనం పరానుదయతాపటిసంయుత్తవితక్కవడ్ఢనం లాభసక్కారసిలోకపటిసంయుత్తవితక్కవడ్ఢనం అనవఞ్ఞత్తిపటిసంయుత్తవితక్కవడ్ఢనన్తి – సబ్బం తం తక్కవడ్ఢనం. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

"యే మే పుబ్బే వియాకంసు, హురం గోతమసాసనా;
'ఇచ్చాసి ఇతి భవిస్స'తి;
సబ్బం తం ఇతిహీతిహం, సబ్బం తం తక్కవడ్ఢన"న్తి.

౧౦౭. **ఏకో తమోనుదాసీనో, జుతిమా సో పభఙ్కరో;**
గోతమో భూరిపఞ్ఞాణో, గోతమో భూరిమేధసో.

ఏకో తమోనుదాసీనోతి. **ఏకోతి** భగవా పబ్బజ్జసఙ్ఖాతేన ఏకో, అదుతియట్ఠేన ఏకో, తణ్హాయ పహానట్ఠేన ఏకో, ఏకన్తవీతరాగోతి ఏకో, ఏకన్తవీతదోసోతి ఏకో, ఏకన్తవీతమోహోతి ఏకో, ఏకన్తనిక్కిలేసోతి ఏకో, ఏకాయనమగ్గం గతోతి ఏకో, ఏకో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి ఏకో.

కథం భగవా పబ్బజ్జసఙ్ఖాతేన ఏకో? భగవా దహరోవ సమానో సుసు కాళకేసో భద్రేన యోబ్బనేన సమన్నాగతో పఠమేన వయసా అకామకానం మాతాపితూనం అస్సుముఖానం రోదన్తానం విలపన్తానం ఞాతిసఙ్ఘం సబ్బం ఘరావాసపలిబోధం ఛిన్దిత్వా పుత్తదారపలిబోధం ఛిన్దిత్వా ఞాతిపలిబోధం ఛిన్దిత్వా మిత్తామచ్చపలిబోధం ఛిన్దిత్వా కేసమస్సుం ఓహారేత్వా కాసాయాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా అగారస్మా అనగారియం పబ్బజిత్వా అకిఞ్చనభావం ఉపగన్త్వా ఏకో చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతి. ఏవం భగవా పబ్బజ్జసఙ్ఖాతేన ఏకో.

కథం భగవా అదుతియట్ఠేన ఏకో? ఏవం పబ్బజితో సమానో ఏకో అరఞ్ఞవనపత్థాని పన్తాని సేనాసనాని పటిసేవతి అప్పసద్దాని అప్పనిగ్ఘోసాని విజనవాతాని మనుస్సరాహస్సేయ్యకాని [మనుస్సరాహసేయ్యకాని (స్యా. క.)] పటిసల్లానసారుప్పాని [పటిసల్లాణసారుప్పాని (క.)]. సో ఏకో గచ్ఛతి, ఏకో తిట్ఠతి, ఏకో నిసీదతి , ఏకో సేయ్యం కప్పేతి, ఏకో గామం పిణ్డాయ పవిసతి, ఏకో అభిక్కమతి, ఏకో పటిక్కమతి, ఏకో రహో నిసీదతి, ఏకో చఙ్కమం అధిట్ఠాతి, ఏకో చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతి. ఏవం భగవా అదుతియట్ఠేన ఏకో.

కథం భగవా తణ్హాయ పహానట్ఠేన ఏకో? సో ఏవం ఏకో అదుతియో అప్పమత్తో ఆతాపీ పహితత్తో విహరన్తో నజ్జా నేరఞ్జరాయ తీరే బోధిరుక్ఖమూలే మహాపధానం పదహన్తో మారం ససేనం కణ్హం నముచిం పమత్తబన్ధుం విధమిత్వా తణ్హాజాలినిం [తణ్హం జాలినిం (స్యా.)] విసటం [సరితం (స్యా.) మహాని. ౧౯౧] విసత్తికం పజహి వినోదేసి బ్యన్తీఅకాసి అనభావం గమేసి.

"తణ్హాదుతియో పురిసో, దీఘమద్ధాన సంసరం;
ఇత్థభావఞ్ఞథాభావం, సంసారం నాతివత్తతి.

"ఏతమాదీనవం [ఏవమాదీనవం (క.) పస్స ఇతివు. ౧౫] ఞత్వా, తణ్హం [తణ్హా (స్యా. క.) మహాని. ౧౯౧]
దుక్ఖస్స సమ్భవం;
వీతతణ్హో అనాదానో, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే"తి.

ఏవం భగవా తణ్హాయ పహానట్ఠేన ఏకో.

కథం భగవా ఏకన్తవీతరాగోతి ఏకో? రాగస్స పహీనత్తా ఏకన్తవీతరాగోతి ఏకో, దోసస్స పహీనత్తా ఏకన్తవీతదోసోతి ఏకో, మోహస్స పహీనత్తా ఏకన్తవీతమోహోతి ఏకో, కిలేసానం పహీనత్తా ఏకన్తనిక్కిలేసోతి ఏకో.

కథం భగవా ఏకాయనమగ్గం గతోతి ఏకో? ఏకాయనమగ్గో వుచ్చతి చత్తారో సతిపట్ఠానా...పే.... అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో.

"ఏకాయనం జాతిఖయన్తదస్సీ, మగ్గం పజానాతి హితానుకమ్పీ;
ఏతేన మగ్గేన తరింసు [అతరింసు (క.) పస్స సం. ని. ౫.౪౦౯; మహాని. ౧౯౧] పుబ్బే, తరిస్సన్తి యే చ తరన్తి ఓఘ"న్తి.

ఏవం భగవా ఏకాయనమగ్గం గతోతి ఏకో.

కథం భగవా ఏకో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి ఏకో. బోధి వుచ్చతి చతూసు మగ్గేసు ఞాణం పఞ్ఞా పఞ్ఞిన్ద్రియం పఞ్ఞాబలం ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో వీమంసా విపస్సనా సమ్మాదిట్ఠి . భగవా తేన బోధిఞాణేన "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి బుజ్ఝి, "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి బుజ్ఝి, "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి బుజ్ఝి...పే.... "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి బుజ్ఝి. అథ వా, యం బుజ్ఝితబ్బం అనుబుజ్ఝితబ్బం పటిబుజ్ఝితబ్బం సమ్బుజ్ఝితబ్బం

అధిగన్తబ్బం ఫస్సితబ్బం సచ్ఛికాతబ్బం సబ్బం తం తేన బోధిఞాణేన బుజ్ఝి అనుబుజ్ఝి పటిబుజ్ఝి సమ్బుజ్ఝి అధిగచ్ఛి ఫస్సేసి సచ్ఛాకాసి. ఏవం భగవా ఏకో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి ఏకో.

తమోనుదోతి భగవా రాగతమం దోసతమం మోహతమం దిట్ఠితమం కిలేసతమం దుచ్చరితతమం అన్ధకరణం అచక్ఖుకరణం అఞ్ఞాణకరణం పఞ్ఞానిరోధికం విఘాతపక్ఖికం అనిబ్బానసంవత్తనికం నుది పనుది పజహి వినోదేసి బ్యన్తీఅకాసి అనభావం గమేసి. **ఆసీనో**తి నిసిన్నో భగవా పాసాణకే చేతియేతి – ఆసీనో [ఆసినో (క.)].

నగస్స పస్సే ఆసీనం, మునిం దుక్ఖస్స పారగుం;
సావకా పయిరుపాసన్తి, తేవిజ్జా మచ్చుహాయినోతి.

ఏవమ్పి భగవా ఆసీనో...పే.... అథ వా, భగవా సబ్బోస్సుక్కపటిప్పస్సద్ధత్తా ఆసీనో సో వుత్థవాసో చిణ్ణచరణో...పే.... జాతిమరణసంసారో నత్థి తస్స పునబ్భవోతి, ఏవమ్పి భగవా ఆసీనోతి – ఏకో తమోనుదాసీనో.

జుతిమా సో పభఙ్కరోతి. జుతిమాతి జుతిమా మతిమా పణ్డితో పఞ్ఞవా బుద్ధిమా ఞాణీ విభావీ మేధావీ. **పభఙ్కరో**తి పభఙ్కరో ఆలోకకరో ఓభాసకరో దీపఙ్కరో పదీపకరో ఉజ్జోతకరో పజ్జోతకరోతి – జుతిమా సో పభఙ్కరో.

గోతమో భూరిపఞ్ఞాణోతి గోతమో భూరిపఞ్ఞాణో ఞాణపఞ్ఞాణో పఞ్ఞాధజో పఞ్ఞాకేతు పఞ్ఞాధిపతేయ్యో విచయబహులో పవిచయబహులో ఓక్ఖాయనబహులో సమోక్ఖాయనధమ్మో విభూతవిహారీ తచ్చరితో తబ్బహులో తగ్గరుకో తన్నిన్నో తప్పోణో తప్పబ్భారో తదధిముత్తో తదధిపతేయ్యో.

ధజో రథస్స పఞ్ఞాణం, ధూమో [ధుమో (స్యా.)] పఞ్ఞాణమగ్గినో;
రాజా రట్ఠస్స పఞ్ఞాణం, భత్తా పఞ్ఞాణమిత్థియాతి.

ఏవమేవ గోతమో భూరిపఞ్ఞాణో ఞాణపఞ్ఞాణో పఞ్ఞాధజో పఞ్ఞాకేతు పఞ్ఞాధిపతేయ్యో విచయబహులో పవిచయబహులో ఓక్ఖాయనబహులో సమోక్ఖాయనధమ్మో విభూతవిహారీ తచ్చరితో తబ్బహులో తగ్గరుకో తన్నిన్నో తప్పోణో తప్పబ్భారో తదధిముత్తో తదధిపతేయ్యోతి – గోతమో భూరిపఞ్ఞాణో.

గోతమో భూరిమేధసోతి భూరి వుచ్చతి పథవీ. భగవా తాయ పథవిసమాయ పఞ్ఞాయ విపులాయ విత్థతాయ సమన్నాగతో. మేధా వుచ్చతి పఞ్ఞా. యా పఞ్ఞా పజాననా...పే.... అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. భగవా ఇమాయ మేధాయ ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో, తస్మా బుద్ధో సుమేధసోతి [భూరిమేధసోతి (స్యా.) ఏవముపరిపి] – గోతమో భూరిమేధసో. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

“ఏకో తమోనుదాసీనో, జుతిమా సో పభఙ్కరో;
గోతమో భూరిపఞ్ఞాణో, గోతమో భూరిమేధసో”తి.

౧౦౮.యో మే ధమ్మమదేసేసి, సన్దిట్ఠికమకాలికం;

తణ్హక్ఖయమనీతికం, యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి.

యో మే ధమ్మదేసేసీతి. యోతి యో సో భగవా సయమ్భూ అనాచరియకో పుబ్బే అననుస్సుతేసు ధమ్మేసు సామం సచ్చాని అభిసమ్బుజ్ఝి, తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో బలేసు చ వసీభావం. **ధమ్మమదేసేసీతి. ధమ్మన్తి** ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం, చత్తారో సతిపట్ఠానే…పే.… అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం నిబ్బానఞ్చ నిబ్బానగామినిఞ్చ పటిపదం ఆచిక్ఖి దేసేసి పఞ్ఞపేసి పట్ఠపేసి వివరి విభజి ఉత్తానీఅకాసి పకాసేసీతి – యో మే ధమ్మమదేసేసి.

సన్దిట్ఠికమకాలికన్తి సన్దిట్ఠికం అకాలికం ఏహిపస్సికం ఓపనేయ్యికం పచ్చత్తం వేదితబ్బం విఞ్ఞూహీతి – ఏవం సన్దిట్ఠికం. అథ వా, యో దిట్ఠేవ ధమ్మే అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావేతి, తస్స మగ్గస్స అనన్తరా సమనన్తరా అధిగచ్ఛతేవ ఫలం విన్దతి పటిలభతీతి, ఏవమ్పి సన్దిట్ఠికం. **అకాలికన్తి** యథా మనుస్సా కాలికం ధనం దత్వా అనన్తరా న లభన్తి కాలం ఆగమేన్తి, నేవాయం ధమ్మో. యో దిట్ఠేవ ధమ్మే అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావేతి, తస్స మగ్గస్స అనన్తరా సమనన్తరా అధిగచ్ఛతేవ ఫలం విన్దతి పటిలభతి, న పరత్థ న పరలోకే, ఏవం అకాలికన్తి – సన్దిట్ఠికమకాలికం.

తణ్హక్ఖయమనీతికన్తి. తణ్హాతి రూపతణ్హా…పే.… ధమ్మతణ్హా. **తణ్హక్ఖయన్తి** తణ్హక్ఖయం రాగక్ఖయం దోసక్ఖయం మోహక్ఖయం గతిక్ఖయం ఉపపత్తిక్ఖయం పటిసన్ధిక్ఖయం భవక్ఖయం సంసారక్ఖయం వట్టక్ఖయం. **అనీతికన్తి** ఈతి వుచ్చన్తి కిలేసా చ ఖన్ధా చ అభిసఙ్ఖారా చ. ఈతిప్పహానం ఈతివూపసమం ఈతిపటినిస్సగ్గం ఈతిపటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – తణ్హక్ఖయమనీతికం.

యస్స నత్థి ఉపమా క్వచీతి. యస్సాతి నిబ్బానస్స. **నత్థి ఉపమాతి** ఉపమా నత్థి, ఉపనిధా నత్థి, సదిసం నత్థి, పటిభాగో నత్థి న సతి న సంవిజ్జతి నుపలబ్భతి. **క్వచీతి** క్వచి కిమ్హిచి కత్థచి అజ్ఝత్తం వా బహిద్ధా వా అజ్ఝత్తబహిద్ధా వాతి – యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

"యో మే ధమ్మమదేసేసి, సన్దిట్ఠికమకాలికం;
తణ్హక్ఖయమనీతికం, యస్స నత్థి ఉపమా క్వచీ"తి.

౧౦౯. **కిం ను తమ్హా విప్పవసి, ముహుత్తమపి పిఙ్గియ;**
గోతమా భూరిపఞ్ఞాణా, గోతమా భూరిమేధసా.

కిం ను తమ్హా విప్పవసీతి కిం ను బుద్ధమ్హా విప్పవసి అపేసి అపగచ్ఛి [అపగచ్ఛసి (స్యా. క.)] వినా హోసీతి – కిం ను తమ్హా విప్పవసి.

ముహుత్తమపి పిఙ్గియాతి ముహుత్తమ్పి ఖణమ్పి లయమ్పి వయమ్పి అద్ధమ్పీతి – ముహుత్తమపి. **పిఙ్గియాతి** బావరీ తం నత్తారం నామేన ఆలపతి.

గోతమా భూరిపఞ్ఞాణాతి గోతమా భూరిపఞ్ఞాణా ఞాణపఞ్ఞాణా పఞ్ఞాధజా పఞ్ఞాకేతుమ్హా పఞ్ఞాధిపతేయ్యమ్హా విచయబహులా పవిచయబహులా ఓక్ఖాయనబహులా సమోక్ఖాయనధమ్మా విభూతవిహారిమ్హా తచ్చరితా తబ్బహులా తగ్గరుకా తన్నిన్నా తప్పోణా తప్పబ్భారా తదధిముత్తా తదధిపతేయ్యమ్హాతి – గోతమా భూరిపఞ్ఞాణా.

గోతమా భూరిమేధసాతి భూరి వుచ్చతి పథవీ. భగవా తాయ పథవిసమాయ పఞ్ఞాయ విపులాయ విత్థతాయ సమన్నాగతో. మేధా వుచ్చతి పఞ్ఞా. యా పఞ్ఞా పజాననా…పే.… అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. భగవా ఇమాయ మేధాయ పఞ్ఞాయ ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో, తస్మా బుద్ధో సుమేధసోతి – గోతమా భూరిమేధసా. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"కింను తమ్హా విప్పవసి, ముహుత్తమపి పిఙ్గియ;
గోతమా భూరిపఞ్ఞాణా, గోతమా భూరిమేధసా"తి.

౧౧౦.యో తే ధమ్మమదేసేసి, సన్దిట్ఠికమకాలికం;
తణ్హక్ఖయమనీతికం, యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి.

యో తే ధమ్మమదేసేసీతి యో సో భగవా…పే.… తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో బలేసు చ వసీభావం. **ధమ్మమదేసేసీ**తి **ధమ్మ**న్తి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం…పే.… నిబ్బానఞ్చ నిబ్బానగామినిఞ్చ పటిపదం ఆచిక్ఖి దేసేసి పఞ్ఞపేసి పట్ఠపేసి వివరి విభజి ఉత్తానీఅకాసి పకాసేసీతి – యో తే ధమ్మమదేసేసి.

సన్దిట్ఠికమకాలికన్తి సన్దిట్ఠికం అకాలికం ఏహిపస్సికం ఓపనేయ్యికం పచ్చత్తం వేదితబ్బం విఞ్ఞూహీతి – ఏవం సన్దిట్ఠికం. అథ వా, యో దిట్ఠేవ ధమ్మే అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావేతి, తస్స మగ్గస్స అనన్తరా సమనన్తరా అధిగచ్ఛతేవ ఫలం విన్దతి పటిలభతీతి – ఏవమ్పి సన్దిట్ఠికం. **అకాలిక**న్తి యథా మనుస్సా కాలికం ధనం దత్వా అనన్తరా న లభన్తి, కాలం ఆగమేన్తి, నేవాయం ధమ్మో. యో దిట్ఠేవ ధమ్మే అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావేతి; తస్స మగ్గస్స అనన్తరా సమనన్తరా అధిగచ్ఛతేవ ఫలం విన్దతి పటిలభతి, న పరత్థ న పరలోకే, ఏవం అకాలికన్తి – సన్దిట్ఠికమకాలికం.

తణ్హక్ఖయమనీతికన్తి . **తణ్హా**తి రూపతణ్హా…పే.… ధమ్మతణ్హా. **తణ్హక్ఖయ**న్తి తణ్హక్ఖయం రాగక్ఖయం దోసక్ఖయం మోహక్ఖయం గతిక్ఖయం ఉపపత్తిక్ఖయం పటిసన్ధిక్ఖయం భవక్ఖయం సంసారక్ఖయం వట్టక్ఖయం. **అనీతిక**న్తి ఈతి వుచ్చన్తి కిలేసా చ ఖన్ధా చ అభిసఙ్ఖారా చ. ఈతిప్పహానం ఈతివూపసమం ఈతిపటినిస్సగ్గం ఈతిపటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – తణ్హక్ఖయమనీతికం.

యస్స నత్థి ఉపమా క్వచీతి. యస్సాతి నిబ్బానస్స. **నత్థి ఉపమా**తి ఉపమా నత్థి, ఉపనిధా నత్థి, సదిసం నత్థి, పటిభాగో నత్థి న సతి న సంవిజ్జతి నుపలబ్భతి. **క్వచీ**తి క్వచి కిమ్హిచి కత్థచి అజ్ఝత్తం వా బహిద్ధా వా అజ్ఝత్తబహిద్ధా వాతి – యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి. తేనాహ సో బ్రాహ్మణో –

"యో తే ధమ్మమదేసేసి, సన్దిట్ఠికమకాలికం;
తణ్హక్ఖయమనీతికం, యస్స నత్థి ఉపమా క్వచీ"తి.

၁၁၁.నాహం తమ్హా విప్పవసామి, ముహుత్తమపి బ్రాహ్మణ;

గోతమా భూరిపఞ్ఞాణా, గోతమా భూరిమేధసా.

నాహం తమ్హా విప్పవసామీతి నాహం బుద్ధమ్హా విప్పవసామి అపేమి అపగచ్ఛామి వినా హోమీతి – నాహం తమ్హా విప్పవసామి.

ముహుత్తమపి బ్రాహ్మణాతి ముహుత్తమ్పి ఖణమ్పి లయమ్పి వయమ్పి అద్ధమ్పీతి ముహుత్తమపి. **బ్రాహ్మణాతి** గారవేన మాతులం ఆలపతి.

గోతమా భూరిపఞ్ఞాణాతి గోతమా భూరిపఞ్ఞాణా ఞాణపఞ్ఞాణా పఞ్ఞాధజా పఞ్ఞాకేతుమ్హా పఞ్ఞాధిపతేయ్యమ్హా విచయబహులా పవిచయబహులా ఓక్ఖాయనబహులా సమోక్ఖాయనధమ్మా విభూతవిహారిమ్హా తచ్చరితా తబ్బహులా తగ్గరుకా తన్నిన్నా తప్పోణా తప్పబ్భారా తదధిముత్తా తదధిపతేయ్యమ్హాతి – గోతమా భూరిపఞ్ఞాణా.

గోతమా భూరిమేధసాతి భూరి వుచ్చతి పథవీ. భగవా తాయ పథవిసమాయ పఞ్ఞాయ విపులాయ విత్థతాయ సమన్నాగతో. మేధా వుచ్చతి పఞ్ఞా. యా పఞ్ఞా పజాననా…పే.… అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. భగవా ఇమాయ మేధాయ పఞ్ఞాయ ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో. తస్మా బుద్ధో సుమేధసోతి – గోతమా భూరిమేధసా. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

> “నాహం తమ్హా విప్పవసామి, ముహుత్తమపి బ్రాహ్మణ;
> గోతమా భూరిపఞ్ఞాణా, గోతమా భూరిమేధసా”తి.

၁၁၂.యో మే ధమ్మమదేసేసి, సన్దిట్ఠికమకాలికం;

తణ్హక్ఖయమనీతికం , యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి.

యో మే ధమ్మమదేసేసీతి యో సో భగవా సయమ్భూ అనాచరియకో పుబ్బే అననుస్సుతేసు ధమ్మేసు సామం సచ్చాని అభిసమ్బుజ్ఝి, తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో బలేసు చ వసీభావం. **ధమ్మమదేసేసీతి. ధమ్మన్తి** ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం, చత్తారో సతిపట్ఠానే చత్తారో సమ్మప్పధానే చత్తారో ఇద్ధిపాదే పఞ్చిన్ద్రియాని పఞ్చ బలాని సత్త బోజ్ఝఙ్గే అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం నిబ్బానఞ్చ నిబ్బానగామినిఞ్చ పటిపదం ఆచిక్ఖి దేసేసి పఞ్ఞపేసి పట్ఠపేసి వివరి విభజి ఉత్తానీఅకాసి పకాసేసీతి – యో మే ధమ్మమదేసేసి.

సన్దిట్ఠికమకాలికన్తి సన్దిట్ఠికం అకాలికం ఏహిపస్సికం ఓపనేయ్యికం పచ్చత్తం వేదితబ్బం విఞ్ఞూహీతి, ఏవం సన్దిట్ఠికం. అథ వా, యో దిట్ఠేవ ధమ్మే అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావేతి, తస్స మగ్గస్స అనన్తరా సమనన్తరా అధిగచ్ఛతేవ ఫలం విన్దతి పటిలభతీతి, ఏవమ్పి సన్దిట్ఠికం. **అకాలికన్తి** యథా మనుస్సా కాలికం ధనం దత్వా అనన్తరా న లభన్తి, కాలం ఆగమేన్తి, నేవాయం ధమ్మో. యో దిట్ఠేవ ధమ్మే అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావేతి, తస్స మగ్గస్స అనన్తరా సమనన్తరా అధిగచ్ఛతేవ ఫలం విన్దతి పటిలభతి, న పరత్థ న పరలోకే, ఏవం అకాలికన్తి – సన్దిట్ఠికమకాలికం.

తణ్హక్ఖయమనీతికన్తి . **తణ్హాతి** రూపతణ్హా...పే॰... ధమ్మతణ్హా. **తణ్హక్ఖయన్తి** తణ్హక్ఖయం రాగక్ఖయం దోసక్ఖయం మోహక్ఖయం గతిక్ఖయం ఉపపత్తిక్ఖయం పటిసన్ధిక్ఖయం భవక్ఖయం సంసారక్ఖయం వట్టక్ఖయం. **అనీతికన్తి** ఈతి వుచ్చన్తి కిలేసా చ ఖన్ధా చ అభిసఙ్ఖారా చ. ఈతిప్పహానం ఈతివూపసమం ఈతిపటిప్పస్సద్ధిం అమతం నిబ్బానన్తి – తణ్హక్ఖయమనీతికం.

యస్స నత్థి ఉపమా క్వచీతి. యస్సాతి నిబ్బానస్స. **నత్థి ఉపమాతి** ఉపమా నత్థి, ఉపనిధా నత్థి, సదిసం నత్థి, పటిభాగో నత్థి న అత్థి న సంవిజ్జతి నుపలబ్భతి. **క్వచీతి** క్వచి కిమ్హిచి కత్థచి అజ్ఝత్తం వా బహిద్ధా వా అజ్ఝత్తబహిద్ధా వాతి – యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

> “యో మే ధమ్మమదేసేసి, సన్దిట్ఠికమకాలికం;
> తణ్హక్ఖయమనీతికం, యస్స నత్థి ఉపమా క్వచీ”తి.

> ౧౧౩. **పస్సామి నం మనసా చక్ఖునావ, రత్తిన్దివం బ్రాహ్మణ అప్పమత్తో;**
> **నమస్సమానో వివసేమి** [నమస్సమానోవ వసేమి (సీ॰ అట్ఠ॰) ... వివసామి (స్యా॰)] **రత్తిం, తేనేవ మఞ్ఞామి అవిప్పవాసం.**

పస్సామి నం మనసా చక్ఖునావాతి యథా చక్ఖుమా పురిసో ఆలోకే రూపగతాని పస్సేయ్య దక్ఖేయ్య ఓలోకేయ్య నిజ్ఝాయేయ్య ఉపపరిక్ఖేయ్య, ఏవమేవాహం బుద్ధం భగవన్తం మనసా పస్సామి దక్ఖామి ఓలోకేమి నిజ్ఝాయామి ఉపపరిక్ఖామీతి – పస్సామి నం మనసా చక్ఖునావ.

రత్తిన్దివం బ్రాహ్మణ అప్పమత్తోతి రత్తిఞ్చ దివా చ బుద్ధానుస్సతిం మనసా భావేన్తో అప్పమత్తోతి – రత్తిన్దివం బ్రాహ్మణ అప్పమత్తో.

నమస్సమానో వివసేమి రత్తిన్తి. నమస్సమానోతి కాయేన వా నమస్సమానో, వాచాయ వా నమస్సమానో, చిత్తేన వా నమస్సమానో, అన్వత్థపటిపత్తియా వా నమస్సమానో, ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తియా వా నమస్సమానో సక్కారమానో గరుకారమానో మానయమానో పూజయమానో రత్తిన్దివం వివసేమి అతినామేమి అతిక్కమేమీతి – నమస్సమానో వివసేమి రత్తిం.

తేనేవ మఞ్ఞామి అవిప్పవాసన్తి తాయ బుద్ధానుస్సతియా భావేన్తో అవిప్పవాసోతి తం మఞ్ఞామి, అవిప్పవుట్ఠోతి తం మఞ్ఞామి జానామి. ఏవం జానామి ఏవం ఆజానామి ఏవం విజానామి ఏవం పటివిజానామి ఏవం పటివిజ్ఝామీతి – తేనేవ మఞ్ఞామి అవిప్పవాసం. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

> “పస్సామి నం మనసా చక్ఖునావ, రత్తిన్దివం బ్రాహ్మణ అప్పమత్తో;
> నమస్సమానో వివసేమి రత్తిం, తేనేవ మఞ్ఞామి అవిప్పవాస”న్తి.

౧౧౪. **సద్ధా చ పీతి చ మనో సతి చ, నాపేన్తిమే గోతమసాసనమ్హా;**

యం యం దిసం వజతి భూరిపఞ్ఞో, స తేన తేనేవ నతోహమస్మి.

సద్ధా చ పీతి చ మనో సతి చాతి. సద్ధాతి యా చ భగవన్తం ఆరబ్భ సద్ధా సద్దహనా [సద్ధహనా (క.)] ఓకప్పనా అభిప్పసాదో సద్ధా సద్ధిన్ద్రియం సద్ధాబలం. **పీతీతి** యా భగవన్తం ఆరబ్భ పీతి పామోజ్జం [పాముజ్జం (స్యా.)] మోదనా ఆమోదనా పమోదనా హాసో పహాసో విత్తి తుట్ఠి ఓదగ్యం అత్తమనతా చిత్తస్స. **మనోతి** యఞ్చ భగవన్తం ఆరబ్భ చిత్తం మనో మానసం హదయం పణ్డరం మనో మనాయతనం మనిన్ద్రియం విఞ్ఞాణం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో తజ్జా మనోవిఞ్ఞాణధాతు. **సతీతి** యా భగవన్తం ఆరబ్భ సతి అనుస్సతి సమ్మాసతీతి – సద్ధా చ పీతి చ మనో సతి చ.

నాపేన్తిమే గోతమసాసనమ్హాతి ఇమే చత్తారో ధమ్మా గోతమసాసనా బుద్ధసాసనా జినసాసనా తథాగతసాసనా అరహన్తసాసనా నాపేన్తి న గచ్ఛన్తి న విజహన్తి న వినాసేన్తీతి – నాపేన్తిమే గోతమసాసనమ్హా.

యం యం దిసం వజతి భూరిపఞ్ఞోతి. యం యం దిసన్తి పురత్థిమం వా దిసం పచ్ఛిమం వా దిసం దక్ఖిణం వా దిసం ఉత్తరం వా దిసం వజతి గచ్ఛతి కమతి అభిక్కమతి. **భూరిపఞ్ఞోతి** భూరిపఞ్ఞో మహాపఞ్ఞో తిక్ఖపఞ్ఞో పుథుపఞ్ఞో హాసపఞ్ఞో జవనపఞ్ఞో నిబ్బేధికపఞ్ఞో . భూరి వుచ్చతి పథవీ. భగవా తాయ పథవిసమాయ పఞ్ఞాయ విపులాయ విత్థతాయ సమన్నాగతోతి – యం యం దిసం వజతి భూరిపఞ్ఞో.

స తేన తేనేవ నతోహమస్మీతి సో యేన బుద్ధో తేన తేనేవ నతో తన్నిన్నో తప్పోణో తప్పబ్భారో తదధిముత్తో తదధిపతేయ్యోతి – స తేన తేనేవ నతోహమస్మి. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

“సద్ధా చ పీతి చ మనో సతి చ, నాపేన్తిమే గోతమసాసనమ్హా;
యం యం దిసం వజతి భూరిపఞ్ఞో, స తేన తేనేవ నతోహమస్మీ”తి.

౧౧౨. **జిణ్ణస్స మే దుబ్బలథామకస్స, తేనేవ కాయో న పలేతి తత్థ;**
సఙ్కప్పయన్తాయ వజామి నిచ్చం, మనో హి మే బ్రాహ్మణ తేన యుత్తో.

జిణ్ణస్స మే దుబ్బలథామకస్సాతి జిణ్ణస్స వుడ్ఢస్స మహల్లకస్స అద్ధగతస్స వయోఅనుప్పత్తస్స. **దుబ్బలథామకస్సాతి** దుబ్బలథామకస్స అప్పథామకస్స పరిత్తథామకస్సాతి – జిణ్ణస్స మే దుబ్బలథామకస్స.

తేనేవ కాయో న పలేతి తత్థాతి కాయో యేన బుద్ధో తేన న పలేతి న వజతి న గచ్ఛతి నాతిక్కమతీతి – తేనేవ కాయో న పలేతి తత్థ.

సఙ్కప్పయన్తాయ వజామి నిచ్చన్తి సఙ్కప్పగమనేన వితక్కగమనేన ఞాణగమనేన పఞ్ఞాగమనేన బుద్ధిగమనేన వజామి గచ్ఛామి అతిక్కమామీతి – సఙ్కప్పయన్తాయ వజామి నిచ్చం.

మనో హి మే బ్రాహ్మణ తేన యుత్తోతి. మనోతి యం చిత్తం మనో మానసం...పే.... తజ్జా మనోవిఞ్ఞాణధాతు. **మనో హి మే బ్రాహ్మణ తేన యుత్తోతి** మనో యేన బుద్ధో తేన యుత్తో పయుత్తో సంయుత్తోతి – మనో హి మే బ్రాహ్మణ తేన యుత్తో. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

“జిణ్ణస్స మే దుబ్బలథామకస్స, తేనేవ కాయో న పలేతి తత్థ;
సఙ్కప్పయన్తాయ వజామి నిచ్చం, మనో హి మే బ్రాహ్మణ తేన యుత్తో”తి.

౧౧౬.పఙ్కే సయానో పరిఫన్దమానో, దీపా దీపం ఉపల్లవిం;
అథద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, ఓఘతిణ్ణమనాసవం.

పఙ్కే సయానో పరిఫన్దమానోతి. పఙ్కే సయానోతి కామపఙ్కే కామకద్దమే కామకిలేసే కామబళిసే కామపరిళాహే కామపలిబోధే సేమానో సయమానో వసమానో ఆవసమానో పరివసమానో [అవసేమానో పరిసేమానో (స్యా॰)] తి – పఙ్కే సయానో. **పరిఫన్దమానోతి** తణ్హాఫన్దనాయ ఫన్దమానో, దిట్ఠిఫన్దనాయ ఫన్దమానో , కిలేసఫన్దనాయ ఫన్దమానో, పయోగఫన్దనాయ ఫన్దమానో, విపాకఫన్దనాయ ఫన్దమానో, మనోదుచ్చరితఫన్దనాయ ఫన్దమానో, రత్తో రాగేన ఫన్దమానో, దుట్ఠో దోసేన ఫన్దమానో, మూళ్హో మోహేన ఫన్దమానో, వినిబన్ధో మానేన ఫన్దమానో, పరామట్ఠో దిట్ఠియా ఫన్దమానో, విక్ఖేపగతో ఉద్ధచ్చేన ఫన్దమానో, అనిట్ఠఙ్గతో విచికిచ్ఛాయ ఫన్దమానో, థామగతో అనుసయేహి ఫన్దమానో, లాభేన ఫన్దమానో, అలాభేన ఫన్దమానో, యసేన ఫన్దమానో, అయసేన ఫన్దమానో, పసంసాయ ఫన్దమానో, నిన్దాయ ఫన్దమానో, సుఖేన ఫన్దమానో, దుక్ఖేన ఫన్దమానో, జాతియా ఫన్దమానో, జరాయ ఫన్దమానో, బ్యాధినా ఫన్దమానో, మరణేన ఫన్దమానో, సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసేహి ఫన్దమానో, నేరయికేన దుక్ఖేన ఫన్దమానో, తిరచ్ఛానయోనికేన దుక్ఖేన ఫన్దమానో, పేత్తివిసయికేన దుక్ఖేన ఫన్దమానో, మానుసికేన దుక్ఖేన...పే.... గబ్భోక్కన్తిమూలకేన దుక్ఖేన... గబ్భట్ఠితిమూలకేన దుక్ఖేన... గబ్భవుట్ఠానమూలకేన దుక్ఖేన... జాతస్సూపనిబన్ధకేన దుక్ఖేన... జాతస్స పరాధేయ్యకేన దుక్ఖేన... అత్తూపక్కమేన దుక్ఖేన... పరూపక్కమేన దుక్ఖేన... సఙ్ఖారదుక్ఖేన... విపరిణామదుక్ఖేన... చక్ఖురోగేన దుక్ఖేన... సోతరోగేన దుక్ఖేన... ఘానరోగేన దుక్ఖేన... జివ్హారోగేన దుక్ఖేన... కాయరోగేన దుక్ఖేన... సీసరోగేన దుక్ఖేన... కణ్ణరోగేన దుక్ఖేన... ముఖరోగేన దుక్ఖేన... దన్తరోగేన దుక్ఖేన... ఓట్ఠరోగేన దుక్ఖేన... కాసేన... సాసేన... పినాసేన... డాహేన [దాహేన (క॰) మహాని॰ ౧౧] ... జరేన... కుచ్ఛిరోగేన... ముచ్ఛాయ... పక్ఖన్దికాయ... సూలాయ... విసూచికాయ... కుట్ఠేన... గణ్డేన... కిలాసేన... సోసేన... అపమారేన ... దద్దుయా... కణ్డుయా... కచ్ఛుయా... రఖసాయ... వితచ్ఛికాయ... లోహితపిత్తేన [లోహితేన. పిత్తేన (స్యా॰ క॰)] ... మధుమేహేన... అంసాయ... పిళకాయ... భగన్దలేన [భగన్దలాయ (స్యా॰)] ... పిత్తసముట్ఠానేన ఆబాధేన... సేమ్హసముట్ఠానేన ఆబాధేన... వాతసముట్ఠానేన ఆబాధేన... సన్నిపాతికేన ఆబాధేన... ఉతుపరిణామజేన ఆబాధేన... విసమపరిహారజేన ఆబాధేన... ఓపక్కమికేన ఆబాధేన... కమ్మవిపాకజేన ఆబాధేన... సీతేన... ఉణ్హేన... జిఘచ్ఛాయ ... పిపాసాయ... ఉచ్చారేన... పస్సావేన... డంసమకసవాతాతపసరీసపసమ్ఫస్సేన దుక్ఖేన... మాతుమరణేన దుక్ఖేన... పితుమరణేన దుక్ఖేన... పుత్తమరణేన దుక్ఖేన... ధీతుమరణేన దుక్ఖేన... ఞాతిబ్యసనేన దుక్ఖేన... భోగబ్యసనేన దుక్ఖేన... రోగబ్యసనేన దుక్ఖేన... సీలబ్యసనేన దుక్ఖేన... దిట్ఠిబ్యసనేన దుక్ఖేన ఫన్దమానో పరిఫన్దమానో పవేధమానో సమ్పవేధమానోతి – పఙ్కే సయానో పరిఫన్దమానో.

దీపా దీపం ఉపల్లవిన్తి సత్థారతో సత్థారం ధమ్మక్ఖానతో ధమ్మక్ఖానం గణతో గణం దిట్ఠియా దిట్ఠిం పటిపదాయ పటిపదం మగ్గతో మగ్గం పల్లవిం ఉపల్లవిం సమ్పల్లవిన్తి – దీపా దీపం ఉపల్లవిం.

అథద్దసాసిం సమ్బుద్ధన్తి. అథాతి పదసన్ధి పదసంసగ్గో పదపారిపూరీ అక్ఖరసమవాయో బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతా పదానుపుబ్బతాపేతం – అథాతి. **అద్దసాసిన్తి** అద్దసం అద్దక్ఖిం అపస్సిం పటివిజ్ఝిం. **బుద్ధోతి** యో సో భగవా సయమ్భూ అనాచరియకో…పే.… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం బుద్ధోతి – అథద్దసాసిం సమ్బుద్ధం.

ఓఘతిణ్ణమనాసవన్తి. ఓఘతిణ్ణన్తి భగవా కామోఘం తిణ్ణో, భవోఘం తిణ్ణో, దిట్ఠోఘం తిణ్ణో, అవిజ్జోఘం తిణ్ణో, సబ్బసంసారపథం తిణ్ణో ఉత్తిణ్ణో నిత్థిణ్ణో అతిక్కన్తో సమతిక్కన్తో వీతివత్తో, సో వుత్థవాసో చిణ్ణచరణో…పే.… జాతిమరణసంసారో, నత్థి తస్స పునబ్భవోతి – ఓఘతిణ్ణం. **అనాసవన్తి** చత్తారో ఆసవా – కామాసవో, భవాసవో, దిట్ఠాసవో, అవిజ్జాసవో. తే ఆసవా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో అనాసవోతి – ఓఘతిణ్ణమనాసవం. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

> “పఙ్కే సయానో పరిఫన్దమానో, దీపా దీపం ఉపల్లవిం;
> అథద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, ఓఘతిణ్ణమనాసవ”న్తి.

౧౧౪. **యథా అహూ వక్కలి ముత్తసద్ధో, భద్రావుధో ఆళవిగోతమో చ;**
ఏవమేవ త్వమ్పి పముఞ్చస్సు సద్ధం, గమిస్ససి త్వం పిఙ్గియ మచ్చుధేయ్యస్స పారం.

యథా అహూ వక్కలి ముత్తసద్ధో, భద్రావుధో ఆళవిగోతమో చాతి యథా వక్కలిత్థేరో [వక్కలి (స్యా.)] సద్ధో సద్ధాగరుకో సద్ధాపుబ్బఙ్గమో సద్ధాధిముత్తో సద్ధాధిపతేయ్యో అరహత్తప్పత్తో, యథా భద్రావుధో థేరో సద్ధో సద్ధాగరుకో సద్ధాపుబ్బఙ్గమో సద్ధాధిముత్తో సద్ధాధిపతేయ్యో అరహత్తప్పత్తో, యథా ఆళవిగోతమో థేరో సద్ధో సద్ధాగరుకో సద్ధాపుబ్బఙ్గమో సద్ధాధిముత్తో సద్ధాధిపతేయ్యో అరహత్తప్పత్తోతి – యథా అహూ వక్కలి ముత్తసద్ధో భద్రావుధో ఆళవిగోతమో చ.

ఏవమేవ త్వమ్పి పముఞ్చస్సు సద్ధన్తి ఏవమేవ త్వం సద్ధం ముఞ్చస్సు పముఞ్చస్సు సమ్పముఞ్చస్సు అధిముఞ్చస్సు ఓకప్పేహి. “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి సద్ధం ముఞ్చస్సు పముఞ్చస్సు సమ్పముఞ్చస్సు అధిముఞ్చస్సు ఓకప్పేహి. “సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా”తి…పే.… “సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి సద్ధం ముఞ్చస్సు పముఞ్చస్సు సమ్పముఞ్చస్సు అధిముఞ్చస్సు ఓకప్పేహి… “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి సద్ధం ముఞ్చస్సు పముఞ్చస్సు, సమ్పముఞ్చస్సు అధిముఞ్చస్సు ఓకప్పేహీతి – ఏవమేవ త్వమ్పి పముఞ్చస్సు సద్ధం.

గమిస్ససి త్వం పిఙ్గియ మచ్చుధేయ్యస్స పారన్తి మచ్చుధేయ్యం వుచ్చన్తి కిలేసా చ ఖన్ధా చ అభిసఙ్ఖారా చ. మచ్చుధేయ్యస్స పారం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం, యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. **గమిస్ససి త్వం పిఙ్గియ మచ్చుధేయ్యస్స పారన్తి** త్వం పారం గమిస్ససి, పారం అధిగమిస్ససి, పారం ఫస్సిస్ససి, పారం సచ్ఛికరిస్ససీతి – గమిస్ససి త్వం పిఙ్గియ మచ్చుధేయ్యస్స పారం. తేనాహ భగవా –

> “యథా అహూ వక్కలి ముత్తసద్ధో, భద్రావుధో ఆళవిగోతమో చ;
> ఏవమేవ త్వమ్పి పముఞ్చస్సు సద్ధం,
> గమిస్ససి త్వం పిఙ్గియ మచ్చుధేయ్యస్స పార”న్తి.

౧౧౮.ఏస భియ్యో పసీదామి, సుత్వాన మునినో వచో;

వివటచ్ఛదో [వివటచ్ఛదనో (క.) సద్దనీతిపదమాలా ఓలోకేతబ్బా] **సమ్బుద్ధో, అఖిలో పటిభానవా** [పటిభాణవా (స్యా.)] .

ఏస భియ్యో పసీదామీతి ఏస భియ్యో పసీదామి, భియ్యో భియ్యో సద్దహామి, భియ్యో భియ్యో ఓకప్పేమి, భియ్యో భియ్యో అధిముచ్చామి; “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి భియ్యో భియ్యో పసీదామి, భియ్యో భియ్యో సద్దహామి , భియ్యో భియ్యో ఓకప్పేమి, భియ్యో భియ్యో అధిముచ్చామి; “సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా”తి భియ్యో భియ్యో పసీదామి…పే.… “సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి భియ్యో భియ్యో పసీదామి…పే.… “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి భియ్యో భియ్యో పసీదామి, భియ్యో భియ్యో సద్దహామి, భియ్యో భియ్యో ఓకప్పేమి, భియ్యో భియ్యో అధిముచ్చామీతి – ఏస భియ్యో పసీదామి.

సుత్వాన మునినో వచోతి. **మునీ**తి మోనం వుచ్చతి ఞాణం…పే.… సఙ్గజాలమతిచ్చ సో ముని. **సుత్వాన మునినో వచో**తి తుయ్హం వచనం బ్యప్పథం దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం సుత్వాన ఉగ్గహేత్వాన ఉపధారయిత్వాన ఉపలక్ఖయిత్వానాతి – సుత్వాన మునినో వచో.

వివటచ్ఛదో సమ్బుద్ధోతి. **ఛదన**న్తి పఞ్చ ఛదనాని – తణ్హాఛదనం, దిట్ఠిఛదనం, కిలేసఛదనం, దుచ్చరితఛదనం, అవిజ్జాఛదనం. తాని ఛదనాని బుద్ధస్స భగవతో వివటాని విద్ధంసితాని సముగ్ఘాటితాని పహీనాని సముచ్ఛిన్నాని వూపసన్తాని పటిప్పస్సద్ధాని అభబ్బుప్పత్తికాని ఞాణగ్గినా దడ్ఢాని. తస్మా బుద్ధో వివటచ్ఛదో. **బుద్ధో**తి యో సో భగవా…పే.… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి, యదిదం బుద్ధోతి – వివటచ్ఛదో సమ్బుద్ధో.

అఖిలో పటిభానవాతి. **అఖిలో**తి రాగో ఖిలో, దోసో ఖిలో, మోహో ఖిలో, కోధో ఖిలో, ఉపనాహో…పే.… సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా ఖిలా. తే ఖిలా బుద్ధస్స భగవతో పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా బుద్ధో అఖిలో.

పటిభానవాతి తయో పటిభానవన్తో – పరియత్తి పటిభానవా, పరిపుచ్ఛాపటిభానవా, అధిగమపటిభానవా. కతమో పరియత్తిపటిభానవా? ఇధేకచ్చస్స బుద్ధవచనం [పకతియా (క.)] పరియాపుతం [పరియాపుటం (స్యా. క.)] హోతి సుత్తం గేయ్యం వేయ్యాకరణం గాథా ఉదానం ఇతివుత్తకం జాతకం అబ్భుతధమ్మం వేదల్లం. తస్స పరియత్తిం నిస్సాయ పటిభాతి [పటిభాయతి (క.)] – అయం పరియత్తిపటిభానవా.

కతమో పరిపుచ్ఛాపటిభానవా? ఇధేకచ్చో పరిపుచ్ఛితా హోతి అత్థే చ ఞాయే చ లక్ఖణే చ కారణే చ ఠానాఠానే చ. తస్స పరిపుచ్ఛం నిస్సాయ పటిభాతి – అయం పరిపుచ్ఛాపటిభానవా.

కతమో అధిగమపటిభానవా? ఇధేకచ్చస్స అధిగతా హోన్తి చత్తారో సతిపట్ఠానా, చత్తారో సమ్మప్పధానా, చత్తారో ఇద్ధిపాదా, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గా, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, చత్తారో అరియమగ్గా, చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని, చతస్సో పటిసమ్భిదాయో, ఛ అభిఞ్ఞాయో. తస్స అత్థో ఞాతో, ధమ్మో ఞాతో, నిరుత్తి ఞాతా. అత్థే ఞాతే

అత్థో పటిభాతి, ధమ్మే ఞాతే ధమ్మో పటిభాతి, నిరుత్తియా ఞాతాయ నిరుత్తి పటిభాతి. ఇమేసు తీసు ఞాణేసు ఞాణం పటిభానపటిసమ్భిదా. భగవా ఇమాయ పటిభానపటిసమ్భిదాయ ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో. తస్మా బుద్ధో పటిభానవా. యస్స పరియత్తి నత్థి, పరిపుచ్ఛా నత్థి, అధిగమో నత్థి, కిం తస్స పటిభాయిస్సతీతి – అఖిలో పటిభానవా . తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

> “ఏస భియ్యో పసీదామి, సుత్వాన మునినో వచో;
>
> వివటచ్ఛదో సమ్బుద్ధో, అఖిలో పటిభానవా”తి.

౧౧౯. **అధిదేవే** [అతిదేవే (క.)] **అభిఞ్ఞాయ, సబ్బం వేది పరోపరం** [పరోవరం (సీ. అట్ఠ.)] ;

పఞ్హానన్తకరో సత్థా, కఙ్ఖీనం పటిజానతం.

అధిదేవే అభిఞ్ఞాయాతి. దేవాతి తయో దేవా – సమ్ముతిదేవా [సమ్మభిదేవా (స్యా.)], ఉపపత్తిదేవా, విసుద్ధిదేవా. కతమే సమ్ముతిదేవా? సమ్ముతిదేవా వుచ్చన్తి రాజానో [కతమే సమ్మతిదేవా రాజానో (స్యా.) ఏవముపరిపి] చ రాజకుమారో చ దేవియో చ. ఇమే వుచ్చన్తి సమ్ముతిదేవా. కతమే ఉపపత్తిదేవా? ఉపపత్తిదేవా వుచ్చన్తి చాతుమహారాజికా దేవా తావతింసా దేవా…పే.… బ్రహ్మకాయికా దేవా, యే చ దేవా తదుత్తరి. ఇమే వుచ్చన్తి ఉపపత్తిదేవా. కతమే విసుద్ధిదేవా? విసుద్ధిదేవా వుచ్చన్తి తథాగతా తథాగతసావకా అరహన్తో ఖీణాసవా, యే చ పచ్చేకసమ్బుద్ధా. ఇమే వుచ్చన్తి విసుద్ధిదేవా. భగవా సమ్ముతిదేవే అధిదేవాతి అభిఞ్ఞాయ ఉపపత్తిదేవే అధిదేవాతి అభిఞ్ఞాయ, విసుద్ధిదేవే అధిదేవాతి అభిఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – అధిదేవే అభిఞ్ఞాయ.

సబ్బం వేది పరోపరన్తి భగవా అత్తనో చ పరేసఞ్చ అధిదేవకరే ధమ్మే వేది అఞ్ఞాసి అఫస్సి పటివిజ్ఝి. కతమే అత్తనో అధిదేవకరా ధమ్మా? సమ్మాపటిపదా అనులోమపటిపదా అపచ్చనీకపటిపదా అన్వత్థపటిపదా ధమ్మానుధమ్మపటిపదా సీలేసు పరిపూరకారితా ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతా భోజనే మత్తఞ్ఞుతా జాగరియానుయోగో సతిసమ్పజఞ్ఞం చత్తారో సతిపట్ఠానా…పే.… అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో. ఇమే వుచ్చన్తి అత్తనో అధిదేవకరా ధమ్మా.

కతమే పరేసం అధిదేవకరా ధమ్మా? సమ్మాపటిపదా…పే.… అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో. ఇమే వుచ్చన్తి పరేసం అధిదేవకరా ధమ్మా. ఏవం భగవా అత్తనో చ పరేసఞ్చ అధిదేవకరే ధమ్మే వేది అఞ్ఞాసి అఫస్సి పటివిజ్ఝీతి – సబ్బం వేది పరోపరం.

పఞ్హానన్తకరో సత్థాతి భగవా పారాయనికపఞ్హానం అన్తకరో పరియన్తకరో పరిచ్ఛేదకరో పరివటుమకరో; సభియపఞ్హానం [పరిసపఞ్హానం (స్యా.), పిఙ్గియపఞ్హానం (క.)] అన్తకరో పరియన్తకరో పరిచ్ఛేదకరో పరివటుమకరో; సక్కపఞ్హానం…పే.… సుయామపఞ్హానం… భిక్ఖుపఞ్హానం… భిక్ఖునీపఞ్హానం… ఉపాసకపఞ్హానం… ఉపాసికాపఞ్హానం… రాజపఞ్హానం… ఖత్తియపఞ్హానం… బ్రాహ్మణపఞ్హానం… వేస్సపఞ్హానం… సుద్దపఞ్హానం… దేవపఞ్హానం… బ్రహ్మపఞ్హానం అన్తకరో పరియన్తకరో పరిచ్ఛేదకరో పరివటుమకరోతి – పఞ్హానన్తకరో. **సత్థాతి** భగవా సత్థవాహో. యథా సత్థవాహో సత్థే కన్తారం తారేతి, చోరకన్తారం తారేతి, వాళకన్తారం తారేతి, దుబ్భిక్ఖకన్తారం తారేతి, నిరుదకకన్తారం తారేతి ఉత్తారేతి నిత్థారేతి [నిత్తారేతి (స్యా. క.)] పతారేతి, ఖేమన్తభూమిం సమ్పాపేతి; ఏవమేవ భగవా సత్థవాహో సత్తే కన్తారం తారేతి, జాతికన్తారం తారేతి,

జరాకన్తారం...పే.... బ్యాధికన్తారం... మరణకన్తారం... సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసకన్తారం తారేతి, రాగకన్తారం తారేతి, దోసకన్తారం... మోహకన్తారం... మానకన్తారం... దిట్ఠికన్తారం... కిలేసకన్తారం... దుచ్చరితకన్తారం తారేతి, రాగగహనం తారేతి, దోసగహనం తారేతి, మోహగహనం... దిట్ఠిగహనం... కిలేసగహనం... దుచ్చరితగహనం తారేతి ఉత్తారేతి నిత్థారేతి పతారేతి; ఖేమన్తం అమతం నిబ్బానం సమ్పాపేతీతి – ఏవమ్పి భగవా సత్థవాహో.

అథ వా, భగవా నేతా వినేతా అనునేతా పఞ్ఞాపేతా నిజ్ఝాపేతా పేక్ఖతా పసాదేతాతి, ఏవం భగవా సత్థవాహో. అథ వా, భగవా అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా, అసఞ్జాతస్స మగ్గస్స సఞ్జనేతా, అనక్ఖాతస్స మగ్గస్స అక్ఖాతా, మగ్గఞ్ఞూ మగ్గవిదూ మగ్గకోవిదో మగ్గానుగా చ పన ఏతరహి సావకా విహరన్తి పచ్ఛా సమన్నాగతాతి, ఏవమ్పి భగవా సత్థవాహోతి – పఞ్ఞానన్తకరో సత్థా.

కఙ్ఖీనం పటిజానతన్తి సకఙ్ఖా ఆగన్త్వా నిక్కఙ్ఖా సమ్పజ్జన్తి, సల్లేఖా ఆగన్త్వా నిల్లేఖా సమ్పజ్జన్తి, సద్వేళ్హకా ఆగన్త్వా నిద్వేళహకా సమ్పజ్జన్తి, సవిచికిచ్ఛా ఆగన్త్వా నిబ్బిచికిచ్ఛా సమ్పజ్జన్తి, సరాగా ఆగన్త్వా వీతరాగా సమ్పజ్జన్తి, సదోసా ఆగన్త్వా వీతదోసా సమ్పజ్జన్తి, సమోహా ఆగన్త్వా వీతమోహా సమ్పజ్జన్తి, సకిలేసా ఆగన్త్వా నిక్కిలేసా సమ్పజ్జన్తీతి – కఙ్ఖీనం పటిజానతం. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

“అధిదేవే అభిఞ్ఞాయ, సబ్బం వేది పరోపరం;
పఞ్ఞానన్తకరో సత్థా, కఙ్ఖీనం పటిజానత”న్తి.

౧౨౦.అసంహీరం అసంకుప్పం, యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి;
అద్ధా గమిస్సామి న మేత్థ కఙ్ఖా, ఏవం మం ధారేహి అధిముత్తచిత్తం.

అసంహీరం అసంకుప్పన్తి అసంహీరం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. **అసంహీరన్తి** రాగేన దోసేన మోహేన కోధేన ఉపనాహేన మక్ఖేన పళాసేన ఇస్సాయ మచ్ఛరియేన మాయాయ సాఠేయ్యేన థమ్భేన సారమ్భేన మానేన అతిమానేన మదేన పమాదేన సబ్బకిలేసేహి సబ్బదుచ్చరితేహి సబ్బపరిళాహేహి సబ్బాసవేహి సబ్బదరథేహి సబ్బసన్తాపేహి సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారేహి అసంహారియం నిబ్బానం నిచ్చం ధువం సస్సతం అవిపరిణామధమ్మన్తి – అసంహీరం.

అసంకుప్పన్తి అసంకుప్పం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో...పే.... నిరోధో నిబ్బానం. నిబ్బానస్స [యస్స (స్యా.)] న ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి, వయో నత్థి, న తస్స అఞ్ఞథత్తం [తస్స అఞ్ఞదత్థు (స్యా.)] పఞ్ఞాయతి. నిబ్బానం నిచ్చం ధువం సస్సతం అవిపరిణామధమ్మన్తి – అసంహీరం అసంకుప్పం.

యస్స నత్థి ఉపమా క్వచీతి. యస్సాతి నిబ్బానస్స. **నత్థి ఉపమాతి** ఉపమా నత్థి, ఉపనిధా నత్థి, సదిసం నత్థి, పటిభాగో నత్థి, న సతి న సంవిజ్జతి నుపలబ్భతి. **క్వచీతి** క్వచి కిమ్హిచి కత్థచి అజ్ఝత్తం వా బహిద్ధా వా అజ్ఝత్తబహిద్ధా వాతి – యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి.

అద్ధా గమిస్సామి న మేత్థ కఙ్ఖాతి. అద్ధాతి ఏకంసవచనం నిస్సంసయవచనం నిక్కఙ్ఖవచనం అద్వేజ్ఝవచనం అద్వేళ్హకవచనం నియోగవచనం అపణ్ణకవచనం అవిరద్ధవచనం అవత్థాపనవచనమేతం – అద్ధాతి. **గమిస్సామీతి** గమిస్సామి అధిగమిస్సామి ఫస్సిస్సామి సచ్ఛికరిస్సామీతి – అద్ధా గమిస్సామి. **న మేత్థ కఙ్ఖాతి. ఏత్థాతి** నిబ్బానే కఙ్ఖా నత్థి, విచికిచ్ఛా నత్థి, ద్వేళ్హకం నత్థి, సంసయో నత్థి, న సతి న సంవిజ్జతి నుపలబ్భతి, పహీనో సముచ్ఛిన్నో వూపసన్తో పటిప్పస్సద్ధో అభబ్బుప్పత్తికో ఞాణగ్గినా దడ్ఢోతి – అద్ధా గమిస్సామి న మేత్థ కఙ్ఖా.

ఏవం మం ధారేహి అధిముత్తచిత్తన్తి. ఏవం మం ధారేహీతి ఏవం మం ఉపలక్ఖేహి. **అధిముత్తచిత్తన్తి** నిబ్బాననిన్నం నిబ్బానపోణం నిబ్బానపబ్భారం నిబ్బానాధిముత్తన్తి – ఏవం మం ధారేహి అధిముత్తచిత్తన్తి. తేనాహ థేరో పిఙ్గియో –

> "అసంహీరం అసంకుప్పం, యస్స నత్థి ఉపమా క్వచి;
> అద్ధా గమిస్సామి న మేత్థ కఙ్ఖా, ఏవం మం ధారేహి అధిముత్తచిత్త"న్తి.

పారాయనానుగీతిగాథానిద్దేసో అట్ఠారసమో.

పారాయనవగ్గో సమత్తో.

ఖగ్గవిసాణసుత్తో

ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేసో

పఠమవగ్గో

౧౨౧.సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డం, అవిహేఠయం అఞ్ఞతరమ్పి తేసం;

న పుత్తమిచ్ఛేయ్య కుతో సహాయం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డన్తి. సబ్బేసూతి సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అసేసం నిస్సేసం పరియాదియనవచనమేతం – సబ్బేసూతి. **భూతేసూతి** భూతా వుచ్చన్తి తసా చ థావరా చ. **తసాతి** యేసం తసితతణ్హా అప్పహీనా, యేసఞ్చ భయభేరవా అప్పహీనా. కింకారణా వుచ్చన్తి తసా? తే తసన్తి ఉత్తసన్తి పరితసన్తి భాసన్తి సన్తాసం ఆపజ్జన్తి, తంకారణా వుచ్చన్తి తసా. **థావరాతి** యేసం తసితతణ్హా పహీనా, యేసఞ్చ భయభేరవా పహీనా. కింకారణా వుచ్చన్తి థావరా? తే న తసన్తి న ఉత్తసన్తి న పరితసన్తి న భాయన్తి న సన్తాసం ఆపజ్జన్తి, తంకారణా వుచ్చన్తి థావరా. **దణ్డన్తి** తయో దణ్డా – కాయదణ్డో వచీదణ్డో మనోదణ్డో. తివిధం కాయదుచ్చరితం కాయదణ్డో, చతుబ్బిధం వచీదుచ్చరితం వచీదణ్డో, తివిధం మనోదుచ్చరితం మనోదణ్డో. **సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డన్తి** సబ్బేసు భూతేసు దణ్డం నిధాయ నిదహిత్వా.

అవిహేఠయం అఞ్ఞతరమ్పి తేసన్తి ఏకమేకమ్పి సత్తం పాణినా వా లేడ్డునా వా దణ్డేన వా సత్థేన వా అన్దుయా [అరుయా (స్యా.), అద్దుయా (క.)] వా రజ్జుయా వా అవిహేఠయన్తో, సబ్బేపి సత్తే పాణినా వా లేడ్డునా వా దణ్డేన వా సత్థేన వా అన్దుయా వా రజ్జుయా వా అవిహేఠయన్తోతి – అవిహేఠయం అఞ్ఞతరమ్పి తేసం.

న పుత్తమిచ్ఛేయ్య కుతో సహాయన్తి. నాతి పటిక్ఖేపో; **పుత్తాతి** చత్తారో పుత్తా – అత్రజో పుత్తో, ఖేత్తజో పుత్తో, దిన్నకో పుత్తో, అన్తేవాసికో పుత్తో. **సహాయన్తి** సహాయా వుచ్చన్తి యేహి సహ ఆగమనం ఫాసు, గమనం ఫాసు, గమనాగమనం ఫాసు, ఠానం ఫాసు, నిసజ్జనం ఫాసు, సయనం [నిపజ్జనం (స్యా.)] ఫాసు, ఆలపనం ఫాసు, సల్లపనం ఫాసు, ఉల్లపనం ఫాసు, సముల్లపనం ఫాసు . **న పుత్తమిచ్ఛేయ్య కుతో సహాయన్తి** పుత్తమ్పి న ఇచ్ఛేయ్య న సాదియేయ్య న పత్థయేయ్య న పిహయేయ్య నాభిజప్పేయ్య, కుతో మిత్తం వా సన్దిట్ఠం వా సమ్భత్తం వా సహాయం వా ఇచ్ఛేయ్య [ఇచ్ఛిస్సతి (స్యా.) ఏవమీదిసేసు పదేసు అనాగతవిభత్తియా] సాదియేయ్య పత్థయేయ్య పిహయేయ్య అభిజప్పేయ్యాతి – న పుత్తమిచ్ఛేయ్య కుతో సహాయం.

ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పోతి. ఏకోతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో పబ్బజ్జాసఙ్ఖాతేన ఏకో, అదుతియట్ఠేన ఏకో, తణ్హాయ పహానట్ఠేన [తణ్హాపహానట్ఠేన (స్యా.) మహాని. ౧౯౧] ఏకో, ఏకన్తవీతరాగోతి ఏకో, ఏకన్తవీతదోసోతి ఏకో, ఏకన్తవీతమోహోతి ఏకో, ఏకన్తనిక్కిలేసోతి ఏకో, ఏకాయనమగ్గం గతోతి ఏకో, ఏకో అనుత్తరం పచ్చేకసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి ఏకో.

కథం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో పబ్బజ్జాసఙ్ఖాతేన ఏకో? సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో సబ్బం ఘరావాసపలిబోధం ఛిన్దిత్వా పుత్తదారపలిబోధం ఛిన్దిత్వా ఞాతిపలిబోధం ఛిన్దిత్వా సన్నిధిపలిబోధం ఛిన్దిత్వా కేసమస్సుం ఓహారేత్వా కాసాయాని వత్థాని

అచ్ఛాదేత్వా అగారస్మా అనగారియం పబ్బజిత్వా అకిఞ్చనభావం ఉపగన్త్వా ఏకో చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతీతి – ఏవం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో పబ్బజ్జాసఙ్ఖాతేన ఏకో.

కథం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో అదుతియట్ఠేన ఏకో? సో ఏవం పబ్బజితో సమానో ఏకో అరఞ్ఞవనపత్థాని పన్తాని సేనాసనాని పటిసేవతి అప్పసద్దాని అప్పనిగ్ఘోసాని విజనవాతాని మనుస్సరాహస్సేయ్యకాని పటిసల్లానసారుప్పాని. సో ఏకో గచ్ఛతి, ఏకో తిట్ఠతి, ఏకో నిసీదతి, ఏకో సేయ్యం కప్పేతి, ఏకో గామం పిణ్డాయ పవిసతి, ఏకో అభిక్కమతి, ఏకో పటిక్కమతి, ఏకో రహో నిసీదతి, ఏకో చఙ్కమం అధిట్ఠాతి, ఏకో చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతీతి – ఏవం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో అదుతియట్ఠేన ఏకో.

కథం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో తణ్హాయ పహానట్ఠేన ఏకో? సో ఏవం ఏకో అదుతియో అప్పమత్తో ఆతాపీ పహితత్తో విహరన్తో మహాపధానం పదహన్తో మారం ససేనకం నముచిం కణ్హం పమత్తబన్ధుం విధమేత్వా చ తణ్హాజాలినిం విసరితం విసత్తికం పజహి వినోదేసి బ్యన్తీఅకాసి అనభావంగమేసి.

“తణ్హాదుతియో పురిసో, దీఘమద్ధాన సంసరం;
ఇత్థభావఞ్ఞథాభావం, సంసారం నాతివత్తతి.

“ఏతమాదీనవం ఞత్వా, తణ్హం దుక్ఖస్స సమ్భవం;
వీతతణ్హో అనాదానో, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే”తి.

ఏవం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో తణ్హాయ పహానట్ఠేన ఏకో.

కథం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఏకన్తవీతరాగోతి ఏకో? రాగస్స పహీనత్తా ఏకన్తవీతరాగోతి ఏకో, దోసస్స పహీనత్తా ఏకన్తవీతదోసోతి ఏకో, మోహస్స పహీనత్తా ఏకన్తవీతమోహోతి ఏకో, కిలేసానం పహీనత్తా ఏకన్తనిక్కిలేసోతి ఏకో. ఏవం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఏకన్తవీతరాగోతి ఏకో.

కథం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఏకాయనమగ్గం గతోతి ఏకో? ఏకాయనమగ్గో వుచ్చతి చత్తారో సతిపట్ఠానా, చత్తారో సమ్మప్పధానా, చత్తారో ఇద్ధిపాదా, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గా అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో.

“ఏకాయనం జాతిఖయన్తదస్సీ, మగ్గం పజానాతి హితానుకమ్పీ;
ఏతేన మగ్గేన తరింసు పుబ్బే, తరిస్సన్తి యే చ తరన్తి ఓఘ”న్తి.

ఏవం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఏకాయనమగ్గం గతోతి ఏకో.

కథం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఏకో అనుత్తరం పచ్చేకసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి ఏకో? బోధి వుచ్చతి చతూసు మగ్గేసు ఞాణం. పఞ్ఞా పఞ్ఞిన్ద్రియం పఞ్ఞాబలం ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో వీమంసా విపస్సనా సమ్మాదిట్ఠి. సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో మగ్గపచ్చేకసమ్బుద్ధో ఞాణపచ్చేకసమ్బుద్ధో “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి బుజ్ఝి, “సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా”తి బుజ్ఝి, “సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి బుజ్ఝి, “అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా”తి బుజ్ఝి, “సఙ్ఖారపచ్చయా విఞ్ఞాణ”న్తి బుజ్ఝి, “విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూప”న్తి

బుజ్ఝి, “నామరూపపచ్చయా సళాయతన”న్తి బుజ్ఝి, “సళాయతనపచ్చయా ఫస్సో”తి బుజ్ఝి, “ఫస్సపచ్చయా వేదనా”తి బుజ్ఝి, “వేదనాపచ్చయా తణ్హా”తి బుజ్ఝి, “తణ్హాపచ్చయా ఉపాదాన”న్తి బుజ్ఝి, “ఉపాదానపచ్చయా భవో”తి బుజ్ఝి, “భవపచ్చయా జాతీ”తి బుజ్ఝి, “జాతిపచ్చయా జరామరణ”న్తి బుజ్ఝి; “అవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో”తి బుజ్ఝి, “సఙ్ఖారనిరోధా విఞ్ఞాణనిరోధో”తి బుజ్ఝి, “విఞ్ఞాణనిరోధా నామరూపనిరోధో”తి బుజ్ఝి, “నామరూపనిరోధా సళాయతననిరోధో”తి బుజ్ఝి, “సళాయతననిరోధా ఫస్సనిరోధో”తి బుజ్ఝి, “ఫస్సనిరోధా వేదనానిరోధో”తి బుజ్ఝి, “వేదనానిరోధా తణ్హానిరోధో”తి బుజ్ఝి, “తణ్హానిరోధా ఉపాదాననిరోధో”తి బుజ్ఝి, “ఉపాదాననిరోధా భవనిరోధో”తి బుజ్ఝి, “భవనిరోధా జాతినిరోధో”తి బుజ్ఝి, “జాతినిరోధా జరామరణనిరోధో”తి బుజ్ఝి; “ఇదం దుక్ఖ”న్తి బుజ్ఝి, “అయం దుక్ఖసముదయో”తి బుజ్ఝి, “అయం దుక్ఖనిరోధో”తి బుజ్ఝి, “అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా”తి బుజ్ఝి; “ఇమే ఆసవా”తి బుజ్ఝి, “అయం ఆసవసముదయో”తి బుజ్ఝి…పే॰… “అయం ఆసవనిరోధగామినీ పటిపదా”తి బుజ్ఝి; “ఇమే ధమ్మా అభిఞ్ఞేయ్యా”తి బుజ్ఝి, “ఇమే ధమ్మా పహాతబ్బా”తి బుజ్ఝి, “ఇమే ధమ్మా సచ్ఛికాతబ్బా”తి బుజ్ఝి, “ఇమే ధమ్మా భావేతబ్బా”తి బుజ్ఝి; ఛన్నం ఫస్సాయతనానం సముదయఞ్చ అత్థఙ్గమఞ్చ అస్సాదఞ్చ ఆదీనవఞ్చ నిస్సరణఞ్చ బుజ్ఝి, పఞ్చన్నం ఉపాదానక్ఖన్ధానం సముదయఞ్చ…పే॰… నిస్సరణఞ్చ బుజ్ఝి, చతున్నం మహాభూతానం సముదయఞ్చ అత్థఙ్గమఞ్చ అస్సాదఞ్చ ఆదీనవఞ్చ నిస్సరణఞ్చ బుజ్ఝి, “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి బుజ్ఝి.

అథ వా, యం బుజ్ఝితబ్బం అనుబుజ్ఝితబ్బం పటిబుజ్ఝితబ్బం సమ్బుజ్ఝితబ్బం అధిగన్తబ్బం ఫస్సితబ్బం సచ్ఛికాతబ్బం, సబ్బం తం తేన పచ్చేకబోధిఞాణేన బుజ్ఝి అనుబుజ్ఝి పటిబుజ్ఝి సమ్బుజ్ఝి అధిగచ్ఛి ఫస్సేసి సచ్ఛాకాసీతి ఏవం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఏకో అనుత్తరం పచ్చేకసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి – ఏకో.

చరేతి అట్ఠ చరియాయో – ఇరియాపథచరియా, ఆయతనచరియా, సతిచరియా, సమాధిచరియా, ఞాణచరియా, మగ్గచరియా, పత్తిచరియా, లోకత్థచరియా. ఇరియాపథచరియాతి చతూసు ఇరియాపథేసు. ఆయతనచరియాతి ఛసు అజ్ఝత్తికబాహిరేసు ఆయతనేసు. సతిచరియాతి చతూసు సతిపట్ఠానేసు. సమాధిచరియాతి చతూసు ఝానేసు. ఞాణచరియాతి చతూసు అరియసచ్చేసు. మగ్గచరియాతి చతూసు అరియమగ్గేసు. పత్తిచరియాతి చతూసు సామఞ్ఞఫలేసు. లోకత్థచరియాతి తథాగతేసు అరహన్తేసు సమ్మాసమ్బుద్ధేసు పదేసతో పచ్చేకసమ్బుద్ధేసు పదేసతో సావకేసు. ఇరియాపథచరియా చ పణిధిసమ్పన్నానం, ఆయతనచరియా చ ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారానం , సతిచరియా చ అప్పమాదవిహారీనం, సమాధిచరియా చ అధిచిత్తమనుయుత్తానం, ఞాణచరియా చ బుద్ధిసమ్పన్నానం, మగ్గచరియా చ సమ్మాపటిపన్నానం, పత్తిచరియా చ అధిగతఫలానం, లోకత్థచరియా చ తథాగతానం అరహన్తానం సమ్మాసమ్బుద్ధానం పదేసతో పచ్చేకబుద్ధానం పదేసతో సావకానం. ఇమా అట్ఠ చరియాయో. అపరాపి అట్ఠ చరియాయో – అధిముచ్చన్తో సద్ధాయ చరతి, పగ్గణ్హన్తో వీరియేన చరతి, ఉపట్ఠపేన్తో సతియా చరతి, అవిక్ఖేపం కరోన్తో సమాధినా చరతి, పజానన్తో పఞ్ఞాయ చరతి, విజానన్తో విఞ్ఞాణచరియాయ చరతి. ఏవం పటిపన్నస్స కుసలా ధమ్మా ఆయాపేన్తీతి – ఆయతనచరియాయ చరతి. ఏవం పటిపన్నో విసేసమధిగచ్ఛతీతి – విసేసచరియాయ చరతి. ఇమా అట్ఠ చరియాయో.

అపరాపి అట్ఠ చరియాయో – దస్సనచరియా చ సమ్మాదిట్ఠియా, అభిరోపనచరియా చ సమ్మాసఙ్కప్పస్స , పరిగ్గహచరియా చ సమ్మావాచాయ, సముట్ఠానచరియా చ సమ్మాకమ్మన్తస్స, వోదానచరియా చ సమ్మాఆజీవస్స,

పగ్గహచరియా చ సమ్మావాయామస్స, ఉపట్ఠానచరియా చ సమ్మాసతియా, అవిక్ఖేపచరియా చ సమ్మాసమాధిస్స. ఇమా అట్ఠ చరియాయో.

ఖగ్గవిసాణకప్పోతి యథా ఖగ్గస్స నామ విసాణం ఏకం హోతి అదుతియం, ఏవమేవ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో తక్కప్పో తస్సదిసో తప్పటిభాగో. యథా అతిలోణం వుచ్చతి లోణకప్పో, అతితిత్తకం వుచ్చతి తిత్తకప్పో, అతిమధురం వుచ్చతి మధురకప్పో, అతిఉణ్హం వుచ్చతి అగ్గికప్పో , అతిసీతలం వుచ్చతి హిమకప్పో, మహాఉదకక్ఖన్ధో వుచ్చతి సముద్దకప్పో, మహాభిఞ్ఞాబలప్పత్తో సావకో వుచ్చతి సత్థుకప్పోతి; ఏవమేవ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో తత్థ తక్కప్పో తస్సదిసో తప్పటిభాగో ఏకో అదుతియో ముత్తబన్ధనో సమ్మా లోకే చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతీతి – ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డం, అవిహేఠయం అఞ్ఞతరమ్పి తేసం;
> న పుత్తమిచ్ఛేయ్య కుతో సహాయం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౨౨సంసగ్గజాతస్స భవన్తి స్నేహా, స్నేహన్వయం దుక్ఖమిదం పహోతి;
ఆదీనవం స్నేహజం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

సంసగ్గజాతస్స భవన్తి స్నేహాతి. **సంసగ్గా**తి ద్వే సంసగ్గా – దస్సనసంసగ్గో చ సవనసంసగ్గో చ. కతమో దస్సనసంసగ్గో? ఇధేకచ్చో పస్సతి ఇత్థిం వా కుమారిం వా అభిరూపం దస్సనీయం పాసాదికం పరమాయ వణ్ణపోక్ఖరతాయ సమన్నాగతం. దిస్వా పస్సిత్వా అనుబ్యఞ్జనసో నిమిత్తం గణ్హాతి – కేసా వా సోభనా [సోభణా (స్యా.)] ముఖం వా సోభనం అక్ఖీ వా సోభనా కణ్ణా వా సోభనా నాసా వా సోభనా ఓట్ఠా వా సోభనా దన్తా వా సోభనా ముఖం వా సోభనం గీవా వా సోభనా థనా వా సోభనా ఉరం వా సోభనం ఉదరం వా సోభనం కటి వా సోభనా ఊరూ వా సోభనా జఙ్ఘా వా సోభనా హత్థా వా సోభనా పాదా వా సోభనా అఙ్గులియో వా సోభనా నఖా వా సోభనాతి. దిస్వా పస్సిత్వా అభినన్దతి అభివదతి అభిపత్థేతి అనుప్పాదేతి [అనుస్సరతి (క.)] అనుబన్ధతి రాగబన్ధనం – అయం దస్సనసంసగ్గో.

కతమో సవనసంసగ్గో? ఇధేకచ్చో సుణాతి – “అసుకస్మిం నామ గామే వా నిగమే వా ఇత్థీ వా కుమారీ వా అభిరూపా దస్సనీయా పాసాదికా పరమాయ వణ్ణపోక్ఖరతాయ సమన్నాగతా”తి . సుత్వా సుణిత్వా అభినన్దతి అభివదతి అభిపత్థేతి అనుప్పాదేతి అనుబన్ధతి రాగబన్ధనం – అయం సవనసంసగ్గో.

స్నేహాతి ద్వే స్నేహా – తణ్హాస్నేహో చ దిట్ఠిస్నేహో చ. కతమో తణ్హాస్నేహో? యావతా తణ్హాసఙ్ఖాతేన సీమకతం [సీమకతం మరియాదికతం (స్యా.)] ఓధికతం పరియన్తికతం పరిగ్గహితం మమాయితం – “ఇదం మమ, ఏతం మమ, ఏత్తకం మమ, ఏత్తావతా మమ”. రూపా సద్దా గన్ధా రసా ఫోట్ఠబ్బా అత్థరణా పావురణా దాసిదాసా అజేళకా కుక్కుటసూకరా హత్థిగవాస్సవళవా ఖేత్తం వత్థు హిరఞ్ఞం సువణ్ణం గామనిగమరాజధానియో రట్ఠఞ్చ జనపదో చ కోసో చ కోట్ఠాగారఞ్చ, కేవలమ్పి మహాపథవిం తణ్హావసేన మమాయతి, యావతా అట్ఠసతతణ్హావిచరితం – అయం తణ్హాస్నేహో.

కతమో దిట్ఠిస్నేహో? వీసతివత్థుకా సక్కాయదిట్ఠి, దసవత్థుకా మిచ్ఛాదిట్ఠి, దసవత్థుకా అన్తగ్గాహికాదిట్ఠి. యా ఏవరూపా దిట్ఠి దిట్ఠిగతం దిట్ఠిగహనం దిట్ఠికన్తారో దిట్ఠివిసూకాయికం దిట్ఠివిప్ఫన్దితం దిట్ఠిసంయోజనం గాహో పటిగ్గాహో

[పతిట్ఠాహో (క.)] అభినివేసో పరామాసో కుమ్మగ్గో మిచ్ఛాపథో మిచ్ఛత్తం తిత్థాయతనం విపరియాసగ్గాహో విపరీతగ్గాహో విపల్లాసగ్గాహో మిచ్ఛాగాహో అయాథావకస్మిం యాథావకన్తి గాహో, యావతా ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని – అయం దిట్ఠిస్నేహో.

సంసగ్గజాతస్స భవన్తి స్నేహాతి దస్సనసంసగ్గపచ్చయా చ సవనసంసగ్గపచ్చయా చ తణ్హాస్నేహో చ దిట్ఠిస్నేహో చ భవన్తి సమ్భవన్తి జాయన్తి సఞ్జాయన్తి నిబ్బత్తన్తి అభినిబ్బత్తన్తి పాతుభవన్తీతి – సంసగ్గజాతస్స భవన్తి స్నేహా.

స్నేహన్వయం దుక్ఖమిదం పహోతీతి. **స్నేహో**తి ద్వే స్నేహా – తణ్హాస్నేహో చ దిట్ఠిస్నేహో చ...పే.... అయం తణ్హాస్నేహో...పే.... అయం దిట్ఠిస్నేహో. **దుక్ఖమిదం పహోతీ**తి ఇధేకచ్చో కాయేన దుచ్చరితం చరతి, వాచాయ దుచ్చరితం చరతి, మనసా దుచ్చరితం చరతి, పాణమ్పి హనతి, అదిన్నమ్పి ఆదియతి, సన్ధిమ్పి ఛిన్దతి, నిల్లోపమ్పి [విలోపమ్పి (స్యా.) పస్స మహాని. ౧౭౦] హరతి, ఏకాగారికమ్పి కరోతి, పరిపన్థేపి తిట్ఠతి, పరదారమ్పి గచ్ఛతి, ముసాపి భణతి. తమేనం గహేత్వా రఞ్ఞో దస్సేన్తి – "అయం, దేవ, చోరో ఆగుచారీ. ఇమస్స యం ఇచ్ఛసి తం దణ్డం పణేహీ"తి. తమేనం రాజా తం పరిభాసతి. సో పరిభాసపచ్చయాపి దుక్ఖం దోమనస్సం [దుక్ఖదోమనస్సం (స్యా.)] పటిసంవేదేతి. ఏతం భయం దుక్ఖం దోమనస్సం కుతో జాతం? తస్స స్నేహపచ్చయా చ నన్దిపచ్చయా చ రాగపచ్చయా చ నన్దిరాగపచ్చయా చ జాతం.

ఏత్తకేనపి రాజా న తుస్సతి. తమేనం రాజా బన్ధాపేతి – అన్దుబన్ధనేన వా రజ్జుబన్ధనేన వా సఙ్ఖలికబన్ధనేన వా వేత్తబన్ధనేన వా లతాబన్ధనేన వా పక్ఖేపబన్ధనేన వా పరిక్ఖేపబన్ధనేన వా గామబన్ధనేన వా నిగమబన్ధనేన వా రట్ఠబన్ధనేన వా జనపదబన్ధనేన వా, అన్తమసో సవచనీయమ్పి కరోతి – "న తే లబ్భా ఇతో పక్కమితు"న్తి. సో బన్ధనపచ్చయాపి దుక్ఖం దోమనస్సం పటిసంవేదేతి. ఏతం భయం దుక్ఖం దోమనస్సం కుతో జాతం? తస్స స్నేహపచ్చయా చ నన్దిపచ్చయా చ రాగపచ్చయా చ నన్దిరాగపచ్చయా చ జాతం.

ఏత్తకేనపి రాజా న తుస్సతి. తమేనం రాజా తస్సేవ [తస్స (స్యా.)] ధనం ఆహరాపేతి – సతం వా సహస్సం వా సతసహస్సం వా. సో ధనజానిపచ్చయాపి దుక్ఖం దోమనస్సం పటిసంవేదేతి. ఏతం భయం దుక్ఖం దోమనస్సం కుతో జాతం? తస్స స్నేహపచ్చయా చ నన్దిపచ్చయా చ రాగపచ్చయా చ నన్దిరాగపచ్చయా చ జాతం.

ఏత్తకేనపి రాజా న తుస్సతి. తమేనం రాజా వివిధా కమ్మకారణా [వివిధాని కమ్మకరణాని (క.)] కారాపేతి – కసాహిపి తాళేతి, వేత్తేహిపి తాళేతి, అడ్ఢదణ్డేహిపి తాళేతి, హత్థమ్పి ఛిన్దతి, పాదమ్పి ఛిన్దతి, హత్థపాదమ్పి ఛిన్దతి, కణ్ణమ్పి ఛిన్దతి, నాసమ్పి ఛిన్దతి, కణ్ణనాసమ్పి ఛిన్దతి, బిలఙ్గథాలికమ్పి కరోతి, సఙ్ఖముణ్డికమ్పి కరోతి , రాహుముఖమ్పి కరోతి, జోతిమాలికమ్పి కరోతి, హత్థపజ్జోతికమ్పి కరోతి, ఏరకవత్తికమ్పి [ఏరకవట్టికమ్పి (స్యా. క.) పస్స మ. ని. ౧.౧౬౯] కరోతి, చీరకవాసికమ్పి కరోతి, ఏణేయ్యకమ్పి కరోతి, బళిసమంసికమ్పి కరోతి, కహాపణికమ్పి కరోతి, ఖారాపతచ్ఛికమ్పి [ఖారాపటిచ్ఛికమ్పి (క.)] కరోతి, పలిఘపరివత్తికమ్పి కరోతి, పలాలపీఠకమ్పి కరోతి, తత్తేనపి తేలేన ఓసిఞ్చతి, సునఖేహిపి ఖాదాపేతి, జీవన్తమ్పి సూలే ఉత్తాసేతి, అసినాపి సీసం ఛిన్దతి. సో కమ్మకారణపచ్చయాపి దుక్ఖం దోమనస్సం పటిసంవేదేతి. ఏతం భయం దుక్ఖం దోమనస్సం కుతో జాతం? తస్స స్నేహపచ్చయా చ నన్దిపచ్చయా చ రాగపచ్చయా చ నన్దిరాగపచ్చయా చ జాతం. రాజా ఇమేసం చతున్నం దణ్డానం ఇస్సరో.

సో సకేన కమ్మేన కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపజ్జతి. తమేనం నిరయపాలా పఞ్చవిధబన్ధనం నామ కమ్మకారణం కరోన్తి [కారేన్తి (స్యా. క.) పస్స మ. ని. ౩.౨౬౭] – తత్తం అయోఖిలం హత్థే గమేన్తి, తత్తం అయోఖిలం దుతియే హత్థే గమేన్తి, తత్తం అయోఖిలం పాదే గమేన్తి, తత్తం అయోఖిలం దుతియే పాదే గమేన్తి, తత్తం అయోఖిలం మజ్ఝే ఉరస్మిం గమేన్తి. సో తత్థ దుక్ఖా తిబ్బా [తిప్పా (స్యా.)] ఖరా కటుకా వేదనా వేదేతి; న చ తావ కాలం కరోతి యావ న తం పాపకమ్మం బ్యన్తీహోతి. ఏతం భయం దుక్ఖం దోమనస్సం కుతో జాతం? తస్స స్నేహపచ్చయా చ నన్దిపచ్చయా చ రాగపచ్చయా చ నన్దిరాగపచ్చయా చ జాతం.

తమేనం నిరయపాలా సంవేసేత్వా [సంవేసిత్వా (స్యా. క.) పస్స మ. ని. ౩.౨౬౭] కుఠారీహి [కుధారీహి (స్యా. క.)] తచ్ఛన్తి…పే.… తమేనం నిరయపాలా ఉద్ధంపాదం అధోసిరం గహేత్వా వాసీహి తచ్ఛన్తి. తమేనం నిరయపాలా రథే యోజేత్వా ఆదిత్తాయ పథవియా సమ్పజ్జలితాయ సజోతిభూతాయ [సఞ్జోతిభూతాయ (స్యా.)] సారేన్తిపి పచ్చాసారేన్తిపి. తమేనం నిరయపాలా మహన్తం అఙ్గారపబ్బతం ఆదిత్తం సమ్పజ్జలితం సజోతిభూతం ఆరోపేన్తిపి ఓరోపేన్తిపి. తమేనం నిరయపాలా ఉద్ధంపాదం అధోసిరం గహేత్వా తత్తాయ లోహకుమ్భియా పక్ఖిపన్తి ఆదిత్తాయ సమ్పజ్జలితాయ సజోతిభూతాయ. సో తత్థ ఫేణుద్దేహకం పచ్చతి. సో తత్థ ఫేణుద్దేహకం పచ్చమానో సకిమ్పి ఉద్ధం గచ్ఛతి, సకిమ్పి అధో గచ్ఛతి, సకిమ్పి తిరియం గచ్ఛతి. సో తత్థ దుక్ఖా తిబ్బా ఖరా కటుకా వేదనా వేదేతి; న చ తావ కాలఙ్కరోతి యావ న తం పాపకమ్మం బ్యన్తీహోతి. ఏతం భయం దుక్ఖం దోమనస్సం కుతో జాతం? తస్స స్నేహపచ్చయా చ నన్దిపచ్చయా చ రాగపచ్చయా చ నన్దిరాగపచ్చయా చ జాతం.

తమేనం నిరయపాలా మహానిరయే పక్ఖిపన్తి. సో ఖో పన మహానిరయో –

చతుక్కణ్ణో చతుద్వారో, విభత్తో భాగసో మితో;
అయోపాకారపరియన్తో, అయసా పటికుజ్జితో.

తస్స అయోమయా భూమి, జలితా తేజసా యుతా;
సమన్తా యోజనసతం, ఫరిత్వా తిట్ఠతి సబ్బదా.

కదరియాతపనా [కదరియా తాపనా (క.) మహాని. ౧౭౦] ఘోరా, అచ్చిమన్తో దురాసదా;
లోమహంసనరూపా చ, భేస్మా పటిభయా దుఖా.

పురత్థిమాయ చ భిత్తియా, అచ్చిక్ఖన్ధో సముట్ఠితో;
డహన్తో పాపకమ్మన్తే, పచ్ఛిమాయ పటిహఞ్ఞతి.

పచ్ఛిమాయ చ భిత్తియా, అచ్చిక్ఖన్ధో సముట్ఠితో;
డహన్తో పాపకమ్మన్తే, పురిమాయ పటిహఞ్ఞతి.

దక్ఖిణాయ చ భిత్తియా, అచ్చిక్ఖన్ధో సముట్ఠితో;
డహన్తో పాపకమ్మన్తే, ఉత్తరాయ పటిహఞ్ఞతి.

ఉత్తరాయ చ భిత్తియా, అచ్చిక్ఖన్ధో సముట్ఠితో;
డహన్తో పాపకమ్మన్తే, దక్ఖిణాయ పటిహఞ్ఞతి.

హేట్ఠతో చ సముట్ఠాయ, అచ్చిక్ఖన్ధో భయానకో;
డహన్తో పాపకమ్మన్తే, ఛదనస్మిం పటిహఞ్ఞతి.

ఛదనమ్హా సముట్ఠాయ, అచ్చిక్ఖన్ధో భయానకో;
డహన్తో పాపకమ్మన్తే, భూమియం పటిహఞ్ఞతి.

అయోకపాలమాదిత్తం, సన్తత్తం జలితం యథా;
ఏవం అవీచినిరయో, హేట్ఠా ఉపరి పస్సతో.

తత్థ సత్తా మహాలుద్దా, మహాకిబ్బిసకారినో;
అచ్చన్తపాపకమ్మన్తా, పచ్చన్తి న చ మియ్యరే [మీయరే (క.)].

జాతవేదసమో కాయో, తేసం నిరయవాసినం;
పస్స కమ్మానం దళ్హత్తం, న భస్మా హోతి నపి మసి.

పురత్థిమేనపి ధావన్తి, తతో ధావన్తి పచ్ఛిమం;
ఉత్తరేనపి ధావన్తి, తతో ధావన్తి దక్ఖిణం.

యం యం దిసం పధావన్తి, తం తం ద్వారం పిధీయతి;
అభినిక్ఖమితాసా తే, సత్తా మోక్ఖగవేసినో.

న తే తతో నిక్ఖమితుం, లభన్తి కమ్మపచ్చయా;
తేసఞ్చ పాపకమ్మన్తం, అవిపక్కం కతం బహున్తి.

ఏతం భయం దుక్ఖం దోమనస్సం కుతో జాతం? తస్స స్నేహపచ్చయా చ నన్దిపచ్చయా చ రాగపచ్చయా చ నన్దిరాగపచ్చయా చ జాతం.

యాని చ నేరయికాని దుక్ఖాని యాని చ తిరచ్ఛానయోనికాని దుక్ఖాని యాని చ పేత్తివిసయికాని దుక్ఖాని యాని చ మానుసికాని దుక్ఖాని, తాని కుతో జాతాని కుతో సఞ్జాతాని కుతో నిబ్బత్తాని కుతో అభినిబ్బత్తాని కుతో పాతుభూతాని? తస్స స్నేహపచ్చయా చ నన్దిపచ్చయా చ రాగపచ్చయా చ నన్దిరాగపచ్చయా చ భవన్తి సమ్భవన్తి జాయన్తి సఞ్జాయన్తి నిబ్బత్తన్తి అభినిబ్బత్తన్తి పాతుభవన్తీతి – స్నేహన్వయం దుక్ఖమిదం పహోతి.

ఆదీనవం స్నేహజం పేక్ఖమానోతి. స్నేహోతి ద్వే స్నేహా – తణ్హాస్నేహో చ దిట్ఠిస్నేహో చ…పే.… అయం తణ్హాస్నేహో… పే.… అయం దిట్ఠిస్నేహో. **ఆదీనవం స్నేహజం పేక్ఖమానోతి** తణ్హాస్నేహో చ దిట్ఠిస్నేహో చ ఆదీనవం స్నేహజం పేక్ఖమానో

దక్ఖమానో ఓలోకయమానో నిజ్ఝాయమానో ఉపపరిక్ఖమానోతి – ఆదీనవం స్నేహజం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “సంసగ్గజాతస్స భవన్తి స్నేహా, స్నేహన్వయం దుక్ఖమిదం పహోతి;
>
> ఆదీనవం స్నేహజం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

> ౧౩౩. **మిత్తే సుహజ్జే అనుకమ్పమానో, హాపేతి అత్థం పటిబద్ధచిత్తో** [పటిబన్ధచిత్తో (క.)] ;
>
> **ఏతం భయం సన్థవే** [సన్ధవే (క.)] **పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

మిత్తే సుహజ్జే అనుకమ్పమానో, హాపేతి అత్థం పటిబద్ధచిత్తోతి. **మిత్తా**తి ద్వే మిత్తా – అగారికమిత్తో చ అనాగారికమిత్తో [పబ్బజితమిత్తో (క.) ఏవముపరిపి] చ. కతమో అగారికమిత్తో? ఇధేకచ్చో దుద్దదం దదాతి, దుచ్చజం చజతి, దుక్కరం కరోతి, దుక్ఖమం ఖమతి, గుయ్హమస్స ఆచిక్ఖతి, గుయ్హమస్స పరిగూహతి [పరిగుయ్హతి (స్యా. క.)], ఆపదాసు న విజహతి, జీవితమ్పిస్స అత్థాయ పరిచ్చత్తం హోతి, ఖీణే నాతిమఞ్ఞతి – అయం అగారికమిత్తో.

కతమో అనాగారికమిత్తో? ఇధ భిక్ఖు పియో చ హోతి మనాపో చ గరు చ భావనీయో చ వత్తా చ వచనక్ఖమో చ గమ్భీరఞ్చ కథం కత్తా, నో చ అట్ఠానే నియోజేతి అధిసీలే సమాదపేతి, చతున్నం సతిపట్ఠానానం భావనానుయోగే సమాదపేతి, చతున్నం సమ్మప్పధానానం...పే.... చతున్నం ఇద్ధిపాదానం... పఞ్చన్నం ఇన్ద్రియానం... పఞ్చన్నం బలానం... సత్తన్నం బోజ్ఝఙ్గానం... అరియస్స అట్ఠఙ్గికస్స మగ్గస్స భావనానుయోగే సమాదపేతి – అయం అనాగారికమిత్తో.

సుహజ్జా వుచ్చన్తి యేహి సహ ఆగమనం ఫాసు గమనం ఫాసు ఠానం ఫాసు నిసజ్జనం [నిసజ్జా (క.)] ఫాసు సయనం ఫాసు ఆలపనం ఫాసు సల్లపనం ఫాసు ఉల్లపనం ఫాసు సముల్లపనం ఫాసు. **మిత్తే సుహజ్జే అనుకమ్పమానో హాపేతి అత్థ**న్తి మిత్తే చ సుహజ్జే చ సన్దిట్ఠే చ సమ్భత్తే చ సహాయే చ అనుకమ్పమానో అనుపేక్ఖమానో అనుగణ్హమానో అత్తత్థమ్పి పరత్థమ్పి ఉభయత్థమ్పి హాపేతి, దిట్ఠధమ్మికమ్పి అత్థం హాపేతి, సమ్పరాయికమ్పి అత్థం హాపేతి, పరమత్థమ్పి హాపేతి పహాపేతి పరిహాపేతి పరిధంసేతి పరివజ్జేతి [పరిసజ్జేతి (స్యా.)] అన్తరధాపేతీతి – మిత్తే సుహజ్జే అనుకమ్పమానో హాపేతి అత్థం.

పటిబద్ధచిత్తోతి ద్వీహి కారణేహి పటిబద్ధచిత్తో హోతి – అత్తానం వా నీచం ఠపేన్తో పరం ఉచ్చం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతి, అత్తానం వా ఉచ్చం ఠపేన్తో పరం నీచం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతి. కథం అత్తానం నీచం ఠపేన్తో పరం ఉచ్చం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతి? తుమ్హే మే బహూపకారా, అహం తుమ్హే నిస్సాయ లభామి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం. యమ్పి [యేపి (క.) ఏవం చూళని. ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౩౧] మే అఞ్ఞే దాతుం వా కాతుం వా మఞ్ఞన్తి తుమ్హే నిస్సాయ తుమ్హే సమ్పస్సన్తా. యమ్పి మే పోరాణం మాతాపేత్తికం నామగోత్తం, తమ్పి మే అన్తరహితం. తుమ్హేహి అహం ఞాయామి – అసుకస్స కులుపకో, అసుకాయ కులుపకోతి . ఏవం అత్తానం నీచం ఠపేన్తో పరం ఉచ్చం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతి.

కథం అత్తానం ఉచ్చం ఠపేన్తో పరం నీచం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతి? అహం తుమ్హాకం బహూపకారో, తుమ్హే మం ఆగమ్మ బుద్ధం సరణం గతా, ధమ్మం సరణం గతా, సఙ్ఘం సరణం గతా, పాణాతిపాతా పటివిరతా, అదిన్నాదానా పటివిరతా, కామేసుమిచ్ఛాచారా పటివిరతా, ముసావాదా పటివిరతా, సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా పటివిరతా; అహం తుమ్హాకం ఉద్దేసం దేమి, పరిపుచ్ఛం దేమి, ఉపోసథం ఆచిక్ఖామి, నవకమ్మం అధిట్ఠామి. అథ పన తుమ్హే మం ఉజ్ఝిత్వా [పరిచ్చజిత్వా (స్యా.)] అఞ్ఞే సక్కరోథ గరుం కరోథ మానేథ పూజేథాతి. ఏవం అత్తానం ఉచ్చం ఠపేన్తో పరం నీచం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతీతి – మిత్తే సుహజ్జే అనుకమ్పమానో, హాపేతి అత్థం పటిబద్ధచిత్తో.

ఏతం భయం సన్థవే పేక్ఖమానోతి. భయన్తి జాతిభయం జరాభయం బ్యాధిభయం మరణభయం రాజభయం చోరభయం అగ్గిభయం ఉదకభయం అత్తానువాదభయం పరానువాదభయం దణ్డభయం దుగ్గతిభయం ఊమిభయం కుమ్భిలభయం ఆవట్టభయం సుసుమారభయం [సుంసుమారభయం (స్యా.)] ఆజీవికభయం అసిలోకభయం పరిససారజ్జభయం మదనభయం భయానకం ఛమ్భితత్తం లోమహంసో చేతసో ఉబ్బేగో ఉత్రాసో. **సన్థవేతి** ద్వే సన్థవా – తణ్హాసన్థవో చ దిట్ఠిసన్థవో చ…పే.… అయం తణ్హాసన్థవో…పే.… అయం దిట్ఠిసన్థవో. **ఏతం భయం సన్థవే పేక్ఖమానోతి** ఏతం భయం సన్థవే పేక్ఖమానో దక్ఖమానో ఓలోకయమానో నిజ్ఝాయమానో ఉపపరిక్ఖమానోతి – ఏతం భయం సన్థవే పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “మిత్తే సుహజ్జే అనుకమ్పమానో, హాపేతి అత్థం పటిబద్ధచిత్తో;
> ఏతం భయం సన్థవే పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౨౪.వంసో విసాలోవ యథా విసత్తో, పుత్తేసు దారేసు చ యా అపేక్ఖా;

వంసక్కళీరోవ [వంసే కళీరోవ (క.)] **అసజ్జమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

వంసో విసాలోవ యథా విసత్తోతి వంసో వుచ్చతి వేళుగుమ్బో. యథా వేళుగుమ్బస్మిం పోరాణకా వంసా సత్తా [వేళుగుమ్బస్మిం కణ్టకా జటితా సంసిబ్బితా (స్యా.)] విసత్తా ఆసత్తా లగ్గా లగ్గితా పలిబుద్ధా, ఏవమేవ విసత్తికా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో అనునయో అనురోధో నన్దీ నన్దిరాగో చిత్తస్స సారాగో ఇచ్ఛా ముచ్ఛా అజ్ఝోసానం గేధో పలిగేధో సఙ్గో పఙ్కో ఏజా మాయా జనికా సఞ్జననీ సిబ్బినీ జాలినీ సరితా విసత్తికా సుత్తం విసటా ఆయూహనీ దుతియా పణిధి భవనేత్తి వనం వనథో సన్థవో సినేహో అపేక్ఖా పటిబన్ధు ఆసా ఆసీసనా ఆసీసితత్తం రూపాసా సద్దాసా గన్ధాసా రసాసా ఫోట్ఠబ్బాసా లాభాసా ధనాసా పుత్తాసా జీవితాసా జప్పా పజప్పా అభిజప్పా జప్పనా జప్పితత్తం లోలుప్పం లోలుప్పాయనా లోలుప్పాయితత్తం పుచ్ఛఞ్జికతా సాధుకమ్యతా అధమ్మరాగో విసమలోభో నికన్తి నికామనా పత్థనా పిహనా సమ్పత్థనా కామతణ్హా భవతణ్హా విభవతణ్హా రూపతణ్హా అరూపతణ్హా నిరోధతణ్హా రూపతణ్హా సద్దతణ్హా గన్ధతణ్హా రసతణ్హా ఫోట్ఠబ్బతణ్హా ధమ్మతణ్హా ఓఘో యోగో గన్థో ఉపాదానం ఆవరణం నీవరణం ఛదనం బన్ధనం ఉపక్కిలేసో అనుసయో పరియుట్ఠానం లతా వేవిచ్ఛం దుక్ఖమూలం దుక్ఖనిదానం దుక్ఖప్పభవో మారపాసో మారబళిసం మారవిసయో మారనివాసో మారబన్ధనం తణ్హానదీ తణ్హాజాలం తణ్హాగద్దులం తణ్హాసముద్దో అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం.

విసత్తికాతి కేనట్ఠేన విసత్తికా? విసాలాతి విసత్తికా విసతాతి విసత్తికా, విసటాతి విసత్తికా, విసమాతి విసత్తికా, విసక్కతీతి విసత్తికా, విసంహరతీతి విసత్తికా, విసంవాదికాతి విసత్తికా, విసమూలాతి విసత్తికా, విసఫలాతి విసత్తికా, విసపరిభోగాతి విసత్తికా. విసాలా వా పన తణ్హా రూపే సద్దే గన్ధే రసే ఫోట్ఠబ్బే కులే గణే ఆవాసే లాభే యసే పసంసాయ సుఖే చీవరే పిణ్డపాతే సేనాసనే గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారే కామధాతుయా రూపధాతుయా అరూపధాతుయా కామభవే రూపభవే అరూపభవే సఞ్ఞాభవే అసఞ్ఞాభవే నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాభవే ఏకవోకారభవే చతువోకారభవే పఞ్చవోకారభవే అతీతే అనాగతే పచ్చుప్పన్నే దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బేసు ధమ్మేసు విసతా విత్థతాతి – విసత్తికాతి – వంసో విసాలోవ యథా విసత్తో.

పుత్తేసు దారేసు చ యా అపేక్ఖాతి. పుత్తాతి చత్తారో పుత్తా – అత్రజో పుత్తో, ఖేత్తజో పుత్తో, దిన్నకో పుత్తో, అన్తేవాసికో పుత్తో. దారా వుచ్చన్తి భరియాయో. అపేక్ఖా వుచ్చన్తి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే.… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలన్తి – పుత్తేసు దారేసు చ యా అపేక్ఖా.

వంసక్కళీరోవ అసజ్జమానోతి వంసో వుచ్చతి వేళుగుమ్బో. యథా వేళుగుమ్బస్మిం తరుణకా కళీరకా [తరుణకళీరా (స్యా.)] అసత్తా అలగ్గా అగధితా [అపలివేట్ఠితా (స్యా.)] అపలిబుద్ధా నిక్ఖన్తా నిస్సటా విప్పముత్తా ఏవమేవ. **సజ్జాతి** ద్వే సజ్జనా – తణ్హాసజ్జనా చ దిట్ఠిసజ్జనా చ…పే.… అయం తణ్హాసజ్జనా…పే.… అయం దిట్ఠిసజ్జనా. తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స తణ్హాసజ్జనా పహీనా, దిట్ఠిసజ్జనా పటినిస్సట్ఠా. తణ్హాసజ్జనాయ పహీనత్తా దిట్ఠిసజ్జనాయ పటినిస్సట్ఠత్తా సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో రూపే న సజ్జతి సద్దే న సజ్జతి గన్ధే న సజ్జతి రసే న సజ్జతి ఫోట్ఠబ్బే న సజ్జతి కులే…పే.… గణే… ఆవాసే… లాభే… యసే… పసంసాయ… సుఖే… చీవరే… పిణ్డపాతే… సేనాసనే… గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారే… కామధాతుయా… రూపధాతుయా… అరూపధాతుయా… కామభవే… రూపభవే… అరూపభవే… సఞ్ఞాభవే… అసఞ్ఞాభవే… నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాభవే… ఏకవోకారభవే… చతువోకారభవే… పఞ్చవోకారభవే… అతీతే… అనాగతే… పచ్చుప్పన్నే… దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బేసు ధమ్మేసు న సజ్జతి న గణ్హాతి న బజ్ఝతి న పలిబజ్ఝతి న ముచ్చతి; నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతీతి – వంసక్కళీరోవ అసజ్జమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “వంసో విసాలోవ యథా విసత్తో, పుత్తేసు దారేసు చ యా అపేక్ఖా;
> వంసక్కళీరోవ అసజ్జమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

> ౧౨౨. **మిగో అరఞ్ఞమ్హి యథా అబద్ధో** [అబన్ధో (స్యా. క.)], **యేనిచ్ఛకం గచ్ఛతి గోచరాయ;**
> **విఞ్ఞూ నరో సేరితం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

మిగో అరఞ్ఞమ్హి యథా అబద్ధో, యేనిచ్ఛకం గచ్ఛతి గోచరాయాతి. మిగోతి ద్వే మిగా – ఏణిమిగో చ పసదమిగో చ. యథా ఆరఞ్ఞికో [ఆరఞ్ఞకో (స్యా. క.)] మిగో అరఞ్ఞే పవనే చరమానో [అరఞ్ఞే వసమానో (స్యా.)] విస్సత్థో గచ్ఛతి విస్సత్థో తిట్ఠతి విస్సత్థో నిసీదతి విస్సత్థో సేయ్యం కప్పేతి.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, ఆరఞ్ఞికో మిగో అరఞ్ఞే పవనే చరమానో విస్సత్థో గచ్ఛతి విస్సత్థో తిట్ఠతి విస్సత్థో నిసీదతి విస్సత్థో సేయ్యం కప్పేతి. తం కిస్స హేతు? అనాపాథగతో, భిక్ఖవే, లుద్దస్స. ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచారం వివేకజం పీతిసుఖం పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, 'భిక్ఖు అన్ధమకాసి మారం, అపదం [పరం (క॰) మ॰ ని॰ ౧.౨౮౧] వధిత్వా మారచక్ఖుం అదస్సనం గతో పాపిమతో'.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు వితక్కవిచారానం వూపసమా అజ్ఝత్తం సమ్పసాదనం చేతసో ఏకోదిభావం అవితక్కం అవిచారం సమాధిజం పీతిసుఖం దుతియం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి . అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, 'భిక్ఖు అన్ధమకాసి మారం, అపదం వధిత్వా మారచక్ఖుం అదస్సనం గతో పాపిమతో'.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు పీతియా చ విరాగా ఉపేక్ఖకో చ విహరతి సతో చ సమ్పజానో సుఖఞ్చ కాయేన పటిసంవేదేతి, యం తం అరియా ఆచిక్ఖన్తి 'ఉపేక్ఖకో సతిమా సుఖవిహారీ'తి తతియం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, 'భిక్ఖు అన్ధమకాసి మారం, అపదం వధిత్వా మారచక్ఖుం అదస్సనం గతో పాపిమతో'.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సుఖస్స చ పహానా దుక్ఖస్స చ పహానా పుబ్బేవ సోమనస్సదోమనస్సానం అత్థఙ్గమా అదుక్ఖమసుఖం ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధిం చతుత్థం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, 'భిక్ఖు అన్ధమకాసి మారం, అపదం వధిత్వా మారచక్ఖుం అదస్సనం గతో పాపిమతో'.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సబ్బసో రూపసఞ్ఞానం సమతిక్కమా పటిఘసఞ్ఞానం అత్థఙ్గమా నానత్తసఞ్ఞానం అమనసికారా 'అనన్తో ఆకాసో'తి ఆకాసానఞ్చాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, 'భిక్ఖు అన్ధమకాసి మారం, అపదం వధిత్వా మారచక్ఖుం అదస్సనం గతో పాపిమతో'.

“పున చపరం, భిక్ఖవే , భిక్ఖు సబ్బసో ఆకాసానఞ్చాయతనం సమతిక్కమ్మ 'అనన్తం విఞ్ఞాణ'న్తి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి...పే॰....

“పున చపరం, భిక్ఖవే, సబ్బసో విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం సమతిక్కమ్మ 'నత్థి కిఞ్చీ'తి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి...పే॰....

“పున చపరం, భిక్ఖవే, సబ్బసో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సమతిక్కమ్మ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి... పే॰....

“పున చపరం, భిక్ఖవే, సబ్బసో నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం సమతిక్కమ్మ సఞ్ఞావేదయితనిరోధం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి. అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, 'భిక్ఖు అన్ధమకాసి మారం, అపదం వధిత్వా మారచక్ఖుం అదస్సనం గతో పాపిమతో', తిణ్ణో లోకే విసత్తికం. సో విస్సత్థో గచ్ఛతి విస్సత్థో తిట్ఠతి విస్సత్థో నిసీదతి విస్సత్థో సేయ్యం కప్పేతి. తం కిస్స హేతు? అనాపాథగతో, భిక్ఖవే, పాపిమతో"తి – మిగో అరఞ్ఞమ్హి యథా అబద్ధో, యేనిచ్ఛకం గచ్ఛతి గోచరాయ.

విఞ్ఞూ నరో సేరితం పేక్ఖమానోతి. విఞ్ఞూతి పణ్డితో పఞ్ఞవా బుద్ధిమా ఞాణీ విభావీ మేధావీ. **నరోతి** సత్తో మాణవో పోసో పుగ్గలో జీవో జాగు జన్తు ఇన్దగు మనుజో. **సేరీతి** ద్వే సేరీ – ధమ్మోపి సేరీ పుగ్గలోపి సేరీ. కతమో ధమ్మో సేరీ? చత్తారో సతిపట్ఠానా చత్తారో సమ్మప్పధానా చత్తారో ఇద్ధిపాదా పఞ్చిన్ద్రియాని పఞ్చ బలాని సత్త బోజ్ఝఙ్గా అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో – అయం ధమ్మో సేరీ. కతమో పుగ్గలో సేరీ? యో ఇమినా సేరినా ధమ్మేన సమన్నాగతో, సో వుచ్చతి పుగ్గలో సేరీ. **విఞ్ఞూ నరో సేరితం పేక్ఖమానోతి** విఞ్ఞూ నరో సేరితం ధమ్మం పేక్ఖమానో, దక్ఖమానో ఓలోకయమానో నిజ్ఝాయమానో ఉపపరిక్ఖమానోతి – విఞ్ఞూ నరో సేరితం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “మిగో అరఞ్ఞమ్హి యథా అబద్ధో, యేనిచ్ఛకం గచ్ఛతి గోచరాయ;
> విఞ్ఞూ నరో సేరితం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౨౮. **ఆమన్తనా హోతి సహాయమజ్ఝే, వాసే ఠానే గమనే చారికాయ;**
అనభిజ్ఝితం సేరితం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

ఆమన్తనా హోతి సహాయమజ్ఝే, వాసే ఠానే గమనే చారికాయాతి సహాయా వుచ్చన్తి యేహి సహ ఆగమనం ఫాసు గమనం ఫాసు గమనాగమనం ఫాసు ఠానం ఫాసు నిసజ్జనం ఫాసు సయనం ఫాసు ఆలపనం ఫాసు సల్లపనం ఫాసు ఉల్లపనం ఫాసు సముల్లపనం ఫాసు. **ఆమన్తనా హోతి సహాయమజ్ఝే, వాసే ఠానే గమనే చారికాయాతి** సహాయమజ్ఝే వాసేపి ఠానేపి గమనేపి చారికాయపి అత్తత్థమన్తనా పరత్థమన్తనా ఉభయత్థమన్తనా దిట్ఠధమ్మికత్థమన్తనా సమ్పరాయికత్థమన్తనా పరమత్థమన్తనా [ఉభయత్థమన్తనా (క.)] తి – ఆమన్తనా హోతి సహాయమజ్ఝే, వాసే ఠానే గమనే చారికాయ.

అనభిజ్ఝితం సేరితం పేక్ఖమానోతి అనభిజ్ఝితం ఏతం వత్థు బాలానం అసప్పురిసానం తిత్థియానం తిత్థియసావకానం, యదిదం – భణ్డుకాసాయవత్థవసనతా. అభిజ్ఝితం ఏతం వత్థు పణ్డితానం సప్పురిసానం బుద్ధసావకానం పచ్చేకబుద్ధానం, యదిదం – భణ్డుకాసాయవత్థవసనతా. **సేరీతి** ద్వే సేరీ – ధమ్మోపి సేరీ పుగ్గలోపి సేరీ. కతమో ధమ్మో సేరీ? చత్తారో సతిపట్ఠానా …పే… అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో – అయం ధమ్మో సేరీ. కతమో పుగ్గలో సేరీ? యో ఇమినా సేరినా ధమ్మేన సమన్నాగతో, సో వుచ్చతి పుగ్గలో సేరీ. **అనభిజ్ఝితం సేరితం పేక్ఖమానోతి** సేరితం ధమ్మం పేక్ఖమానో దక్ఖమానో ఓలోకయమానో నిజ్ఝాయమానో ఉపపరిక్ఖమానోతి – అనభిజ్ఝితం సేరితం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “ఆమన్తనా హోతి సహాయమజ్ఝే, వాసే ఠానే గమనే చారికాయ;
> అనభిజ్ఝితం సేరితం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౨౯. **ఖిడ్డా** [ఖిట్టా (క.)] **రతీ హోతి సహాయమజ్ఝే, పుత్తేసు చ విపులం హోతి పేమం;**
పియవిప్పయోగం [విప్పయోగమ్పి (క.)] **విజిగుచ్ఛమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

ఖిడ్డా రతీ హోతి సహాయమజ్ఝేతి. ఖిడ్డాతి ద్వే ఖిడ్డా – కాయికా చ ఖిడ్డా వాచసికా చ ఖిడ్డా. కతమా కాయికా ఖిడ్డా? హత్థీహిపి కీళన్తి, అస్సేహిపి కీళన్తి, రథేహిపి కీళన్తి, ధనూహిపి కీళన్తి, థరూహిపి కీళన్తి, అట్ఠపదేహిపి కీళన్తి, దసపదేహిపి కీళన్తి, ఆకాసేపి కీళన్తి, పరిహారపథేపి కీళన్తి, సన్తికాయపి కీళన్తి, ఖలికాయపి కీళన్తి, ఘటికాయపి కీళన్తి, సలాకహత్థేనపి

కీళన్తి, అక్ఖేనపి కీళన్తి, పఙ్గచీరేనపి కీళన్తి, వఙ్కకేనపి కీళన్తి, మోక్ఖచికాయపి కీళన్తి, చిఙ్గులకేనపి కీళన్తి, పత్తాళ్హకేనపి కీళన్తి, రథకేనపి కీళన్తి, ధనుకేనపి కీళన్తి, అక్ఖరికాయపి కీళన్తి, మనేసికాయపి కీళన్తి, యథావజ్జేనపి కీళన్తి. అయం కాయికా ఖిడ్డా.

కతమా వాచసికా ఖిడ్డా? ముఖభేరికం ముఖాలమ్బరం ముఖడిణ్డిమకం [ముఖదేణ్డిమకం (స్యా.), ముఖదిన్దిమకం (క.)] ముఖచలిమకం ముఖకేరకం [ముఖభేరుకం (స్యా.)] ముఖదద్దరికం నాటకం లాసం గీతం దవకమ్మం. అయం వాచసికా ఖిడ్డా.

రతీతి అనుక్కణ్ఠితాధివచనమేతం రతీతి. సహాయా వుచ్చన్తి యేహి సహ ఆగమనం ఫాసు గమనం ఫాసు గమనాగమనం ఫాసు ఠానం ఫాసు నిసజ్జనం ఫాసు సయనం ఫాసు ఆలపనం ఫాసు సల్లపనం ఫాసు ఉల్లపనం ఫాసు సముల్లపనం ఫాసు. **ఖిడ్డా రతీ హోతి సహాయమజ్ఝే**తి ఖిడ్డా చ రతి చ సహాయమజ్ఝే హోతీతి – ఖిడ్డా రతీ హోతి సహాయమజ్ఝే.

పుత్తేసు చ విపులం హోతి పేమన్తి. **పుత్తా**తి చత్తారో పుత్తా – అత్రజో పుత్తో, ఖేత్తజో పుత్తో , దిన్నకో పుత్తో, అన్తేవాసికో పుత్తో. **పుత్తేసు చ విపులం హోతిం పేమ**న్తి పుత్తేసు చ అధిమత్తం హోతి పేమన్తి – పుత్తేసు చ విపులం హోతి పేమం.

పియవిప్పయోగం విజిగుచ్ఛమానోతి ద్వే పియా – సత్తా వా సఙ్ఖారా వా. కతమే సత్తా పియా? ఇధ యస్స తే హోన్తి అత్థకామా హితకామా ఫాసుకామా యోగక్ఖేమకామా మాతా వా పితా వా భాతా వా భగినీ వా పుత్తో వా ధీతా వా మిత్తా వా అమచ్చా వా ఞాతీ వా సాలోహితా వా, ఇమే సత్తా పియా.

కతమే సఙ్ఖారా పియా? మనాపికా రూపా మనాపికా సద్దా మనాపికా గన్ధా మనాపికా రసా మనాపికా ఫోట్ఠబ్బా, ఇమే సఙ్ఖారా పియా. **పియవిప్పయోగం విజిగుచ్ఛమానో**తి పియానం విప్పయోగం విజిగుచ్ఛమానో అట్టియమానో హరాయమానోతి – పియవిప్పయోగం విజిగుచ్ఛమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “ఖిడ్డా రతీ హోతి సహాయమజ్ఝే, పుత్తేసు చ విపులం హోతి పేమం;
> పియవిప్పయోగం విజిగుచ్ఛమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౨౮ **చాతుద్దిసో అప్పటిఘో చ హోతి, సన్తుస్సమానో ఇతరీతరేన;**
పరిస్సయానం సహితా అఛమ్భీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

చాతుద్దిసో అప్పటిఘో చ హోతీతి. **చాతుద్దిసో**తి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో మేత్తాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతి, తథా దుతియం, తథా తతియం, తథా చతుత్థం. ఇతి ఉద్ధమధో తిరియం సబ్బధి సబ్బత్తతాయ సబ్బావన్తం లోకం మేత్తాసహగతేన చేతసా విపులేన మహగ్గతేన అప్పమాణేన అవేరేన అబ్యాపజ్జేన [అబ్యాపజ్ఝేన (స్యా.) పస్స దీ. ని. ౩.౩౦౮] ఫరిత్వా విహరతి. కరుణాసహగతేన...పే.... ముదితాసహగతేన...పే.... ఉపేక్ఖాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతి, తథా దుతియం, తథా తతియం...పే.... అబ్యాపజ్జేన ఫరిత్వా విహరతి. **చాతుద్దిసో అప్పటిఘో చ హోతీ**తి మేత్తాయ భావితత్తా యే పురత్థిమాయ దిసాయ సత్తా తే అప్పటికూలా [అప్పటికులా (బహూసు)] హోన్తి, యే దక్ఖిణాయ దిసాయ సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి , యే పచ్ఛిమాయ దిసాయ సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి, యే ఉత్తరాయ దిసాయ

సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి, యే పురత్థిమాయ అనుదిసాయ సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి, యే దక్ఖిణాయ అనుదిసాయ సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి, యే పచ్ఛిమాయ అనుదిసాయ సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి, యే ఉత్తరాయ అనుదిసాయ సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి, యే హేట్ఠిమాయ దిసాయ సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి, యే ఉపరిమాయ దిసాయ సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి, యే దిసాసు విదిసాసు సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి; కరుణాయ భావితత్తా ముదితాయ భావితత్తా ఉపేక్ఖాయ భావితత్తా యే పురత్థిమాయ దిసాయ సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి...పే॰... యే దిసాసు విదిసాసు సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తీతి – చాతుద్దిసో అప్పటిఘో చ హోతి.

సన్తుస్సమానో ఇతరీతరేనాతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో సన్తుట్ఠో హోతి ఇతరీతరేన చీవరేన, ఇతరీతరచీవరసన్తుట్ఠియా చ వణ్ణవాదీ, న చ చీవరహేతు అనేసనం అప్పతిరూపం [అప్పటిరూపం (స్యా॰)] ఆపజ్జతి. అలద్ధా చ చీవరం న పరితస్సతి, లద్ధా చ చీవరం అగధితో అముచ్ఛితో అనజ్ఝాపసన్నో [అనజ్ఝోపన్నో (స్యా॰)] ఆదీనవదస్సావీ నిస్సరణపఞ్ఞో పరిభుఞ్జతి. తాయ చ పన ఇతరీతరచీవరసన్తుట్ఠియా నేవత్తానుక్కంసేతి న పరం వమ్భేతి. యో హి తత్థ దక్ఖో అనలసో సమ్పజానో పతిస్సతో, అయం వుచ్చతి పచ్చేకసమ్బుద్ధో పోరాణే అగ్గఞ్ఞే అరియవంసే ఠితో. సన్తుట్ఠో హోతి ఇతరీతరేన పిణ్డపాతేన... పే॰...

సన్తుట్ఠో హోతి ఇతరీతరేన సేనాసనేన...పే॰... సన్తుట్ఠో హోతి ఇతరీతరేన గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారేన, ఇతరీతరగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారసన్తుట్ఠియా చ వణ్ణవాదీ, న చ గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారహేతు అనేసనం అప్పతిరూపం ఆపజ్జతి. అలద్ధా చ గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానం న పరితస్సతి. లద్ధా చ గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం అగధితో అముచ్ఛితో అనజ్ఝాపన్నో ఆదీనవదస్సావీ నిస్సరణపఞ్ఞో పరిభుఞ్జతి. తాయ చ ఇతరీతరగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారసన్తుట్ఠియా నేవత్తానుక్కంసేతి న పరం వమ్భేతి. యో హి తత్థ దక్ఖో అనలసో సమ్పజానో పతిస్సతో, అయం వుచ్చతి పచ్చేకసమ్బుద్ధో పోరాణే అగ్గఞ్ఞే అరియవంసే ఠితోతి – సన్తుస్సమానో ఇతరీతరేన.

పరిస్సయానం సహితా అఛమ్భీతి. పరిస్సయాతి ద్వే పరిస్సయా – పాకటపరిస్సయా చ పటిచ్ఛన్నపరిస్సయా చ. కతమే పాకటపరిస్సయా? సీహా బ్యగ్ఘా దీపీ అచ్ఛా తరచ్ఛా కోకా మహింసా [గోమహిసా (స్యా॰) మహాని॰ ౫] హత్థీ అహీ విచ్ఛికా సతపదీ, చోరా వా అస్సు మానవా వా కతకమ్మా వా అకతకమ్మా వా, చక్ఖురోగో సోతరోగో ఘానరోగో జివ్హారోగో కాయరోగో సీసరోగో కణ్ణరోగో ముఖరోగో దన్తరోగో కాసో సాసో పినాసో డాహో జరో కుచ్ఛిరోగో ముచ్ఛా పక్ఖన్దికా సూలా విసూచికా కుట్ఠం గణ్డో కిలాసో సోసో అపమారో దద్దు కణ్డు కచ్ఛు రఖసా వితచ్ఛికా లోహితపిత్తం మధుమేహో అంసా పిళకా భగన్దలా, పిత్తసముట్ఠానా ఆబాధా సేమ్హసముట్ఠానా ఆబాధా వాతసముట్ఠానా ఆబాధా సన్నిపాతికా ఆబాధా ఉతుపరిణామజా ఆబాధా విసమపరిహారజా ఆబాధా ఓపక్కమికా ఆబాధా కమ్మవిపాకజా ఆబాధా, సీతం ఉణ్హం జిఘచ్ఛా పిపాసా ఉచ్చారో పస్సావో డంసమకసవాతాతపసరీసపసమ్ఫస్సా ఇతి వా. ఇమే వుచ్చన్తి పాకటపరిస్సయా.

కతమే పటిచ్ఛన్నపరిస్సయా? కాయదుచ్చరితం వచీదుచ్చరితం మనోదుచ్చరితం కామచ్ఛన్దనీవరణం బ్యాపాదనీవరణం థినమిద్ధనీవరణం ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చనీవరణం విచికిచ్ఛానీవరణం రాగో దోసో మోహో కోధో ఉపనాహో మక్ఖో పళాసో ఇస్సా మచ్ఛరియం మాయా సాఠేయ్యం థమ్భో సారమ్భో మానో అతిమానో మదో పమాదో, సబ్బే కిలేసా సబ్బే దుచ్చరితా సబ్బే దరథా సబ్బే పరిళాహా సబ్బే సన్తాపా సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా. ఇమే వుచ్చన్తి పటిచ్ఛన్నపరిస్సయా.

పరిస్సయాతి కేనట్ఠేన పరిస్సయా? పరిసహన్తీతి పరిస్సయా, పరిహానాయ సంవత్తన్తీతి పరిస్సయా, తత్రాసయాతి పరిస్సయా. కథం పరిసహన్తీతి పరిస్సయా? తే పరిస్సయా తం పుగ్గలం సహన్తి పరిసహన్తి అభిభవన్తి అజ్ఝోత్థరన్తి పరియాదియన్తి మద్దన్తి. ఏవం పరిసహన్తీతి – పరిస్సయా.

కథం పరిహానాయ సంవత్తన్తీతి పరిస్సయా? తే పరిస్సయా కుసలానం ధమ్మానం అన్తరాయాయ పరిహానాయ సంవత్తన్తి. కతమేసం కుసలానం ధమ్మానం? సమ్మాపటిపదాయ అనులోమపటిపదాయ అపచ్చనీకపటిపదాయ అన్వత్థపటిపదాయ ధమ్మానుధమ్మపటిపదాయ సీలేసు పరిపూరకారితాయ ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతాయ భోజనే మత్తఞ్ఞుతాయ జాగరియానుయోగస్స సతిసమ్పజఞ్ఞస్స చతున్నం సతిపట్ఠానానం భావనానుయోగస్స, చతున్నం సమ్మప్పధానానం… చతున్నం ఇద్ధిపాదానం… పఞ్చన్నం ఇన్ద్రియానం… పఞ్చన్నం బలానం… సత్తన్నం బోజ్ఝఙ్గానం… అరియస్స అట్ఠఙ్గికస్స మగ్గస్స భావనానుయోగస్స – ఇమేసం కుసలానం ధమ్మానం అన్తరాయాయ పరిహానాయ సంవత్తన్తి. ఏవం పరిహానాయ సంవత్తన్తీతి – పరిస్సయా.

కథం తత్రాసయాతి పరిస్సయా? తత్థేతే [తత్ర తే (క.)] పాపకా అకుసలా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి అత్తభావసన్నిస్సయా. యథా బిలే బిలాసయా పాణా సయన్తి, దకే దకాసయా [ఉదకే ఉదకాసయా (స్యా.)] పాణా సయన్తి, వనే వనాసయా పాణా సయన్తి , రుక్ఖే రుక్ఖాసయా పాణా సయన్తి; ఏవమేవ తత్థేతే పాపకా అకుసలా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి అత్తభావసన్నిస్సయాతి. ఏవమ్పి తత్రాసయాతి – పరిస్సయా.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "సాన్తేవాసికో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సాచరియకో దుక్ఖం న ఫాసు విహరతి. కథఞ్చ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సాన్తేవాసికో సాచరియకో దుక్ఖం న ఫాసు విహరతి? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు చక్ఖునా రూపం దిస్వా ఉప్పజ్జన్తి యే పాపకా అకుసలా ధమ్మా, సరసఙ్కప్పా సంఞోజనీయా [సఞ్ఞోజనికా (క.)], త్యస్స అన్తో వసన్తి అన్వాస్సవన్తి పాపకా అకుసలా ధమ్మాతి. తస్మా సాన్తేవాసికో వుచ్చతి. తేన సముదాచరేన సముదాచరన్తి నం పాపకా అకుసలా ధమ్మాతి. తస్మా సాచరియకోతి వుచ్చతి.

"పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో సోతేన సద్దం సుత్వా…పే… ఘానేన గన్ధం ఘాయిత్వా…పే… జివ్హాయ రసం సాయిత్వా…పే… కాయేన ఫోట్ఠబ్బం ఫుసిత్వా…పే… మనసా ధమ్మం విఞ్ఞాయ ఉప్పజ్జన్తి యే పాపకా అకుసలా ధమ్మా సరసఙ్కప్పా సంయోజనీయా, త్యస్స అన్తో వసన్తి అన్వాస్సవన్తి పాపకా అకుసలా ధమ్మాతి. తస్మా సాన్తేవాసికోతి వుచ్చతి. తేన సముదాచరేన సముదాచరన్తి నం పాపకా అకుసలా ధమ్మాతి. తస్మా సాచరియకోతి వుచ్చతి. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సాన్తేవాసికో సాచరియకో దుక్ఖం న ఫాసు విహరతీ"తి. ఏవమ్పి, తత్రాసయాతి – పరిస్సయా.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "తయోమే, భిక్ఖవే, అన్తరామలా అన్తరాఅమిత్తా అన్తరాసపత్తా అన్తరావధకా అన్తరాపచ్చత్థికా. కతమే తయో ? లోభో, భిక్ఖవే, అన్తరామలో [అన్తరామలం (స్యా. క.) పస్స ఇతివు. ౮౮] అన్తరాఅమిత్తో అన్తరాసపత్తో అన్తరావధకో అన్తరాపచ్చత్థికో, దోసో, భిక్ఖవే…పే… మోహో, భిక్ఖవే, అన్తరామలో అన్తరాఅమిత్తో అన్తరాసపత్తో అన్తరావధకో అన్తరాపచ్చత్థికో. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో అన్తరామలా అన్తరాఅమిత్తా అన్తరాసపత్తా అన్తరావధకా అన్తరాపచ్చత్థికా"తి.

అనత్థజననో లోభో, లోభో చిత్తప్పకోపనో;

భయమన్తరతో జాతం, తం జనో నావబుజ్ఝతి.

లుద్ధో అత్థం న జానాతి, లుద్ధో ధమ్మం న పస్సతి;
అన్ధతమం తదా హోతి, యం లోభో సహతే నరం.

అనత్థజననో దోసో, దోసో చిత్తప్పకోపనో;
భయమన్తరతో జాతం, తం జనో నావబుజ్ఝతి.

దుట్ఠో అత్థం న జానాతి, దుట్ఠో ధమ్మం న పస్సతి;
అన్ధతమం తదా హోతి, యం దోసో సహతే నరం.

అనత్థజననో మోహో, మోహో చిత్తప్పకోపనో;
భయమన్తరతో జాతం, తం జనో నావబుజ్ఝతి.

మూళ్హో అత్థం న జానాతి, మూళ్హో ధమ్మం న పస్సతి;
అన్ధతమం తదా హోతి, యం మోహో సహతే నరన్తి.

ఏవమ్పి, తత్రాసయాతి – పరిస్సయా.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "తయో ఖో, మహారాజ, పురిసస్స ధమ్మా అజ్ఝత్తం ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జన్తి అహితాయ దుక్ఖాయ అఫాసువిహారాయ . కతమే తయో? లోభో ఖో, మహారాజ, పురిసస్స ధమ్మో అజ్ఝత్తం ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతి అహితాయ దుక్ఖాయ అఫాసువిహారాయ; దోసో ఖో, మహారాజ...పే.... మోహో ఖో, మహారాజ, పురిసస్స ధమ్మో అజ్ఝత్తం ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతి అహితాయ దుక్ఖాయ అఫాసువిహారాయ. ఇమే ఖో, మహారాజ, తయో పురిసస్స ధమ్మా అజ్ఝత్తం ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జన్తి అహితాయ దుక్ఖాయ అఫాసువిహారాయ.

"లోభో దోసో చ మోహో చ, పురిసం పాపచేతసం;
హింసన్తి అత్తసమ్భూతా, తచసారంవ సమ్ఫల"న్తి [సఫలన్తి (క.) పస్స ఇతివు. ౫౦].

ఏవమ్పి, తత్రాసయాతి – పరిస్సయా.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

"రాగో చ దోసో చ ఇతోనిదానా, అరతీ రతీ లోమహంసో ఇతోజా;
ఇతో సముట్ఠాయ మనోవితక్కా, కుమారకా ధఙ్కమివోస్సజన్తీ"తి [చఙ్కమివోస్సజ్జన్తీతి (స్యా. క.) పస్స సు. ని. ౨౭౩-౨౭౪].

ఏవమ్పి, తత్రాసయాతి – పరిస్సయా.

పరిస్సయానం సహితాతి పరిస్సయే సహితా ఆరాధితా అజ్ఝోత్థరితా పరియాదితా పటినిస్సతాతి – పరిస్సయానం సహితా. **అఛమ్భీతి** సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో అభీరూ అచ్ఛమ్భీ అనుత్రాసీ అపలాయీ పహీనభయభేరవో విగతలోమహంసో విహరతీతి – పరిస్సయానం సహితా అచ్ఛమ్భీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “చాతుద్దిసో అప్పటిఘో చ హోతి, సన్తుస్సమానో ఇతరీతరేన;
> పరిస్సయానం సహితా అఛమ్భీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౨౯. **దుస్సఙ్గహా పబ్బజితాపి ఏకే, అథో గహట్ఠా ఘరమావసన్తా;**
అప్పోస్సుక్కో పరపుత్తేసు హుత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

దుస్సఙ్గహా పబ్బజితాపి ఏకేతి పబ్బజితాపి ఇధేకచ్చే నిస్సయేపి దియ్యమానే ఉద్దేసేపి దియ్యమానే పరిపుచ్ఛాయపి [పరిపుచ్ఛేపి (క॰)] దియ్యమానే చీవరేపి దియ్యమానే పత్తేపి దియ్యమానే లోహథాలకేపి దియ్యమానే ధమ్మకరణేపి [ధమ్మకరకేపి (స్యా॰)] దియ్యమానే పరిస్సావనేపి దియ్యమానే థవికేపి దియ్యమానే ఉపాహనేపి దియ్యమానే కాయబన్ధనేపి దియ్యమానే న సుణన్తి న సోతం ఓదహన్తి న అఞ్ఞాచిత్తం ఉపట్ఠపేన్తి, అనస్సవా అవచనకరా పటిలోమవుత్తినో అఞ్ఞేనేవ ముఖం కరోన్తీతి – దుస్సఙ్గహా పబ్బజితాపి ఏకే.

అథో గహట్ఠా ఘరమావసన్తాతి గహట్ఠాపి ఇధేకచ్చే హత్థిమ్హిపి దియ్యమానే…పే॰… రథేపి ఖేత్తేపి వత్థుమ్హిపి హిరఞ్ఞేపి సువణ్ణేపి దియ్యమానే గామేపి…పే॰… నిగమేపి నగరేపి… రట్ఠేపి… జనపదేపి దియ్యమానే న సుణన్తి న సోతం ఓదహన్తి న అఞ్ఞాచిత్తం ఉపట్ఠపేన్తి, అనస్సవా అవచనకరా పటిలోమవుత్తినో అఞ్ఞేనేవ ముఖం కరోన్తీతి – అథో గహట్ఠా ఘరమావసన్తా.

అప్పోస్సుక్కో పరపుత్తేసు హుత్వాతి అత్తానం ఠపేత్వా సబ్బే ఇమస్మిం అత్థే పరపుత్తా. తేసు పరపుత్తేసు అప్పోస్సుక్కో హుత్వా అబ్యావటో హుత్వా అనపేక్ఖో హుత్వాతి – అప్పోస్సుక్కో పరపుత్తేసు హుత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “దుస్సఙ్గహా పబ్బజితాపి ఏకే, అథో గహట్ఠా ఘరమావసన్తా;
> అప్పోస్సుక్కో పరపుత్తేసు హుత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౩౦. **ఓరోపయిత్వా** [వోరోపయిత్వా (స్యా॰)] **గిహిబ్యఞ్జనాని, సఞ్ఛిన్నపత్తో** [సంసీనపత్తో (సీ॰ అట్ఠ॰)] **యథా కోవిళారో;**
ఛేత్వాన వీరో గిహిబన్ధనాని, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

ఓరోపయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనానీతి గిహిబ్యఞ్జనాని వుచ్చన్తి కేసా చ మస్సూ చ మాలా చ గన్ధఞ్చ విలేపనఞ్చ ఆభరణఞ్చ పిలన్ధనఞ్చ వత్థఞ్చ పారుపనఞ్చ వేఠనఞ్చ ఉచ్ఛాదనం పరిమద్దనం న్హాపనం [నహాపనం (స్యా॰)] సమ్బాహనం ఆదాసం అఞ్జనం మాలాగన్ధవిలేపనం ముఖచుణ్ణం ముఖలేపనం హత్థబన్ధం సిఖాబన్ధం దణ్డం నాళికం [నాలికం (క॰) పస్స దీ॰ ని॰ ౧.౧౬] ఖగ్గం ఛత్తం చిత్రుపాహనం ఉణ్హీసం మణిం వాళబీజనిం ఓదాతాని వత్థాని దీఘదసాని [దీఘరస్సాని (స్యా॰)] ఇతి

వా. **ఓరోపయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనానీతి** గిహిబ్యఞ్జనాని ఓరోపయిత్వా సమోరోపయిత్వా నిక్ఖిపిత్వా పటిపస్సమ్భయిత్వాతి – ఓరోపయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనాని.

సఞ్ఛిన్నపత్తో యథా కోవిళారోతి యథా కోవిళారస్స పత్తాని ఛిన్నాని సఞ్ఛిన్నాని పతితాని పరిపతితాని, ఏవమేవ తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స గిహిబ్యఞ్జనాని ఛిన్నాని సఞ్ఛిన్నాని పతితానీతి – సఞ్ఛిన్నపత్తో యథా కోవిళారో.

ఛేత్వాన వీరో గిహిబన్ధనానీతి. వీరోతి వీరియవాతి వీరో, పహూతి వీరో, విసవీతి వీరో, అలమత్తోతి వీరో, సూరోతి వీరో, విక్కన్తో అభీరూ అచ్ఛమ్భీ అనుత్రాసీ అపలాయీ పహీనభయభేరవోతి వీరో, విగతలోమహంసోతి వీరో.

> విరతో ఇధ [ఆరతో ఇధేవ (స్యా.) పస్స సు. ని. ౫౩౬] సబ్బపాపకేహి, నిరయదుక్ఖం అతిచ్చ వీరియవా సో;
> సో వీరియవా పధానవా, ధీరో [వీరో (స్యా. క.) పస్స సు. ని. ౫౩౬] తాది పవుచ్చతే తథత్తా.

గిహిబన్ధనాని వుచ్చన్తి పుత్తా చ భరియా చ దాసా చ దాసీ చ అజేళకా చ కుక్కుటసూకరా చ హత్థిగవాస్సవళవా చ ఖేత్తఞ్చ వత్థు చ హిరఞ్ఞఞ్చ సువణ్ణఞ్చ గామనిగమరాజధానియో చ రట్ఠఞ్చ జనపదో చ కోసో చ కోట్ఠాగారఞ్చ, యం కిఞ్చి రజనీయవత్థు.

ఛేత్వాన వీరో గిహిబన్ధనానీతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో వీరో గిహిబన్ధనాని ఛిన్దిత్వా సముచ్ఛిన్దిత్వా జహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – ఛేత్వాన వీరో గిహిబన్ధనాని, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> "ఓరోపయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనాని, సఞ్ఛిన్నపత్తో యథా కోవిళారో,
> ఛేత్వాన వీరో గిహిబన్ధనాని;
> ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

పఠమో వగ్గో.

దుతియవగ్గో

౧౩౧. **సచే లభేథ నిపకం సహాయం, సద్ధిం చరం సాధువిహారి ధీరం;**
అభిభుయ్య సబ్బాని పరిస్సయాని, చరేయ్య తేనత్తమనో సతీమా.

సచే లభేథ నిపకం సహాయన్తి సచే నిపకం పణ్డితం పఞ్ఞవన్తం బుద్ధిమన్తం ఞాణిం విభావిం మేధావిం సహాయం లభేయ్య పటిలభేయ్య అధిగచ్ఛేయ్య విన్దేయ్యాతి – సచే లభేథ నిపకం సంహాయం.

సద్ధిం చరం సాధువిహారి ధీరన్తి. సద్ధిం చరన్తి ఏకతో చరం. **సాధువిహారిన్తి** పఠమేనపి ఝానేన సాధువిహారిం, దుతియేనపి ఝానేన... తతియేనపి ఝానేన... చతుత్థేనపి ఝానేన సాధువిహారిం, మేత్తాయపి చేతోవిముత్తియా సాధువిహారిం, కరుణాయపి...పే.... ముదితాయపి... ఉపేక్ఖాయపి చేతోవిముత్తియా సాధువిహారిం, ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తియాపి సాధువిహారిం , విఞ్ఞాణఞ్చ ఆయతనసమాపత్తియాపి...పే....

ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తియాపి...పే.... నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తియాపి సాధువిహారిం, నిరోధసమాపత్తియాపి సాధువిహారిం, ఫలసమాపత్తియాపి సాధువిహారిం. **ధీర**న్తి ధీరం పణ్డితం పఞ్ఞవన్తం బుద్ధిమన్తం ఞాణిం విభావిం మేధావిన్తి – సద్ధిం చరం సాధువిహారి ధీరం.

అభిభుయ్య సబ్బాని పరిస్సయానీతి. **పరిస్సయా**తి ద్వే పరిస్సయా – పాకటపరిస్సయా చ పటిచ్ఛన్నపరిస్సయా చ...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి పాకటపరిస్సయా...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి పటిచ్ఛన్నపరిస్సయా...పే.... ఏవమ్పి, తత్రాసయాతి – పరిస్సయా. **అభిభుయ్య సబ్బాని పరిస్సయానీ**తి సబ్బే పరిస్సయే అభిభుయ్య అభిభవిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వా పరియాదియిత్వా మద్దిత్వాతి – అభిభుయ్య సబ్బాని పరిస్సయాని.

చరేయ్య తేనత్తమనో సతీమాతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో తేన నిపకేన పణ్డితేన పఞ్ఞవన్తేన బుద్ధిమన్తేన ఞాణినా విభావినా మేధావినా సహాయేన సద్ధిం అత్తమనో తుట్ఠమనో హట్ఠమనో పహట్ఠమనో ఉదగ్గమనో ముదితమనో చరేయ్య విహరేయ్య ఇరియేయ్య వత్తేయ్య పాలేయ్య యపేయ్య యాపేయ్యాతి – చరేయ్య తేనత్తమనో. **సతీమా**తి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో సతిమా హోతి పరమేన సతినేపక్కేన సమన్నాగతో, చిరకతమ్పి చిరభాసితమ్పి సరితా అనుస్సరితాతి – చరేయ్య తేనత్తమనో సతీమా. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> "సచే లభేథ నిపకం సహాయం, సద్ధిం చరం సాధువిహారి ధీరం;
> అభిభుయ్య సబ్బాని పరిస్సయాని, చరేయ్య తేనత్తమనో సతీమా"తి.

౧౩౨. నో చే లభేథ నిపకం సహాయం, సద్ధిం చరం సాధువిహారి ధీరం;
రాజావ రట్ఠం విజితం పహాయ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

నో చే లభేథ నిపకం సహాయన్తి నో చే నిపకం పణ్డితం పఞ్ఞవన్తం బుద్ధిమన్తం ఞాణిం విభావిం మేధావిం సహాయం లభేయ్య పటిలభేయ్య అధిగచ్ఛేయ్య విన్దేయ్యాతి – నో చే లభేథ నిపకం సహాయం.

సద్ధిం చరం సాధువిహారి ధీరన్తి. **సద్ధిం చర**న్తి ఏకతో చరం. **సాధువిహారి**న్తి పఠమేనపి ఝానేన సాధువిహారిం...పే.... నిరోధసమాపత్తియాపి సాధువిహారిం, ఫలసమాపత్తియాపి సాధువిహారిం. **ధీర**న్తి ధీరం పణ్డితం పఞ్ఞవన్తం బుద్ధిమన్తం ఞాణిం విభావిం మేధావిన్తి – సద్ధిం చరం సాధువిహారి ధీరం.

రాజావ రట్ఠం విజితం పహాయాతి రాజా ఖత్తియో ముద్ధాభిసిత్తో విజితసఙ్గామో నిహతపచ్చామిత్తో లద్ధాధిప్పాయో పరిపుణ్ణకోసకోట్ఠాగారో రట్ఠఞ్చ జనపదఞ్చ కోసఞ్చ కోట్ఠాగారఞ్చ పహూతహిరఞ్ఞసువణ్ణం నగరఞ్చ పరిచ్చజిత్వా కేసమస్సుం ఓహారేత్వా కాసాయాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా అగారస్మా అనగారియం పబ్బజిత్వా అకిఞ్చనభావం ఉపగన్త్వా ఏకో చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతి. ఏవం పచ్చేకసమ్బుద్ధోపి సబ్బం ఘరావాసపలిబోధం ఛిన్దిత్వా పుత్తదారపలిబోధం ఛిన్దిత్వా ఞాతిపలిబోధం ఛిన్దిత్వా మిత్తామచ్చపలిబోధం ఛిన్దిత్వా కేసమస్సుం ఓహారేత్వా కాసాయాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా అగారస్మా అనగారియం పబ్బజిత్వా అకిఞ్చనభావం ఉపగన్త్వా ఏకో చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతీతి – రాజావ రట్ఠం విజితం పహాయ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

“నో చే లభేథ నిపకం సహాయం, సద్ధిం చరం సాధువిహారి ధీరం;

రాజావ రట్ఠం విజితం పహాయ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౩౩. **అద్ధా పసంసామ సహాయసమ్పదం, సేట్ఠా సమా సేవితబ్బా సహాయా;**

ఏతే అలద్ధా అనవజ్జభోజీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

అద్ధా పసంసామ సహాయసమ్పదన్తి. **అద్ధాతి** ఏకంసవచనం నిస్సంసయవచనం నిక్కఙ్ఖవచనం అద్వేజ్ఝవచనం అద్వేళ్హకవచనం నియోగవచనం అపణ్ణకవచనం అవిరద్ధవచనం అవత్థాపనవచనమేతం – అద్ధాతి. **సహాయసమ్పదన్తి** సహాయసమ్పదా వుచ్చతి యో సో సహాయో అసేక్ఖేన సీలక్ఖన్ధేన సమన్నాగతో హోతి, అసేక్ఖేన సమాధిక్ఖన్ధేన... అసేక్ఖేన పఞ్ఞాక్ఖన్ధేన ... అసేక్ఖేన విముత్తిక్ఖన్ధేన... అసేక్ఖేన విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధేన సమన్నాగతో హోతి. **అద్ధా పసంసామ సహాయసమ్పదన్తి** సహాయసమ్పదం పసంసామ థోమేమ కిత్తేమ వణ్ణేమాతి – అద్ధా పసంసామ సహాయసమ్పదం.

సేట్ఠా సమా సేవితబ్బా సహాయాతి సేట్ఠా హోన్తి సహాయా సీలేన సమాధినా పఞ్ఞాయ విముత్తియా విముత్తిఞాణదస్సనేన; సమా సదిసా హోన్తి సహాయా సీలేన సమాధినా పఞ్ఞాయ విముత్తియా విముత్తిఞాణదస్సనేన. సేట్ఠా వా సహాయా సదిసా వా సహాయా సేవితబ్బా భజితబ్బా పయిరుపాసితబ్బా పరిపుచ్ఛితబ్బా పరిపఞ్హితబ్బాతి – సేట్ఠా సమా సేవితబ్బా సహాయా.

ఏతే అలద్ధా అనవజ్జభోజీతి అత్థి పుగ్గలో సావజ్జభోజీ అత్థి పుగ్గలో అనవజ్జభోజీతి. కతమో చ పుగ్గలో సావజ్జభోజీ? ఇధేకచ్చో పుగ్గలో కుహనాయ లపనాయ నేమిత్తికతాయ నిప్పేసికతాయ లాభేన లాభం నిజిగీసనతాయ [నిజిగింసనతాయ (స్యా.)] దారుదానేన వేళుదానేన పత్తదానేన పుప్ఫదానేన ఫలదానేన సినానదానేన చుణ్ణదానేన మత్తికాదానేన దన్తకట్ఠదానేన ముఖోదకదానేన చాటుకమ్యతాయ [పాతుకమ్యతాయ (స్యా.) మహాని. ౧౫౯] ముగ్గసూప్యతాయ [ముగ్గసూపతాయ (స్యా.)] పారిభట్యతాయ పీఠమద్దికతాయ వత్థువిజ్జాయ తిరచ్ఛానవిజ్జాయ అఙ్గవిజ్జాయ నక్ఖత్తవిజ్జాయ దూతగమనేన పహిణగమనేన జఙ్ఘపేసనియేన వేజ్జకమ్మేన నవకమ్మేన [దూతకమ్మేన (స్యా. క.) మహాని. ౧౫౯] పిణ్డపటిపిణ్డకేన దానానుప్పదానేన , అధమ్మేన విసమేన లద్ధా లభిత్వా అధిగన్త్వా విన్దిత్వా పటిలభిత్వా జీవికం [జీవితం (క.)] కప్పేతి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సావజ్జభోజీ.

కతమో చ పుగ్గలో అనవజ్జభోజీ? ఇధేకచ్చో పుగ్గలో న కుహనాయ న లపనాయ న నేమిత్తికతాయ న నిప్పేసికతాయ న లాభేన లాభం నిజిగీసనతాయ న దారుదానేన న వేళుదానేన న పత్తదానేన న పుప్ఫదానేన న ఫలదానేన న సినానదానేన న చుణ్ణదానేన న మత్తికాదానేన న దన్తకట్ఠదానేన న ముఖోదకదానేన న చాటుకమ్యతాయ న ముగ్గసూప్యతాయ న పారిభట్యతాయ న పీఠమద్దికతాయ న వత్థువిజ్జాయ న తిరచ్ఛానవిజ్జాయ న అఙ్గవిజ్జాయ న నక్ఖత్తవిజ్జాయ న దూతగమనేన న పహిణగమనేన న జఙ్ఘపేసనియేన న వేజ్జకమ్మేన న నవకమ్మేన న పిణ్డపటిపిణ్డకేన న దానానుప్పదానేన, ధమ్మేన సమేన లద్ధా లభిత్వా అధిగన్త్వా విన్దిత్వా పటిలభిత్వా జీవికం కప్పేతి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో అనవజ్జభోజీ.

ఏతే అలద్ధా అనవజ్జభోజీతి ఏతే అనవజ్జభోజీ అలద్ధా అలభిత్వా అనధిగన్త్వా అవిన్దిత్వా అప్పటిలభిత్వాతి – ఏతే అలద్ధా అనవజ్జభోజీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

"అద్ధా పసంసామ సహాయసమ్పదం, సేట్ఠా సమా సేవితబ్బా సహాయా;
ఏతే అలద్ధా అనవజ్జభోజీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

౧౩౪. **దిస్వా సువణ్ణస్స పభస్సరాని, కమ్మారపుత్తేన సునిట్ఠితాని;**
సఙ్ఘట్టయన్తాని [సంఘట్టమానాని (సు॰ ని॰ ౪౮)] **దువే భుజస్మిం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

దిస్వా సువణ్ణస్స పభస్సరానీతి దిస్వా పస్సిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా. **సువణ్ణస్సాతి** జాతరూపస్స. **పభస్సరానీతి** పరిసుద్ధాని పరియోదాతానీతి – దిస్వా సువణ్ణస్స పభస్సరాని.

కమ్మారపుత్తేన సునిట్ఠితానీతి కమ్మారపుత్తో వుచ్చతి సువణ్ణకారో. **కమ్మారపుత్తేన సునిట్ఠితానీతి** కమ్మారపుత్తేన సునిట్ఠితాని సుకతాని సుపరికమ్మకతానీతి – కమ్మారపుత్తేన సునిట్ఠితాని.

సఙ్ఘట్టయన్తాని దువే భుజస్మిన్తి భుజో వుచ్చతి హత్థో. యథా ఏకస్మిం హత్థే ద్వే నూపురాని [ధువరాని (స్యా॰)] ఘట్టేన్తి [ఘటేన్తి (స్యా॰)]; ఏవమేవ సత్తా తణ్హావసేన దిట్ఠివసేన నిరయే ఘట్టేన్తి, తిరచ్ఛానయోనియం ఘట్టేన్తి, పేత్తివిసయే ఘట్టేన్తి, మనుస్సలోకే ఘట్టేన్తి, దేవలోకే ఘట్టేన్తి, గతియా గతిం ఉపపత్తియా ఉపపత్తిం పటిసన్ధియా పటిసన్ధిం భవేన భవం సంసారేన సంసారం వట్టేన వట్టం ఘట్టేన్తి సఙ్ఘట్టేన్తి సఙ్ఘట్టేన్తా చరన్తి విహరన్తి ఇరియన్తి వత్తేన్తి పాలేన్తి యపేన్తి యాపేన్తీతి – సఙ్ఘట్టయన్తాని దువే భుజస్మిం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

"దిస్వా సువణ్ణస్స పభస్సరాని, కమ్మారపుత్తేన సునిట్ఠితాని;
సఙ్ఘట్టయన్తాని దువే భుజస్మిం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో".

౧౩౫. **ఏవం దుతీయేన సహా మమస్స, వాచాభిలాపో అభిసజ్జనా వా;**
ఏతం భయం ఆయతిం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

ఏవం దుతీయేన సహా మమస్సాతి తణ్హాదుతియో వా హోతి పుగ్గలదుతియో వా. కథం తణ్హాదుతియో హోతి? తణ్హాతి రూపతణ్హా…పే॰… ధమ్మతణ్హా. యస్సేసా తణ్హా అప్పహీనా, సో వుచ్చతి తణ్హాదుతియో.

తణ్హాదుతియో పురిసో, దీఘమద్ధాన సంసరం;
ఇత్థభావఞ్ఞథాభావం, సంసారం నాతివత్తతీతి.

ఏవం తణ్హాదుతియో వా హోతి.

కథం పుగ్గలదుతియో హోతి? ఇధేకచ్చో న అత్థహేతు [అత్తహేతు (స్యా॰)] న కారణహేతు ఉద్ధతో అవూపసన్తచిత్తో ఏకస్స వా దుతియో హోతి, ద్విన్నం వా తతియో హోతి, తిణ్ణం వా చతుత్థో హోతి. తత్థ బహుం సమ్ఫప్పలాపం పలపతి;

సేయ్యథిదం – రాజకథం చోరకథం మహామత్తకథం సేనాకథం భయకథం యుద్ధకథం అన్నకథం పానకథం వత్థకథం సయనకథం మాలాకథం గన్ధకథం ఞాతికథం యానకథం గామకథం నిగమకథం నగరకథం జనపదకథం ఇత్థికథం [ఇత్థికథం పురిసకథం (స్యా॰ క॰) దీ॰ ని॰ ౧.౧౭, ౨౦౧; సం॰ ని॰ ౫.౧౦౮౦ పస్సితబ్బం] సూరకథం విసిఖాకథం కుమ్భట్ఠానకథం పుబ్బపేతకథం నానత్తకథం లోకక్ఖాయికం సముద్దక్ఖాయికం ఇతిభవాభవకథం కథేతి. ఏవం పుగ్గలదుతియో హోతీతి – ఏవం దుతీయేన సహ మమస్స.

వాచాభిలాపో అభిసజ్జనా వాతి వాచాభిలాపో వుచ్చతి బాత్తింస తిరచ్ఛానకథా, సేయ్యథిదం – రాజకథం...పే॰... ఇతిభవాభవకథం. **అభిసజ్జనా వా**తి ద్వే సజ్జనా – తణ్హాసజ్జనా చ దిట్ఠిసజ్జనా చ...పే॰... అయం తణ్హాసజ్జనా...పే॰... అయం దిట్ఠిసజ్జనాతి – వాచాభిలాపో అభిసజ్జనా వా.

ఏతం భయం ఆయతిం పేక్ఖమానోతి. భయన్తి జాతిభయం జరాభయం బ్యాధిభయం మరణభయం రాజభయం చోరభయం అగ్గిభయం ఉదకభయం అత్తానువాదభయం పరానువాదభయం దణ్డభయం దుగ్గతిభయం ఊమిభయం కుమ్భీలభయం ఆవట్టభయం సుసుమారభయం ఆజీవకభయం అసిలోకభయం పరిససారజ్జభయం మదనభయం భయానకం ఛమ్భితత్తం లోమహంసో చేతసో ఉబ్బేగో ఉత్రాసో. **ఏతం భయం ఆయతిం పేక్ఖమానో**తి ఏతం భయం ఆయతిం పేక్ఖమానో దక్ఖమానో ఓలోకయమానో నిజ్ఝాయమానో ఉపపరిక్ఖమానోతి – ఏతం భయం ఆయతిం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

"ఏవం దుతీయేన సహా మమస్స, వాచాభిలాపో అభిసజ్జనా వా;
ఏతం భయం ఆయతిం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో".

౧౩౬. కామా హి చిత్రా మధురా మనోరమా, విరూపరూపేన మథేన్తి చిత్తం;
ఆదీనవం కామగుణేసు దిస్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

కామా హి చిత్రా మధురా మనోరమాతి. కామాతి ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ...పే॰... ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా...పే॰... ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. **చిత్రా**తి నానావణ్ణా రూపా నానావణ్ణా సద్దా నానావణ్ణా గన్ధా నానావణ్ణా రసా నానావణ్ణా ఫోట్ఠబ్బా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా కామూపసంహితా రజనీయా. **మధురా**తి వుత్తఞ్హేతం భగవతా [మ॰ ని॰ ౧.౧౬౭ పస్సితబ్బం] – "పఞ్చిమే , భిక్ఖవే, కామగుణా. కతమే పఞ్చ? చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యా రూపా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా కామూపసంహితా రజనీయా, సోతవిఞ్ఞేయ్యా సద్దా...పే॰... ఘానవిఞ్ఞేయ్యా గన్ధా... జివ్హావిఞ్ఞేయ్యా రసా... కాయవిఞ్ఞేయ్యా ఫోట్ఠబ్బా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా కామూపసంహితా రజనీయా. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చ కామగుణా. యం ఖో, భిక్ఖవే, ఇమే పఞ్చ కామగుణే పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సుఖం సోమనస్సం, ఇదం వుచ్చతి కామసుఖం మిళ్హసుఖం [మీళ్హసుఖం (పస్స మ॰ ని॰ ౩.౩౨౮)] పుథుజ్జనసుఖం అనరియసుఖం, న సేవితబ్బం న భావేతబ్బం న బహులీకాతబ్బం, 'భాయితబ్బం ఏతస్స సుఖస్సా'తి వదామీ"తి – కామా హి చిత్రా మధురా **మనోరమాతి. మనో**తి యం చిత్తం...పే॰... తజ్జా మనోవిఞ్ఞాణధాతు. మనో రమేన్తి థోమేన్తి తోసేన్తి పహాసేన్తీతి – కామా హి చిత్రా మధురా మనోరమా.

విరూపరూపేన మథేన్తి చిత్తన్తి నానావణ్ణేహి రూపేహి…పే.… నానావణ్ణేహి ఫోట్ఠబ్బేహి చిత్తం మథేన్తి తోసేన్తి పహాసేన్తీతి – విరూపరూపేన మథేన్తి చిత్తం.

ఆదీనవం కామగుణేసు దిస్వాతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "కో చ, భిక్ఖవే, కామానం ఆదీనవో? ఇధ, భిక్ఖవే, కులపుత్తో యేన సిప్పట్ఠానేన జీవికం కప్పేతి, యది ముద్దాయ యది గణనాయ యది సఙ్ఖానేన యది కసియా యది వణిజ్జాయ యది గోరక్ఖేన యది ఇస్సత్థేన [ఇస్సత్థేన (స్యా.), ఇస్సత్తేన (క.) పస్స మ. ని. ౧.౧౬౭] యది రాజపోరిసేన యది సిప్పఞ్ఞతరేన, సీతస్స పురక్ఖతో ఉణ్హస్స పురక్ఖతో డంసమకసవాతాతపసరీసపసమ్ఫస్సేహి సమ్ఫస్సమానో [రిస్సమానో (మ. ని. ౧.౧౬౭)] ఖుప్పిపాసాయ మీయమానో; అయం, భిక్ఖవే, కామానం ఆదీనవో సన్దిట్ఠికో దుక్ఖక్ఖన్ధో కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు.

"తస్స చే, భిక్ఖవే, కులపుత్తస్స ఏవం ఉట్ఠహతో ఘటతో వాయమతో తే భోగా నాభినిప్ఫజ్జన్తి, సో సోచతి కిలమతి పరిదేవతి ఉరత్తాళిం కన్దతి, సమ్మోహం ఆపజ్జతి – 'మోఘం వత మే ఉట్ఠానం, అఫలో వత మే వాయామో'తి. అయమ్పి, భిక్ఖవే, కామానం ఆదీనవో సన్దిట్ఠికో దుక్ఖక్ఖన్ధో కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు.

"తస్స చే, భిక్ఖవే, కులపుత్తస్స ఏవం ఉట్ఠహతో ఘటతో వాయమతో తే భోగా అభినిప్ఫజ్జన్తి, సో తేసం భోగానం ఆరక్ఖాధికరణం దుక్ఖం దోమనస్సం [దుక్ఖదోమనస్సం (స్యా. క.)] పటిసంవేదేతి – 'కిన్తి మే భోగే నేవ రాజానో హరేయ్యుం, న చోరా హరేయ్యుం, న అగ్గి డహేయ్య, న ఉదకం వహేయ్య, న అప్పియా దాయాదా హరేయ్యు'న్తి. తస్స ఏవం ఆరక్ఖతో గోపయతో తే భోగే రాజానో వా హరన్తి చోరా వా హరన్తి అగ్గి వా డహతి ఉదకం వా వహతి అప్పియా వా దాయాదా హరన్తి. సో సోచతి…పే.… సమ్మోహం ఆపజ్జతి – 'యమ్పి మే అహోసి తమ్పి నో నత్థీ'తి. అయమ్పి, భిక్ఖవే, కామానం ఆదీనవో సన్దిట్ఠికో దుక్ఖక్ఖన్ధో కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు.

"పున చపరం, భిక్ఖవే, కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు రాజానోపి రాజూహి వివదన్తి, ఖత్తియాపి ఖత్తియేహి వివదన్తి, బ్రాహ్మణాపి బ్రాహ్మణేహి వివదన్తి, గహపతీపి గహపతీహి వివదన్తి, మాతాపి పుత్తేన వివదతి, పుత్తోపి మాతరా వివదతి, పితాపి పుత్తేన వివదతి, పుత్తోపి పితరా వివదతి, భాతాపి భగినియా వివదతి, భగినీపి భాతరా వివదతి, సహాయోపి సహాయేన వివదతి. తే తత్థ కలహవిగ్గహవివాదాపన్నా అఞ్ఞమఞ్ఞం పాణీహిపి ఉపక్కమన్తి లేడ్డూహిపి ఉపక్కమన్తి దణ్డేహిపి ఉపక్కమన్తి సత్థేహిపి ఉపక్కమన్తి. తే తత్థ మరణమ్పి నిగచ్ఛన్తి మరణమత్తమ్పి దుక్ఖం. అయమ్పి, భిక్ఖవే, కామానం ఆదీనవో సన్దిట్ఠికో దుక్ఖక్ఖన్ధో కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు.

"పున చపరం, భిక్ఖవే, కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు అసిచమ్మం గహేత్వా ధనుకలాపం సన్నయ్హిత్వా ఉభతోబ్యూళ్హం [ఉభతోవియూళ్హం (స్యా.) పస్స మ. ని. ౧.౧౬౮] సఙ్గామం పక్ఖన్దన్తి, ఉసూసుపి ఖిప్పమానేసు సత్తీసుపి ఖిప్పమానాసు అసీసుపి విజ్జోతలన్తేసు. తే తత్థ ఉసూహిపి విజ్ఝన్తి సత్తీహిపి [సత్తియాపి (మ. ని. ౧.౧౬౭, ౧౭౮)] విజ్ఝన్తి అసినాపి సీసం ఛిన్దన్తి. తే తత్థ మరణమ్పి నిగచ్ఛన్తి మరణమత్తమ్పి దుక్ఖం. అయమ్పి, భిక్ఖవే, కామానం ఆదీనవో సన్దిట్ఠికో దుక్ఖక్ఖన్ధో కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు అసిచమ్మం గహేత్వా ధనుకలాపం సన్నయ్హిత్వా అద్ధావలేపనా [అద్ధావలేపనా (స్యా.)] ఉపకారియో పక్ఖన్దన్తి, ఉసూసుపి ఖిప్పమానేసు సత్తీసుపి ఖిప్పమానాసు, అసీసుపి విజ్జోతలన్తేసు. తే తత్థ ఉసూహిపి విజ్ఝన్తి సత్తీహిపి విజ్ఝన్తి ఛకణకాయపి [ఛకణటియాపి (స్యా.), పక్కట్టియా (సీ. అట్ఠ.) పస్స మ. ని. ౧.౧౬౮] ఓసిఞ్చన్తి అభివగ్గేనపి ఓమద్దన్తి అసినాపి సీసం ఛిన్దన్తి. తే తత్థ మరణమ్పి నిగచ్ఛన్తి మరణమత్తమ్పి దుక్ఖం. అయమ్పి, భిక్ఖవే, కామానం ఆదీనవో సన్దిట్ఠికో దుక్ఖక్ఖన్ధో కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు సన్ధిమ్పి ఛిన్దన్తి నిల్లోపమ్పి హరన్తి ఏకాగారికమ్పి కరోన్తి పరిపన్థేపి తిట్ఠన్తి పరదారమ్పి గచ్ఛన్తి. తమేనం రాజానో గహేత్వా వివిధా కమ్మకారణా కారేన్తి – కసాహిపి తాళేన్తి, వేత్తేహిపి తాళేన్తి, అడ్ఢదణ్డకేహిపి తాళేన్తి, హత్థమ్పి ఛిన్దన్తి...పే.... అసినాపి సీసం ఛిన్దన్తి. తే తత్థ మరణమ్పి నిగచ్ఛన్తి మరణమత్తమ్పి దుక్ఖం. అయమ్పి, భిక్ఖవే, కామానం ఆదీనవో సన్దిట్ఠికో దుక్ఖక్ఖన్ధో కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు కాయేన దుచ్చరితం చరన్తి వాచాయ దుచ్చరితం చరన్తి మనసా దుచ్చరితం చరన్తి. తే కాయేన దుచ్చరితం చరిత్వా వాచాయ దుచ్చరితం చరిత్వా మనసా దుచ్చరితం చరిత్వా కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపజ్జన్తి. అయమ్పి, భిక్ఖవే, కామానం ఆదీనవో సమ్పరాయికో దుక్ఖక్ఖన్ధో కామహేతు కామనిదానం కామాధికరణం కామానమేవ హేతు”.

ఆదీనవం కామగుణేసు దిస్వాతి కామగుణేసు ఆదీనవం దిస్వా పస్సిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – ఆదీనవం కామగుణేసు దిస్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

“కామా హి చిత్రా మధురా మనోరమా, విరూపరూపేన మథేన్తి చిత్తం;
ఆదీనవం కామగుణేసు దిస్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౩౭. **ఈతీ చ గణ్డో చ ఉపద్దవో చ, రోగో చ సల్లఞ్చ భయఞ్చ మేతం;**
ఏతం భయం కామగుణేసు దిస్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

ఈతీ చ గణ్డో చ ఉపద్దవో చ, రోగో చ సల్లఞ్చ భయఞ్చ మేతన్తి వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “భయన్తి, భిక్ఖవే, కామానమేతం అధివచనం. దుక్ఖన్తి, భిక్ఖవే, కామానమేతం అధివచనం. రోగోతి, భిక్ఖవే, కామానమేతం అధివచనం. గణ్డోతి, భిక్ఖవే, కామానమేతం అధివచనం. సల్లన్తి, భిక్ఖవే, కామానమేతం అధివచనం. సఙ్గోతి, భిక్ఖవే, కామానమేతం అధివచనం. పఙ్కోతి, భిక్ఖవే, కామానమేతం అధివచనం. గబ్భోతి, భిక్ఖవే, కామానమేతం అధివచనం. కస్మా చ, భిక్ఖవే, భయన్తి కామానమేతం అధివచనం? యస్మా చ కామరాగరత్తాయం, భిక్ఖవే, ఛన్దరాగవినిబద్ధో [ఛన్దరాగవినిబన్ధో (స్యా. క.) పస్స అ. ని. ౮.౫౬] దిట్ఠధమ్మికాపి భయా న పరిముచ్చతి, సమ్పరాయికాపి భయా న పరిముచ్చతి, తస్మా భయన్తి కామానమేతం అధివచనం. కస్మా చ, భిక్ఖవే, దుక్ఖన్తి...పే.... రోగోతి... గణ్డోతి... సల్లన్తి... సఙ్గోతి... పఙ్కోతి... గబ్భోతి కామానమేతం

అధివచనం? యస్మా చ కామరాగరత్తాయం, భిక్ఖవే, ఛన్దరాగవినిబద్ధో దిట్ఠధమ్మికాపి గబ్భా న పరిముచ్చతి, సమ్పరాయికాపి గబ్భా న పరిముచ్చతి, తస్మా గబ్భోతి కామానమేతం అధివచన”న్తి.

భయం దుక్ఖఞ్చ రోగో చ, గణ్డో సల్లఞ్చ సఙ్గో చ;
పఙ్కో గబ్భో చ ఉభయం, ఏతే కామా పవుచ్చన్తి;
యత్థ సత్తో పుథుజ్జనో.

ఓతిణ్ణో సాతరూపేన, పున గబ్భాయ గచ్ఛతి;
యతో చ భిక్ఖు ఆతాపీ, సమ్పజఞ్ఞం న రిచ్చతి [న రిఞ్చతి (స్యా. క.) సం. ని. ౪.౨౩౧].

సో ఇమం పలిపథం దుగ్గం, అతిక్కమ్మ తథావిధో;
పజం జాతిజరూపేతం, ఫన్దమానం అవేక్ఖతీతి.

ఈతీ చ గణ్డో చ ఉపద్దవో చ, రోగో చ సల్లఞ్చ భయఞ్చ మేతం.

ఏతం భయం కామగుణేసు దిస్వాతి ఏతం భయం కామగుణేసు దిస్వా పస్సిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – ఏతం భయం కామగుణేసు దిస్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

“ఈతీ చ గణ్డో చ ఉపద్దవో చ, రోగో చ సల్లఞ్చ భయఞ్చ మేతం;
ఏతం భయం కామగుణేసు దిస్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౩౮. **సీతఞ్చ ఉణ్హఞ్చ ఖుదం పిపాసం, వాతాతపే డంససరీసపే** [డంససిరింసపే (స్యా.), డంసమకససరీసపే (క.)] **చ;**
సబ్బానిపేతాని అభిసమ్భవిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

సీతఞ్చ ఉణ్హఞ్చ ఖుదం పిపాసన్తి. సీతన్తి ద్వీహి కారణేహి సీతం హోతి – అబ్భన్తరధాతుప్పకోపవసేన వా సీతం హోతి బహిద్ధా ఉతువసేన వా సీతం హోతి. **ఉణ్హ**న్తి ద్వీహి కారణేహి ఉణ్హం హోతి – అబ్భన్తరధాతుప్పకోపవసేన వా ఉణ్హం హోతి బహిద్ధా ఉతువసేన వా ఉణ్హం హోతి. ఖుదా [ఖుద్దా (స్యా. క.)] వుచ్చతి ఛాతకో. పిపాసా వుచ్చతి ఉదకపిపాసాతి – సీతఞ్చ ఉణ్హఞ్చ ఖుదం పిపాసం.

వాతాతపే డంససరీసపే చాతి. వాతాతి పురత్థిమా వాతా పచ్ఛిమా వాతా ఉత్తరా వాతా దక్ఖిణా వాతా సరజా వాతా అరజా వాతా సీతా వాతా ఉణ్హా వాతా పరిత్తా వాతా అధిమత్తా వాతా వేరమ్భవాతా పక్ఖవాతా సుపణ్ణవాతా తాలపణ్ణవాతా [తాలవణ్టవాతా (క.) చూళని. ఉపసీవమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ४౩] విధూపనవాతా. ఆతపో వుచ్చతి సూరియసన్తాపో. డంసా వుచ్చన్తి పిఙ్గలమక్ఖికా. సరీసపా వుచ్చన్తి అహీతి – వాతాతపే డంససరీసపే చ.

సబ్బానిపేతాని అభిసమ్భవిత్వాతి అభిభవిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వా పరియాదియిత్వా మద్దిత్వాతి – సబ్బానిపేతాని అభిసమ్భవిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

“సీతఞ్చ ఉణ్హఞ్చ ఖుదం పిపాసం, వాతాతపే డంససరీసపే చ;

సబ్బానిపేతాని అభిసమ్భవిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౩౯. **నాగోవ యూథాని వివజ్జయిత్వా, సఞ్జాతఖన్ధో పదుమీ ఉళారో;**

యథాభిరన్తం విహరే [వీహరం (సు॰ ని॰ ౫౩)] **అరఞ్ఞే, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

నాగోవ యూథాని వివజ్జయిత్వాతి నాగో వుచ్చతి హత్థినాగో. పచ్చేకసమ్బుద్ధోపి నాగో. కింకారణా పచ్చేకసమ్బుద్ధో నాగో? ఆగుం న కరోతీతి నాగో; న గచ్ఛతీతి నాగో; న ఆగచ్ఛతీతి నాగో. కథం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఆగుం న కరోతీతి నాగో? ఆగు వుచ్చతి పాపకా అకుసలా ధమ్మా సంకిలేసికా పోనోభవికా సదరా దుక్ఖవిపాకా ఆయతిం జాతిజరామరణియా.

ఆగుం న కరోతి కిఞ్చి లోకే, సబ్బసంయోగే విసజ్జ బన్ధనాని;

సబ్బత్థ న సజ్జతి విముత్తో, నాగో తాది పవుచ్చతే తథత్తా.

ఏవం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఆగుం న కరోతీతి నాగో.

కథం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో న గచ్ఛతీతి నాగో? సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో న ఛన్దాగతిం గచ్ఛతి, న దోసాగతిం గచ్ఛతి, న మోహాగతిం గచ్ఛతి, న భయాగతిం గచ్ఛతి, న రాగవసేన గచ్ఛతి, న దోసవసేన గచ్ఛతి, న మోహవసేన గచ్ఛతి, న మానవసేన గచ్ఛతి, న దిట్ఠివసేన గచ్ఛతి, న ఉద్ధచ్చవసేన గచ్ఛతి, న విచికిచ్ఛావసేన గచ్ఛతి, న అనుసయవసేన గచ్ఛతి, న వగ్గేహి కమ్మేహి యాయతి నీయతి [నియ్యతి (స్యా॰ క॰)] వుయ్హతి సంహరీయతి. ఏవం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో న గచ్ఛతీతి నాగో.

కథం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో న ఆగచ్ఛతీతి నాగో? సోతాపత్తిమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా తే కిలేసే న పునేతి న పచ్చేతి న పచ్చాగచ్ఛతి, సకదాగామిమగ్గేన…పే॰… అనాగామిమగ్గేన…పే॰… అరహత్తమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా తే కిలేసే న పునేతి న పచ్చేతి న పచ్చాగచ్ఛతి. ఏవం సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో న ఆగచ్ఛతీతి నాగో.

నాగోవ యూథాని వివజ్జయిత్వాతి యథా సో హత్థినాగో యూథాని వివజ్జేత్వా పరివజ్జేత్వా అభినివజ్జేత్వా ఏకోవ అరఞ్ఞవనమజ్ఝోగాహేత్వా [అరఞ్ఞే వనమజ్ఝస్స అజ్ఝోగాహేత్వా (స్యా॰)] చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతి, పచ్చేకసమ్బుద్ధోపి గణం వివజ్జేత్వా పరివజ్జేత్వా అభివజ్జేత్వా ఏకో [ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో (స్యా॰)] అరఞ్ఞవనపత్థాని పన్తాని సేనాసనాని పటిసేవతి అప్పసద్దాని అప్పనిగ్ఘోసాని విజనవాతాని మనుస్సరాహస్సేయ్యకాని పటిసల్లానసారుప్పాని. సో ఏకో గచ్ఛతి ఏకో తిట్ఠతి ఏకో నిసీదతి ఏకో సేయ్యం కప్పేతి ఏకో గామం పిణ్డాయ పవిసతి ఏకో పటిక్కమతి ఏకో రహో నిసీదతి ఏకో చఙ్కమం అధిట్ఠాతి ఏకో చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతీతి – నాగోవ యూథాని వివజ్జయిత్వా.

సఞ్జాతఖన్ధో పదుమీ ఉళారోతి యథా సో హత్థినాగో సఞ్జాతక్ఖన్ధో సత్తరతనో వా హోతి అట్ఠరతనో వా, పచ్చేకసమ్బుద్ధోపి సఞ్జాతక్ఖన్ధో అసేక్ఖేన సీలక్ఖన్ధేన అసేక్ఖేన సమాధిక్ఖన్ధేన అసేక్ఖేన పఞ్ఞాక్ఖన్ధేన అసేక్ఖేన విముత్తిక్ఖన్ధేన అసేక్ఖేన విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధేన. యథా సో హత్థినాగో పదుమీ, పచ్చేకసమ్బుద్ధోపి సత్తహి బోజ్ఝఙ్గపుప్ఫేహి పదుమీ,

సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గపుప్ఫేన ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గపుప్ఫేన వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గపుప్ఫేన పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గపుప్ఫేన, పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గపుప్ఫేన పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గపుప్ఫేన సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గపుప్ఫేన ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గపుప్ఫేన. యథా సో హత్థినాగో ఉళారో థామేన బలేన జవేన సూరేన, పచ్చేకసమ్బుద్ధోపి ఉళారో సీలేన సమాధినా పఞ్ఞాయ విముత్తియా విముత్తిఞాణదస్సనేనాతి – సఞ్జాతఖన్ధో పదుమీ ఉళారో.

యథాభిరన్తం విహరే అరఞ్ఞేతి యథా సో హత్థినాగో యథాభిరన్తం అరఞ్ఞే విహరతి, పచ్చేకసమ్బుద్ధోపి యథాభిరన్తం అరఞ్ఞే విహరతి. పఠమేనపి ఝానేన యథాభిరన్తం అరఞ్ఞే విహరతి, దుతియేనపి ఝానేన…పే.… తతియేనపి ఝానేన… చతుత్థేనపి ఝానేన యథాభిరన్తం అరఞ్ఞే విహరతి; మేత్తాయపి చేతోవిముత్తియా యథాభిరన్తం అరఞ్ఞే విహరతి, కరుణాయపి చేతోవిముత్తియా… ముదితాయపి చేతోవిముత్తియా… ఉపేక్ఖాయపి చేతోవిముత్తియా యథాభిరన్తం అరఞ్ఞే విహరతి; ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తియాపి యథాభిరన్తం అరఞ్ఞే విహరతి, విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసమాపత్తియాపి… ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తియాపి… నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తియాపి… నిరోధసమాపత్తియాపి… ఫలసమాపత్తియాపి యథాభిరన్తం అరఞ్ఞే విహరతీతి – యథాభిరన్తం విహరే అరఞ్ఞే, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

"నాగోవ యూథాని వివజ్జయిత్వా, సఞ్జాతఖన్ధో పదుమీ ఉళారో;
యథాభిరన్తం విహరే అరఞ్ఞే, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

౧౪౦.**అట్ఠానతం సఙ్గణికారతస్స, యం ఫస్సయే** [ఫుస్సయే (స్యా. క.)] **సామయికం** [ఆసామాయికం (క.)] **విముత్తిం;**
ఆదిచ్చబన్ధుస్స వచో నిసమ్మ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

అట్ఠానతం సఙ్గణికారతస్స, యం ఫస్సయే సామయికం విముత్తిన్తి వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "యావతానన్ద [నో వతానన్ద (మ. ని. ౩.౧౮౬)], భిక్ఖు సఙ్గణికారామో సఙ్గణికరతో సఙ్గణికారామతం అనుయుత్తో, గణారామో గణరతో గణసమ్ముదితో (గణారామతం అనుయుత్తో) [( ) నత్థి మ. ని. ౩.౧౮౬], యం తం నేక్ఖమ్మసుఖం పవివేకసుఖం ఉపసమసుఖం సమ్బోధిసుఖం, తస్స సుఖస్స నికామలాభీ భవిస్సతి అకిచ్ఛలాభీ అకసిరలాభీతి – నేతం ఠానం విజ్జతి. యో చ ఖో సో, ఆనన్ద, భిక్ఖు ఏకో గణస్మా వూపకట్ఠో విహరతి, తస్సేతం భిక్ఖునో పాటికఙ్ఖం. యం తం నేక్ఖమ్మసుఖం పవివేకసుఖం ఉపసమసుఖం సమ్బోధిసుఖం, తస్స సుఖస్స నికామలాభీ భవిస్సతి అకిచ్ఛలాభీ అకసిరలాభీతి – ఠానమేతం విజ్జతి. యావతానన్ద, భిక్ఖు సఙ్గణికారామో సఙ్గణికరతో సఙ్గణికారామతం అనుయుత్తో, గణారామో గణరతో గణసమ్ముదితో (గణారామతం అనుయుత్తో,) సామాయికం [సామయికం (స్యా. క.)] వా కన్తం చేతోవిముత్తిం ఉపసమ్పజ్జ విహరిస్సతి, అసామాయికం వా అకుప్పన్తి – నేతం ఠానం విజ్జతి. యో చ ఖో సో, ఆనన్ద, భిక్ఖు ఏకో గణస్మా వూపకట్ఠో విహరతి, తస్సేతం భిక్ఖునో పాటికఙ్ఖం సామాయికం వా కన్తం చేతోవిముత్తిం ఉపసమ్పజ్జ విహరిస్సతి, అసామాయికం వా అకుప్పన్తి, ఠానమేతం విజ్జతీ"తి – అట్ఠానతం సఙ్గణికారతస్స, యం ఫస్సయే సామయికం విముత్తిం.

ఆదిచ్చబన్ధుస్స వచో నిసమ్మాతి ఆదిచ్చో వుచ్చతి సూరియో. సో గోతమో గోత్తేన. పచ్చేకసమ్బుద్ధోపి గోతమో గోత్తేన. సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో సూరియస్స గోత్తఞాతకో గోత్తబన్ధు, తస్మా పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఆదిచ్చబన్ధు. **ఆదిచ్చబన్ధుస్స వచో నిసమ్మా**తి ఆదిచ్చబన్ధుస్స వచనం బ్యప్పథం దేసనం అనుసాసనం అనుసిట్ఠం సుత్వా సుణిత్వా ఉగ్గహేత్వా ఉపధారయిత్వా ఉపలక్ఖయిత్వాతి – ఆదిచ్చబన్ధుస్స వచో నిసమ్మ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> "అట్ఠానతం సఙ్గణికారతస్స, యం ఫస్సయే సామయికం విముత్తిం;
> ఆదిచ్చబన్ధుస్స వచో నిసమ్మ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

దుతియో వగ్గో.

తతియవగ్గో

౧౪౧.**దిట్ఠీవిసూకాని ఉపాతివత్తో, పత్తో నియామం పటిలద్ధమగ్గో;**
ఉప్పన్నఞాణోమ్హి అనఞ్ఞనేయ్యో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

దిట్ఠివిసూకాని ఉపాతివత్తోతి దిట్ఠివిసూకాని వుచ్చన్తి వీసతివత్థుకా సక్కాయదిట్ఠీ. ఇధ అస్సుతవా పుథుజ్జనో అరియానం అదస్సావీ అరియధమ్మస్స అకోవిదో అరియధమ్మే అవినీతో సప్పురిసానం అదస్సావీ సప్పురిసధమ్మస్స అకోవిదో సప్పురిసధమ్మే అవినీతో రూపం అత్తతో సమనుపస్సతి రూపవన్తం వా అత్తానం అత్తని వా రూపం రూపస్మిం వా అత్తానం, వేదనం...పే.... సఞ్ఞం... సఙ్ఖారే... విఞ్ఞాణం అత్తతో సమనుపస్సతి విఞ్ఞాణవన్తం వా అత్తానం అత్తని వా విఞ్ఞాణం విఞ్ఞాణస్మిం వా అత్తానం. యా ఏవరూపా దిట్ఠి దిట్ఠిగతం దిట్ఠిగహనం దిట్ఠికన్తారో దిట్ఠివిసూకాయికం దిట్ఠివిప్ఫన్దితం దిట్ఠిసంయోజనం గాహో పటిగ్గాహో అభినివేసో పరామాసో కుమ్మగ్గో మిచ్ఛాపథో మిచ్ఛత్తం తిత్థాయతనం విపరియేసగ్గాహో విపరీతగ్గాహో విపల్లాసగ్గాహో మిచ్ఛాగాహో, అయాథావకస్మిం యాథావకన్తి గాహో, యావతా ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని – ఇమాని దిట్ఠివిసూకాని. **దిట్ఠివిసూకాని ఉపాతివత్తో**తి దిట్ఠివిసూకాని ఉపాతివత్తో అతిక్కన్తో సమతిక్కన్తో వీతివత్తోతి – దిట్ఠీవిసూకాని ఉపాతివత్తో.

పత్తో నియామం పటిలద్ధమగ్గోతి నియామా వుచ్చన్తి చత్తారో మగ్గా; అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, సేయ్యథిదం – సమ్మాదిట్ఠి సమ్మాసఙ్కప్పో సమ్మావాచా సమ్మాకమ్మన్తో సమ్మాఆజీవో సమ్మావాయామో సమ్మాసతి సమ్మాసమాధి. చతూహి అరియమగ్గేహి సమన్నాగతో నియామం పత్తో సమ్పత్తో అధిగతో ఫస్సితో సచ్ఛికతోతి – పత్తో నియామం. **పటిలద్ధమగ్గో**తి లద్ధమగ్గో పటిలద్ధమగ్గో అధిగతమగ్గో ఫస్సితమగ్గో సచ్ఛికతమగ్గోతి – పత్తో నియామం పటిలద్ధమగ్గో.

ఉప్పన్నఞాణోమ్హి అనఞ్ఞనేయ్యోతి తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స ఞాణం ఉప్పన్నం సముప్పన్నం నిబ్బత్తం అభినిబ్బత్తం పాతుభూతం. "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి ఞాణం ఉప్పన్నం సముప్పన్నం నిబ్బత్తం అభినిబ్బత్తం పాతుభూతం, "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి...పే.... "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి... "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి ఞాణం ఉప్పన్నం సముప్పన్నం నిబ్బత్తం అభినిబ్బత్తం పాతుభూతన్తి – ఉప్పన్నఞాణోమ్హి. **అనఞ్ఞనేయ్యో**తి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో న పరనేయ్యో

న పరప్పత్తియో న పరప్పచ్చయో న పరపటిబద్ధగూ, యథాభూతం [తం (క.)] జానాతి పస్సతి అసమ్మూళ్హో సమ్పజానో పటిస్సతో. “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి న పరనేయ్యో న పరప్పత్తియో న పరప్పచ్చయో న పరపటిబద్ధగూ, యథాభూతం జానాతి పస్సతి అసమ్మూళ్హో సమ్పజానో పటిస్సతో. “సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా”తి…పే.… “సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి…పే.… “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి న పరనేయ్యో న పరప్పత్తియో న పరప్పచ్చయో న పరపటిబద్ధగూ, యథాభూతం జానాతి పస్సతి అసమ్మూళ్హో సమ్పజానో పటిస్సతోతి – ఉప్పన్నఞాణోమ్హి అనఞ్ఞనేయ్యో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

“దిట్ఠీవిసూకాని ఉపాతివత్తో, పత్తో నియామం పటిలద్ధమగ్గో;
ఉప్పన్నఞాణోమ్హి అనఞ్ఞనేయ్యో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౪౨.నిల్లోలుపో నిక్కుహో నిప్పిపాసో, నిమ్మక్ఖో నిద్ధన్తకసావమోహో;

నిరాసనో [నిరాసయో (సీ. అట్ఠ.) సు. ని. ౫౬] **సబ్బలోకే భవిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

నిల్లోలుపో నిక్కుహో నిప్పిపాసోతి లోలుప్పం వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే.… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. సా లోలుప్పా తణ్హా తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా పచ్చేకసమ్బుద్ధో నిల్లోలుపో.

నిక్కుహోతి తీణి కుహనవత్థూని – పచ్చయపటిసేవనసఙ్ఖాతం కుహనవత్థు, ఇరియాపథసఙ్ఖాతం కుహనవత్థు, సామన్తజప్పనసఙ్ఖాతం కుహనవత్థు.

కతమం పచ్చయపటిసేవనసఙ్ఖాతం కుహనవత్థు? ఇధ గహపతికా భిక్ఖుం [భిక్ఖూ (క.) మహాని. ౮౭] నిమన్తేన్తి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారేహి, సో పాపిచ్ఛో ఇచ్ఛాపకతో అత్థికో చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానం భియ్యోకమ్యతం ఉపాదాయ చీవరం పచ్చక్ఖాతి, పిణ్డపాతం పచ్చక్ఖాతి, సేనాసనం పచ్చక్ఖాతి, గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం పచ్చక్ఖాతి. సో ఏవమాహ – “కిం సమణస్స మహగ్ఘేన చీవరేన! ఏతం సారుప్పం యం సమణో సుసానా వా సఙ్కారకూటా వా పాపణికా వా నన్తకాని ఉచ్చినిత్వా సఙ్ఘాటికం కరిత్వా ధారేయ్య. కిం సమణస్స మహగ్ఘేన పిణ్డపాతేన! ఏతం సారుప్పం యం సమణో ఉఞ్ఛాచరియాయ పిణ్డియాలోపేన జీవికం కప్పేయ్య. కిం సమణస్స మహగ్ఘేన సేనాసనేన! ఏతం సారుప్పం యం సమణో రుక్ఖమూలికో వా అస్స సోసానికో వా అబ్భోకాసికో వా. కిం సమణస్స మహగ్ఘేన గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారేన! ఏతం సారుప్పం యం సమణో పూతిముత్తేన వా హరితకీఖణ్డేన వా ఓసధం కరేయ్యా”తి. తదుపాదాయ లూఖం చీవరం ధారేతి లూఖం పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జతి లూఖం సేనాసనం పటిసేవతి లూఖం గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం పటిసేవతి. తమేనం గహపతికా ఏవం జానన్తి – “అయం సమణో అప్పిచ్ఛో సన్తుట్ఠో పవివిత్తో అసంసట్ఠో ఆరద్ధవీరియో ధుతవాదో”తి. భియ్యో భియ్యో నిమన్తేన్తి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారేహి. సో ఏవమాహ – “తిణ్ణం సమ్ముఖీభావా సద్ధో కులపుత్తో బహుం పుఞ్ఞం పసవతి, సద్ధాయ సమ్ముఖీభావా సద్ధో కులపుత్తో బహుం పుఞ్ఞం పసవతి, దేయ్యధమ్మస్స సమ్ముఖీభావా సద్ధో కులపుత్తో బహుం పుఞ్ఞం పసవతి, దక్ఖిణేయ్యానం సమ్ముఖీభావా సద్ధో కులపుత్తో బహుం పుఞ్ఞం పసవతి.

తుమ్హాకఞ్చేవాయం సద్ధా అత్థి, దేయ్యధమ్మో చ సంవిజ్జతి, అహఞ్చ పటిగ్గాహకో. సచేహం న పటిగ్గహేస్సామి, ఏవం తుమ్హే పుఞ్ఞేన పరిబాహిరా భవిస్సథ [భవిస్సన్తి (మహాని. ౮౭)]. న మయ్హం ఇమినా అత్థో. అపి చ, తుమ్హాకంయేవ అనుకమ్పాయ పటిగ్గణ్హామీ”తి. తదుపాదాయ బహూమ్పి చీవరం పటిగ్గణ్హాతి, బహూమ్పి పిణ్డపాతం పటిగ్గణ్హాతి, బహూమ్పి సేనాసనం పటిగ్గణ్హాతి, బహూమ్పి గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం పటిగ్గణ్హాతి. యా ఏవరూపా భాకుటికా భాకుటియం కుహనా కుహాయనా కుహితత్తం – ఇదం పచ్చయపటిసేవనసఙ్ఖాతం కుహనవత్థు.

కతమం ఇరియాపథసఙ్ఖాతం కుహనవత్థు? ఇధేకచ్చో పాపిచ్ఛో ఇచ్ఛాపకతో సమ్భావనాధిప్పాయో “ఏవం మం జనో సమ్భావేస్సతీ”తి గమనం సణ్ఠపేతి ఠానం సణ్ఠపేతి నిసజ్జం [నిసజ్జనం (క.)] సణ్ఠపేతి సయనం సణ్ఠపేతి, పణిధాయ గచ్ఛతి పణిధాయ తిట్ఠతి పణిధాయ నిసీదతి పణిధాయ సేయ్యం కప్పేతి సమాహితో వియ గచ్ఛతి సమాహితో వియ తిట్ఠతి సమాహితో వియ నిసీదతి సమాహితో వియ సేయ్యం కప్పేతి, ఆపాథకజ్ఝాయీవ [ఆపాతకజ్ఝాయీ చ (క.)] హోతి. యా ఏవరూపా ఇరియాపథస్స ఆఠపనా ఠపనా సణ్ఠపనా భాకుటికా భాకుటియం కుహనా కుహాయనా కుహితత్తం [కుహాయితత్తం (స్యా. క.), విసుద్ధిమగ్గట్ఠకథా ఓలోకేతబ్బా] – ఇదం ఇరియాపథసఙ్ఖాతం కుహనవత్థు.

కతమం సామన్తజప్పనసఙ్ఖాతం కుహనవత్థు? ఇధేకచ్చో పాపిచ్ఛో ఇచ్ఛాపకతో సమ్భావనాధిప్పాయో “ఏవం మం జనో సమ్భావేస్సతీ”తి అరియధమ్మ సన్నిస్సితవాచం భాసతి. “యో ఏవరూపం చీవరం ధారేతి సో సమణో మహేసక్ఖో”తి భణతి; యో ఏవరూపం పత్తం ధారేతి…పే.… లోహథాలకం ధారేతి… ధమ్మకరణం ధారేతి… పరిస్సావనం ధారేతి… కుఞ్చికం ధారేతి… ఉపాహనం ధారేతి… కాయబన్ధనం ధారేతి… ఆయోగం [ఆయోగబన్ధనం (స్యా. క.) మహాని. ౮౭] ధారేతి సో సమణో మహేసక్ఖో”తి భణతి; “యస్స ఏవరూపా ఉపజ్ఝాయో సో సమణో మహేసక్ఖో”తి భణతి; యస్స ఏవరూపో ఆచరియో …పే.… ఏవరూపా సమానుపజ్ఝాయకా… సమానాచరియకా… మిత్తా… సన్దిట్ఠా… సమ్భత్తా… సహాయా సో సమణో మహేసక్ఖోతి భణతి; యో ఏవరూపే విహారే వసతి… అడ్ఢయోగే వసతి… పాసాదే వసతి… హమ్మియే వసతి… గుహాయం వసతి… లేణే వసతి… కుటియం వసతి… కూటాగారే వసతి… అట్టే వసతి… మాళే వసతి… ఉద్దణ్డే [ఉట్టణ్డే (క.)] వసతి… ఉపట్ఠానసాలాయం వసతి… మణ్డపే వసతి… రుక్ఖమూలే వసతి సో సమణో మహేసక్ఖో”తి భణతి.

అథ వా, కోరజికకోరజికో భాకుటికభాకుటికో కుహకకుహకో లపకలపకో ముఖసమ్భావికో “అయం సమణో ఇమాసం ఏవరూపానం సన్తానం విహారసమాపత్తీనం లాభీ”తి తాదిసం గమ్భీరం గూళ్హం నిపుణం పటిచ్ఛన్నం లోకుత్తరం సుఞ్ఞతాపటిసఞ్ఞుత్తం కథం కథేతి. యా ఏవరూపా భాకుటికా భాకుటియం కుహనా కుహాయనా కుహితత్తం, ఇదం సామన్తజప్పనసఙ్ఖాతం కుహనవత్థు. తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స ఇమాని తీణి కుహనవత్థూని పహీనాని సముచ్ఛిన్నాని వూపసన్తాని పటిప్పస్సద్ధాని అభబ్బుప్పత్తికాని ఞాణగ్గినా దడ్ఢాని. తస్మా సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో నిక్కుహో.

నిప్పిపాసోతి పిపాసా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే.… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. సా పిపాసా తణ్హా తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా పచ్చేకసమ్బుద్ధో నిప్పిపాసోతి – నిల్లోలుపో నిక్కుహో నిప్పిపాసో.

నిమ్మక్ఖో నిద్ధన్తకసావమోహోతి. మక్ఖోతి యో మక్ఖో మక్ఖాయనా [మక్ఖియనా (క॰) పస్స విభ॰ ౮౯౨] మక్ఖాయితత్తం నిట్ఠురియం నిట్ఠురియకమ్మం. **కసావోతి** రాగో కసావో, దోసో కసావో, మోహో కసావో, కోధో...పే॰... ఉపనాహో... మక్ఖో... పళాసో... సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా కసావా. **మోహోతి** దుక్ఖే అఞ్ఞాణం, దుక్ఖసముదయే అఞ్ఞాణం, దుక్ఖనిరోధే అఞ్ఞాణం, దుక్ఖనిరోధగామినియా పటిపదాయ అఞ్ఞాణం, పుబ్బన్తే అఞ్ఞాణం, అపరన్తే అఞ్ఞాణం, పుబ్బన్తాపరన్తే అఞ్ఞాణం, ఇదప్పచ్చయతాపటిచ్చసముప్పన్నేసు ధమ్మేసు అఞ్ఞాణం. యం ఏవరూపం అఞ్ఞాణం అదస్సనం అనభిసమయో అననుబోధో అప్పటివేధో అసంగాహనా అపరియోగాహనా అసమపేక్ఖనా అపచ్చవేక్ఖణా అపచ్చక్ఖకమ్మం దుమ్మేజ్ఝం బాల్యం అసమ్పజఞ్ఞం మోహో పమోహో సమ్మోహో అవిజ్జా అవిజ్జోఘో అవిజ్జాయోగో అవిజ్జానుసయో అవిజ్జాపరియుట్ఠానం అవిజ్జాలఙ్గీ మోహో అకుసలమూలం. తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స మక్ఖో చ కసావో చ మోహో చ వన్తా సంవన్తా నిద్ధన్తా పహీనా సముచ్ఛిన్నా వూపసన్తా పటిప్పస్సద్ధా అభబ్బుప్పత్తికా ఞాణగ్గినా దడ్ఢాతి. సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో నిమ్మక్ఖో నిద్ధన్తకసావమోహో.

నిరాససో సబ్బలోకే భవిత్వాతి ఆసా వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో...పే॰... అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **సబ్బలోకేతి** సబ్బఅపాయలోకే సబ్బమనుస్సలోకే సబ్బదేవలోకే సబ్బఖన్ధలోకే సబ్బధాతులోకే సబ్బఆయతనలోకే. **నిరాససో సబ్బలోకే భవిత్వాతి** సబ్బలోకే నిరాససో భవిత్వా నిత్తణ్హో భవిత్వా నిప్పిపాసో భవిత్వాతి – నిరాససో సబ్బలోకే భవిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “నిల్లోలుపో నిక్కుహో నిప్పిపాసో, నిమ్మక్ఖో నిద్ధన్తకసావమోహో;
> నిరాససో సబ్బలోకే భవిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౪౩. **పాపం సహాయం పరివజ్జయేథ, అనత్థదస్సిం విసమే నివిట్ఠం;**
సయం న సేవే పసుతం పమత్తం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

పాపం సహాయం పరివజ్జయేథాతి. పాపసహాయో వుచ్చతి యో సో సహాయో దసవత్థుకాయ మిచ్ఛాదిట్ఠియా సమన్నాగతో – నత్థి దిన్నం, నత్థి యిట్ఠం, నత్థి హుతం, నత్థి సుకతదుక్కటానం కమ్మానం ఫలం విపాకో, నత్థి అయం లోకో, నత్థి పరో లోకో, నత్థి మాతా, నత్థి పితా, నత్థి సత్తా ఓపపాతికా, నత్థి లోకే సమణబ్రాహ్మణా సమ్మగ్గతా సమ్మాపటిపన్నా యే ఇమఞ్చ లోకం పరఞ్చ లోకం సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా పవేదేన్తీతి. అయం పాపసహాయో. పాపం సహాయం పరివజ్జయేథాతి. పాపం సహాయం వజ్జేయ్య పరివజ్జేయ్యాతి – పాపం సహాయం పరివజ్జయేథ.

అనత్థదస్సిం విసమే నివిట్ఠన్తి అనత్థదస్సీ వుచ్చతి యో సో సహాయో దసవత్థుకాయ మిచ్ఛాదిట్ఠియా సమన్నాగతో – నత్థి దిన్నం, నత్థి యిట్ఠం...పే॰... యే ఇమఞ్చ లోకం పరఞ్చ లోకం సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా పవేదేన్తీతి. **విసమే నివిట్ఠన్తి** విసమే కాయకమ్మే నివిట్ఠం, విసమే వచీకమ్మే నివిట్ఠం, విసమే మనోకమ్మే నివిట్ఠం, విసమే పాణాతిపాతే నివిట్ఠం, విసమే అదిన్నాదానే నివిట్ఠం, విసమే కామేసుమిచ్ఛాచారే నివిట్ఠం, విసమే ముసావాదే నివిట్ఠం, విసమాయ పిసుణాయ వాచాయ [పిసుణవాచాయ (క॰)] నివిట్ఠం, విసమాయ ఫరుసాయ వాచాయ [ఫరుసవాచాయ (క॰)] నివిట్ఠం, విసమే సమ్ఫప్పలాపే నివిట్ఠం, విసమాయ అభిజ్ఝాయ నివిట్ఠం, విసమే బ్యాపాదే నివిట్ఠం, విసమాయ మిచ్ఛాదిట్ఠియా నివిట్ఠం,

విసమేసు సఙ్ఖారేసు నివిట్ఠం విసమేసు పఞ్చసు కామగుణేసు నివిట్ఠం, విసమేసు పఞ్చసు నీవరణేసు నివిట్ఠం వినివిట్ఠం సత్తం అల్లీనం ఉపగతం అజ్ఝోసితం అధిముత్తన్తి – అనత్థదస్సిం విసమే నివిట్ఠం.

సయం న సేవే పసుతం పమత్తన్తి. పసుతన్తి యోపి కామే ఏసతి గవేసతి పరియేసతి తచ్చరితో తబ్బహులో తగ్గరుకో తన్నినో తప్పోణో తప్పబ్భారో తదధిముత్తో తదధిపతేయ్యో, సోపి కామప్పసుతో. యోపి తణ్హావసేన రూపే పరియేసతి, సద్దే...పే.... గన్ధే... రసే... ఫోట్ఠబ్బే పరియేసతి తచ్చరితో తబ్బహులో తగ్గరుకో తన్నిన్నో తప్పోణో తప్పబ్భారో తదధిముత్తో తదధిపతేయ్యో, సోపి కామప్పసుతో. యోపి తణ్హావసేన రూపే పటిలభతి, సద్దే...పే.... గన్ధే... రసే... ఫోట్ఠబ్బే పటిలభతి తచ్చరితో తబ్బహులో తగ్గరుకో తన్నిన్నో తప్పోణో తప్పబ్భారో తదధిముత్తో తదధిపతేయ్యో, సోపి కామప్పసుతో. యోపి తణ్హావసేన రూపే పరిభుఞ్జతి, సద్దే...పే.... గన్ధే... రసే... ఫోట్ఠబ్బే పరిభుఞ్జతి తచ్చరితో తబ్బహులో తగ్గరుకో తన్నిన్నో తప్పోణో తప్పబ్భారో తదధిముత్తో తదధిపతేయ్యో, సోపి కామప్పసుతో. యథా కలహకారకో కలహప్పసుతో, కమ్మకారకో కమ్మప్పసుతో, గోచరే చరన్తో గోచరప్పసుతో, ఝాయీ ఝానప్పసుతో; ఏవమేవ యో కామే ఏసతి గవేసతి పరియేసతి తచ్చరితో తబ్బహులో తగ్గరుకో తన్నిన్నో తప్పోణో తప్పబ్భారో తదధిముత్తో తదధిపతేయ్యో, సోపి కామప్పసుతో. యోపి తణ్హావసేన రూపే పరియేసతి...పే.... యోపి తణ్హావసేన రూపే పటిలభతి...పే.... యోపి తణ్హావసేన రూపే పరిభుఞ్జతి, సద్దే...పే.... గన్ధే... రసే... ఫోట్ఠబ్బే పరిభుఞ్జతి తచ్చరితో తబ్బహులో తగ్గరుకో తన్నిన్నో తప్పోణో తప్పబ్భారో తదధిముత్తో తదధిపతేయ్యో, సోపి కామప్పసుతో. **పమత్తన్తి.** పమాదో వత్తబ్బో కాయదుచ్చరితే వా వచీదుచ్చరితే వా మనోదుచ్చరితే వా పఞ్చసు కామగుణేసు వా చిత్తస్స వోసగ్గో వోసగ్గానుప్పదానం కుసలానం ధమ్మానం భావనాయ అసక్కచ్చకిరియతా అసాతచ్చకిరియతా అనట్ఠితకిరియతా ఓలీనవుత్తితా నిక్ఖిత్తచ్ఛన్దతా నిక్ఖిత్తధురతా అనాసేవనా అభావనా అబహులీకమ్మం అనధిట్ఠానం అననుయోగో, యో ఏవరూపో పమాదో పమజ్జనా పమజ్జితత్తం – అయం వుచ్చతి పమాదో.

సయం న సేవే పసుతం పమత్తన్తి పసుతం న సేవేయ్య పమత్తఞ్చ సయం న సేవేయ్య సామం న సేవేయ్య న నిసేవేయ్య న సంసేవేయ్య న పరిసంసేవేయ్య న ఆచరేయ్య న సమాచరేయ్య న సమాదాయ వత్తేయ్యాతి – సయం న సేవే పసుతం పమత్తం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “పాపం సహాయం పరివజ్జయేథ, అనత్థదస్సిం విసమే నివిట్ఠం;
> సయం న సేవే పసుతం పమత్తం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

౧౪౪. బహుస్సుతం ధమ్మధరం భజేథ, మిత్తం ఉళారం పటిభానవన్తం;
అఞ్ఞాయ అత్థాని వినేయ్య కఙ్ఖం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

బహుస్సుతం ధమ్మధరం భజేథాతి బహుస్సుతో హోతి మిత్తో సుతధరో సుతసన్నిచయో. యే తే ధమ్మా ఆదికల్యాణా మజ్ఝేకల్యాణా పరియోసానకల్యాణా సాత్థం సబ్యఞ్జనం [సత్థా సబ్యఞ్జనా (స్యా.) పస్స మ. ని. ౩.౧౨] కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం అభివదన్తి, తథారూపాస్స ధమ్మా బహుస్సుతా హోన్తి ధాతా [ధతా (స్యా.)] వచసా పరిచితా మనసానుపేక్ఖితా దిట్ఠియా సుప్పటివిద్ధా. **ధమ్మధరన్తి** ధమ్మం ధారేన్తం [ధారేతి (క.)] – సుత్తం గేయ్యం వేయ్యాకరణం గాథం ఉదానం ఇతివుత్తకం జాతకం అబ్భుతధమ్మం వేదల్లం. **బహుస్సుతం ధమ్మధరం భజేథాతి** బహుస్సుతఞ్చ

ధమ్మధరఞ్చ మిత్తం భజేయ్య సంభజేయ్య సేవేయ్య నిసేవేయ్య సంసేవేయ్య పటిసేవేయ్యాతి – బహుస్సుతం ధమ్మధరం భజేథ.

మిత్తం ఉళారం పటిభానవన్తన్తి ఉళారో హోతి మిత్తో సీలేన సమాధినా పఞ్ఞాయ విముత్తియా విముత్తిఞాణదస్సనేన. **పటిభానవన్త**న్తి తయో పటిభానవన్తో – పరియత్తిపటిభానవా, పరిపుచ్ఛాపటిభానవా, అధిగమపటిభానవా. కతమో పరియత్తిపటిభానవా? ఇధేకచ్చస్స బుద్ధవచనం పరియాపుతం [పరియాపుటం (స్యా. క.) పస్స దీ. ని. ౩.౨౮౨] హోతి సుత్తం గేయ్యం వేయ్యాకరణం గాథా ఉదానం ఇతివుత్తకం జాతకం అబ్భుతధమ్మం వేదల్లం. తస్స పరియత్తిం నిస్సాయ పటిభాతి – అయం పరియత్తిపటిభానవా.

కతమో పరిపుచ్ఛాపటిభానవా? ఇధేకచ్చో పరిపుచ్ఛితోపి హోతి అత్థే చ ఞాయే చ లక్ఖణే చ కారణే చ ఠానాట్ఠానే చ. తస్స పరిపుచ్ఛం నిస్సాయ పటిభాతి – అయం పరిపుచ్ఛాపటిభానవా.

కతమో అధిగమపటిభానవా? ఇధేకచ్చస్స అధిగతా హోన్తి చత్తారో సతిపట్ఠానా చత్తారో సమ్మప్పధానా చత్తారో ఇద్ధిపాదా పఞ్చిన్ద్రియాని పఞ్చ బలాని సత్త బోజ్ఝఙ్గా అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో చత్తారో అరియమగ్గా చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని చతస్సో పటిసమ్భిదాయో ఛ అభిఞ్ఞాయో [ఛళభిఞ్ఞాయో (స్యా.)]. తస్స అత్థో ఞాతో ధమ్మో ఞాతో నిరుత్తి ఞాతా. అత్థే ఞాతే అత్థో పటిభాతి, ధమ్మే ఞాతే ధమ్మో పటిభాతి, నిరుత్తియా ఞాతాయ నిరుత్తి పటిభాతి. ఇమేసు తీసు ఞాణం పటిభానపటిసమ్భిదా. సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఇమాయ పటిభానపటిసమ్భిదాయ ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో. తస్మా పచ్చేకసమ్బుద్ధో పటిభానవా . యస్స పరియత్తి నత్థి పరిపుచ్ఛా నత్థి అధిగమో నత్థి, కిం తస్స పటిభాయిస్సతీతి – మిత్తం ఉళారం పటిభానవన్తం.

అఞ్ఞాయ అత్థాని వినేయ్య కఙ్ఖన్తి అత్తత్థం అఞ్ఞాయ పరత్థం అఞ్ఞాయ ఉభయత్థం అఞ్ఞాయ దిట్ఠధమ్మికత్థం అఞ్ఞాయ సమ్పరాయికత్థం అఞ్ఞాయ పరమత్థం అఞ్ఞాయ అభిఞ్ఞాయ జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా కఙ్ఖం వినేయ్య పటివినేయ్య పజహేయ్య వినోదేయ్య బ్యన్తీకరేయ్య అనభావం గమేయ్యాతి – అఞ్ఞాయ అత్థాని వినేయ్య కఙ్ఖం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

“బహుస్సుతం ధమ్మధరం భజేథ, మిత్తం ఉళారం పటిభానవన్తం;

అఞ్ఞాయ అత్థాని వినేయ్య కఙ్ఖం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౪౨. **ఖిడ్డం రతిం** [రతీ (స్యా.)] **కామసుఖఞ్చ లోకే, అనలఙ్కరిత్వా అనపేక్ఖమానో;**

విభూసట్ఠానా [విభూసనట్ఠానా (స్యా. క.), విభూసణట్ఠానా (సీ. అట్ఠ.)] **విరతో సచ్చవాదీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

ఖిడ్డం రతిం కామసుఖఞ్చ లోకేతి. **ఖిడ్డా**తి ద్వే ఖిడ్డా – కాయికా ఖిడ్డా చ వాచసికా ఖిడ్డా చ...పే.... అయం కాయికా ఖిడ్డా...పే.... అయం వాచసికా ఖిడ్డా. **రతీ**తి అనుక్కణ్ఠితాధివచనమేతం – రతీతి. **కామసుఖ**న్తి వుత్తఞ్హేతం భగవతా [పస్స మ. ని. ౨.౨౮౦] – “పఞ్చిమే, భిక్ఖవే, కామగుణా. కతమే పఞ్చ? చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యా రూపా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా

కామూపసంహితా రజనీయా, సోతవిఞ్ఞేయ్యా సద్దా...పే.... ఘానవిఞ్ఞేయ్యా గన్ధా... జివ్హావిఞ్ఞేయ్యా రసా... కాయవిఞ్ఞేయ్యా ఫోట్ఠబ్బా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా కామూపసంహితా రజనీయా. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చ కామగుణా. యం ఖో, భిక్ఖవే, ఇమే పఞ్చ కామగుణే పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సుఖం సోమనస్సం, ఇదం వుచ్చతి కామసుఖం". **లోకేతి** మనుస్సలోకేతి – ఖిడ్డం రతిం కామసుఖఞ్చ లోకే.

అనలఙ్కరిత్వా అనపేక్ఖమానోతి ఖిడ్డఞ్చ రతిఞ్చ కామసుఖఞ్చ లోకే అనలఙ్కరిత్వా అనపేక్ఖో హుత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – అనలఙ్కరిత్వా అనపేక్ఖమానో.

విభూసట్ఠానా విరతో సచ్చవాదీతి. విభూసాతి ద్వే విభూసా – అత్థి అగారికవిభూసా [అగారికస్స విభూసా (క.) ఏవముపరిపి] అత్థి అనాగారికవిభూసా. కతమా అగారికవిభూసా? కేసా చ మస్సూ చ మాలాగన్ధఞ్చ విలేపనఞ్చ ఆభరణఞ్చ పిలన్ధనఞ్చ వత్థఞ్చ పారుపనఞ్చ [పసాధనఞ్చ (స్యా.), సయనాసనఞ్చ (క.) చూళని. ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౩౦ నత్థి పాఠనానత్తం] వేఠనఞ్చ ఉచ్ఛాదనం పరిమద్దనం న్హాపనం సమ్బాహనం ఆదాసం అఞ్జనం మాలాగన్ధవిలేపనం ముఖచుణ్ణం ముఖలేపనం హత్థబన్ధం సిఖాబన్ధం దణ్డం నాళికం ఖగ్గం ఛత్తం చిత్రుపాహనం ఉణ్హీసం మణిం వాళబీజనిం ఓదాతాని వత్థాని దీఘదసాని ఇతి వా – అయం అగారికవిభూసా.

కతమా అనాగారికవిభూసా? చీవరమణ్డనా పత్తమణ్డనా సేనాసనమణ్డనా ఇమస్స వా పూతికాయస్స బాహిరానం వా పరిక్ఖారానం మణ్డనా విభూసనా కేళనా పరికేళనా గద్ధికతా గద్ధికత్తం [గేధికతా గేధికత్తం (స్యా.) పస్స విభ. ౮౫౪] చపలతా [చపలనా (స్యా.)] చాపల్యం – అయం అనాగారికవిభూసా.

సచ్చవాదీతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో సచ్చవాదీ సచ్చసన్ధో థేతో పచ్చయికో అవిసంవాదకో లోకస్స, విభూసట్ఠానా ఆరతో విరతో పటివిరతో నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో, విమరియాదికతేన చేతసా విహరతీతి – విభూసట్ఠానా విరతో సచ్చవాదీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

"ఖిడ్డం రతిం కామసుఖఞ్చ లోకే, అనలఙ్కరిత్వా అనపేక్ఖమానో;
విభూసట్ఠానా విరతో సచ్చవాదీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

౧౪౬. **పుత్తఞ్చ దారం పితరఞ్చ మాతరం, ధనాని ధఞ్ఞాని చ బన్ధవాని;**
హిత్వాన కామాని యథోధికాని, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

పుత్తఞ్చ దారం పితరఞ్చ మాతరన్తి. పుత్తాతి చత్తారో పుత్తా – అత్రజో పుత్తో, ఖేత్తజో [ఖేత్రజో (స్యా. క.)] పుత్తో, దిన్నకో పుత్తో, అన్తేవాసికో పుత్తో. దారా వుచ్చన్తి భరియాయో. **పితాతి** యో సో జనకో. **మాతాతి** యా సా జనికాతి – పుత్తఞ్చ దారం పితరఞ్చ మాతరం.

ధనాని ధఞ్ఞాని చ బన్ధవానీతి ధనాని వుచ్చన్తి హిరఞ్ఞం సువణ్ణం ముత్తా మణి వేళురియో సఙ్ఖో సిలా పవాళం రజతం జాతరూపం లోహితఙ్కో [లోహితకో (?)] మసారగల్లం. ధఞ్ఞాని వుచ్చన్తి పుబ్బణ్ణం అపరణ్ణం. పుబ్బణ్ణం నామ సాలి వీహి

యవో గోధుమో కఙ్గు వరకో కుద్రూసకో [కుద్రుసకో (స్యా.)]. అపరణ్ణం నామ సూపేయ్యం. **బన్ధవానీ**తి చత్తారో బన్ధవా – ఞాతిబన్ధవాపి బన్ధు, గోత్తబన్ధవాపి బన్ధు, మిత్తబన్ధవాపి బన్ధు, సిప్పబన్ధవాపి బన్ధూతి – ధనాని ధఞ్ఞాని చ బన్ధవాని.

హిత్వాన కామాని యథోధికానీతి. కామాతి ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి వత్థుకామా...పే.... ఇమే వుచ్చన్తి కిలేసకామా. **హిత్వాన కామానీ**తి వత్థుకామే పరిజానిత్వా, కిలేసకామే పహాయ పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వా. **హిత్వాన కామాని యథోధికానీ**తి సోతాపత్తిమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా, తే కిలేసే న పునేతి న పచ్చేతి న పచ్చాగచ్ఛతి; సకదాగామిమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా...పే.... అనాగామిమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా... అరహత్తమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా, తే కిలేసే న పునేతి న పచ్చేతి న పచ్చాగచ్ఛతీతి – హిత్వాన కామాని యథోధికాని, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> "పుత్తఞ్చ దారం పితరఞ్చ మాతరం, ధనాని ధఞ్ఞాని చ బన్ధవాని;
> హిత్వాన కామాని యథోధికాని, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

౧౪౭.సఙ్గో ఏసో పరిత్తమేత్థ సోఖ్యం, అప్పస్సాదో దుక్ఖమేత్థ భియ్యో;

గళో ఏసో ఇతి ఞత్వా మతిమా [ముతీమా (సు. ని. ౬౧)], **ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

సఙ్గో ఏసో పరిత్తమేత్థ సోఖ్యన్తి సఙ్గోతి వా బళిసన్తి వా ఆమిసన్తి వా లగ్గనన్తి వా పలిబోధోతి వా, పఞ్చన్నేతం కామగుణానం అధివచనం. **పరిత్తమేత్థ సోఖ్యన్తి** వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "పఞ్చిమే, భిక్ఖవే, కామగుణా. కతమే పఞ్చ? చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యా రూపా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా కామూపసంహితా రజనీయా...పే.... కాయవిఞ్ఞేయ్యా ఫోట్ఠబ్బా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా కామూపసంహితా రజనీయా. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చ కామగుణా. యం ఖో, భిక్ఖవే, ఇమే పఞ్చ కామగుణే పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సుఖం సోమనస్సం, ఇదం వుచ్చతి కామసుఖం. అప్పకం ఏతం సుఖం , పరిత్తకం ఏతం సుఖం, థోకకం ఏతం సుఖం, ఓమకం ఏతం సుఖం, లామకం ఏతం సుఖం, ఛతుక్కం ఏతం సుఖ"న్తి – సఙ్గో ఏసో పరిత్తమేత్థ సోఖ్యం.

అప్పస్సాదో దుక్ఖమేత్థ భియ్యోతి అప్పస్సాదా కామా వుత్తా భగవతా [పస్స మ. ని. ౧.౨౩౭] బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా [బహూపాయాసా (స్యా.)]; ఆదీనవో ఏత్థ భియ్యో. అట్ఠికఙ్కలూపమా కామా వుత్తా భగవతా, మంసపేసూపమా కామా వుత్తా భగవతా, తిణుక్కూపమా కామా వుత్తా భగవతా, అఙ్గారకాసూపమా కామా వుత్తా భగవతా , సుపినకూపమా కామా వుత్తా భగవతా, యాచితకూపమా కామా వుత్తా భగవతా, రుక్ఖఫలూపమా కామా వుత్తా భగవతా, అసిసూనూపమా కామా వుత్తా భగవతా, సత్తిసూలూపమా కామా వుత్తా భగవతా, సప్పసిరూపమా కామా వుత్తా భగవతా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా, ఆదీనవో ఏత్థ భియ్యోతి – అప్పస్సాదో దుక్ఖమేత్థ భియ్యో.

గళో ఏసో ఇతి ఞత్వా మతిమాతి గళోతి వా బళిసన్తి వా ఆమిసన్తి వా లగ్గనన్తి వా బన్ధనన్తి వా పలిబోధోతి వా, పఞ్చన్నేతం కామగుణానం అధివచనం. **ఇతీ**తి పదసన్ధి పదసంసగ్గో పదపారిపూరీ అక్ఖరసమవాయో బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతా పదానుపుబ్బతాపేతం ఇతీతి. **మతిమాతి** పణ్డితో పఞ్ఞవా బుద్ధిమా ఞాణీ విభావీ మేధావీ. **గళో ఏసో ఇతి ఞత్వా మతిమాతి**

మతిమా గళోతి ఞత్వా బళిసన్తి ఞత్వా ఆమిసం తి ఞత్వా లగ్గనన్తి ఞత్వా బన్ధనన్తి ఞత్వా పలిబోధోతి ఞత్వా జానిత్వా తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వాతి – గళో ఏసో ఇతి ఞత్వా మతిమా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “సఙ్గో ఏసో పరిత్తమేత్థ సోఖ్యం, అప్పస్సాదో దుక్ఖమేత్థ భియ్యో;
> గళో ఏసో ఇతి ఞత్వా మతిమా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౪౮. **సన్దాలయిత్వాన సంయోజనాని, జాలంవ భేత్వా సలిలమ్బుచారీ;**
అగ్గీవ దడ్ఢం అనివత్తమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

సన్దాలయిత్వాన సంయోజనానీతి దస సంయోజనాని – కామరాగసంయోజనం, పటిఘసంయోజనం, మానసంయోజనం, దిట్ఠిసంయోజనం, విచికిచ్ఛాసంయోజనం, సీలబ్బతపరామాససంయోజనం, భవరాగసంయోజనం, ఇస్సాసంయోజనం, మచ్ఛరియసంయోజనం, అవిజ్జాసంయోజనం. **సన్దాలయిత్వాన సంయోజనానీ**తి దస సంయోజనాని దాలయిత్వా సన్దాలయిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – సన్దాలయిత్వాన సంయోజనాని.

జాలంవ భేత్వా సలిలమ్బుచారీతి జాలం వుచ్చతి సుత్తజాలం. సలిలం వుచ్చతి ఉదకం. అమ్బుచారీ వుచ్చతి మచ్ఛో. యథా మచ్ఛో జాలం భిన్దిత్వా పభిన్దిత్వా దాలయిత్వా పదాలయిత్వా సమ్పదాలయిత్వా చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతి, ఏవమేవ ద్వే జాలా – తణ్హాజాలఞ్చ దిట్ఠిజాలఞ్చ...పే.... ఇదం తణ్హాజాలం...పే.... ఇదం దిట్ఠిజాలం. తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స తణ్హాజాలం పహీనం, దిట్ఠిజాలం పటినిస్సట్ఠం. తణ్హాజాలస్స పహీనత్తా దిట్ఠిజాలస్స పటినిస్సట్ఠత్తా సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో రూపే న సజ్జతి సద్దే న సజ్జతి గన్ధే న సజ్జతి...పే.... దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బేసు ధమ్మేసు న సజ్జతి న గణ్హాతి న బజ్ఝతి న పలిబజ్ఝతి, నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతీతి – జాలంవ భేత్వా సలిలమ్బుచారీ.

అగ్గీవ దడ్ఢం అనివత్తమానోతి యథా అగ్గి తిణకట్ఠుపాదానం దహన్తో గచ్ఛతి అనివత్తన్తో, ఏవమేవ తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స సోతాపత్తిమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా తే కిలేసే న పునేతి న పచ్చేతి న పచ్చాగచ్ఛతి, సకదాగామిమగ్గేన...పే.... అనాగామిమగ్గేన... అరహత్తమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా తే కిలేసే న పునేతి న పచ్చేతి న పచ్చాగచ్ఛతీతి – అగ్గీవ దడ్ఢం అనివత్తమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “సన్దాలయిత్వాన సంయోజనాని, జాలంవ భేత్వా సలిలమ్బుచారీ;
> అగ్గీవ దడ్ఢం అనివత్తమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౪౯. **ఓక్ఖిత్తచక్ఖు న చ పాదలోలో, గుత్తిన్ద్రియో రక్ఖితమానసానో;**
అనవస్సుతో అపరిడయ్హమానో [అపరిదయ్హమానో (క.)], **ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

ఓక్ఖిత్తచక్ఖు న చ పాదలోలోతి కథం ఖిత్తచక్ఖు హోతి? ఇధేకచ్చో భిక్ఖు [నత్థి స్యా. పోత్థకే మహాని. ౧౦౭] చక్ఖులోలో చక్ఖులోలియేన సమన్నాగతో హోతి. అదిట్ఠం దక్ఖితబ్బం దిట్ఠం సమతిక్కమితబ్బన్తి – ఆరామేన ఆరామం ఉయ్యానేన

ఉయ్యానం గామేన గామం నిగమేన నిగమం నగరేన నగరం రట్ఠేన రట్ఠం జనపదేన జనపదం దీఘచారికం అనవట్ఠితచారికం [అనవత్థచారికం (స్యా.)] అనుయుత్తో హోతి రూపదస్సనాయ. ఏవం ఖిత్తచక్ఖు హోతి.

అథ వా, భిక్ఖు అన్తరఘరం పవిట్ఠో వీథిం పటిపన్నో అసంవుతో గచ్ఛతి. హత్థిం ఓలోకేన్తో అస్సం ఓలోకేన్తో రథం ఓలోకేన్తో పత్తిం ఓలోకేన్తో కుమారకే ఓలోకేన్తో కుమారికాయో ఓలోకేన్తో ఇత్థియో ఓలోకేన్తో పురిసే ఓలోకేన్తో అన్తరాపణం ఓలోకేన్తో ఘరముఖాని ఓలోకేన్తో ఉద్ధం ఓలోకేన్తో అధో ఓలోకేన్తో దిసావిదిసం విపేక్ఖమానో [పేక్ఖమానో (స్యా. క.)] గచ్ఛతి. ఏవమ్పి ఖిత్తచక్ఖు హోతి.

అథ వా, భిక్ఖు చక్ఖునా రూపం దిస్వా నిమిత్తగ్గాహీ హోతి అనుబ్యఞ్జనగ్గాహీ. యత్వాధికరణమేనం చక్ఖున్ద్రియం అసంవుతం విహరన్తం అభిజ్ఝాదోమనస్సా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అన్వాస్సవేయ్యుం, తస్స సంవరాయ న పటిపజ్జతి, న రక్ఖతి చక్ఖున్ద్రియం, చక్ఖున్ద్రియే న సంవరం ఆపజ్జతి. ఏవమ్పి ఖిత్తచక్ఖు హోతి.

యథా వా పనేకే భోన్తో సమణబ్రాహ్మణా సద్ధాదేయ్యాని భోజనాని భుఞ్జిత్వా తే ఏవరూపం విసూకదస్సనం అనుయుత్తా విహరన్తి, సేయ్యథిదం – నచ్చం గీతం వాదితం పేక్ఖం అక్ఖానం పాణిస్సరం వేతాళం కుమ్భథూణం సోభనకం [సోభనగరకం (స్యా.), సోభనకరణం (క.)] చణ్డాలం వంసం ధోవనం హత్థియుద్ధం అస్సయుద్ధం మహింసయుద్ధం [మహిసయుద్ధం (స్యా.)] ఉసభయుద్ధం అజయుద్ధం మేణ్డయుద్ధం కుక్కుటయుద్ధం వట్టకయుద్ధం దణ్డయుద్ధం ముట్ఠియుద్ధం నిబ్బుద్ధం ఉయ్యోధికం బలగ్గం సేనాబ్యూహం అనీకదస్సనం ఇతి వా. ఇతి ఏవరూపం విసూకదస్సనం అనుయుత్తో హోతి. ఏవమ్పి ఖిత్తచక్ఖు హోతి.

కథం ఓక్ఖిత్తచక్ఖు హోతి? ఇధేకచ్చో భిక్ఖు న చక్ఖులోలో న చక్ఖులోలియేన సమన్నాగతో హోతి. అదిట్ఠం దక్ఖితబ్బం దిట్ఠం సమతిక్కమితబ్బన్తి – న ఆరామేన ఆరామం న ఉయ్యానేన ఉయ్యానం న గామేన గామం న నిగమేన నిగమం న నగరేన నగరం న రట్ఠేన రట్ఠం న జనపదేన జనపదం దీఘచారికం అనవట్ఠితచారికం అనుయుత్తో హోతి రూపదస్సనాయ. ఏవం ఓక్ఖిత్తచక్ఖు హోతి.

అథ వా, భిక్ఖు అన్తరఘరం పవిట్ఠో వీథిం పటిపన్నో సంవుతో గచ్ఛతి. న హత్థిం ఓలోకేన్తో న అస్సం ఓలోకేన్తో న రథం ఓలోకేన్తో న పత్తిం ఓలోకేన్తో న కుమారకే ఓలోకేన్తో న కుమారికాయో ఓలోకేన్తో న ఇత్థియో ఓలోకేన్తో న పురిసే ఓలోకేన్తో న అన్తరాపణం ఓలోకేన్తో న ఘరముఖాని ఓలోకేన్తో న ఉద్ధం ఓలోకేన్తో న అధో ఓలోకేన్తో న దిసావిదిసం విపేక్ఖమానో గచ్ఛతి. ఏవమ్పి ఓక్ఖిత్తచక్ఖు హోతి.

అథ వా, భిక్ఖు చక్ఖునా రూపం దిస్వా న నిమిత్తగ్గాహీ హోతి నానుబ్యఞ్జనగ్గాహీ. యత్వాధికరణమేనం చక్ఖున్ద్రియం అసంవుతం విహరన్తం అభిజ్ఝాదోమనస్సా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అన్వాస్సవేయ్యుం, తస్స సంవరాయ పటిపజ్జతి, రక్ఖతి చక్ఖున్ద్రియం, చక్ఖున్ద్రియే సంవరం ఆపజ్జతి. ఏవమ్పి ఓక్ఖిత్తచక్ఖు హోతి.

యథా వా పనేకే భోన్తో సమణబ్రాహ్మణా సద్ధాదేయ్యాని భోజనాని భుఞ్జిత్వా తే ఏవరూపం విసూకదస్సనం అనుయుత్తా విహరన్తి, సేయ్యథిదం – నచ్చం గీతం వాదితం...పే.... అనీకదస్సనం ఇతి వా. ఇతి ఏవరూపా విసూకదస్సనా

పటివిరతో. ఏవమ్పి ఓక్ఖిత్తచక్ఖు హోతి.

న చ పాదలోలోతి కథం పాదలోలో హోతి? ఇధేకచ్చో భిక్ఖు పాదలోలో పాదలోలియేన సమన్నాగతో హోతి – ఆరామేన ఆరామం ఉయ్యానేన ఉయ్యానం గామేన గామం నిగమేన నిగమం నగరేన నగరం రట్ఠేన రట్ఠం జనపదేన జనపదం దీఘచారికం అనవట్ఠితచారికం అనుయుత్తో హోతి. ఏవమ్పి పాదలోలో హోతి.

అథ వా, భిక్ఖు అన్తోసఙ్ఘారామే [అన్తోపి సంఘారామే (క.)] పాదలోలో పాదలోలియేన సమన్నాగతో హోతి, న అత్థహేతు న కారణహేతు ఉద్ధతో అవూపసన్తచిత్తో పరివేణతో పరివేణం గచ్ఛతి, విహారతో విహారం గచ్ఛతి, అడ్ఢయోగతో అడ్ఢయోగం గచ్ఛతి, పాసాదతో పాసాదం గచ్ఛతి, హమ్మియతో హమ్మియం గచ్ఛతి, గుహతో గుహం గచ్ఛతి, లేణతో లేణం గచ్ఛతి, కుటియా కుటిం గచ్ఛతి, కూటాగారతో కూటాగారం గచ్ఛతి, అట్టతో అట్టం గచ్ఛతి, మాళతో మాళం గచ్ఛతి, ఉద్దణ్డతో ఉద్దణ్డం గచ్ఛతి [ఉద్దణ్డం గచ్ఛతి, ఉద్ధోసితతో ఉద్ధోసితం గచ్ఛతి (స్యా.) పస్స మహాని. ౧౭], ఉపట్ఠానసాలతో ఉపట్ఠానసాలం గచ్ఛతి, మణ్డపతో మణ్డపం గచ్ఛతి, రుక్ఖమూలతో రుక్ఖమూలం గచ్ఛతి, యత్థ వా పన భిక్ఖూ నిసీదన్తి వా గచ్ఛన్తి వా, తత్థ ఏకస్స వా దుతియో హోతి, ద్విన్నం వా తతియో హోతి, తిణ్ణం వా చతుత్థో హోతి. తత్థ బహుం సమ్ఫప్పలాపం పలపతి, సేయ్యథిదం – రాజకథం చోరకథం…పే.… ఇతి భవాభవకథం కథేతి. ఏవమ్పి పాదలోలో హోతి.

న చ పాదలోలోతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో పాదలోలియా ఆరతో విరతో పటివిరతో నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా పటిసల్లానారామో హోతి పటిసల్లానరతో అజ్ఝత్తం చేతోసమథమనుయుత్తో అనిరాకతజ్ఝానో విపస్సనాయ సమన్నాగతో బ్రూహేతా సుఞ్ఞాగారం ఝాయీ ఝానరతో ఏకత్తమనుయుత్తో సదత్థగరుకోతి – ఓక్ఖిత్తచక్ఖు న చ పాదలోలో.

గుత్తిన్ద్రియో రక్ఖితమానసానోతి. **గుత్తిన్ద్రియో**తి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో చక్ఖునా రూపం దిస్వా న నిమిత్తగ్గాహీ హోతి నానుబ్యఞ్జనగ్గాహీ. యత్వాధికరణమేనం చక్ఖున్ద్రియం అసంవుతం విహరన్తం అభిజ్ఝాదోమనస్సా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అన్వాస్సవేయ్యుం, తస్స సంవరాయ పటిపజ్జతి, రక్ఖతి చక్ఖున్ద్రియం, చక్ఖున్ద్రియే సంవరం ఆపజ్జతి. సోతేన సద్దం సుత్వా… పే.… ఘానేన గన్ధం ఘాయిత్వా… జివ్హాయ రసం సాయిత్వా… కాయేన ఫోట్ఠబ్బం ఫుసిత్వా … మనసా ధమ్మం విఞ్ఞాయ న నిమిత్తగ్గాహీ హోతి నానుబ్యఞ్జనగ్గాహీ . యత్వాధికరణమేనం మనిన్ద్రియం అసంవుతం విహరన్తం అభిజ్ఝాదోమనస్సా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అన్వాస్సవేయ్యుం, తస్స సంవరాయ పటిపజ్జతి, రక్ఖతి మనిన్ద్రియం, మనిన్ద్రియే సంవరం ఆపజ్జతీతి – గుత్తిన్ద్రియో. **రక్ఖితమానసానో**తి గోపితమానసానోతి – గుత్తిన్ద్రియో రక్ఖితమానసానో.

అనవస్సుతో పరిడయ్హమానోతి వుత్తఞ్హేతం ఆయస్మతా మహామోగ్గల్లానేన – “అవస్సుతపరియాయఞ్చ [పస్స సం. ని. ౪.౨౪౩] వో, ఆవుసో, దేసేస్సామి అనవస్సుతపరియాయఞ్చ. తం సుణాథ, సాధుకం మనసికరోథ; భాసిస్సామీ”తి. “ఏవమావుసో”తి ఖో తే భిక్ఖూ ఆయస్మతో మహామోగ్గల్లానస్స పచ్చస్సోసుం. ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో [మహామోగ్గలానో (క.)] ఏతదవోచ –

“కథం చావుసో, అవస్సుతో హోతి? ఇధావుసో, భిక్ఖు చక్ఖునా రూపం దిస్వా పియరూపే రూపే అధిముచ్చతి, అప్పియరూపే రూపే బ్యాపజ్జతి, అనుపట్ఠితకాయస్సతి [అనుపట్ఠితకాయసతి (స్యా. క.)] చ విహరతి పరిత్తచేతసో. తఞ్చ

చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం యథాభూతం నప్పజానాతి, యత్థస్స [తత్థ యే (క.) పస్స సం. ని. ౪.౨౪౩] తే ఉప్పన్నా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అపరిసేసా నిరుజ్ఝన్తి. సోతేన సద్దం సుత్వా…పే.… మనసా ధమ్మం విఞ్ఞాయ పియరూపే ధమ్మే అధిముచ్చతి, అప్పియరూపే ధమ్మే బ్యాపజ్జతి, అనుపట్ఠితకాయస్సతి చ విహరతి పరిత్తచేతసో. తఞ్చ చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం యథాభూతం నప్పజానాతి, యత్థస్స తే ఉప్పన్నా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అపరిసేసా నిరుజ్ఝన్తి. అయం వుచ్చతావుసో, భిక్ఖు అవస్సుతో చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యేసు రూపేసు…పే.… అవస్సుతో మనోవిఞ్ఞేయ్యేసు ధమ్మేసు. ఏవంవిహారిం చావుసో, భిక్ఖుం చక్ఖుతో చేపి నం మారో ఉపసఙ్కమతి, లభేథేవ [లభతేవ (స్యా. క.) ఏవముపరిపి] మారో ఓతారం లభేథ [లభతి (స్యా. క.) ఏవముపరిపి] మారో ఆరమ్మణం, సోతతో చేపి నం…పే.… మనతో చేపి నం మారో ఉపసఙ్కమతి, లభేథేవ మారో ఓతారం లభేథ మారో ఆరమ్మణం.

"సేయ్యథాపి, ఆవుసో, నళాగారం వా తిణాగారం వా సుక్ఖం కోళాపం [కోలాపం (స్యా.) సం. ని. ౪.౨౪౩] తేరోవస్సికం. పురత్థిమాయ చేపి నం దిసాయ పురిసో ఆదిత్తాయ తిణుక్కాయ ఉపసఙ్కమేయ్య, లభేథేవ అగ్గి ఓతారం లభేథ అగ్గి ఆరమ్మణం; పచ్ఛిమాయ చేపి నం దిసాయ…పే.… ఉత్తరాయ చేపి నం దిసాయ… దక్ఖిణాయ చేపి నం దిసాయ… హేట్ఠిమతో [పచ్ఛతో (స్యా.), హేట్ఠిమాయ (క.)] చేపి నం దిసాయ… ఉపరిమతో [ఉపరితో (స్యా.), ఉపరిమాయ (క.)] చేపి నం దిసాయ… యతో కుతోచి చేపి నం పురిసో ఆదిత్తాయ తిణుక్కాయ ఉపసఙ్కమేయ్య, లభేథేవ అగ్గి ఓతారం లభేథ అగ్గి ఆరమ్మణం. ఏవమేవ ఖో, ఆవుసో, ఏవంవిహారిం భిక్ఖుం చక్ఖుతో చేపి నం మారో ఉపసఙ్కమతి, లభేథేవ మారో ఓతారం లభేథ మారో ఆరమ్మణం, సోతతో చేపి నం…పే.… మనతో చేపి నం మారో ఉపసఙ్కమతి, లభేథేవ మారో ఓతారం లభేథ మారో ఆరమ్మణం.

"ఏవంవిహారిం చావుసో, భిక్ఖుం రూపా అధిభంసు [అభిభవింసు (స్యా.), అభిభంసు (క.) ఏవముపరిపి], న భిక్ఖు రూపే అధిభోసి; సద్దా భిక్ఖుం అధిభంసు, న భిక్ఖు సద్దే అధిభోసి; గన్ధా భిక్ఖుం అధిభంసు, న భిక్ఖు గన్ధే అధిభోసి; రసా భిక్ఖుం అధిభంసు, న భిక్ఖు రసే అధిభోసి; ఫోట్ఠబ్బా భిక్ఖుం అధిభంసు, న భిక్ఖు ఫోట్ఠబ్బే అధిభోసి; ధమ్మా భిక్ఖుం అధిభంసు, న భిక్ఖు ధమ్మే అధిభోసి. అయం వుచ్చతావుసో, భిక్ఖు రూపాధిభూతో సద్దాధిభూతో గన్ధాధిభూతో రసాధిభూతో ఫోట్ఠబ్బాధిభూతో ధమ్మాధిభూతో అధిభూ అనధిభూతో అధిభంసు నం పాపకా అకుసలా ధమ్మా సంకిలేసికా పోనోభవికా సదరా దుక్ఖవిపాకా ఆయతిం జాతిజరామరణియా. ఏవం ఖో, ఆవుసో, అవస్సుతో హోతి.

"కథం చావుసో, అనవస్సుతో హోతి? ఇధావుసో, భిక్ఖు చక్ఖునా రూపం దిస్వా పియరూపే రూపే నాధిముచ్చతి, అప్పియరూపే రూపే న బ్యాపజ్జతి, ఉపట్ఠితకాయస్సతి చ విహరతి అప్పమాణచేతసో. తఞ్చ చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం యథాభూతం పజానాతి, యత్థస్స తే ఉప్పన్నా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అపరిసేసా నిరుజ్ఝన్తి; సోతేన సద్దం సుత్వా…పే.… మనసా ధమ్మం విఞ్ఞాయ పియరూపే ధమ్మే నాధిముచ్చతి, అప్పియరూపే ధమ్మే న బ్యాపజ్జతి, ఉపట్ఠితకాయస్సతి చ విహరతి అప్పమాణచేతసో. తఞ్చ చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం యథాభూతం పజానాతి, యత్థస్స తే ఉప్పన్నా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అపరిసేసా నిరుజ్ఝన్తి. అయం వుచ్చతావుసో, భిక్ఖు అనవస్సుతో చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యేసు రూపేసు…పే.… అనవస్సుతో మనోవిఞ్ఞేయ్యేసు ధమ్మేసు. ఏవంవిహారిం చావుసో, భిక్ఖుం చక్ఖుతో చేపి నం మారో ఉపసఙ్కమతి, నేవ లభేథ

మారో ఓతారం, న లభేథ మారో ఆరమ్మణం; సోతతో చేపి నం…పే॰… మనతో చేపి నం మారో ఉపసఙ్కమతి, నేవ లభేథ మారో ఓతారం, న లభేథ మారో ఆరమ్మణం.

‘‘సేయ్యథాపి, ఆవుసో, కూటాగారా వా కూటాగారసాలా [సన్ధాగారసాలా (స్యా॰) పస్స సం॰ ని॰ ౪.౨౪౩] వా బహలమత్తికా అద్దావలేపనా [అల్లావలేపనా (స్యా॰)] పురత్థిమాయ చేపి నం దిసాయ పురిసో ఆదిత్తాయ తిణుక్కాయ ఉపసఙ్కమేయ్య, నేవ లభేథ అగ్గి ఓతారం, న లభేథ అగ్గి ఆరమ్మణం; పచ్ఛిమాయ చేపి నం దిసాయ… ఉత్తరాయ చేపి నం దిసాయ… దక్ఖిణాయ చేపి నం దిసాయ… హేట్ఠిమతో చేపి నం దిసాయ… ఉపరిమతో చేపి నం దిసాయ… యతో కుతోచి చేపి నం పురిసో ఆదిత్తాయ తిణుక్కాయ ఉపసఙ్కమేయ్య, నేవ లభేథ అగ్గి ఓతారం న లభేథ అగ్గి ఆరమ్మణం. ఏవమేవ ఖో, ఆవుసో, ఏవంవిహారిం భిక్ఖుం చక్ఖుతో చేపి నం మారో ఉపసఙ్కమతి, నేవ లభేథ మారో ఓతారం న లభేథ మారో ఆరమ్మణం; సోతతో చేపి నం…పే॰… మనతో చేపి నం మారో ఉపసఙ్కమతి నేవ లభేథ మారో ఓతారం న లభేథ మారో ఆరమ్మణం.

‘‘ఏవంవిహారీ చావుసో, భిక్ఖు రూపే అధిభోసి [అభిభవింసు (స్యా॰), అభిభోసి (క॰) పస్స సం॰ ని॰ ౪.౨౪౩], న రూపా భిక్ఖుం అధిభంసు; సద్దే భిక్ఖు అధిభోసి, న సద్దా భిక్ఖుం అధిభంసు; గన్ధే భిక్ఖు అధిభోసి, న గన్ధా భిక్ఖుం అధిభంసు; రసే భిక్ఖు అధిభోసి, న రసా భిక్ఖుం అధిభంసు; ఫోట్ఠబ్బే భిక్ఖు అధిభోసి, న ఫోట్ఠబ్బా భిక్ఖుం అధిభంసు; ధమ్మే భిక్ఖు అధిభోసి, న ధమ్మా భిక్ఖుం అధిభంసు. అయం వుచ్చతావుసో , భిక్ఖు రూపాధిభూ సద్దాధిభూ గన్ధాధిభూ రసాధిభూ ఫోట్ఠబ్బాధిభూ ధమ్మాధిభూ అధిభూ అనధిభూతో [అనభిభూతో కేహి చి కిలేసేహి (క॰) పస్స సం॰ ని॰ ౪.౨౪౩]. అధిభోసి తే పాపకే అకుసలే ధమ్మే సంకిలేసికే పోనోభవికే సదరే దుక్ఖవిపాకే ఆయతిం జాతిజరామరణియే. ఏవం ఖో, ఆవుసో, అనవస్సుతో హోతీ’’తి – అనవస్సుతో.

అపరిడయ్హమానోతి రాగజేన పరిళాహేన అపరిడయ్హమానో, దోసజేన పరిళాహేన అపరిడయ్హమానో, మోహజేన పరిళాహేన అపరిడయ్హమానోతి – అనవస్సుతో అపరిడయ్హమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> ‘‘ఓక్ఖిత్తచక్ఖు న చ పాదలోలో, గుత్తిన్ద్రియో రక్ఖితమానసానో;
> అనవస్సుతో అపరిడయ్హమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో’’తి.

౧౨౦.ఓహారయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనాని, సఞ్ఛన్నపత్తో యథా పారిఛత్తకో;
కాసాయవత్థో అభినిక్ఖమిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

ఓహారయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనానీతి గిహిబ్యఞ్జనాని వుచ్చన్తి కేసా చ మస్సూ చ…పే॰… దీఘదసాని ఇతి వా. **ఓహారయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనానీతి** గిహిబ్యఞ్జనాని ఓరోపయిత్వా సమోరోపయిత్వా నిక్ఖిపిత్వా పటిప్పస్సమ్భిత్వాతి – ఓహారయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనాని.

సఞ్ఛన్నపత్తో యథా పారిఛత్తకోతి యథా సో పారిఛత్తకో కోవిళారో బహలపత్తపలాసో [సాఖపత్తపలాసో (క॰)] సన్దచ్ఛాయో [సణ్డచ్ఛాయో (స్యా॰), సన్తచ్ఛాయో (క॰) పస్స మ॰ ని॰ ౧.౧౨౪], ఏవమేవ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో

పరిపుణ్ణపత్తచీవరధరోతి – సఞ్ఛన్నపత్తో యథా పారిఛత్తకో.

కాసాయవత్థో అభినిక్ఖమిత్వాతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో సబ్బం ఘరావాసపలిబోధం ఛిన్దిత్వా పుత్తదారం పలిబోధం ఛిన్దిత్వా ఞాతిపలిబోధం ఛిన్దిత్వా మిత్తామచ్చపలిబోధం ఛిన్దిత్వా సన్నిధిపలిబోధం ఛిన్దిత్వా కేసమస్సుం ఓహారేత్వా [ఓహారయిత్వా (స్యా. క.)] కాసాయాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా అగారస్మా అనగారియం పబ్బజిత్వా అకిఞ్చనభావం ఉపగన్త్వా ఏకో చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతీతి – కాసాయవత్థో అభినిక్ఖమిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

"ఓహారయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనాని, సఞ్ఛన్నపత్తో యథా పారిఛత్తకో;
కాసాయవత్థో అభినిక్ఖమిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తతియో వగ్గో.

చతుత్థవగ్గో

౧౨౧. రసేసు గేధం అకరం అలోలో, అనఞ్ఞపోసీ సపదానచారీ;
కులే కులే అప్పటిబద్ధచిత్తో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

రసేసు గేధం అకరం అలోలోతి. **రసో**తి మూలరసో ఖన్ధరసో తచరసో పత్తరసో పుప్ఫరసో ఫలరసో, అమ్బిలం మధురం తిత్తకం కటుకం లోణికం ఖారికం లమ్బికం [లమ్బిలం (స్యా. క.) పస్స ఆయతనవిభఙ్గే] కసావో సాదు అసాదు సీతం ఉణ్హం. సన్తేకే సమణబ్రాహ్మణా రసగిద్ధా. తే జివ్హగ్గేన రసగ్గాని పరియేసన్తా ఆహిణ్డన్తి. తే అమ్బిలం లభిత్వా అనమ్బిలం పరియేసన్తి, అనమ్బిలం లభిత్వా అమ్బిలం పరియేసన్తి; మధురం లభిత్వా అమధురం పరియేసన్తి, అమధురం లభిత్వా మధురం పరియేసన్తి; తిత్తకం లభిత్వా అతిత్తకం పరియేసన్తి, అతిత్తకం లభిత్వా తిత్తకం పరియేసన్తి; కటుకం లభిత్వా అకుటకం పరియేసన్తి, అకుటకం లభిత్వా కటుకం పరియేసన్తి; లోణికం లభిత్వా అలోణికం పరియేసన్తి, అలోణికం లభిత్వా లోణికం పరియేసన్తి; ఖారికం లభిత్వా అఖారికం పరియేసన్తి, అఖారికం లభిత్వా ఖారికం పరియేసన్తి; కసావం లభిత్వా అకసావం పరియేసన్తి, అకసావం లభిత్వా కసావం పరియేసన్తి; లమ్బికం లభిత్వా అలమ్బికం పరియేసన్తి, అలమ్బికం లభిత్వా లమ్బికం పరియేసన్తి; సాదుం లభిత్వా అసాదుం పరియేసన్తి, అసాదుం లభిత్వా సాదుం పరియేసన్తి; సీతం లభిత్వా ఉణ్హం పరియేసన్తి, ఉణ్హం లభిత్వా సీతం పరియేసన్తి . తే యం యం లభన్తి తేన తేన న తుస్సన్తి, అపరాపరం పరియేసన్తి. మనాపికేసు రసేసు రత్తా గిద్ధా గధితా ముచ్ఛితా అజ్ఝోసన్నా లగ్గా లగ్గితా పలిబుద్ధా. సా రసతణ్హా తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో పటిసఙ్ఖా యోనిసో ఆహారం ఆహారేతి – "నేవ దవాయ న మదాయ న మణ్డనాయ న విభూసనాయ; యావదేవ ఇమస్స కాయస్స ఠితియా యాపనాయ విహింసూపరతియా బ్రహ్మచరియానుగ్గహాయ. ఇతి పురాణఞ్చ వేదనం పటిహఙ్ఖామి, నవఞ్చ వేదనం న ఉప్పాదేస్సామి, యాత్రా చ మే భవిస్సతి అనవజ్జతా చ ఫాసువిహారో చా"తి.

యథా వణం ఆలిమ్పేయ్య యావదేవ ఆరుహణత్థాయ [రోపనత్థాయ (స్యా.)], యథా వా అక్ఖం అబ్భఞ్జేయ్య యావదేవ భారస్స నిత్థరణత్థాయ, యథా పుత్తమంసం ఆహారం ఆహరేయ్య యావదేవ కన్తారస్స నిత్థరణత్థాయ; ఏవమేవ

సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో పటిసఙ్ఖా యోనిసో ఆహారం ఆహారేతి – “నేవ దవాయ న మదాయ న మణ్డనాయ న విభూసనాయ; యావదేవ ఇమస్స కాయస్స ఠితియా యాపనాయ విహింసూపరతియా బ్రహ్మచరియానుగ్గహాయ. ఇతి పురాణఞ్చ వేదనం పటిహఙ్ఖామి, నవఞ్చ వేదనం న ఉప్పాదేస్సామి, యాత్రా చ మే భవిస్సతి అనవజ్జతా చ ఫాసువిహారో చా”తి. రసతణ్హాయ ఆరతో విరతో పటివిరతో నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతీతి – రసేసు గేధం అకరం.

అలోలోతి లోలుప్పం వుచ్చతి తణ్హా. యో రాగో సారాగో…పే.… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. సా లోలుప్పా తణ్హా తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా. తస్మా పచ్చేకసమ్బుద్ధో అలోలోతి – రసేసు గేధం అకరం అలోలో.

అనఞ్ఞపోసీ సపదానచారీతి అనఞ్ఞపోసీతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో అత్తానఞ్ఞేవ పోసేతి, న పరన్తి.

అనఞ్ఞపోసిమఞ్ఞాతం , దన్తం సారే పతిట్ఠితం [సారేసు సుపతిట్ఠితం (స్యా. క.) పస్స ఉదా. ౬];
ఖీణాసవం వన్తదోసం, తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణన్తి.

అనఞ్ఞపోసీ సపదానచారీతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో పుబ్బణ్హసమయం [పుబ్బన్హసమయం (క.)] నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ గామం వా నిగమం వా పిణ్డాయ పవిసతి రక్ఖితేనేవ కాయేన రక్ఖితాయ వాచాయ రక్ఖితేన చిత్తేన ఉపట్ఠితాయ సతియా సంవుతేహి ఇన్ద్రియేహి. ఓక్ఖిత్తచక్ఖు ఇరియాపథసమ్పన్నో కులా కులం అనతిక్కమన్తో పిణ్డాయ చరతీతి – అనఞ్ఞపోసీ సపదానచారీ.

కులే కులే అప్పటిబద్ధచిత్తోతి ద్వీహి కారణేహి పటిబద్ధచిత్తో హోతి – అత్తానం వా నీచం ఠపేన్తో పరం ఉచ్చం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతి, అత్తానం వా ఉచ్చం ఠపేన్తో పరం నీచం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతి. కథం అత్తానం నీచం ఠపేన్తో పరం ఉచ్చం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతి? “తుమ్హే మే బహూపకారా, అహం తుమ్హే నిస్సాయ లభామి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం. యమ్పి మే అఞ్ఞే దాతుం వా కాతుం వా మఞ్ఞన్తి తుమ్హే నిస్సాయ తుమ్హే పస్సన్తా. యమ్పి మే పోరాణం మాతాపేత్తికం నామగోత్తం తమ్పి మే అన్తరహితం తుమ్హేహి అహం ఞాయామి – ‘అసుకస్స కులుపకో, అసుకాయ కులుపకో’”తి. ఏవం అత్తానం నీచం ఠపేన్తో పరం ఉచ్చం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతి.

కథం అత్తానం ఉచ్చం ఠపేన్తో పరం నీచం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతి? “అహం తుమ్హాకం బహూపకారో, తుమ్హే మం ఆగమ్మ బుద్ధం సరణం గతా ధమ్మం సరణం గతా సఙ్ఘం సరణం గతా, పాణాతిపాతా పటివిరతా, అదిన్నాదానా పటివిరతా, కామేసుమిచ్ఛాచారా పటివిరతా, ముసావాదా పటివిరతా, సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా పటివిరతా, తుమ్హాకం అహం ఉద్దేసం దేమి పరిపుచ్ఛం దేమి ఉపోసథం ఆచిక్ఖామి నవకమ్మం అధిట్ఠామి; అథ చ పన తుమ్హే మం ఉజ్ఝిత్వా అఞ్ఞే సక్కరోథ గరుం కరోథ మానేథ పూజేథా”తి. ఏవం అత్తానం ఉచ్చం ఠపేన్తో పరం నీచం ఠపేన్తో పటిబద్ధచిత్తో హోతి.

కులే కులే అప్పటిబద్ధచిత్తోతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో కులపలిబోధేన అప్పటిబద్ధచిత్తో హోతి, గణపలిబోధేన అప్పటిబద్ధచిత్తో హోతి, ఆవాసపలిబోధేన అప్పటిబద్ధచిత్తో హోతి, చీవరపలిబోధేన అప్పటిబద్ధచిత్తో హోతి, పిణ్డపాతపలిబోధేన అప్పటిబద్ధచిత్తో హోతి, సేనాసనపలిబోధేన అప్పటిబద్ధచిత్తో హోతి,

గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారపలిబోధేన అప్పటిబద్ధచిత్తో హోతీతి – కులే కులే అప్పటిబద్ధచిత్తో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

“రసేసు గేధం అకరం అలోలో, అనఞ్ఞపోసీ సపదానచారీ;
కులే కులే అప్పటిబద్ధచిత్తో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౨౨.పహాయ పఞ్చావరణాని చేతసో, ఉపక్కిలేసే బ్యపనుజ్జ సబ్బే;
అనిస్సితో ఛేత్వ [ఛేత్వా (స్యా. క.)] **సినేహదోసం** [స్నేహదోసం (స్యా. క.)], **ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

పహాయ పఞ్చావరణాని చేతసోతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో కామచ్ఛన్దనీవరణం పహాయ పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వా, బ్యాపాదనీవరణం… థినమిద్ధనీవరణం… ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చనీవరణం… విచికిచ్ఛానీవరణం పహాయ పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వా వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచారం వివేకజం పీతిసుఖం పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీతి – పహాయ పఞ్చావరణాని చేతసో.

ఉపక్కిలేసే బ్యపనుజ్జ సబ్బేతి రాగో చిత్తస్స ఉపక్కిలేసో, దోసో చిత్తస్స ఉపక్కిలేసో, మోహో చిత్తస్స ఉపక్కిలేసో, కోధో… ఉపనాహో…పే.… సబ్బాకుసలాభిసఙ్ఖారా చిత్తస్స ఉపక్కిలేసా. **ఉపక్కిలేసే బ్యపనుజ్జ సబ్బే**తి సబ్బే చిత్తస్స ఉపక్కిలేసే బ్యపనుజ్జ పనుదిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – ఉపక్కిలేసే బ్యపనుజ్జ సబ్బే.

అనిస్సితో ఛేత్వ సినేహదోసన్తి. **అనిస్సితో**తి ద్వే నిస్సయా – తణ్హానిస్సయో చ దిట్ఠినిస్సయో చ…పే.… అయం తణ్హానిస్సయో…పే.… అయం దిట్ఠినిస్సయో. **సినేహో**తి ద్వే స్నేహా – తణ్హాస్నేహో చ దిట్ఠిస్నేహో చ…పే.… అయం తణ్హాస్నేహో…పే.… అయం దిట్ఠిస్నేహో. **దోసో**తి యో చిత్తస్స ఆఘాతో పటిఘాతో పటిఘం పటివిరోధో కోపో పకోపో సమ్పకోపో దోసో పదోసో సమ్పదోసో చిత్తస్స బ్యాపత్తి మనోపదోసో కోధో కుజ్ఝనా కుజ్ఝితత్తం దోసో దుస్సనా దుస్సితత్తం బ్యాపత్తి బ్యాపజ్జనా బ్యాపజ్జితత్తం చణ్డిక్కం అసురోపో అనత్తమనతా చిత్తస్స . **అనిస్సితో ఛేత్వ సినేహదోస**న్తి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో తణ్హాస్నేహఞ్చ దిట్ఠిస్నేహఞ్చ దోసఞ్చ ఛేత్వా ఉచ్ఛిన్దిత్వా సముచ్ఛిన్దిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వా చక్ఖుం అనిస్సితో, సోతం అనిస్సితో…పే.… దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బే ధమ్మే అనిస్సితో అనల్లీనో అనుపగతో అనజ్ఝోసితో అనధిముత్తో నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతీతి – అనిస్సితో ఛేత్వ సినేహదోసం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

“పహాయ పఞ్చావరణాని చేతసో, ఉపక్కిలేసే బ్యపనుజ్జ సబ్బే;
అనిస్సితో ఛేత్వ సినేహదోసం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౨౩.విపిట్ఠికత్వాన సుఖం దుఖఞ్చ, పుబ్బేవ చ సోమనస్సదోమనస్సం;
లద్ధానుపేక్ఖం సమథం విసుద్ధం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

విపిట్ఠికత్వాన సుఖం దుఖఞ్చ, పుబ్బేవ చ సోమనస్సదోమనస్సన్తి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో సుఖస్స చ పహానా దుక్ఖస్స చ పహానా పుబ్బేవ సోమనస్సదోమనస్సానం అత్థఙ్గమా అదుక్ఖమసుఖం ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధిం చతుత్థం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీతి – విపిట్ఠికత్వాన సుఖం దుఖఞ్చ, పుబ్బేవ చ సోమనస్సదోమనస్సం.

లద్ధానుపేక్ఖం సమథం విసుద్ధన్తి. ఉపేక్ఖాతి యా చతుత్థజ్ఝానే ఉపేక్ఖా ఉపేక్ఖనా అజ్ఝుపేక్ఖనా చిత్తసమతా చిత్తప్పస్సద్ధతా [చిత్తవిసటతా (క.) పస్స మహాని. ౨౦౭] మజ్ఝత్తతా చిత్తస్స. **సమథోతి** యా చిత్తస్స ఠితి సణ్ఠితి అవట్ఠితి అవిసాహారో [అవిసంహారో (క.) పస్స ధ. స. ౧౧, ౧౫] అవిక్ఖేపో అవిసాహటమానసతా [అవిసంహటమానసతా (క.)] సమథో సమాధిన్ద్రియం సమాధిబలం సమ్మాసమాధి; చతుత్థజ్ఝానే ఉపేక్ఖా చ సమథో చ సుద్ధా హోన్తి విసుద్ధా పరియోదాతా అనఙ్గణా విగతూపక్కిలేసా ముదుభూతా కమ్మనియా ఠితా ఆనేఞ్జప్పత్తా. **లద్ధానుపేక్ఖం సమథం విసుద్ధన్తి** చతుత్థజ్ఝానం ఉపేక్ఖఞ్చ సమథఞ్చ లద్ధా లభిత్వా విన్దిత్వా పటిలభిత్వాతి – లద్ధానుపేక్ఖం సమథం విసుద్ధం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “విపిట్ఠికత్వాన సుఖం దుఖఞ్చ, పుబ్బేవ చ సోమనస్సదోమనస్సం;
> లద్ధానుపేక్ఖం సమథం విసుద్ధం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౨౪ ఆరద్ధవీరియో పరమత్థపత్తియా, అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి;
దళ్హనిక్కమో థామబలూపపన్నో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

ఆరద్ధవీరియో పరమత్థపత్తియాతి పరమత్థం వుచ్చతి అమతం నిబ్బానం. యో సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. పరమత్థస్స పత్తియా లాభాయ పటిలాభాయ అధిగమాయ ఫస్సనాయ సచ్ఛికిరియాయ ఆరద్ధవీరియో విహరతి అకుసలానం ధమ్మానం పహానాయ కుసలానం ధమ్మానం సమ్పదాయ థామవా [థామసా (క.)] దళ్హపరక్కమో అనిక్ఖిత్తధురో కుసలేసు ధమ్మేసూతి – ఆరద్ధవీరియో పరమత్థపత్తియా.

అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తీతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో అనుప్పన్నానం పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం అనుప్పాదాయ ఛన్దం జనేతి వాయమతి వీరియం ఆరభతి చిత్తం పగ్గణ్హాతి పదహతి, ఉప్పన్నానం పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం పహానాయ…పే… అనుప్పన్నానం కుసలానం ధమ్మానం ఉప్పాదాయ…పే… ఉప్పన్నానం కుసలానం ధమ్మానం ఠితియా అసమ్మోసాయ భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయ భావనాయ పారిపూరియా [భావనాపారిపూరియా (స్యా.)] ఛన్దం జనేతి వాయమతి వీరియం ఆరభతి చిత్తం పగ్గణ్హాతి పదహతీతి – ఏవం అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి.

అథ వా, “కామం తచో చ న్హారు చ అట్ఠి చ అవసిస్సతు [అవసుస్సతు (స్యా.) మ. ని. ౨.౧౮౪; సం. ని. ౨.౨౨ పస్సితబ్బం], సరీరే ఉపసుస్సతు మంసలోహితం, యం తం పురిసథామేన పురిసబలేన పురిసవీరియేన పురిసపరక్కమేన పత్తబ్బం న తం అపాపుణిత్వా వీరియస్స సణ్ఠానం [విరియస్స ఠానం (స్యా.)] భవిస్సతీ”తి చిత్తం పగ్గణ్హాతి పదహతి. ఏవమ్పి అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి.

> నాసిస్సం న పివిస్సామి, విహారతో న నిక్ఖమే;

నపి పస్సం నిపాతేస్సం, తణ్హాసల్లే అనూహతేతి.

చిత్తం పగ్గణ్హాతి పదహతి. ఏవమ్పి అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి.

“న తావాహం ఇమం పల్లఙ్కం భిన్దిస్సామి యావ మే న అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చిస్సతీ”తి చిత్తం పగ్గణ్హాతి పదహతి. ఏవమ్పి అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి.

“న తావాహం ఇమమ్హా ఆసనా వుట్ఠహిస్సామి యావ మే న అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చిస్సతీ”తి చిత్తం పగ్గణ్హాతి పదహతి. ఏవమ్పి అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి.

“న తావాహం ఇమమ్హా చఙ్కమా ఓరోహిస్సామి…పే.… విహారా నిక్ఖమిస్సామి… అడ్ఢయోగా నిక్ఖమిస్సామి… పాసాదా నిక్ఖమిస్సామి… హమ్మియా నిక్ఖమిస్సామి… గుహాయ నిక్ఖమిస్సామి… లేణా నిక్ఖమిస్సామి… కుటియా నిక్ఖమిస్సామి… కూటాగారా నిక్ఖమిస్సామి… అట్టా నిక్ఖమిస్సామి… మాళా నిక్ఖమిస్సామి… ఉద్దణ్డా నిక్ఖమిస్సామి … ఉపట్ఠానసాలాయ నిక్ఖమిస్సామి… మణ్డపా నిక్ఖమిస్సామి… రుక్ఖమూలా నిక్ఖమిస్సామి యావ మే న అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చిస్సతీ”తి చిత్తం పగ్గణ్హాతి పదహతి. ఏవమ్పి అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి.

“ఇమస్మింయేవ పుబ్బణ్హసమయే [పుబ్బణ్హసమయం (క.) మహాని. ౧౭] అరియధమ్మం ఆహరిస్సామి సమాహరిస్సామి అధిగచ్ఛిస్సామి ఫస్సయిస్సామి సచ్ఛికరిస్సామీ”తి చిత్తం పగ్గణ్హాతి పదహతి. ఏవమ్పి అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి. ఇమస్మింయేవ మజ్ఝన్హికసమయే…పే.… సాయన్హసమయే …పే.… పురేభత్తం… పచ్ఛాభత్తం… పురిమయామం… మజ్ఝిమయామం… పచ్ఛిమయామం… కాళే… జుణ్హే… వస్సే… హేమన్తే … గిమ్హే… పురిమే వయోఖన్ధే… మజ్ఝిమే వయోఖన్ధే… పచ్ఛిమే వయోఖన్ధే అరియధమ్మం ఆహరిస్సామి సమాహరిస్సామి అధిగచ్ఛిస్సామి ఫస్సయిస్సామి సచ్ఛికరిస్సామీతి చిత్తం పగ్గణ్హాతి పదహతి. ఏవమ్పి అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి.

దళ్హనిక్కమో థామబలూపపన్నోతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో దళ్హసమాదానో అహోసి కుసలేసు ధమ్మేసు అవట్ఠితసమాదానో కాయసుచరితే వచీసుచరితే మనోసుచరితే దానసంవిభాగే సీలసమాదానే ఉపోసథుపవాసే మత్తేయ్యతాయ [మేత్తేయ్యతాయ (స్యా. క.) మోగ్గల్లానబ్యాకరణే ౪.౩౯ సుత్తం ఓలోకేతబ్బం] పేత్తేయ్యతాయ సామఞ్ఞతాయ బ్రహ్మఞ్ఞతాయ కులేజేట్ఠాపచాయితాయ అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేసు అధికుసలేసు ధమ్మేసూతి – దళ్హనిక్కమో. **థామబలూపపన్నో**తి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో థామేన చ బలేన చ వీరియేన చ పరక్కమేన చ పఞ్ఞాయ చ ఉపేతో హోతి సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతోతి – దళ్హనిక్కమో థామబలూపపన్నో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

“ఆరద్ధవీరియో పరమత్థపత్తియా, అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి;
దళ్హనిక్కమో థామబలూపపన్నో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౩౩. **పటిసల్లానం ఝానమరిఞ్చమానో, ధమ్మేసు నిచ్చం అనుధమ్మచారీ;**
ఆదీనవం సమ్మసితా భవేసు, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

పటిసల్లానం ఝానమరిఞ్చమానోతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో పటిసల్లానారామో హోతి పటిసల్లానరతో అజ్ఝత్తం చేతోసమథమనుయుత్తో అనిరాకతజ్ఝానో విపస్సనాయ సమన్నాగతో బ్రూహేతా సుఞ్ఞాగారం ఝాయీ ఝానరతో ఏకత్తమనుయుత్తో సదత్థగరుకోతి పటిసల్లానం. **ఝానమరిఞ్చమానోతి** సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ద్వీహి కారణేహి ఝానం న రిఞ్చతి – అనుప్పన్నస్స వా పఠమస్స ఝానస్స ఉప్పాదాయ యుత్తో పయుత్తో సంయుత్తో ఆయుత్తో సమాయుత్తో, అనుప్పన్నస్స వా దుతియస్స ఝానస్స...పే.... అనుప్పన్నస్స వా తతియస్స ఝానస్స... అనుప్పన్నస్స వా చతుత్థస్స ఝానస్స ఉప్పాదాయ యుత్తో పయుత్తో సంయుత్తో ఆయుత్తో సమాయుత్తోతి – ఏవమ్పి ఝానం న రిఞ్చతి.

అథ వా, ఉప్పన్నం వా పఠమం ఝానం ఆసేవతి భావేతి బహులీకరోతి, ఉప్పన్నం వా దుతియం ఝానం...పే.... ఉప్పన్నం వా తతియం ఝానం... ఉప్పన్నం వా చతుత్థం ఝానం ఆసేవతి భావేతి బహులీకరోతి. ఏవమ్పి ఝానం న రిఞ్చతీతి – పటిసల్లానం ఝానమరిఞ్చమానో.

ధమ్మేసు నిచ్చం అనుధమ్మచారీతి ధమ్మా వుచ్చన్తి చత్తారో సతిపట్ఠానా...పే.... అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో. కతమే అనుధమ్మా? సమ్మాపటిపదా అపచ్చనీకపటిపదా అన్వత్థపటిపదా ధమ్మానుధమ్మపటిపదా సీలేసు పరిపూరకారితా ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతా భోజనే మత్తఞ్ఞుతా జాగరియానుయోగో సతిసమ్పజఞ్ఞం – ఇమే వుచ్చన్తి అనుధమ్మా. **ధమ్మేసు నిచ్చం అనుధమ్మచారీతి** ధమ్మేసు నిచ్చకాలం ధువకాలం సతతం సమితం అవోకిణ్ణం పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖం ఉదకూమికజాతం [ఉదకుమ్మిజాతం (స్యా.), ఉదకుమ్మికజాతం (క.)]

అవీచిసన్తతిసహితం ఫస్సితం పురేభత్తం పచ్ఛాభత్తం పురిమయామం మజ్ఝిమయామం పచ్ఛిమయామం కాళే జుణ్హే వస్సే హేమన్తే గిమ్హే పురిమే వయోఖన్ధే మజ్ఝిమే వయోఖన్ధే పచ్ఛిమే వయోఖన్ధే చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతీతి – ధమ్మేసు నిచ్చం అనుధమ్మచారీ.

ఆదీనవం సమ్మసితా భవేసూతి "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి ఆదీనవం సమ్మసితా భవేసు, "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి...పే.... "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి...పే.... "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం, సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి ఆదీనవం సమ్మసితా భవేసూతి – ఆదీనవం సమ్మసితా భవేసు, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

"పటిసల్లానం ఝానమరిఞ్చమానో, ధమ్మేసు నిచ్చం అనుధమ్మచారీ;
ఆదీనవం సమ్మసితా భవేసు, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

౧౨౬. **తణ్హక్ఖయం పత్థయమప్పమత్తో, అనేళమూగో** [అనేలమూగో (స్యా. క.)] **సుతవా సతీమా;**
సఙ్ఖాతధమ్మో నియతో పధానవా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

తణ్హక్ఖయం పత్థయమప్పమత్తోతి. తణ్హాతి రూపతణ్హా...పే.... ధమ్మతణ్హా. **తణ్హక్ఖయన్తి** రాగక్ఖయం దోసక్ఖయం మోహక్ఖయం గతిక్ఖయం ఉపపత్తిక్ఖయం పటిసన్ధిక్ఖయం భవక్ఖయం సంసారక్ఖయం వట్టక్ఖయం పత్థయన్తో ఇచ్ఛన్తో సాదియన్తో పిహయన్తో అభిజప్పన్తోతి – తణ్హక్ఖయం పత్థయం. **అప్పమత్తోతి** సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో సక్కచ్చకారీ సాతచ్చకారీ...పే.... అప్పమాదో కుసలేసు ధమ్మేసూతి – తణ్హక్ఖయం పత్థయమప్పమత్తో.

అనేళమూగో సుతవా సతీమాతి. అనేళమూగోతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో పణ్డితో పఞ్ఞవా బుద్ధిమా ఞాణీ విభావీ మేధావీ. **సుతవా**తి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో బహుస్సుతో హోతి సుతధరో సుతసన్నిచ్చయో. యే తే ధమ్మా ఆదికల్యాణా మజ్ఝేకల్యాణా పరియోసానకల్యాణా సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం అభివదన్తి, తథారూపాస్స ధమ్మా బహుస్సుతా హోన్తి ధాతా వచసా పరిచితా మనసానుపేక్ఖితా దిట్ఠియా సుప్పటివిద్ధా. **సతీమా**తి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో సతిమా హోతి పరమేన సతినేపక్కేన సమన్నాగతత్తా చిరకతమ్పి చిరభాసితమ్పి సరితా అనుస్సరితాతి – అనేళమూగో సుతవా సతీమా.

సఙ్ఖాతధమ్మో నియతో పధానవాతి సఙ్ఖాతధమ్మో వుచ్చతి ఞాణం. యా పఞ్ఞా పజాననా…పే… అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. **సఙ్ఖాతధమ్మో**తి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో సఙ్ఖాతధమ్మో ఞాతధమ్మో తులితధమ్మో తీరితధమ్మో విభూతధమ్మో విభావితధమ్మో "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి సఙ్ఖాతధమ్మో…పే… "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి సఙ్ఖాతధమ్మో ఞాతధమ్మో తులితధమ్మో తీరితధమ్మో విభూతధమ్మో విభావితధమ్మో. అథ వా, తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స చ ఖన్ధా సంఖిత్తా ధాతుయో సంఖిత్తా ఆయతనాని సంఖిత్తాని గతియో సంఖిత్తా ఉపపత్తియో సంఖిత్తా పటిసన్ధియో సంఖిత్తా భవా సంఖిత్తా సంసారా సంఖిత్తా వట్టా సంఖిత్తా. అథ వా, సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఖన్ధపరియన్తే ఠితో ధాతుపరియన్తే ఠితో ఆయతనపరియన్తే ఠితో గతిపరియన్తే ఠితో ఉపపత్తిపరియన్తే ఠితో పటిసన్ధిపరియన్తే ఠితో భవపరియన్తే ఠితో సంసారపరియన్తే ఠితో వట్టపరియన్తే ఠితో సఙ్ఖారపరియన్తే ఠితో అన్తిమభవే [అన్తిమే భవే (క.) చూళని. మేత్తగూమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౨౮] ఠితో అన్తిమసముస్సయే ఠితో అన్తిమదేహధరో పచ్చేకసమ్బుద్ధో.

తస్సాయం పచ్ఛిమకో భవో, చరిమోయం సముస్సయో;

జాతిమరణసంసారో [జాతిజరామరణసంసారో (స్యా.) ఏవమీదిసేసు ఠానేసు], నత్థి తస్స పునబ్భవోతి.

తంకారణా పచ్చేకసమ్బుద్ధో సఙ్ఖాతధమ్మో. **నియతో**తి నియామా వుచ్చన్తి చత్తారో అరియమగ్గా. చతూహి అరియమగ్గేహి సమన్నాగతోతి నియతో. నియామం పత్తో సమ్పత్తో అధిగతో ఫస్సితో సచ్ఛికతో పత్తో నియామం. **పధానవా**తి పధానం వుచ్చతి వీరియం. సో చేతసో వీరియారమ్భో నిక్కమో పరక్కమో ఉయ్యామో వాయామో ఉస్సాహో ఉస్సోళ్హీ థామో ధితి అసిథిలపరక్కమో అనిక్ఖిత్తచ్ఛన్దతా అనిక్ఖిత్తధురతా ధురసమ్పగ్గాహో వీరియం వీరియిన్ద్రియం వీరియబలం సమ్మావాయామో. సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో ఇమినా పధానేన ఉపేతో సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో. తస్మా సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో పధానవాతి – సఙ్ఖాతధమ్మో నియతో పధానవా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

"తణ్హక్ఖయం పత్థయమప్పమత్తో, అనేళమూగో సుతవా సతీమా;

సఙ్ఖాతధమ్మో నియతో పధానవా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

౧౨౭. **సీహోవ సద్దేసు అసన్తసన్తో, వాతోవ జాలమ్హి అసజ్జమానో;**

పదుమంవ తోయేన అలిమ్పమానో [అలిప్పమానో, సు. ని. ౭౧], **ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

సీహోవ సద్దేసు అసన్తసన్తోతి యథా సీహో మిగరాజా సద్దేసు అసన్తాసీ అపరిసన్తాసీ అనుత్రాసీ అనుబ్బిగ్గో అనుస్సఙ్కీ [అనుస్సుకీ (స్యా॰)] అనుత్రాసో అభీరూ అచ్ఛమ్భీ అనుత్రాసీ అపలాయీ, పచ్చేకసమ్బుద్ధోపి సద్దేసు అసన్తాసీ అపరిసన్తాసీ అనుత్రాసీ అనుబ్బిగ్గో అనుస్సఙ్కీ అనుత్రాసో అభీరూ అచ్ఛమ్భీ అనుత్రాసీ అపలాయీ పహీనభయభేరవో విగతలోమహంసో విహరతీతి – సీహోవ సద్దేసు అసన్తసన్తో.

వాతోవ జాలమ్హి అసజ్జమానోతి. **వాతో**తి పురత్థిమా వాతా పచ్ఛిమా వాతా ఉత్తరా వాతా దక్ఖిణా వాతా సరజా వాతా అరజా వాతా సీతా వాతా ఉణ్హా వాతా పరిత్తా వాతా అధిమత్తా వాతా వేరమ్భవాతా పక్ఖవాతా [పక్ఖివాతా (స్యా॰) చూళని॰ ఉపసీవమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ४३, ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౩౮ నత్థి పాఠనానత్తం] సుపణ్ణవాతా తాలపణ్ణవాతా విధూపనవాతా. జాలం వుచ్చతి సుత్తజాలం. యథా వాతో జాలమ్హి న సజ్జతి న గణ్హాతి న బజ్ఝతి న పలిబజ్ఝతి, ఏవమేవ ద్వే జాలా – తణ్హాజాలఞ్చ దిట్ఠిజాలఞ్చ...పే॰... ఇదం తణ్హాజాలం...పే॰... ఇదం దిట్ఠిజాలం. తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స తణ్హాజాలం పహీనం దిట్ఠిజాలం పటినిస్సట్ఠం, తణ్హాజాలస్స పహీనత్తా దిట్ఠిజాలస్స పటినిస్సట్ఠత్తా సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో రూపే న సజ్జతి సద్దే న సజ్జతి...పే॰... దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బేసు ధమ్మేసు న సజ్జతి న గణ్హాతి న బజ్ఝతి న పలిబజ్ఝతి నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతీతి – వాతోవ జాలమ్హి అసజ్జమానో.

పదుమంవ తోయేన అలిమ్పమానోతి పదుమం వుచ్చతి పదుమపుప్ఫం. తోయం వుచ్చతి ఉదకం. యథా పదుమపుప్ఫం తోయేన న లిమ్పతి న పలిమ్పతి న ఉపలిమ్పతి, అలిత్తం అపలిత్తం అనుపలిత్తం, ఏవమేవ ద్వే లేపా – తణ్హాలేపో చ దిట్ఠిలేపో చ...పే॰... అయం తణ్హాలేపో...పే॰... అయం దిట్ఠిలేపో. తస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స తణ్హాలేపో పహీనో, దిట్ఠిలేపో పటినిస్సట్ఠో. తణ్హాలేపస్స పహీనత్తా దిట్ఠిలేపస్స పటినిసట్ఠత్తా సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో రూపే న లిమ్పతి సద్దే న లిమ్పతి...పే॰... దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బేసు ధమ్మేసు న లిమ్పతి న పలిమ్పతి న ఉపలిమ్పతి, అలిత్తో అపలిత్తో అనుపలిత్తో నిక్ఖన్తో నిస్సటో విప్పముత్తో విసఞ్ఞుత్తో విమరియాదికతేన చేతసా విహరతీతి – పదుమంవ తోయేన అలిమ్పమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “సీహోవ సద్దేసు అసన్తసన్తో, వాతోవ జాలమ్హి అసజ్జమానో;
> పదుమంవ తోయేన అలిమ్పమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౩౮ సీహో యథా దాఠబలీ పసయ్హ, రాజా మిగానం అభిభుయ్య చారీ;
సేవేథ పన్తాని సేనాసనాని, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

సీహో యథా దాఠబలీ పసయ్హ, రాజా మిగానం అభిభుయ్య చారీతి యథా సీహో మిగరాజా దాఠబలీ దాఠావుధో సబ్బే తిరచ్ఛానగతే పాణే అభిభుయ్య అభిభవిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వా పరియాదియిత్వా మద్దిత్వా చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతి, పచ్చేకసమ్బుద్ధోపి పఞ్ఞాబలీ పఞ్ఞావుధో సబ్బపాణభూతే పుగ్గలే పఞ్ఞాయ అభిభుయ్య అభిభవిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వా పరియాదియిత్వా మద్దిత్వా చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతీతి – సీహో యథా దాఠబలీ పసయ్హ, రాజా మిగానం అభిభుయ్య చారీ.

సేవేథ పన్తాని సేనాసనానీతి యథా సీహో మిగరాజా అరఞ్ఞవనమజ్ఝోగాహేత్వా చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతి, పచ్చేకసమ్బుద్ధోపి అరఞ్ఞవనపత్థాని పన్తాని సేనాసనాని పటిసేవతి అప్పసద్దాని అప్పనిగ్ఘోసాని విజనవాతాని మనుస్సరాహస్సేయ్యకాని పటిసల్లానసారుప్పాని. సో ఏకో గచ్ఛతి ఏకో తిట్ఠతి ఏకో నిసీదతి ఏకో సెయ్యం కప్పేతి ఏకో గామం పిణ్డాయ పవిసతి ఏకో పటిక్కమతి ఏకో రహో నిసీదతి ఏకో చఙ్కమం అధిట్ఠాతి ఏకో చరతి విహరతి ఇరియతి వత్తేతి పాలేతి యపేతి యాపేతీతి – సేవేథ పన్తాని సేనాసనాని, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

"సీహో యథా దాఠబలీ పసయ్హ, రాజా మిగానం అభిభుయ్య చారీ;

సేవేథ పన్తాని సేనాసనాని, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

౧౩౯. **మేత్తం ఉపేక్ఖం కరుణం విముత్తిం, ఆసేవమానో ముదితఞ్చ కాలే;**

సబ్బేన లోకేన అవిరుజ్ఝమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

మేత్తం ఉపేక్ఖం కరుణం విముత్తిం, ఆసేవమానో ముదితఞ్చ కాలేతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో మేత్తాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతి తథా దుతియం తథా తతియం తథా చతుత్థం, ఇతి ఉద్ధమధో తిరియం సబ్బధి సబ్బత్తతాయ సబ్బావన్తం లోకం మేత్తాసహగతేన చేతసా విపులేన మహగ్గతేన అప్పమాణేన అవేరేన అబ్యాపజ్జేన ఫరిత్వా విహరతి; కరుణాసహగతేన చేతసా…పే॰… ముదితాసహగతేన చేతసా…పే॰… ఉపేక్ఖాసహగతేన చేతసా విపులేన మహగ్గతేన అప్పమాణేన అవేరేన అబ్యాపజ్జేన ఫరిత్వా విహరతీతి – మేత్తం ఉపేక్ఖం కరుణం విముత్తిం, ఆసేవమానో ముదితఞ్చ కాలే.

సబ్బేన లోకేన అవిరుజ్ఝమానోతి మేత్తాయ భావితత్తా యే పురత్థిమాయ దిసాయ సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి, యే పచ్ఛిమాయ దిసాయ సత్తా…పే॰… యే ఉత్తరాయ దిసాయ సత్తా… యే దక్ఖిణాయ దిసాయ సత్తా… యే పురత్థిమాయ అనుదిసాయ సత్తా… యే పచ్ఛిమాయ అనుదిసాయ సత్తా… యే ఉత్తరాయ అనుదిసాయ సత్తా… యే దక్ఖిణాయ అనుదిసాయ సత్తా… యే హేట్ఠిమాయ [అధోగమాయ (స్యా॰)] దిసాయ సత్తా… యే ఉపరిమాయ దిసాయ సత్తా… యే దససు దిసాసు సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి. కరుణాయ భావితత్తా… ముదితాయ భావితత్తా… ఉపేక్ఖాయ భావితత్తా యే పురత్థిమాయ దిసాయ సత్తా…పే॰… యే దససు దిసాసు సత్తా తే అప్పటికూలా హోన్తి. **సబ్బేన లోకేన అవిరుజ్ఝమానో**తి సబ్బేన లోకేన అవిరుజ్ఝమానో, అప్పటివిరుజ్ఝమానో అనాఘాతియమానో [అఘట్టియమానో (స్యా॰)] అప్పటిహఞ్ఞమానోతి – సబ్బేన లోకేన అవిరుజ్ఝమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

"మేత్తం ఉపేక్ఖం కరుణం విముత్తిం, ఆసేవమానో ముదితఞ్చ కాలే;

సబ్బేన లోకేన అవిరుజ్ఝమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

౧౪౦. **రాగఞ్చ దోసఞ్చ పహాయ మోహం, సన్దాలయిత్వాన సంయోజనాని** [సంయోజనాని (క॰)] ;

అసన్తసం జీవితసఙ్ఖయమ్హి, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.

రాగఞ్చ దోసఞ్చ పహాయ మోహన్తి. **రాగోతి** యో రాగో సారాగో…పే.… అభిజ్ఝా లోభో అకుసలమూలం. **దోసోతి** యో చిత్తస్స ఆఘాతో…పే.… చణ్డిక్కం అసురోపో అనత్తమనతా చిత్తస్స. **మోహోతి** దుక్ఖే అఞ్ఞాణం…పే.… అవిజ్జాలఙ్గీ మోహో అకుసలమూలం. **రాగఞ్చ దోసఞ్చ పహాయ మోహన్తి** సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో రాగఞ్చ దోసఞ్చ మోహఞ్చ పహాయ పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – రాగఞ్చ దోసఞ్చ పహాయ మోహం.

సన్దాలయిత్వాన సంయోజనానీతి. దస సంయోజనాని – కామరాగసంయోజనం పటిఘసంయోజనం…పే.… అవిజ్జాసంయోజనం. **సన్దాలయిత్వాన సంయోజనానీతి** దస సంయోజనాని సన్దాలయిత్వా పదాలయిత్వా సమ్పదాలయిత్వా పజహిత్వా వినోదేత్వా బ్యన్తీకరిత్వా అనభావం గమేత్వాతి – సన్దాలయిత్వాన సంయోజనాని.

అసన్తసం జీవితసఙ్ఖయమ్హీతి సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో జీవితపరియోసానే అసన్తాసీ అనుత్రాసీ అనుబ్బిగ్గో అనుస్సఙ్కీ అనుత్రాసో అభీరూ అచ్ఛమ్భీ అనుత్రాసీ అపలాయీ పహీనభయభేరవో విగతలోమహంసో విహరతీతి – అసన్తసం జీవితసఙ్ఖయమ్హి, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

> “రాగఞ్చ దోసఞ్చ పహాయ మోహం, సన్దాలయిత్వాన సంయోజనాని;
> అసన్తసం జీవితసఙ్ఖయమ్హి, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

౧౬౧.**భజన్తి సేవన్తి చ కారణత్థా, నిక్కారణా దుల్లభా అజ్జ మిత్తా;**

అత్తత్థపఞ్ఞా [అత్తట్ఠపఞ్ఞా (క.)] **అసుచీ మనుస్సా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో.**

భజన్తి సేవన్తి చ కారణత్థాతి అత్తత్థకారణా పరత్థకారణా ఉభయత్థకారణా దిట్ఠధమ్మికత్థకారణా సమ్పరాయికత్థకారణా పరమత్థకారణా భజన్తి సమ్భజన్తి సేవన్తి నిసేవన్తి సంసేవన్తి పటిసేవన్తీతి – భజన్తి సేవన్తి చ కారణత్థా.

నిక్కారణా దుల్లభా అజ్జ మిత్తాతి ద్వే మిత్తా – అగారికమిత్తో చ అనాగారికమిత్తో చ…పే.… అయం అగారికమిత్తో…పే.… అయం అనాగారికమిత్తో. **నిక్కారణా దుల్లభా అజ్జ మిత్తాతి** ఇమే ద్వే మిత్తా అకారణా నిక్కారణా అహేతూ అప్పచ్చయా దుల్లభా (దుల్లద్ధా సుదుల్లద్ధా) [( ) నత్థి స్యా. పోత్థకే] తి – నిక్కారణా దుల్లభా అజ్జ మిత్తా.

అత్తత్థపఞ్ఞా అసుచీ మనుస్సాతి. **అత్తత్థపఞ్ఞాతి** అత్తనో అత్థాయ అత్తనో హేతు అత్తనో పచ్చయా అత్తనో కారణా భజన్తి సమ్భజన్తి సేవన్తి నిసేవన్తి సంసేవన్తి పటిసేవన్తి ఆచరన్తి సమాచరన్తి పయిరుపాసన్తి పరిపుచ్ఛన్తి పరిపఞ్హన్తీతి – అత్తత్థపఞ్ఞా. **అసుచీ మనుస్సాతి** అసుచినా కాయకమ్మేన సమన్నాగతాతి అసుచీ మనుస్సా, అసుచినా వచీకమ్మేన సమన్నాగతాతి అసుచీ మనుస్సా, అసుచినా మనోకమ్మేన సమన్నాగతాతి అసుచీ మనుస్సా, అసుచినా పాణాతిపాతేన…పే.… అసుచినా అదిన్నాదానేన… అసుచినా కామేసుమిచ్ఛాచారేన… అసుచినా ముసావాదేన… అసుచియా పిసుణాయ వాచాయ సమన్నాగతా… అసుచియా ఫరుసాయ వాచాయ సమన్నాగతా… అసుచినా సమ్ఫప్పలాపేన సమన్నాగతా… అసుచియా అభిజ్ఝాయ సమన్నాగతా… అసుచినా బ్యాపాదేన సమన్నాగతాతి అసుచీ మనుస్సా, అసుచియా మిచ్ఛాదిట్ఠియా సమన్నాగతాతి అసుచీ మనుస్సా, అసుచియా చేతనాయ సమన్నాగతాతి అసుచీ మనుస్సా, అసుచియా

పత్థనాయ సమన్నాగతాతి అసుచీ మనుస్సా, అసుచినా పణిధినా సమన్నాగతాతి అసుచీ మనుస్సా, అసుచీ హీనా నిహీనా ఓమకా లామకా ఛతుక్కా పరిత్తాతి – అత్తత్థపఞ్ఞా అసుచీ మనుస్సా.

ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పోతి. **ఏకోతి** సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో పబ్బజ్జాసఙ్ఖాతేన ఏకో…పే॰… **చరేతి** అట్ఠ చరియాయో…పే॰… **ఖగ్గవిసాణకప్పోతి** యథా ఖగ్గస్స నామ విసాణం ఏకం హోతి అదుతియం…పే॰… ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. తేనాహ సో పచ్చేకసమ్బుద్ధో –

“భజన్తి సేవన్తి చ కారణత్థా, నిక్కారణా దుల్లభా అజ్జ మిత్తా;
అత్తత్థపఞ్ఞా అసుచీ మనుస్సా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

చతుత్థో వగ్గో.

ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేసో నిట్ఠితో.

అజితో తిస్సమేత్తెయ్యో, పుణ్ణకో అథ మేత్తగూ;
ధోతకో ఉపసీవో చ, నన్దో చ అథ హేమకో.

తోదేయ్య-కప్పా దుభయో, జతుకణ్ణీ చ పణ్డితో;
భద్రావుధో ఉదయో చ, పోసాలో చాపి బ్రాహ్మణో;
మోఘరాజా చ మేధావీ, పిఙ్గియో చ మహాఇసి.

సోళసానం [సోళసన్నం (స్యా॰ క॰)] పనేతేసం, బ్రాహ్మణానంవ సాసనం;
పారాయనానం నిద్దేసా, తత్తకా చ భవన్తి హి [వా (క॰)].
ఖగ్గవిసాణసుత్తానం, నిద్దేసాపి తథేవ చ;
నిద్దేసా దువిధా ఞేయ్యా, పరిపుణ్ణా సులక్ఖితాతి.

చూళనిద్దేసపాళి నిట్ఠితా.